

Dubf Buskarn
NORDISKA MUSEET p 183

FATABUREN

Kulturhistorisk Tidskrift

utgiven av

Fil. Dr Gustaf Upmark

1927

Häfte 1—2

Stockholm

I N N E H Å L L

<i>Louise Hagberg</i> , Julbuske, julkrona och »Moses brinnande buske»	1
<i>Chr. Axel Jensen</i> , Righshofmesteren Christoffer Walckendorffs portraet	12
<i>Bengt Engström</i> , Äldermansskifte och bystämma i skånska och danska byar	18
<i>N. E. Hammarstedt</i> , Seder vid åkerbruk och boskapsskötsel som härleda sig från jakt- och fångstriter	40
<i>Selma Johansson</i> , Kvinnlig hemslöjd i Torsby, Lycke och Harestads socknar i Bohuslän	51
<i>William Karlson</i> , Håkan Paulus Gullberg	57
<i>Smärre meddelanden:</i>	
<i>N. E. H. och C. M. Bergstrand</i> , Rituell eldgnidning vid 1900-talets början	65
<i>S. S.</i> , Rensning av källa — regnmagi	68
<i>Gösta Berg</i> , »Gryffsa» från Västmanland	68
<i>Louise Stenbock</i> , f. <i>Mörner</i> , Harstena bylag	70
<i>Litteratur:</i> Frazer, J. G.: Den gyllene grenen, av <i>N. E. H.</i> ;	
Möller, J. S.: Folkedragter i Nordvestsjælland av <i>N. E. H.</i> ;	
von Post, Lennart, von Walterstorff, Emelie, Lindqvist Sune: Bronsåldersmanteln från Gerumsberget i Västergötland, av <i>S. S.</i> ;	
Ussing, H.: Aarets og Livets Høj-tider, av <i>N. E. H.</i> ;	
Föreningens för fornminnes- och hembygdsvård i sydöstra Skåne, skrifter II, av <i>S. S.</i> ;	
Kjellberg, S. T.: Vallby, kulturhistoriska notiser, av <i>N. E. H.</i> ;	
Rantasalo, A. V.: Der ackerbau im volks- aberglauben der finnen und esten, av <i>N. E. H.</i> ;	
Peterson, A. G.: Bergsmansgården Våtsjötorp i Karlskoga, Slakten Eldh från Kräggen i Bjurtjärn, Slakten Wik- ström, av <i>G. B.</i> ;	
Skånska folkminnen, av <i>S. S.</i> ;	
Forsberg, Signe: Skånska allmogedräkter och deras tillkomst, av <i>S. S.</i> ;	
Nordische Volkskundeforschung, av <i>S. S.</i> ;	
Stranda, av <i>S. Dg.</i>	
	73
<i>Insända skrifter</i>	
	80
<i>Bilagor:</i> Redogörelse för Nordiska Museets utveckling och förvaltning år 1926.	
Redogörelse för Kungl. Livrustkammarens och därmed förenade samlingars utveckling och förvaltning år 1926.	

*Författarna äro ensamma ansvariga för
sina uppsatsers innehåll.*

JULBUSKE, JULKRONA OCH »MOSES BRINNANDE BUSKE».

Av

LOUISE HAGBERG.

En ofta anförd och omdiskuterad uppgift är den hos Richard Dybeck i hans Runa befintliga om »julbusken» i Risinge bergslag (Östergötland), vilken sed han anger för åren omkring 1814 såsom vanlig och för år 1843 såsom ännu någon gång förekommande.¹ Ett nyligen gjort fynd har åter gjort denna fråga aktuell. Av professor N. Lithberg har nämligen bland folkdiktsforskaren A. I. Arwidssons efterlämnade, i Kungl. Biblioteket förvarade handskriftssamling ett papper påträffats, som ställts till dr N. E. Hammarstedts förfogande och av denne, efter vidtagen granskning och undersökning, förklarats hava medelbart eller omedelbart legat till grund för den Dybeckska skildringen. Uppteckningen, som Hammarstedt² finner förete »en omedelbarare, sakligare och folkligare prägel» lyder sålunda:

»I Risinge bergslag så wäl som många andra ställen brukas ock jullekar men 14 dagar för jul följes alla drängarna åt i den byn där de är hema och då får hwar bonde i byn tilsläpa säd 2 a 3 kapar hwar, som de sedan låter bräna och får ofta 7 8 til 10 kanor bränwin som til öfwerflöd förtäres på et dyngn, pigorna tilsläper päningar til Serap som lägges i bränwinet när dät glöggas pigorna tiger ock wetmiöl af sina matmödrar och baka skorpor som de läga i ölet i en kittel som de kalla kalskål, hwarutj lägges äfwen serap. Dätta bäres jn i dansarehuset af 2 flicker och 2 fliker bära den brinande Julbusken däsa fliker äro witkläda med glitterkronor på deras hufwud med myken annor granlåt, julbusken är en tätlumrig granbuske om 4 a 5 quarters

¹ Runa 1842—43, H., 3 sid. 40—41 och 1844, sid. 122—123.

² N. E. Hammarstedt: Jul- eller bröllopsgran. En textkritisk folksedsstudie, i Folkminnesstudier tillägnade Hilding Celander. Göteborg 1926.

höjd hwilken afhuges wed rotten och sättes i en låda om et kapmåls rymd med jord utij ock tages liusstumpar om 3 a 4 tums längd ock bines med en trå wed war qwist där sätes paper litet från liuset med bokguld hwilkit gifwer et präktigt sken, däna busken jnbäres af däsa utsirade fliker då musiken öppnas på sama Melodin som däsa wärsar som flekorna siunga som så lyder.

Wårt wärda brudepar till ära,
 en brinande buske bäras fram
 Twå jungfruer mände honom bära
 som hema äro i vårt lag,
 förutan Rot med qwist och top,
 däna busken växer op.
 himlen gif vårt brudpar lyka,
 wälsigna den (sic!) til siäl ock krop.

På brölop siunges dena wärs som han står, men i andra samqwäm brukas wärdfolk i stälet för brudepar.»

När sedermera Math. Lönnberg (f. 1837 och dotter till prosten Stenhammar i Risinge) år 1875¹ omnämner »julbusken» såsom en då försvunnen sed, synes hon uteslutande ha begagnat sig av den Dybeckska uppgiften såsom väl varande vida utförligare än hennes egna hågkomster. Att hon själv torde haft minne av seden i fråga tycks nämligen framgå av tvenne i Nordiska Museet förvarade uppsatser av hennes hand. I den första: »Ett besök i hembygden», inkommen på Artur Hazelius' tid, talar hon om en del minnen från sin »barndoms samliv med folket», och i den senare benämnd »Julfirandet», år 1906 erhållen genom förmedling av dr Hammarstedt, skriver hon: »Flickorna i bygden brukade gå med julbusken, en grant utsmyckad liten gran. De voro själva utstyrda med hvita klädningar och granna hufvudprydnader, de samlade på detta sätt matvaror till en juldans. Jag mins icke om de gingo på någon bestämd afton.» Denna sista punkt tyder ju på egna iakttagelser.²

¹ Risingebygden för 50 år sedan, i »Land och Folk» 1875.

² Anmärkas bör kanske att förf., som i den första uppsatsen talar om julgranar i sitt barndomshem (omkring år 1845) icke omnämner denna i den andra, där hon talar om julbusken, således särskiljas dessa två begrepp.

Några i Risinge socken ännu befintliga traditioner om julbusken synas numera icke vara till finnandes. Vid ett kort besök därstädes detta år har jag försökt forska därefter, men de gamla, vilka i denna avsikt tillfrågades, hade alldeles intet att därom förtälja. Även uppgifterna om själva julfirandet voro i det hela taget ganska sparsamma. Ett par sagesmän i 70- och 80-årsåldern berättade, att man förr brukade gå omkring och tigga och samla ihop till juldans, om dansgille annandagen, julbocken och om kringgång med ljusa stjärnan trettondagen o. s. v. Vid sedermera av postassistenten C. A. Levén i Finspång, på begäran ytterligare anställda efterforskningar, varvid ett tjugotal gamla Risingebor utfrågats, ha några spår av julbusken icke heller kunnat påträffats. Detta vad Risinge socken beträffar. Men såväl Dybeck som uppteckningen bland de Arwidssonska papperen angiva, att seden i fråga varit övlig i Risinge bergslag eller Östergötlands norra skogstrakter. Nästa dags färd gick alltså till den närbelägna Skedevi socken. Här träffade jag först på en sagesman som talade om, att i hennes föräldrars ungdomstid (1840- och 50-talen, modern f. i Regna sn) brukade dagarna före jul flickorna gå omkring i stugorna och tigga ihop mjöl till att baka bröd utav till den fest, som sedan under mellandagarna skulle hållas. Pojkarna gingo i stugorna med glögg och sjöngo Staffansvisan. Men om julbusken var intet känt. Nästa sagesman var en i Knorra by född, nu åttioårig kvinna. Efter att ha berättat ett och annat om julfirandet utbrast hon plötsligt: »Men jag glömde ju busken.» Och så kommo följande uppgifter fram, vilka alla bekräftades av en vid samtalet närvarande, i Husby by år 1850 född man, och vilka efteråt ytterligare något fullständigats. Vid dansgillena under »millandagarna» hade de haft en grän, ungefär meterhög, som kallades »busken». Den placerades i hålet på en mjölkpall, och så sattes stöpta ljus i »busken». Ibland pryddes granen även med klippt eller oklippt grönt papper. Det var ett par pojkar, som buro in den, och en annan pojke bar in glöggpannan, som de tände på. Flickorna kommo efter med bröd. Den brinnande glöggen släcktes genom att locket lades på pannan, och sedan bars såväl denna som »busken» runt. Men att någon visa där-

vid skulle ha sjungits kunde sagesmännen ej erinra sig, liksom ej heller att flickorna skulle ha varit klädda på något särskilt sätt.

Måhända kunna spår efter julbusken påträffas även i andra närbelägna socknar. Men i så fall vilka? Vad menas egentligen med Risinge bergslag? När det gäller att angiva gränserna för en viss bergslag, äro begreppen ofta ganska svävande. Enligt gamla Risingebor, vilka av herr Levén härom tillsports, utgjorde Risinge socken icke någon särskild bergslag för sig, ehuru den del, som föll inom socknen, benämndes Risinge bergslag, utan bildade tillsammans med flera andra socknar en bergslag med gemensam bergsmästare och bergsfogde. Någon sockenskillnad gjordes vanligen ej, när det talades om »Bergslagen», varmed då avsågs norra Östergötlands bergslag, vilken omfattade ungefär Finspångaläns härad eller som det också hette, Risinge tingslag, vartill räknas socknarna Skedevi, Vånga m. fl.¹ — Sedan gammalt har Risinge socken haft bergslags privilegier men förklarades genom ett Kungl. brev av år 1606 höra till Vånga bergslag. År 1830 upphörde emellertid privilegiet, och numera finnas i Risinge socken inga vare sig hyttor, gruvor eller bergsmansgårdar kvar.

Som man kunde tänka sig, att uppgifter om julbusken skulle vara tillfinnandes även i övriga socknar inom tingslaget, ha efterforsknin- gar därstädes igångsatts. En hitintills från Vånga erhållen uppgift² talar visserligen om »julbusken», men den hade enligt sagesmannen »ingen annan betydelse än julgranen sedermera». Den var något över en halv meter hög, prydd med pappersglitter och talgljusstumpar och tändes julaftonskvällen jämte någon annan kväll under helgen. Att stjärngossar gingo omkring på 1850-talet minnes han även, och att de skulle ha glöggpanna och glögg, var de drogo fram. I Gammalkils sn (Östergötland) hade man även enligt vad en år 1843 född kvinna berättat »julbuske», men den var upphängd i taket med toppen nedåt.³

Benämningen julbuske synes ej ha varit så särdeles ovanlig. Från

¹ Jfr J. A. Almquist: Den civila lokalförvaltningen i Sverige 1523—1630 I, i Meddelanden från Svenska Riksarkivet. Ny följd II. 6. Stockholm 1917 och M. Höjer: Sverige. II. 1, sid. 73. Stockh. 1881.

² Meddelat av Johan Nilsson i Stensäter, Vånga.

³ Föregående meddelare.

Forsa bruk (Ö. Vingåker, Södermanland), som äger områden inom Skedevi sn, har en därstädes född dam meddelat, att hon i sin faders, brukspatron Indebetous efterlämnade papper läst en anteckning om, att han en julafton på 1820-talet hade gått ut i skymningen och huggit en »julbuske» åt sina småsyskon, och plögade han ännu på äldre dagar kalla julgranen för julbuske.¹ Fortsätta vi så upp till Västmanland, berättar en i Ljusnarsbergs skogsbygd år 1839 född man, att de i hans barndomshem hade en granbuske, ibland bara en kvist av en gran, som sattes i en butelj på skänken. Den kläddes med några träpinnar, som de lindade papper omkring, och hängde på snören. Några ljus hade de inte, för hemmet var så fattigt. Den grankvisten kallade de för »julbusken», och mellan jul och nyår satte de den på en pall och dansade omkring den.² Julgranen var ofta bara en liten buske, »som stod i en vattenkruka», säger en annan meddelare från Västmanland.

Vända vi oss däremot till trakten söder om Östergötland, skola vi där finna kvarlevande julbusketraditioner, som mera stämma överens med de om Risingejulbusken omnämnda.

I ovannämnda textkritiska undersökning har Hammarstedt anført dels en av kand. S. Liljegren i Virserums sn gjord uppteckning och dels en av framlidne intendenten P. G. Wistrand lämnad uppgift från Kråkshults sn. Bägge socknarna äro belägna i nordöstra Småland. I Virserum hade vid 1800-talets mitt gossar och flickor nyårsaftonen gått omkring i gårdarna med en liten ljuspydd gran och under avsjungande av »Goder dag, goder dag, både kvinnor och män» etc. Enligt Wistrands (av hans fader) erhållna uppgift, för vilken tidpunkten förlägges till början av 1800-talet, brukade i Kråkshult gossar iförda vita skjortor, toppmössor och bälten vid trettondagstiden med en ljussmyckad gran gå från gård till gård och sjunga en hymn. Med dessa meddelanden sammanställer Hammarstedt ytterligare några genom undertecknad under en år 1926 i en del smålandssocknar företagna färd erhållna uppgifter, som det torde kunna ha sitt intresse

¹ Meddelat av fröken Hedvig Indebetou, Stockholm.

² Maja Forsslund: Julgranen och dess »föregångare» i Örebro län. Örebro Läns Allm. Bildningsförbunds Årsbok 1923—1924 sid. 58.

att här utförligare meddela. Under resan besöktes även Kråkshults socken, men där funnos numera inga dylika uppgifter att få, då alla de gamla, vilka skulle ha kunnat berätta därom, nu voro borta. Där- emot funnos i en gård i Järeda socken dunkla hågkomster av vad en för omkring trettio år sedan avliden 93-årig farfar brukat berätta. Trettondagskvällen, afton förut eller trettondagen, hade ett par stjärn- gossar gått omkring och sjungit, och de hade haft en gran med ljus i, när de gingo omkring i stugorna. Och enligt vad sagesmannen ville minnas skulle en flicka ha varit med. Vidare såde sig en i Skirö bosatt 73-årig kvinna, vars mor var från Nye sn i Östra härad, min- nas hur denna talat om, att när julen var slut, skulle de ha en buske och gå omkring med i stugorna.

Men om detta var allt, som man hade att berätta om busken, så hade man i stället så mycket mera att förtälja om »bruden», som gick omkring med »julkronan». De flesta uppgifter härom erhöles från Misterhult by i Virserums socken. En pigg och livlig 90-årig gumma berättade, att trettondagskvällen plögade de kläda en liten flicka till brud. Hon skulle ha sin bästa klänning på sig och pry- des med »bonnarosor», skärp och strumpeband, allt vad som kunde fås ihop. Hon gick från stuga till stuga och hade en krona med tolv ljus i, som hon bar. Från varje stuga, dit hon kom, medföljde alla de innevarande, till slut var hela byn med, så att den sista stugan de kommo till blev alldeles full med folk. I den dansades det. »Spel» hade de med sig, och så sjöngo de, såväl kvinnor som män: »Goder afton, goder afton.» Och så togo de fram ett dricksstop och fingo sätta pipen för munnen och dricka. Ibland kunde de gå omkring nyårsaftonen, men mest var det väl trettondagskvällen som de gingo. En annan i Misterhults by år 1845 född och alltjämt därstädes bosatt sagesman hade ganska utförliga uppgifter att lämna, grundade dels på egna hågkomster och dels på vad modern berättat. Trettondags- kvällen kläddes en tretton, fjorton års flicka till brud med en av mjölonris eller gröna kvistar hopvriden krona på huvudet. Ingen an- nan än bruden var utklädd, men hela byns ungdom, ända upp till tjuguaars åldern och över, var med. De hade en svarvad vitmålad träkrona med sig. Det var ingen bestämd i »sällskapet som bar den,

men när de kommit in i förstugan, tändes alla ljusen i kronan, och så tog bruden den i händerna och gick in och satte den på bordet, och då sjöngo de »Goder afton, husfader och matmoder». Hur visan vidare lydde, erinrade sig sagesmannen ej, men den var inte lika med den nuvarande Staffansvisan. Och sedan togo de i ring, och så »sjöngo de lekar» och hade bruden inne i ringen. Sedan var det till att gå till en annan stuga och begynna på samma sätt. Det skulle föreställa stjärnan, som gick före de vise männen till Betlehem. När sagesmannen först var med om denna kringgång, hade de en krona, som tillhörde hela byn gemensamt. Men när den sedan gick sönder, var det ett numera utflyttat folk i byn, som läto göra en, vilken de sedan fingo låna. När sagesmannen var omkring tjugu år, började seden i fråga att avtaga. Genom alla utflyttningar blev byalaget efter hand sprängt och folket mera skingrat. Den sista bruden var »Anna på Berget» för en sextio år sedan. — En annan något yngre sagesman och f. d. Misterhultsbo hade blott en enda gång såsom liten gosse varit med om att se på, när de gingo med ljuskrona ur gård och i gård, från stuga till stuga hela byn igenom. Det var en utav helgdagarna, dock icke juldagen. De talades vid om vilken dag de skulle gå. En flicka valdes till brud, och hon bar kronan, vars ljus blåstes ut, när de gingo från stugan de varit inne i. Bruden dansade med två à tre av husfolket, och så var det till att gå till en annan stuga. Att någon sång vid detta tillfälle förekommit kunde han ej erinra sig.

Vidare berättaden en i Karlstorps sn bosatt och där år 1851 född person, att före hans tid, voro de ute tidigt om morgonen trettondagen före dager innan folk ännu voro uppstigna och sjöngo. De buro en träställning eller ljusstake med ljus i på en bricka och skulle föreställa de tre vise männen. De samlade för att »få fylla» och skulle fägnas, när de kommo.

Ovan har nämnts om »julbusken» i Ljusnarsberg. Men i den västmanländska bergslagen har den även pläгат kallas »Mose buske». Enligt meddelande av adjunkt A. E. Westholm i Falun brukade nämligen hans far, f. år 1832 i Ljusnarsberg, någon gång säga, att julgranen även kallades »Moses buske». Liknande uppgift har han även erhållit från lektor Emil Herlenius från Storfors i trakten av Karl-

skoga bergslag (Värmland), i det att en del äldre personer vid Storfors bruk även säga sig ha hört talas om »Mose buske». I bergslags-trakterna däruppe synes denna benämning alltså ha brukats under 1800-talets förra hälft. Men även från den uppländska slättbygden får man höra talas om »Mose buske» eller »Moses brinnande buske». Förf. har nämligen blivit satt i tillfälle få taga del av några dagböcker, som förts av kammarskrivaren Gustaf Floderus¹ under åren 1813, och 1818—1822 under hans vistelse i föräldrahemmet i Rasbo prostgård, och i vilka anteckningar »Mose buske» varje jul omnämnes.

År 1813 skriver sålunda Floderus: »Den 24 December Iulafton Om morgon högg Mose Buske — — — Om qvällen woro wi alla uppe i Saln. Mose Buske brann. Kl $\frac{1}{2}$ 8 åts och Julklapparne kommo in — — —.» För år 1818 finnes redan d. 16 dec. följande anteckning: »F. m. höll på att göra Mose Buske på B. Brauners manér.» — En vecka därefter eller d. 23 dec. skriver han dock igen: »Ute med Uno och högg Mose buske.» Och dagen därpå, julafton, kommer följande skildring: »Om f. m. var sysselsatt att sätta i ordning och med ljus förse Mose Buske, der de voro 58 — — —.» »Sedan² samlades vi i salen alla, tände den granna Busken och togo bröd, drucko Thé och voro lustiga. — — — Kl 7—8 satte vi oss till Bords och kl. 8 började julklappar och upptåg — — — Gudvarelof för hvar julafton som jag får på gamla viset framlefva.» — Följande år 1819 finns för den 24 dec. följande anteckning: »Julafton — — — Mäst hela f. m. var jag ner i saln syselsatt att göra Mosis Buske och i den sätta 56 ljus. Kl. 6 kommo Strömen och Filén. Busken påtändes. Kl. 8 satte vi oss till bords och Julklapparna räckte till Kl. slagen 12. — — —.» Den 23 dec. 1820 finnes om busken endast följande kortfattade anteckning i marginalen: »E. m. högg Mose buske.» Vidare år 1821 »Julafton. Om morg. med Uno i skogen och högg Mose Buske f. m. lagade den i ordning med ljus — — —. E. m. lagade till Julbockar — — — War syselsatt till $\frac{1}{2}$ 7. då vi samlades i salen — — — Kl. 8 släcktes M. Buske och vi satte oss att äta. Sedan började Julklapparna. — — —»

¹ Tillhöra doktor T. Floderus, Enköping och veterinär T. Floderus, Bjurträsk.

² D. v. s. efter kl. $\frac{1}{2}$ 6 e. m.

Dagboken för år 1822 slutar med den 17 nov. och saknar sålunda anteckningar om julmånaden. Men det var Floderus' sista levnadsår. Endast tjugufem år gammal avled han den 31 dec., tolv dagar efter sin far och en dag före sin enda syster. Samtidigt begrovos de alla tre i Rasbo kyrka.

Av de anförda dagböckerna framgår emellertid, att »Moses Buske» redan år 1813 torde ha varit en i Rasbo prostgård känd företeelse, enär den ju då icke omnämnes såsom något märkligt eller ovanligt. På julaftonens eftermiddag brukade busken tändas och släcktes så vid åttatiden eller senare, när familjen med sina gäster satte sig ned till kvällsmåltiden. Att den tändes någon annan dag under helgen omnämnes icke. Så vidare liten synes busken i Rasbo icke hava varit, då den på sina grenar kunnat få plats för ända till 58 ljus. Men några andra prydnader än de många ljusen synes »den granna busken» icke ha haft. Måhända förekommo sådana på den, som kläddes »på Brauners manér», för så vitt denna ej utgjordes av någon busk- eller trädliknande krona eller stake, som mångenstädes och även i Uppland varit bruklig. B. Brauner torde med stor sannolikhet vara identisk med den med Floderus jämnåriga baron Joh. Rob. Brauner, f. 1799 på Lindholmens gård i Uppland.

Någon i Rasbo övlig sed torde »Moses brinnande buske» emellertid ej ha varit. Prosten Floderus' efterträdare var den i Rasbo födde doktor, sedermera pastor primarius C. P. Hagberg, men hans på Rasbo uppvuxna yngre barn talade, förf. veterligt, aldrig om någon »Mose Buske». Någon uppländssed förefaller den ej heller att ha varit att döma av de, vid efterforskande av julgranens första uppträdande inom olika delar av landet, hitintills influtna uppgifter.¹

Men varifrån har då »Mose Buske» kommit till den uppländska prästgården? Prosten dr Mathias Floderus var son till professor Johan Floderus i Uppsala (f. 1721 d. 1787), prästson ifrån Skatelövs socken i Småland, men från hans fädernehem torde den dock näppeligen stamma. Måhända då från prostens modernehem? Professor Floderus' hustru (f. 1746 d. 1813) var dotter till domprosten Asp i

¹ Dylika uppgifter emottagas tacksamt av förf. under adress Nordiska Museet, Stockholm 14.

Uppsala, gift med en kyrkoherdedotter ifrån Våla. Möjligt är ju, att »Mose Buske» på hennes tid varit i bruk i denna del av Västmanlands län. Sannolikare är dock, att det varit prosten Mathias' hustru, Christina Maria Berg, f. 1778 d. 1844, och enligt uppgift från Sala landsförsamling,¹ som fört denna sed från sitt föräldrahem i den västmanländska bergslagen till sitt nya hem i Rasbo prostgård, för så vitt den ej där gjort sitt inträde från alldeles främmande håll. Men i förstnämnda fall skulle man då få räkna med, att det skett redan år 1795, då hon trädde i äktenskap med Floderus.

Den julaftonskvällen brinnande »Mose Buske» synes emellertid stå i betydligt mycket närmare samband med vår nutida julgran än Risinge julbuske, vilken någon dag vid juletid av brudklädda flickor inbars i dansstugan. På några undantag när synes dock samtliga »buskar» ha hört hemma i bergslagstrakterna.

ZUSAMMENFASSUNG.

Louise Hagberg: Weihnachtsbusch, Weihnachtskrone und Moses' brennender Busch.

Ein häufig erwähntes und diskutiertes Thema ist die Mitteilung R. Dybecks von dem »julbuske» (Weihnachtsstrauch) in Risinge Bergslag (Bergwerksdistrikt) in Östergötland, ein mit Kerzen geschmücktes Tannenbäumchen, das von zwei weiss gekleideten und mit Kronen versehenen Mädchen in den Tanzsaal hineingetragen wird. Anlässlich einer von Professor Nils Lithberg neulich angetroffenen Handschrift, welche von Doktor N. E. Hammarstedt als den ursprünglichen Text dieser Angabe erklärt ist, wird diese Frage wieder aktuell. Ausser der Dybeckischen Schilderung ist dieser Brauch auch von der im Kirchspiel Risinge im Jahre 1837 geborenen Verfasserin Math. Lönnberg erwähnt worden. Im Kirchspiel Risinge sind heutzutage, laut dieses Jahr angestellter Nachforschungen, keine derartigen Traditionen mehr vorhanden, dagegen hat die Verfasserin solche im angrenzenden Kirchspiel Skedevi notiert. Infolge dessen gibt sie Aufschluss darüber was mit »Risinge Bergslag» zu verstehen ist, und demgemäss hat sie Untersuchungen auch in den anderen dortigen Kirchspielen angefangen. Im Kirchspiel Vånga hat man freilich von dem »julbuske» Erwähnung getan; er scheint aber mit dem jetzt gewöhnlichen Weihnachtsbaum ganz identisch zu sein. Die Benennung »julbuske» statt Christbaum ist nicht ungewöhnlich gewesen, wovon Beispiele von 1820 und 1830 aus Södermanland und Västmanland gegeben sind. Mit den Traditionen von dem Risingejulbuske scheinen die

¹ För de Floderuska släktuppgifterna har förf. att tacka lektor Matts Floderus i Västerås.

aus Småland erhaltenen Mitteilungen mehr übereinstimmend zu sein. Anfangs des vorigen Jahrhunderts gingen in einigen dortigen Dörfern Burschen und Mädchen eine Hymne singend, von Haus zu Haus mit einer mit Kerzen geschmückten Tanne. In einem Dorfe hat ein als Braut verkleidetes Mädchen einen der Dorfgemeinde zugehörige Kronenleuchter getragen, welcher den Bethlehemstern darstellen sollte. In Västmanland ist der »julbuske» auch »Moses brinnande buske» genannt worden. Dieselbe Benennung war auch laut der Notizen einiger Tagebücher aus den Jahren 1813, 1818—1821 in Uppland bekannt. Doch scheint dieser Brauch dort nicht einheimisch gewesen zu sein, sondern stammt möglicherweise aus Västmanland. Die meisten der hier erwähnten Julbuske-Angaben sind aus den Bergwerksdistrikten erhalten worden.

RIGSHOFMESTEREN CHRISTOFFER WALCKENDORFFS
PORTRÆT

Et dansk alabastrelief fra renaissancetiden.

Av

CHR. AXEL JENSEN.

I Nordiska Museets renaissancerum (rum 49) hænger et lille alabastrelief, 16,2 × 14,5 cm., indfattet i en forholdsvis svær egetræsramme med den for tiden ved år 1600 karakteristiske profil. Alt tyder på, at relief og ramme er samtidige, og oprindelig er sikkert også rammens forgyldte indskriftsbogstaver:

Giiffuer Keijseren, det Keijseren hører til oc gud det gud hører til:
MATH:XXII:

Sproget viser, at det lille »skilderi» har haft sit hjemsted i Danmark, og som dansk har det selvfølgelig også været erkendt, allerede inden det fra Statens Historiska Museum deponeredes i Nordiska Museet (inv.-n:r i St. Hist. M. 6776, dep. i Nord. M. n:r CLXXIII). Men om dets historie foreligger der ellers ingen oplysninger, og der har aldrig været lejlighed til at forsøge en udredning af, hvem det oprindelig har tilhørt.

Selve alabastrelieffet virker som et epitafiebillede i lille format, og uden just at illustrere det på rammen citerede skriftsted passer det ved sin religiøse holdning meget vel dertil. Man ser den opstandne frelser med sejrersfanen i hånden, stående på kanten af den åbne gravkiste, og foran ham knæler en adelsmand, klædt i panser og plade, med snævert sluttende, højt siddende pibekrave; han lægger fingerspidserne sammen i bøn efter at have blottet hoved og hænder, men som insignier for hans værdighed har billedhuggeren både vist kården, jernhandskerne, den fjerprydede hjelm og øverst i

Fig. 1. Rigshofmesteren Christoffer Walckendorffs portræt. Alabastrelief. H. 14,5 cm., b. 16,2 cm. Inv.-nr i St. Hist. M. 6776, dep. i Nord. M. nr CLXXIII.

relieffets venstre hjørne skjoldet. Som kunstværk kan relieffet ikke roses, insignierne er meget naturstridigt placerede, og hele kompositionen præges af misforholdet mellem den lille Kristusskikkelse og den store ridderskikkelse. Men der er alligevel en vis karakter i adelsmandens smalle, langstrakte hoved med det kortklippede, krøllede hår, det korte fuldskæg, den store krumme ørnenæse, de små øjne og de rynkede bryn. Det er tydeligt nok et portræt, og relieffet selv giver svar på, hvem den strænge og ikke ubetinget behagelige herre er.

Våbenmærket, en af tre vinger omsat rose, tilhører den danske (oprindelig østrigske) adelsslægt Walckendorff, og til våbnet slutter

sig to forgyldte navnebogstaver CV, der ganske vist kun er malede, ikke hugne i stenen, men dog har nøjagtig samme karakter som den partielle forgyldning rundt om på relieffets detaljer og ligeledes efter bogstavtyperne at dømme er oprindelige. Og af Walckendorffer med forbogstavet C fandtes der på det givne tidspunkt, slutningen af 1500'erne, kun en eneste, den berømte Christoffer Walckendorff, kendt som lensmand i Bergen, hvor han 1556—60 gav Hanseaternas vælde et banesår, som statholder for den danske hertig Magnus på Øsel under Syvårskrigen, siden som rentemester (finansminister), rigsråd og statholder i København, endelig som medlem af formynderregeringen under Christian 4's mindreårighed og sidst som denne konges første og eneste rigshofmester fra hans overtagelse af regeringen 1596 til Walckendorffs død 1601.

Som portræt viser relieffets knælende figur lighed med det maleri af rigshofmesteren, der hænger i Svinninge kirke på Fyen (geng. i Danmarks Riges Hist. IV, p. 6). Pibekrave, hår og skæg stemmer overens, ligesom næsen og den rynkede pande. Men så lille relieffet end er, synes det næsten bedre end andre portrætter af rigshofmesteren at lade os forstå, at han i et og alt har været et renaissancemenneske, kraftig og voldsom, at han, statens og ordenens mand, kunde lade sig henrive til hastigt og næppe juridisk forsvarligt at fremskynde henrettelsen af fribytteren Mogens Heinesen, og at Tyge Brahe — med rette eller urette — kunde anse ham for sin bitre uven.

Christoffer Walckendorff var et renaissancemenneske ikke blot i sin politiske vandel, men også i sin interesse for arkitektur og anden kunst. I en pergamentsprotokol, hvori han lod indføre Københavns privilegier, gives der et levende billede af hans byggevirksomhed som statholder i Danmarks hovedstad i årene 1581—85. Han arbejdede på byens fæstningsværker, opførte en vejerbod, en slagterbod m. m., samt forbedrede bispegården og kirkerne. Han virkede for at få rejst spiret på Helligåndskirken (brændt 1728, men rekonstrueret i nutiden), og han fik iværksat opførelsen af det endnu stående S. Nicolai kirketårn; »gav han selv dertil de første penge, desligeste kalk og sten og har selv tit og ofte gået op på muren til

murmestrene og undervist dem derudi». På sit 1589 stiftede Studenterkollegium i København, hvis gamle huse forlængst er forsvundne, synes han ikke at have rejst nybygninger, men sin fædrengård Glorup på Fyen flyttede og ombyggede han, og selv om også dette bygværk senere har skiftet ham, står dog endnu gårdens sognekirke Svinninge, som han fuldstændigt ombyggede i årene 1571—78.

Den ugifte, barnløse mand virkede også ivrigt for at sikre navnets eftermæle ved gravmonumenter, både over fjærnere og nærmere slægtninge. Det er sikkert ham og hans brødre, der c. 1560 har bekostet en nu forsvunden gravsten i Maribo klosterkirke over »Henning Valkendrop til Høiby, den første af det navn i Danmark» († 1475) samt en sten i Svinninge med portrætfigurer over deres fader og moder, Henning Walckendorff, † 1535, og fru Cecilie Friis, † 1562. Hans broder Absalon eller Axel, som såredes dødeligt 20 okt. 1565 »udi det slag paa Falkenberrigh Heede» og begravedes i Roskilde Domkirke, fik her en anselig gravsten med portrætfigur, men desuden lod Christoffer Walckendorff hugge en mægtig gravsten til Svinninge kirke med tre figurer af sig selv, den nævnte Axel og en tredje broder, den boglærde Jakob. Endda kom Righofmesteren selv ikke til at hvile i den fynske landsbykirke, men i Vor Frue i København, hvor der på væggen var et prægtigt gravmæle, udhugget i alabast, og en gravsten, begge med latinske indskrifter (og begge nu forsvundne).

Allermest betegnende for manden er dog måske en lille plade af lithografsten med sirligt ætset indskrift, som hænger i Svinninge kirke, og hvorpå der læses:

»Jeg hafver opbyggit Glorup oc Kircken af nye. Jag hafver bekommet aldt Svining Sogen under Glorups Herskaf. Jeg hafver ladet opsette alle Steengjerder om Glorups Fang. Af alt dette roser jeg mig inthit, men tacker Gud. Men jeg gleder mig i Gud, at jeg hafver regerit mine Tjenere i Fred med Sactmodighed oc Kjerlighed. Gud skee Loff. Date Cesari que sunt Cesaris. Christofer Valckendorf D. R. H. (Danmarks Riges Hofmester) 1599.»

Sammenholdes den lille tavle med Nordiska museets relief, viser den ikke blot, at righofmesteren har fulgt tidens smag og delt dens forkærlighed for skulpterede skilderier, som er bevarede i ret stort tal i Danmark, men den stadfæster til overflod, at relieffet i Stockholm virkelig forestiller Christoffer Walckendorff. Det samme skriftsted, som er malet paa dets ramme, genfindes på lithografstenen, og selv om det jo er hyppigt citeret, er det dog næppe for dristigt just i bibelcitateret at se righofmesterens valgsprog.

Den store sten over de tre brødre i Svinninge kirke er efter al sandsynlighed gjort af en billedhugger i Roskilde, kalkstenstavlen kan vistnok henføres til mester Peder Trelund i Ribe, som har udført en række lignende arbejder med ætset skønskrift (bl. a. en til kong Frederik II skænket altertavle i det danske Nationalmuseum), og det tør formodes, at også Nordiska museets relief er et dansk arbejde. Den har karaktertræk, som minder om den frodige danske gravstensskulptur fra denne periode. Afvigelserne i format og materiale vanskeliggør ganske vist en direkte sammenligning mellem det lille alabastrelief og de store kalkstensgravsten, hvis portrætfigurer tilmed altid er stående, ikke knælende. Men måden, hvorpå sværd og stridshandsker er placerede, svarer ganske til en talrig række østjydske gravsten fra et værksted, som må have hørt hjemme i Århus, og detaillier i hjelm og rustning erindrer særligt om en lille gruppe fynske adelssten fra årene 1590—1600. Disse sten er gjort af en billedhugger, som har lært sin kunst i Århusværkstedet, og meget taler for, at denne mand, hvis navn er ukendt, og såhar udført Nordiska museets lille Walckendorffrelief.

ZUSAMMENFASSUNG.

Chr. Axel Jensen: Das Porträt Reichshofmeisters Christoffer Walckendorffs. Ein dänisches Alabasterrelief vom Zeit der Renaissance.

Im Nordiska Museet befindet sich aus der Renaissancezeit ein kleines alabasternes Relief, 16,2 × 14,5 cm., in einem Rahmen von Eiche eingefasst. Die Inschrift vom Ende des 16. Jahrhunderts deutet auf dänische Herkunft hin, von der Geschichte des Bildnis kennt man aber nichts. Das Relief sieht wie ein kleines Epithafium aus mit dem aufgestandenen Heiland auf dem Rande des offenen Grabes, und dem voran knieenden Adelsmanne. Die Komposition

ist schwach, das Bildnis hat trotzdem einen Charakter, der auf ein Porträt hindeutet, und das Wappen in der linke Ecke gibt uns eine Antwort. — Die Rose von drei Flügeln umgeben, gehört dem Wappen des dänischen adligen Geschlechts Walckendorff, und die Buchstaben C. V. können am Ende des 16. Jahrhundert nur auf einen passen: Christoffer Walckendorff. Er war Lehnsman in Bergen, Statthalter auf Ösel, Reichsrat und Statthalter in Kopenhagen, Mitglied der vormundschaftlichen Regierung Christians des IV. und der erste und letzte Reichshofmeister dieses Königs bis Walckendorffs Tod im Jahre 1601. Eine kräftige Renaissance-Figur wie man es auch auf seinem gemalten Bildniss in Svinninge Kirche sehen kann, nicht nur für Politik sondern auch für Baukunst intressiert, wie er es in Kopenhagen in den Jahren 1581—85 zeige. Mehrere Grabmale über verschiedene Glieder seiner Familie, auch für sich selbst, hat er machen lassen. Im Vergleich mit diesen und übrigen dänischen Grabstein-Skulpturen dieser Periode kann man den Schluss ziehen, dass dieses alabasterne Relief auch eine dänische Arbeit ist und zwar von einem Manne, dessen Name unbekannt ist, der aber wahrscheinlich seine Werkstätte auf Fühnen gehabt haben muss.

ÅLDERMANSSKIFTE OCH BYSTÄMMA I SKÅNSKA OCH DANSKA BYAR

Ett par centrala problem i gammaldansk byorganisation.

Av

BENGT ENGSTRÖM.

Då kännedomen om åkerbruket för sex årtusenden sedan bröt in som en mäktig kulturvåg över Norden, lämnade den äldre stenålderns jägar- och fiskarfolk sina tillhåll vid sjöarna och haven och drogo ut att odla slätternas jord. På olika sätt, genom grupper av människor eller av enskilda individer, uppodlades jorden och uppstodo byarna, vilkas markområden ursprungligen betraktades som gemensam egendom. Härefter ligger grunden till byarnas kommunala förvaltning. Denna kan spåras redan i Taciti *Germania*¹ och måste hava uppstått på ett mycket tidigt stadium i jordbrukets historia. Genom årtusenden levde denna författning i den muntliga traditionen och fick under medeltiden och nyare tiden uttryck i nedskrivna lagar — byordningarna, vilka, bevarade i byarna eller arkiven, lämna oss upplysningar om den urgamla samfundsorganisationen.²

Omkring år 1600 hade nästan varje by sin byordning i Schweiz, Tyrolen, Bayern, Würtemberg, Westphalen och Friesland. Tiroler Landesordnung av 1603 omtalar ordning för varje by.³

¹ C. Molbech, *Indledning og Udkast til en Skildring af den germanisk-skandinaviske indvortes Forfatning, med Hensyn til dens agrariske og offentlige Forhold i Oldtiden*. Historisk Tidsskrift 1843.

² För värdefulla muntliga och skriftliga uppgifter står förf. i tacksamhetsskuld till en mängd personer, främst museumsinspektörerna Jørgen Olrik och Kai Uldall, Köpenhamn, författaren Torkild Gravlund, Reersø, intendenten Sigurd Erixon och amanuensen Sigfrid Svensson, Stockholm samt kyrkoherden Olof Olsson, Östratorp.

³ G. L. von Maurer, *Geschichte der Dorfverfassung in Deutschland*. Erlangen 1865—1866.

Vad Danmark beträffar stadgade konung Hans redan 1492, att allmogen skulle för undvikande av tvister hålla »vide oc vedertect», och detta underströks ytterligare i Christian III:s köbenhavnska recess av 1547, i Kolding-recessen av 1588 och i Christian V:s Danske Lov. Alltså måste byordningar ha varit i bruk i Danmark, till vilket Skåne då hörde, redan på 1400-talet. Den äldsta bevarade danska byordningen, och den enda bevarade från 1400-talet är daterad 1460.

De äldsta byordningarna vittna tydligt om, att statuterna, långt innan de skrevos ner, i allmänhet grott bland bönderna själva och utvecklats innanför den egna byns gränser. Det står ofta i ordningarna, äldre såväl som yngre, att de endast äro förnyelser av gamla, oskrivna, och att det eller det alltid varit sedvänja i äldre tider, innan allt samlades och skrevs ner av rent praktiska skäl. Längre fram i tiden, under slutet av 1600-talet och början av 1700-talet, kommer en påverkan utifrån, baserad på strävan att höja jordbruket. I Danmark representeras denna kanske mest eklantant av en enskild persons, ridefogden och rådmannen J. Rostgårds, verksamhet. Denne man intresserade sig i ovanligt hög grad för byordningar, samlade på dem och har säkerligen utgivit en mönsterordning, som han sökte få byalagen att antaga. Det var omkring 1700.¹

Gå vi till Sverige står året 1742 som en vändpunkt i byordningarnas historia. Då stadgades genom kunglig resolution, att byordningar fingo stadfästas av häradsrätten samt »för lag uti byeskrån vara gällande». Samtidigt utarbetades en mönsterordning, som tillställdes byalagen och som de kunde rätta sig efter vid uppsättandet av sina lagar. Att denna mönsterordning måste modifieras efter olika traktors behov är ju givet, men i och med att man börjar gå efter mönsterordningen minskas, ja i många fall utplånas ordningarnas individuella prägel.

Ett mycket stort antal av de skånska ordningarna härröra från årtiondena närmast efter utgivandet av mönsterordningen, medan endast ett tjugotal härröra från den dessförinnan liggande tiden.

¹ Danske Vider og Vedtægter I, sid. IX.

Den äldsta skånska ordningen, förnyad i slutet av 1600-talet, härrör från 1632.

Som den centrala gestalten i byarnas samfundsorganisation, kring vilken det hela samlas och som samlar det hela, står åldermannen. Uppdraget är säkert lika gammalt som organisationen i dess helhet och går liksom denna ner i förhistorisk tid. Det äldsta skriftliga belägget finna vi i ett tyskt juramentum från år 1085.¹

Det är sannolikt, att åldermannen i äldsta tider valdes av bymenigheten, vilket i enstaka fall förekommit in i sen tid. Att sysslan någon gång har behållits av samme man under hela hans livstid har man belägg på, i varje fall på danskt område. Till sysslans innehavare har man då tagit den mest lämpliga, någon klok och inflytelserik bonde, liksom man exempelvis i våra dagar gör vid tillsättande av nämndemän. Men ganska tidigt visar det sig att sysslan innehaves blott ett år i sänder och går för varv bland byamännen. Rent praktiska skäl ha här säkerligen varit bestämmande, och företeelsen har, betingad av ökade jordbruksarealer och därmed ökade arbetsprestationer såväl utom som inom åldermansinstitutionen, kunnat uppstå spontant i olika delar av det germanska området.

Vid det årliga ombytet av åldermansämbetets innehavare har solskiftets ordnande av gårdarna i byn spelat en avgörande roll. Sysslan har gått medsols; med början på åbon som bodde längst i söder, från granne till granne. En tysk urkund från år 1555 meddelar om detta system i hertigdömet Berg: »Das Honampt in jeder Hondschaft gehet umb vom einem hove zu dem andern.» Fram över Westphalen och Ostfriesland är omgången vanlig.¹

Med få undantag stipuleras samma system i ordningar på såväl Jylland och öarna som i Skåne. »Sysslan gånge rätt om från nabo till nabo», »man ifrån man», »från hus till hus», »efter tur» eller »gåragång» heter det. Blott i ett fåtal fall omtalas att ålderman väljes, då av 4 eller 8 man eller också av alla, och i endast ett enda fall att en viss person utses på lång tid, till synes på livstid. Exemplet stammar från Jylland. Detta behöver emellertid icke ha samband

¹ Maurer, anf. arb.

med äldre skick, ty det har befunnits, att yttre påverkan, såsom skiften och böndernas läggande under godsherrars domvärjo, i utökande riktning påverkat åldermannens tjänstetid. Detta är ju en helt naturlig sak, enär uppdragets omfång minskats. Då detta ökades, minskades som vi förut sett tiden.

I endast en av ett par hundra skånska byordningar, som förf. genomgått, är det tal om egentligt val och på flera år. Byn ligger i detta fall under adelsgård.

I allmänhet gick sysslan omkring på alla bönderna i byn. De ordningar, som mest detaljerat stipulera närmare villkor äro de jylländska och skånska, medan de själländska endast säga att åldermannen skall vara en förständig, ärlig danneman. I ordningar från Jylland bestämmes bl. a. att åldermän skola vara hel- eller halvgårdsmän (i några fall räcker $\frac{1}{4}$ gårdsbruk och i ett fall $\frac{1}{8}$ gårdsbruk) eller den, som äger »sex tönder sædeland, när de selv holder dug og disk», de som ha kornsäd, de som ha plog och vagn eller den, som ej är husman eller »inderste» och har åker och äng i alla vångarna och är »skikkelig». Skånska byordningar, särskilt de äldre från mellersta och östra delen av provinsen, ha också närmare bestämmelser i detta fall, vilka i hög grad erinra om de jylländska ordningarnas. De stipulera att ålderman skall ha helt, halvt eller fjärdings gårdsbruk. I ett fall gå de ner till en sextonedels gårdsbruk.

Hög ålder, sjukdom och svaghet, lika väl som präst- och klokaresysslorna befriade från åldermansskapet, men f. ö. måste alla de, som respektive byordningar utpekade, vara åldermän, och inom hela det skånsk-danska området blir den bötfälld, som vägrar att taga emot åldermanssysslan, då turen kommer till honom. I Jylland gick man mest hårdhänt fram med sådana vägrare. De skulle böta en halv tunna öl eller halvannat lod silver och dock vara åldermän. Samma bötesparagraf går igen i ett par ordningar på öarna, annars fick vägraren där böta en halv upptill två tunnor öl, fyra mark eller 12 »slettedaler» och sedan vara fri från uppdraget. I byordningar från Skåne stipuleras en halv till en tunna öl i böter, proportionellt efter hemmanens storlek, och likaså i en ordning från

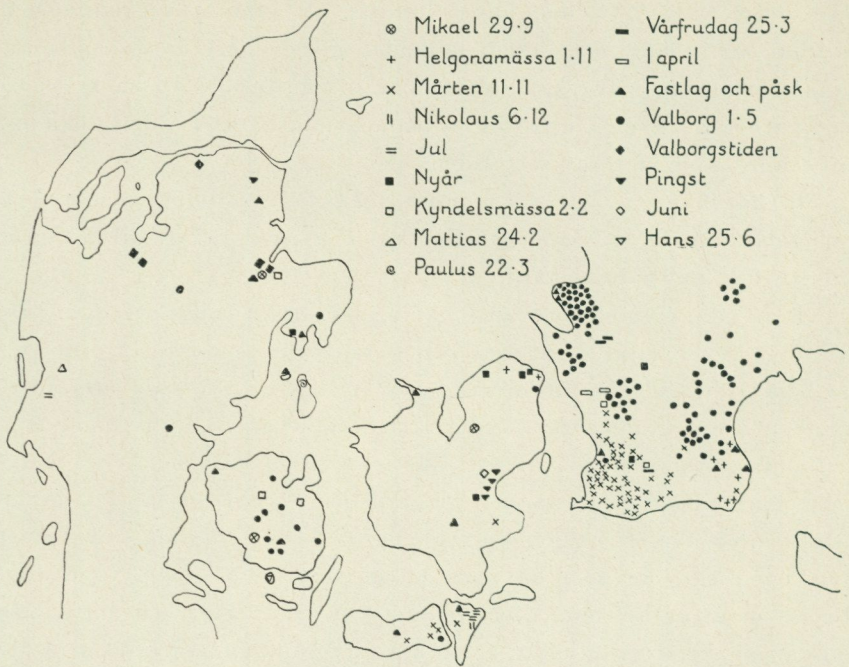

Fig. 1. Karta, utvisande fördelningen av olika tidpunkter för ombyte av älderman på danskt-skånskt område.

Ränneslöv i södra Halland, dock med den avvikelser att vägraren skulle vara fri från uppdraget ett år.

Skonade från att vara äldermän voro också i allmänhet änkor, men ett par ordningar från Jylland och Fyen bestämma, att änkor skola skaffa en man i sitt ställe eller giva fyra mark. Liknande förekommer i Skåne. För övrigt är det sed på Fyen att änka är befriad, tills hon får en ny make, och det kommer på hans lott att taga igen de äldermansår, som hon blivit förbigången med.

Den tidpunkt på året, vid vilken äldermansämbetet skiftade innehavare, är högst olika i olika trakter av undersökningsområdet, (fig. 1).

I det nuvarande Danmark ägde bytet av älderman med få undantag rum under vårhalvåret, likaså i nordöstra hälften av Skåne samt i Halland och Blekinge.

I Sönderjylland byttes sysslan i allmänhet vid fastlagstid (Faste-lavn). I nordligare delar av Jylland växlar tidpunkten på ett undantag när inom tiden mellan jul och pingst. Oftast är tiden bestämd i förhållande till St. Valborg, såsom åtta eller fjorton dagar före den dagen, eller »före Voldermisse», som det ofta heter. Men tidpunkten är än mera varierande. Den kan vara nyårsdag, vårfrudag, vittisdag eller tisdagen efter fastan, åtta dagar före påsk, ja t. o. m. pingstdagen, som ju i allmänhet kommer långt efter Valborgsmässa.

Gå vi över till Fyen, finna vi att tiden här är mera enhetlig, i allmänhet Voldermisedag, ehuru byten också förekomma första onsdagen i fastan och St. Matthias dag. Här på Fyen påträffa vi den västligaste avvikelser från den sedvanliga danska bytestiden, våren, nämligen i Östrup. Där sker bytet St. Michels dag (den 29 september). På Låland och Falster blir dragningen åt den sydväst-skånska hösttiden, ja själva Mårtensdagen fullt påtaglig, dock konkurrerande med våren som tid för bytet. Själland åter företer i detta hänseende en högst brokig bild, dock med ett inslag av särskilt sydsåkansk tid i de närmast Skåne belägna delarna.

I de själländska byordningar jag genomgått, sammanlagt ett 40-tal, har icke stått omtalat dagen för skiftet mera än i ett par fall. Det ena är ridefogden Rostgårds skrå, troligen ett mönsterskrå, som han utarbetat efter äldre byordningar. Där utsättes åldermansskiftet till den 1 maj. På vissa ställen är bytet knutet till fastan och pingst samt till nyår, en sak som hänger samman med att en yttre makt ingripit vid tillsättningen. Uppgiften om nyår som tid för byte härrör från ett muntligt meddelande av folk i byarna, kan alltså vara av sent datum och sammanhänga med förhållandena under »Vornedskabed» och »Stavnsbaandet».

I Tyskland skedde redan tidigt ombytet vid nyår, beroende på att byarnas självstyrelse redan på 1500-talet började förfalla och byarna alltmera styrdes av godsherrarna.

Om förhållandena på Bornholm lämna byordningarna, ett tjugotal, icke något som helst meddelande. Anmärkningsvärt är dock att Danmarks näst äldsta byordning, från Öster-Marie på Bornholm,

daterad 1554, är stadfäst på Mårtensafton, dagen för sydvästska-ningarnas åldermansbyte.

Gå vi över till Skåne finna vi att bytet av ålderman är koncentrerat kring två tidpunkter, Mårten och Valborg. Området i sydväst, söder om en linje mellan Ystad och Hälsingborg, har Mårten och området norr därom Valborg (linjen sammanfaller f. ö. någorlunda med den av professor Nelson uppdragna kulturgeografiska gränsen¹. Nordvästra börnet av Bjäre härad avviker såtillvida, att tidpunkten i ett par fall förskjutits från Valborg till påsk. Orsaken till denna förskjutning kan vara inflytande från Danmark, speciellt Jylland, vilket, som jag senare skall visa, uppenbarar sig på andra åldermansinstitutionen vidrörande områden. Dock kan det även sammanhånga med vårsedernas benägenhet för skiftande tidsplacering.

»Österlen», bygden mellan Ystad och Kivik, uppvisar även en avvikelse. Här förekommer »Helnamyss» (1 november), som präglar området, Mårten, fastlag och påsk. Mårten som tid för byte hör samman med förhållandena i Sydvästskaåne och »Helnamyss» är möjligen en direkt avläggare av Mårten. Kvar stå då fastlag och påsk. Dessa tidpunkter förekomma ymnigt i Danmark, speciellt i de västliga delarna, samt påsken dessutom i Bjäre härad. I de västliga delarna av Danmark är det även vanligt att åldermannen sammankallar byamännen medelst klockringning. Samma företeelse förekommer i södra Halland samt i Kivik på Österlen. Härmed är möjligheten för inflytande från Danmark (Jylland och Fyen) vad beträffar fastlag och påsk som tid för byte i nordvästra Skåne och på Österlen bestyrkt.

Några byar innanför Lommabukten, i det område som har Mårten som bytestid, visa bytestider, som ligga inom vårhalvåret. Närheten till Själland samt förhållandet att Gödelövs by, som tillhör denna grupp, kan presentera den f. ö. endast i Danmark förekommande träluren synes peka på rent danskt inflytande.² Dessutom förekomma på isolerade områden i nordvästra delen av landskapet (Stidsvig-Mölletofta, Asmundtorp, Rävatofta, Färingtofta) tidpunkterna vårfrudag, 1 april, nyårsdag.

¹ Ymer 1918, sid. 341 f.

² Jfr sid. 31.

Trots avvikelserna framträda Nordost- och Sydvästs-skåne som två stabiliserade områden, medan förhållandena i Danmark äro mera labila, visserligen med tyngdpunkten förlagd till vårhalvåret. Olägenheterna av denna tid i ett jordbruksland som Danmark äro iögonfallande, och man är böjd för att tro att det sega fasthållandet vid detsamma ursprungligen bottnar i kulten. Vid Valborgsmässo-tiden är redan allt vårarbete igång om inte redan avslutat, och den nye åldermannen har att mitt i denna bråds-kande tid taga emot sin post. För dem som tillträda under den förra delen av vårhalvåret är det bättre ställt, men nog har den ålderman det bäst ordnat för sig, som vid arbetssäsongens slut och vilotidens början får tillträda, och kan inom uppdraget bättre rusta sig för kommande säsong.

De praktiska fördelarna av Märten som bytestid behöva icke tyda på dess upprinnelse i sen tid. Byordningarna peka i helt annan riktning, och vi veta ju att i Mellaneuropas lantliga höstkalender spelar Märten den mest framträdande rollen, ja, att vinterns början sattes till just den 11 november. Ända fram till 1890-talet har tidpunkten hållit sig kvar; men då började man skjuta den framåt, beroende på införandet av en kulturväxt med skörd till mitten av november — sockerbetan.

Att Märtenstiden som tid för åldermansbyte med alla dess praktiska fördelar hade benägenhet att breda ut sig är givet. Ett exempel härpå ha vi från de senaste decennierna, då bönderna i Bjäre härad övergått att byta ålderman från Valborg till Märten. Därjämte anser jag att danska åldermansbyten om hösten äro beroende på influenser från Sydvästs-skåne. Åt två håll ha dessa vandrat — åt nordväst till nordligaste Själland och åt sydväst till södra Själland, Falster, Låland och Fyen. Som huvudbevis för mitt påstående vill jag anföra att just på dessa platser förekomma de för Skåne säregna bykistorna och kopparlurarna, vilka saknas i hela det övriga Danmark.

Rättigheten att sammankalla byamännen hörde från början till åldermannens uppgifter. I det förut omnämnda tyska juramentum från år 1085 omtalas detta: »Magistrum villæ viator appellat, qui

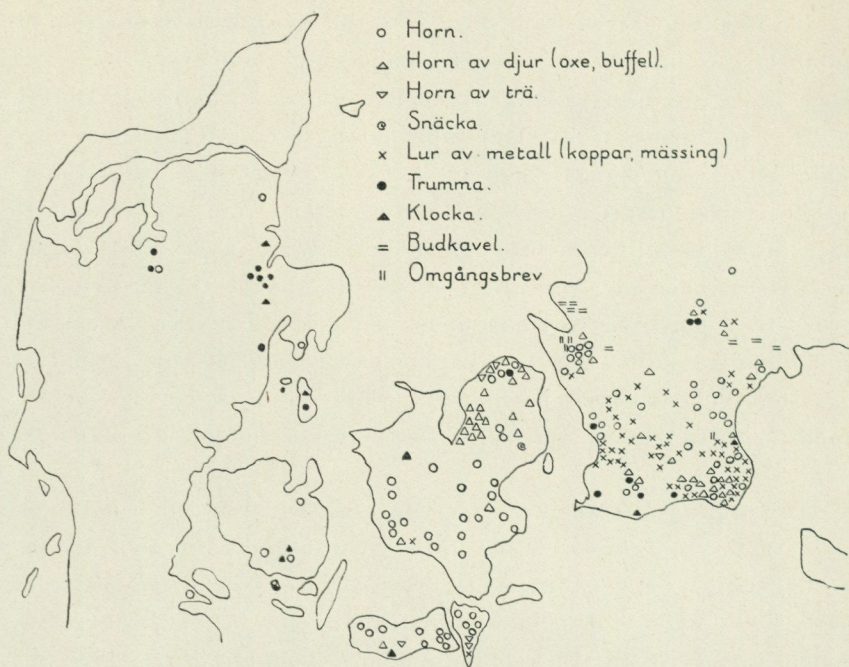

Fig. 2. Karta, utvisande fördelningen av olika sammankallningsinstrument inom byorganisationen på dansk-skånskt område.

convocatis civibus suis» — »Han och ingen annan skall hava makt att sammankalla byamännen», som det står i en byordning från 1700-talets början från Blentarp i Torna härad. Signalen till samling sker på olika sätt. I Schweiz användes mestadels klocka vid sammankallandet, likaså i Tyskland, t. ex. Pfalz, Rheingau, Fulda, Oberhessen, men hornblåsning och budsändning samt kungörande från predikstolen, vilket är en sen företeelse, förekomma även. På många ställen samlades byamännen utan kallelse vid vissa årtider, jul och påsk exempelvis.¹

På det dansk-skånska området äro sammankallningsinstrumenten horn, trumma, klocka, budsticka, omgångsbrev och muntligt budande (fig. 2).²

¹ Maurer, anf. arb.

² Jfr Sigurd Erixon, Svenska byalag, Jorden 1924.

Av sammankallningsinstrumenten upptager hornet, vars utseende och material icke framgår av byordningar etc., i Danmark 47 %, i Skåne 30 %; horn av djur, i allmänhet oxer, 24 och 20 %; lur av koppar 2 och 35 %; lur av trä 5 och 1 %; trumma 13 och 4 %; klocka 9 och 2 %; budsticka 0 och 5 % samt omgångsbrev 0 och 3 %.

Klockan förekommer spridd i hela Danmark, dock med tätare västligt utbredningsområde, i V. Torp i södra Skåne, samt i Kivik i sydöstra Skåne (och Ränneslöv i södra Halland). Klockans förekomst på dessa två sistnämnda platser kan som förut nämnts bero på influens från Danmark.

Klockan som medel för sammankallande är säkert av kristet ursprung. Visserligen påträffas klockor norr om Alperna redan från förhistorisk tid, men i allmänt bruk ha de kommit först med kristendomen. Belägg finnas för att särskilda byklockor använts i såväl Danmark som Skåne, liksom förhållandet var i Tyskland, men i flera fall känner man att själva kyrkklockan använts. Så även i Ränneslöv, vars byordning av år 1684 upplyser, att då äldermannen på byns bästa har något att uträtta, »ta schal hand lade tage på klåchen mådelig», och strax skola byamännen församla sig. Att »tage på klåchen mådelig» måste syfta på kyrkklockan. En byordning från Sönder-Jernlöse på Själland omtalar att äldermannen klämtar med klockan, vilket måste syfta åt samma håll.

Tack vare välvilliga upplysningar av museumsinspektörerna Jørgen Olrik och Kai Uldall har jag kunnat få absoluta belägg för kyrkklockans användning vid sammankallande av byalag, vilka belägg jag här anför.

Ur »Synodalia fremsatte i Roskilde — — — den 11te Juni 1561»: »Degnene skulle tage Vare paa Kirkeklokkerne — — —. Men klokkerne maa ikke misbruges til att angive Gjæstebud, Leg (lusus) eller andre Smaating (ineptiæ) — Bystevne og Gildegaardsgang — hvortil der skal være et Horn i hver By.»¹

Ur »Forhandlinger paa Roskilde Landemøde 1584»: »— — — At lade gjøre Laase for Klokkedorene og (kun) at bruge Klokkerne for

¹ Ny Kirkehistoriske Samlinger II, sid. 471.

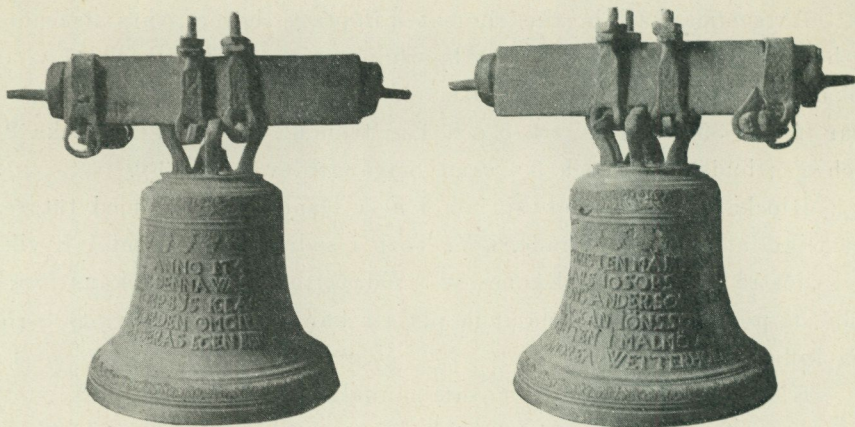

Fig. 3. Byklocka, V. Torps by, Vemmenhög's hd. Förf. foto.

Lig efter Ordinansen, og ikke til Gilde eller Stevne. Vil Almuen ikke lade sig nøje, skal man give Lensmanden det tilkjende.»¹

Ur »Efterretninger fra Laaland» 1590: »Anno 1590 visiterede Provsten Nebbelunde, hvor Almuen blev forbuden Klokkeklemten til Bymode eller anden verdslig Handel — — —.»²

Ur »Gudme Herreds Thingbog»: »Den 23/s 1649 klager Erik Frederiksen paa Rygaard paa sin Husbondes Tjeners Lavrids Andersens Vegne, hvorledes denne paa sin farende Vej mellem sin Gaard og Kirken (i Langaa), hvor han vilde gaa op og ringe Klokken for at samle Almuen til Staevnen at tale med dem om Hegn at holde for deres Rugmark, da er han først overfalden af Niels Hansen uden nogen given Aarsag og meget ilde medhandlet med Hug og Slag, og da de skiltes ad, gik Lavrids Andersen hen og satte sig paa Bænken under Majtræet og vidste sig ingen videre Fare ad paastaa. Da kom Lars Hansen til ham uden nogen videre Ord og slog ham først 4 blodige Slag paa sine Arme med en Spade; siden kastede han Spaden og slog ham nogle Gange til Jorden.»³

Av Skånes båda kända byklockor är endast en bevarad åt eftervärlden, från V. Torp vid Smyge huk (fig. 3). Klockan, som hängt

¹ Ny Kyrkehistoriske Samlinger IV, sid. 379.

² Kirkehistoriske Samlinger 3 R., VI, sid. 494.

³ Historisk Tidsskrift 4 R., V, sid. 233.

Fig. 4 Byhorn, av ox, Tågarps by, Glemminge socken, Ingelstads hd. Nordiska Museets byundersökningar 1911.

i en stapel på byns torg, bär inskriften: ANNO 1741 / ÄR DENNA WÄSTRA / TORP BYS KLÅCKA / WORDEN OMGIUTEN / PÅ DERAS EGEN BEKÅSTNAD. [CHRISTEN MÅRTENSON / LARS IOSOPSON / IÖNS ANDERSON OCH / HÅCKAN IÖNS- SON / GIUTEN I MALMÖ AF / ANDREA WETTERHOLTZ.

Trumman som sammankallningsinstrument har sin huvudsakliga utbredning i Jylland och Skåne. När trumman fått denna uppgift är för närvarande omöjligt att avgöra. Belägg för dess förekomst på hela det germanska området under förhistorisk tid saknas. Att den däremot haft ett vida större utbredningsområde som byinstrument än det vi nu kunna konstatera är sannolikt, ty enligt vad byordningar från olika tider giva vid handen har trumman i ett flertal byar ersatts med horn men aldrig tvärtom. Hornet har också fått ersätta klockan (jfr ovan, Roskilde — synodalia av år 1561).

Hornet har funnits alltsedan bysamfundets födelsetid. Det är känt här i Norden redan under bronsåldern. Hornets utbredning är jämnt uppdelad över hela undersökningsområdet, visserligen konkurrerande med trumman i speciellt Östjylland, men synes vara allenahärskande i södra hälften av östra Skåne, enligt vad samtliga byordningar från början av 1600-talet fram till våra dagar upp-

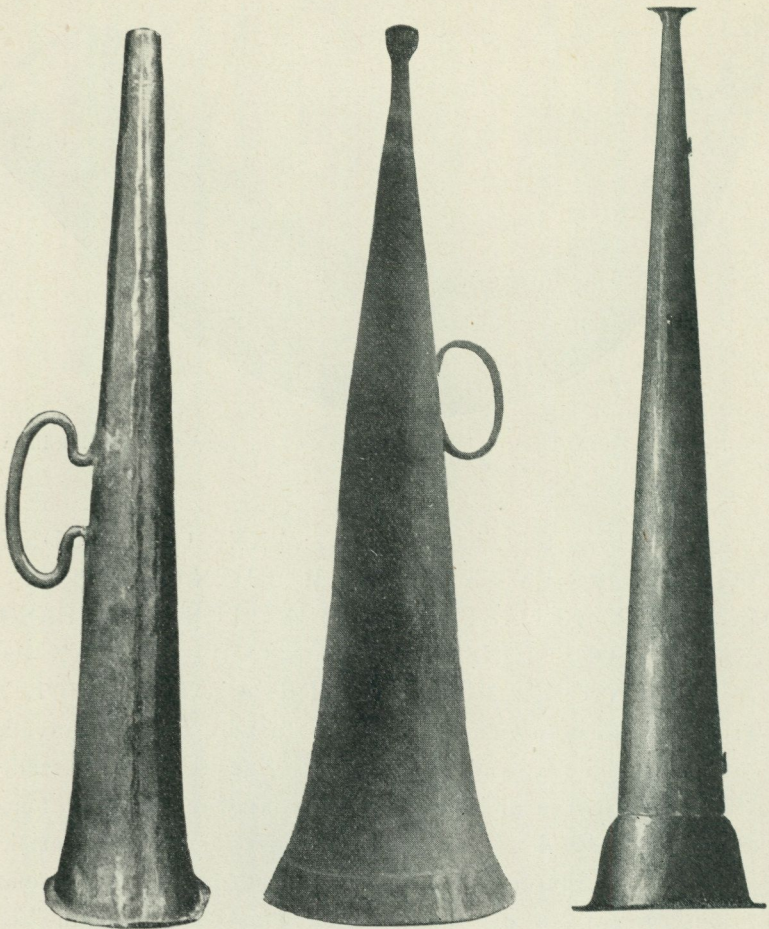

Fig. 5. Bylur av koppar, Värby by, Bara sn och hd. Förf. foto. — Fig. 6. Bylur, av koppar, med utsvängd ljudmynning, Genarps by och sn, Bara hd. Förf. foto (byunders. 1926). — Fig. 7. Bylur, av koppar, med klockformig ljudöppning, Onslunda by och sn, Ingelstads hd. Teckning av O. Aldén.

lysa om. Horn tillverkade av djurhorn, särskilt oxehorn (fig. 4), förekomma överallt, medan horn av koppar (lur) dominerar i Skåne med avläggare i Västsjälland och på Falster, trakter vilkas åldermansinstitution såsom vi ha sett även på andra områden visa förbindelse med Skåne.

De skånska kopparlurarna äro i allmänhet raka, gjorda av en eller två plåtar och försedda med handtag (fig. 5). De ha i ett fler-

tal fall utsvängda ljudöppningar (fig. 6). Lurar med klockformiga ljudöppningar (fig. 7) förekomma på ett område i sydöstra Skåne (Vranarp, Kivik, N. Brantevik, Onslunda) med avläggare i det på andra sidan Hanöbukten liggande Ronneby i Blekinge. Kopparlurar, svängda som oxhorn (fig. 8) äro ytterst sällsynta i Skåne. — Den äldsta kända skånska kopparluren härrör från Tågarps by i Bara härad och är daterad 1590.

Träluren är påträffad i Skåne endast i Gödelövs by. Förhållandet kan utan tvivel sägas bero på en influens från Danmark, vilket bestyrkes av att samma by, som ligger i ett område med hösten som bytestid för ålderman, har våren som bytestid och därtill Kyndelsmäsas.¹

En by på Själland har horn av snäcka, hemförd av sjöfarande, ett förhållande, som går igen i en by i Blekinge (Applakärr).

Budkavlar som sammankallningsinstrument, liksom muntligt budande, voro före skiftenas tid okända företeelser i Danmark.

Samma förhållande rådde i södra Skåne. Från de norra delarna av landskapet är däremot muntligt budande känt

sedan 1600-talets slut och budkavlar sedan mitten av 1700-talet.

Efter skiftena kom det skriftliga budandet medelst s. k. omgångsbrev i vanligt bruk för att ett par årtionden senare bliva den dominerande formen för sammankallning. Under 1800-talet vann även budkavlen, under namn av budsticka, samlingsbricka, bystock eller bystav större utbredning i norra Skåne och är från denna tid

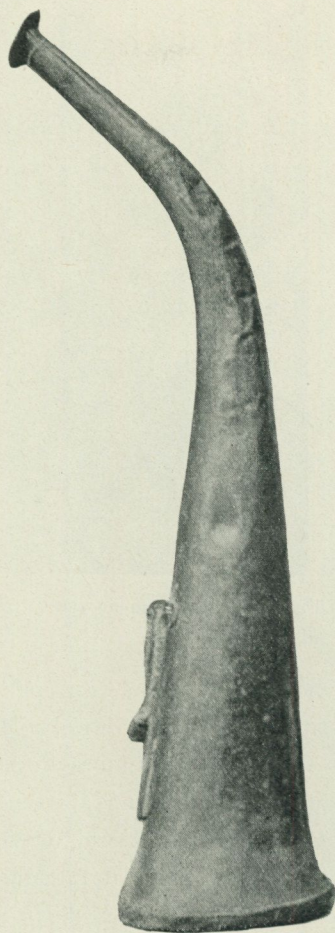

Fig. 8. Bylur, svängd, av koppar, Bonderums by, Fågeltofta sn, Albo hd. Foto vid byundersökningarna 1925.

¹ Jfr sid. 24.

Fig. 9. Äldermannen tutar till samling, Bromma by och sn, Herrestads hd. Foto vid byundersökningarna 1911.

belagd även på ett par ställen i Danmark, medan den synes fullständigt saknas i södra delén av Skåne.

På hela undersökningsområdet har det varit sed att äldermannen från samlingsplatsen givit signalen till samling (fig. 9). I exempelvis Södra Åsum i Sydsåne kallades detta att 'blåsa byaskräll'. F. ö. benämnes det endast 'tutande', 'blåsande', 'trummande' etc. I Nordsjälland var det i flera byar vanligt att äldermannen tutade först i den ena ändan av byn och sedan i den andra, i Virket på Falster dessutom mitt i byn. I Onslunda i Skåne skulle äldermannen gå blåsande genom gatan och i Köpinge (1691) och Fjälkinge skulle han blåsa på vissa ställen i byn.

På Själland förekomma på samlingsstället poppel eller kastanj, som kallas majträd, på Lolland i äldre tid rönn, avlöst av kastanj samt ask, ofta kallade midsommarträd, på Fyen lind och på Jylland ask. Kretsruna och ovala stensättningar förekomma även i dessa landsdelar, i flera fall lagda kring byns träd. Kulle, kallad »grandebakke», förekommer dessutom i Jylland.

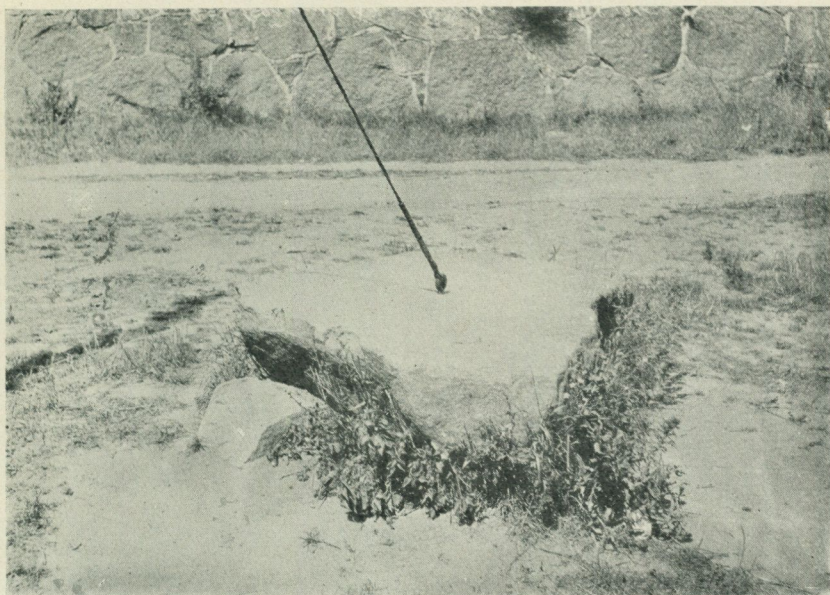

Fig. 10. Samlingssten, ej kvar in situ, Rörums by och sn, Albo hd. Foto vid byundersökningarna 1925.

I alla delar av Skåne har det varit vanligt med en sten mitt i byn, en sak varom byordningar redan från 1600-talet lämna upplysningar. Stenen, som kallades 'gatesten', 'grannasten' eller 'bockasten' (Färingtofta) var i allmänhet stor och flat (fig. 10). Nicolovius omnämner i *Folklivet i Skytts härad*¹ större stenar lagda i fyrkant, en företeelse, som icke, vare sig genom muntliga uppgifter eller skrivna byordningar, kunnat beläggas. Vanligt var det däremot med stenar lagda i en ring, en sten för varje byaman kring en mittsten för åldermannen. Dessutom förekom sporadiskt stenar lagda i rad, och i ett par fall utgjordes samlingsplatsen av en liten kulle, i exempelvis N. Vram kallad »tudebacke». Från Fru Alstad i Skytts härad omtalas tre askar, omgivna av en vall, och i Holmeja i Bara härad fanns en ask mitt i byn (fig. 11), de enda belägg på samling kring byträd, som erhållits från Skåne. Ett annat exceptionellt fall stammar från Onslunda (»Odens lund»), där byamännen förhandlade, sittande på stenar vid byns källa.

¹ 4 uppl., sid. 28.

3—270808. *Fataburen*. 1927.

Fig. 11. Ask som samlingsplats (med storkbo i toppen), Holmeja by, Hyby sn, Bara hd. Förf. foto.

I samling kring byträäd vill man gärna se en rest av urgammal trädkult; företeelsen är också mest utbredd i trakter med våren som tid för åldermansbyte. Likaså föra stenarna på samlingsplatsen tankarna till järnålderns domareringar, hänförande sig till folkseden, att en rätt alltid rådplägar och dömer sittande. Härmed sammanhänger väl även danernas gamla sed, omtalad av Saxo, att när de skulle utkora konung, stodo de på jordfasta stenar och gåvo deras röst till tecken på att valet skulle vara lika oomkullrunkeligt som de stenar på vilka de stodo.

Efter enskiftet flyttades samlingen till åldermannens hus och slutligen till skolor och kommunala samlingslokaler. I två fall, ett på Själland och ett i Skåne, skedde samlingen i de olika gårdarna

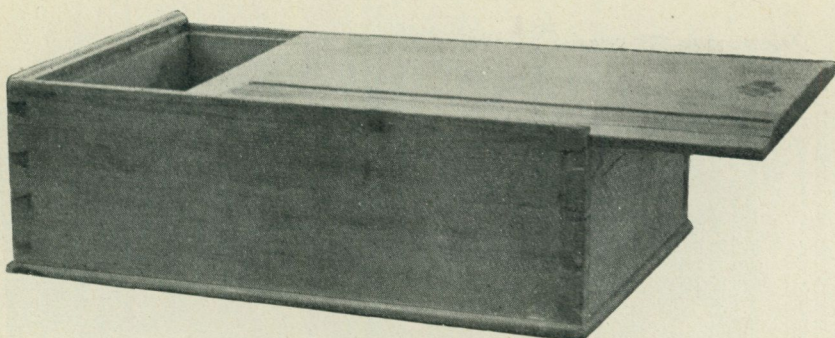

Fig. 12. Bylåda, skjutlåda av äldre typ, Oxie by och sn, Oxie hd. Förf. foto.

Fig. 13. Bylåda, skjutlåda av yngre typ (sedd uppfifrån), daterad 1824, Vallby by Kyrkheddinge sn, Bara hd. Foto vid byundersökningarna 1911.

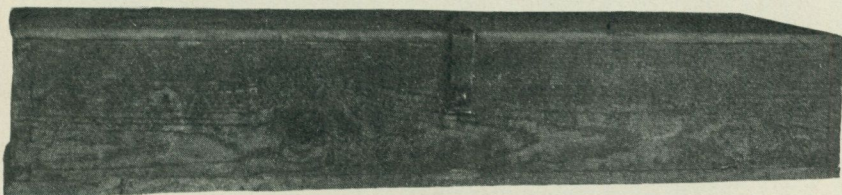

Fig. 14. Bylåda med fällock, Lockarps by och sn, Oxie hd. Förf. foto.

efter en särskilt uppgjord ordning.¹ Huru envist den gamla seden att man skulle samlas under bar himmel på det gamla stället, suttit i, bevisas av att man i vissa byar på samlingsignalen först

¹ Jfr Sigurd Erixon, Samlingsplatser och bröllopsstugor hos den svenska allmog, Rig 1920.

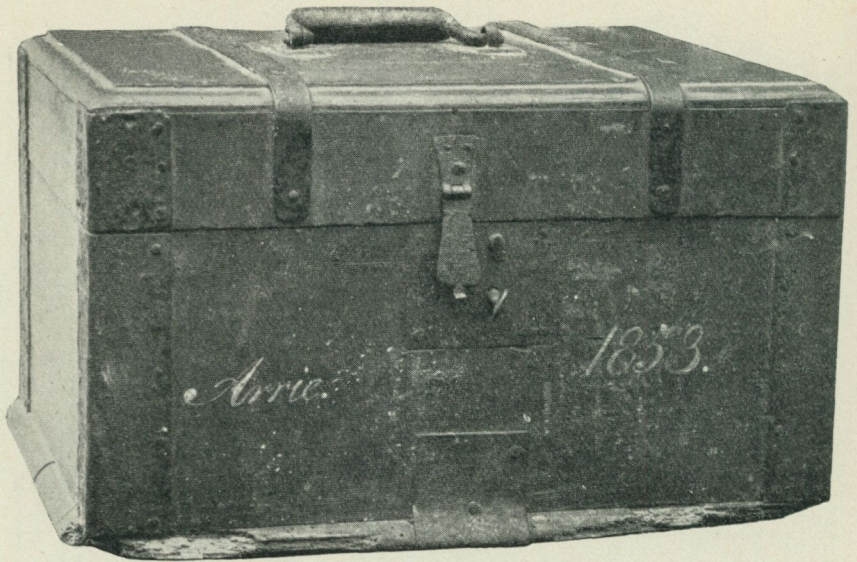

Fig. 15. Bylåda med fällock, daterad 1853, Arrie by och sn, Oxie hd. Förf. foto.

Fig. 16. Bylåda med fällock, daterad 1920, V. Wirestads by, Bösarps sn, Skytts hd
Förf. foto.

samlats på det hävdvunna stället och därifrån vandrat i sluten trupp till åldermannens hus (Filborna, Kåseberga).

Det är sed att byns inventarier, handlingar, bötesredskap etc. förvaras hos åldermannen. Vad Skåne beträffar ha dessa förvarats i lådor s. k. åldermanslådor.

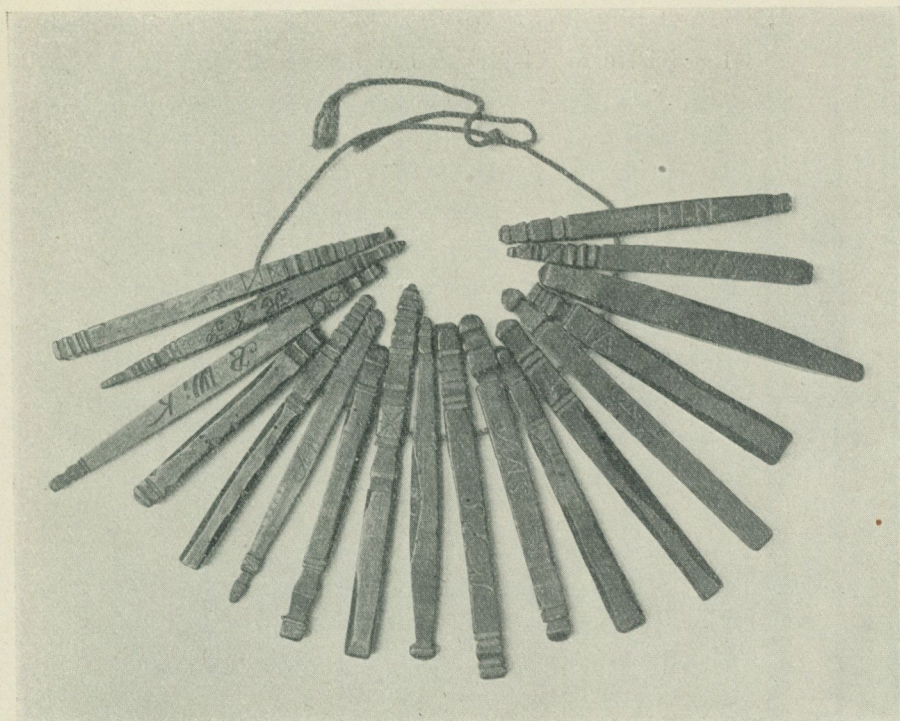

Fig. 17. Knävlingar, Simris by och sn, Järrestads hd. Nord. M. 138, 482.

Knappast något skånskt byalag saknar sådan låda. Dock gå dessa ej längre tillbaka i tiden än till 1700-talets mitt (den äldsta från V. Torp, daterad 1756), och vad beträffar landskapets nordliga del kanske icke ens så långt tillbaka. Här omtalas nämligen i flera byordningar från 1700-talets sista fjärdedel att lådor böra anskaffas. De äldsta bykistorna äro korta, gjorda av fur, sinkade i hörnen, omålade och försedda med skjutlock (fig. 12). Lådor med fällock börja bli allmänna före sekelskiftet, och samtidigt komma långa lådor med såväl skjut- som fällock i bruk (fig. 13, 14), betingade av att kartor inkomma bland de byns handlingar, som förvaras i kistan. De långa och de korta lådorna med skjut- eller fällock förekomma sedan jämsides med varandra fram till vår egen tid (fig. 15, 16).

Från Danmark äro kända endast två bylådor, nämligen i Nørre Alslev på Falster och Frejlev på Lolland. Dessa ha uppkommit genom inflytande från Skåne, ett förhållande som bestyrkes av att de för Skåne säregna koppärlurarna förekomma i samma trakter och därjämte sydväst-skånsk tid för åldermansbyte.

Till den skånsk-danska byns inventarier knyta sig även redskap använda för uppteckning av de bötessummor bönderna för sina förseelser hade att erlägga till byalaget, nämligen s. k. knävlingar och bystockar. Det förstnämnda slaget utgöres av pinnar, omkring 10 cm. långa, vilka, en för varje byaman, förvarades av åldermannen och i vilka skårer skuros in, markerande olika förseelser (fig. 17). Bystockarna voro omkring en meter långa och indelade i fält, ett för varje bonde i byn (fig. 18). I fälten inskuros liksom på knävlingarna olika tecken för olika förseelser.¹ Knävlingar förekomma i flera byar i södra Skåne och på Jylland, medan bystocken är dominerande i de nordliga delarna av Skåne samt på de danska öarna.

ZUSAMMENFASSUNG.

Bengt Engström: Der Wechsel des »Dorfältesten« und die Gemeinde-Versammlung in den Dörfern Schonens und Dänemarks.

Fig. 18. Bystavar, Hjortshögs by, Kropps och Mörarps sn, Luggude hd. Foto vid byundersöknin-garna 1911.

Die älteste Dorfordnung aus Schonen, am Ende des sieben-zenten Jahrhunderts erneut, stammt aus dem Jahre 1632, die älteste Dänische trägt das Jahr 1460. Die Dorfgorganisation selbst aber bestand schon in der Steinzeit und ihr Ursprung ist unter den ersten ackerbaureibenden Menschen zu suchen.

Die centrale Gestalt der Dorfschaft war der »Dorfälteste« oder Dorfvorsteher, dessen Amt auch aus vageschichtlicher Zeit stammt. Mit wenigen Ausnahmen, bei denen der Dorfvorsteher *gewählt* wurde, bestimmen die Dorfordnungen, dass sein Amt der Reihe nach von den verschiedenen Hofbesitzern bekleidet werden sollte; die Weigerung der Annahme des Amtes wurde bestraft.

¹ Jfr N. Lithberg, Runstavens uppkomst, Fataburen 1921.

Der Zeitpunkt des Jahres wo sich der Wechsel des Dorfältesten vollzog, ist sehr verschieden. In Halland und Blekinge fand derselbe bis auf wenige Ausnahmen im ersten Halbjahr statt. Ebenso in Dänemark, in Sönderjylland zur Fastenzeit, in den nördlicheren Teilen von Jütland zwischen Weihnachten und Pfingsten, am häufigsten um die Zeit des Walpurgisfestes (Neujahrstag, Marienitag und Pfingstentag kommen auch vor). Auf der Insel Fühnen fast nur am Walpurgisabend. Auf Lolland und Falster ist ein gewisser Zusammenhang mit dem südwestlichen Teil von Schonen zu vermerken, wo der Wechsel im Herbst stattfand, zur Zeit des Martinsfestes. Im übrigen Schonen wechselte man am häufigsten zur Zeit des Walpurgisfestes. Daneben kommen auch die übrigen, früher erwähnten, im Frühjahr eintreffenden Feiertage sowie der 1. April und Ostern sparsam vor.

Dem Dorfvorsteher lag die Berufung der Dorfschaft zur Versammlung ob, und die dabei gebrauchten Instrumente weisen eine geografische Variation auf, die teilweise mit der des Dorfältestenwechsels zusammenhängt. Die Glocke als Berufungsinstrument kommt in ganz Dänemark vor, besonders in den westlichen Teilen des Landes, auch ist sie in einigen Dörfern in Schonen zu finden. Die Trommel ist hauptsächlich in Jylland und Schonen verbreitet; früher häufig vorkommend ist sie aber später oft von dem Horn ersetzt worden. Das Horn ist ziemlich gleichmässig in dem untersuchten Gebiete verbreitet, in Schonen aber dominiert der »lur«, ein langes gerades Horn aus Kupfer, das auch in westlichen Seeland und auf Falster vorkommt. Nur in einem Dorfe, in Schonen, hat man einen »lur« aus Holz gehabt, ein Instrument das in Dänemark viel gebraucht ist. Ein aus einer Schnecke verfertigtes Horn ist in einem Dorfe in Sjælland, und in einem in Blekinge gefunden. Botenstäbe und mündliche Botschaft, in Dänemark und in südlichen Schonen unbekannt, sind in Nordschonen seit dem siebzehnten Jahrhundert bekannt, während des neunzehnten Jahrhunderts wurden sie noch mer verbreitet.

Die Dorfversammlung fand in Dänemark öfters rings um einen Baum statt, in Jylland auch auf einem Hügel. In Schonen hat man einen Stein mitten im Dorfe gebraucht, oft mit einem Ring von Steinen rings um den Mittelstein des Dorfältesten. Ganz vereinzelt kommt in dieser Provinz eine Dorfesche als Sammlungsplatz vor, wie auch ein Fall, wo die Teilnehmer auf Steinen rings um den Dorfbrunnen sassen. In späteren Zeiten ist das Haus des Dorfältesten, die Schule u. s. w. als Zusammenkunftsort gebraucht worden.

Ein Kasten zur Aufbewahrung der Urkunden des Dorfes kommt in den Dörfern Schonens fast immer vor, ist aber in Dänemark nur aus zwei Orten bekannt.

Von den verschiedenen Inventarien der Dorfschaft findet man die s. g. Kerbhölzer (»knävlingar«) in mehreren Dörfern im südlichen Schonen und in Jylland, während der sog. »bystock«, Dorfstock, in Nordschonen und auf den dänischen Inseln dominiert. Beide dienen zur Aufzeichnung der Versehen und Strafsummen.

SEDER VID ÅKERBRUK OCH BOSKAPSSKÖTSEL SOM HÄRLEDA SIG FRÅN JAKT- OCH FÅNGSTRITER.

Av

N. E. Hammarstedt.

Från Gotland har P. A. Säve¹ upptecknat, att det var sed, att bonden till annandagjul inbjöd sitt skördefolk och därvid trakterade dem med hälften av ett svinhuvad, »ty den öfriga halfvan deraf förtärdes först vid sänningstiden om våren eller *til påskar*» (till påsk). Om något särskilt rituellt förfarande vid dessa måltider förmäler han intet, och vi få icke veta något om huru därvid förfors med huvudets ben. Det ligger emellertid särdeles nära att antaga, att den senare måltiden, vid sådden, ursprungligen hölls ute på åkern, och att benen då också fingo stanna där. Kort men upplysande i här i fråga varande hänseende är däremot P. Söderbäcks² anteckning från Kristdala socken i nordöstra Småland, att man vid vårbrukets begynnande plögade i fårorna strö ut ben av julgrisen »för att få en god och riklig skörd». — Det vore underligt, om denna folksed förekomme endast i nämnda ort av vårt land,³ likasom ock om de riter, som i denna uppsats behandlas, skulle så övervägande tillhöra östra Sverige, som mitt material tycks antyda. — I detta sammanhang bör icke förbigås, att Eva Wigström⁴ antecknat från Skåne, att man under hela julhelgen ej bör krossa något slag av djurben.

Från Tyskland finnas åtskilliga likartade agrarriter omnämnda i litteraturen. Efter Mannhardt⁵ anföres här exempelvis följande.

¹ Åkerns sagor. 1876, s. 53.

² Skrock och sägner i en smålandssocken. 1921, s. 50.

³ Av en för mig, när denna undersökning skrevs, okänd uppsats av H. Celandner, Julgrisen och Frös galt i Upsala Nya Tidnings julnummer 1925, finner jag, att denna sed förekommit även i Värmland, en uppgift som är av stor betydelse, emedan den fastställer den ifrågavarande riten även för Västsverige.

⁴ Djurlifvet i folkets tro och sägner, s. 165, i Svenska fornminnesföreningens tidskrift, b. 10. 1900.

⁵ Mythologische Forschungen. 1884, s. 187 f.

I hela Hessen är det brukligt att vid kyndelmässa (d. 2 februari) eller på askonsdagen (onsdagen näst efter fettisdagen) spisa ärtsoppa med torkat revbenspjäll, varvid man hopsamlar de avgnagda revbenen och upphänger dem i stugtaket till såningstiden, då man nedsticker dem i den nysådda åkern. I Schlesien slaktas vid pingst ett svart får, och varje bonde hemför från den gemensamma måltiden en benknota därav, vilken han före soluppgången sticker ned i sin åker för att sådden skall växa väl. Från Meiningen anför samme forskare, att det stycke av svinet, som bär namnet »der Jud auf der Wanne», kokas på fettisdagen, varvid den dithörande benknoten blandas med aska och förvaras till Petersdagen (d. 22 februari), då dessa ben sändas såsom gåvor grannarna emellan för att av dem blandas i utsädet. Sannolikt möter här en förklarande motsvarighet till det bekanta skånska julupptåget att skicka benen av en svinfot från gård till gård, »hotte in svinefoden»,¹ vilket i så fall från att hava varit en allvarligt menad fruktbarhetsrit urartat till ett rustikt skämt. Ehuru till sitt yttre starkt avvikande från de anförda folksederna böra kanske även de forngrekiska svinoffren vid såningshögtiden, Thesmoforia, i Demeters och Kores grottor här omnämnas. Sedan de offrade svinen någon tid legat i dessa hålör, upphämtades kvarlevorna och blandades i utsädet för att ge god skörd.² Att för alla de till denna kategori hörande germanska åkerbrukssederna hedniska offerriter föreligga såsom ursprung är en åsikt, som redan Mannhardt och hans samtida och motståndare U. Jahn uttalade,³ och bland senare forskare har Rantasalo⁴ anslutit sig till densamma. Saken bör ock kunna betraktas såsom tämligen självklar, så mycket mer som de såsom substitut för groddoffret,⁵ tjänande teriomorfa jul- och såbröden (julgalt, juloxe), visa fullkomlig motsvarighet i sin rituella användning. Det är skada,

¹ Se härom: Per Nilsson i Espö, Gamla seder och bruk bland allmogen inom Vemmenhög's härad, s. 85, i Samlingar till Skånes historia, 1871; Eva Wigström, anförds., s. 165; O. Christoffersson, Några skånska folklekar, s. 242 f., i Fataburen 1912.

² A. Lang, Myth, Ritual and Religion, II, 1901, s. 288.

³ Jahn, Die deutschen Opfergebräuche bei Ackerbau und Viehzucht, 1884, s. 105.

⁴ Der ackerbau im volksaberglauben der finnen und esten, II, 1919, s. 104.

⁵ Ynglingasagan, kap. 8.

att Herodotos (II, 47), icke ingår på någon utförligare beskrivning än han gör om fornegypternas offer av svin — ett för dem eljest orent djur — eller svingestaltade bröd åt sina äringsgudomligheter Osiris och Isis, så mycket mer som han var invigd i Demeterkultens mysterier (II, 171) och kunnat göra jämförelser: tystnadslöftet har, som han själv anger, bundit honom. Ej osannolikt skulle vi eljest ha funnit åtminstone etnologisk samhörighet, där den grekiske folkskildraren fann sig föranlåten att se direkt historiskt samband. Ett sådant samband är det ock lockande att, trots avståndet i tid och rum, vilja skönja mellan å ena sidan det nordiska, enligt Hervararsaga i februari infallande svinoffret vid festen för grodd åt Frö (Od) och Fröja och å andra sidan de gamla Medelhavsländernas svinoffer vid motsvarande högtid åt sina fruktbarhetsgudinnor av skilda namn. Tidsavståndet blir avsevärt reducerat, om vi erinra oss, att vanakulten är litterärt dokumenterad för nordgermanska folk redan vid vår tidräknings början. Svinoffret kan ha utgjort ett ursprungligt och väsentligt element i denna religionsform och med den ingått i Frökulten. Märklig är svinets benämning Vaningi, varigenom såsom K. Krohn framhåller, detta husdjur betecknas såsom särskilt helgat vanerna.¹

Med de i det föregående anförda med åkerbruket förbundna riterna visa en del uteslutande till husdjursskötseln anknutna seder fullkomligt motsvarande drag, likasom de å andra sidan visa otvivelaktigt släktskap med de jägar- och fångstmansriter, som i det följande skola beröras. Från Torskinge socken, Västbo härad, Småland, har uppgivits,² att man på juldagen plögade äta svinfötter och därvid samlade benen av dessa och kastade dem i svinstian »för att det skulle bli tur med grisarna följande år». Från Rhein-Pfalz meddelar Jahn,³ att man på fettisdagsaftonen spisar svinkött med kål och morgonen efter utkastar de efterbliva benen så långt bort

¹ Se vidare K. Krohn, *Skandinavisk mytologi*, 1922, s. 79 ff., 96, ett vittnesbörd, som på grund av den skeptiskt kritiska ställning, som förf. intager, måste tillmätas stor betydelse.

² Meddelat av fröken Rut Sandström.

³ *Anf. arb.*, s. 105.

som möjligt i en krets runt om boningshuset. Den härför givna förklaringen, att höken icke skall förmå att inom denna krets skada husets fjäderfä, har naturligtvis här ingen betydelse.

Hos Estlands såväl svenska som estniska befolkning möta likartade riter förlagda till Antonius' (Tönnis', Svin-Tönnis') dag (d. 17 januari). Man spisar den dagen ett halvt svinhuvud, och de därvid överblivna benen samlas med största omsorg och bäras av gossar till skogen. Såsom skäl uppgives, att svinen sedan på sommaren skola hålla sig kvar på sitt betesområde och ej intränga på främmande mark. Den andra halvan av svinhuvudet förtäres på fettisdagen, och även då förfäres med benen på samma sätt.¹ Enligt andra urkunder utgöres esternas fettisdagsmål av svinfötter, och benen av dessa föras antingen upp på husets vind eller till svinstian eller till skogen. Det sistnämnda bruket har det äldsta litterära belägget.² Syftet uppges även i dessa källskrifter vara, att svinen skola hålla sig kvar på betesmarken.

Alldeles motsvarande uppgifter hava vi även från Sverige. Utan noggrannare lokaluppgift har Eva Wigström upptecknat från Uppland, att det anses vara bra att på fettisdagen äta svinfötter och sedan kasta benen ut i skogen, »så gå svinen gärna valle där».³ Närmare lokalbestämde äro Louise Hagbergs uppteckningar, att denna sed förekommit i Länna och Kårsta socknar i nämnda landskap: benen buros till svinens betesmark i skogen eller ock ut på trädesgårderna, »för att svinen skulle gå vall bättre».⁴ Från Sorunda socken i Södermanland har samma forskare antecknat, att benen av de på fettisdagen förtärda svinfötterna buros långt upp i skogen, för att svinen, då de gingo på bete där »inte skulle komma tillbaka förrän kvällen».

Gå vi över till Finland, anträffa vi i Nyland samma folksed: man åt på fettisdagen svinfötter, och benen efter dessa tillvaratogs noga och fördes till skogen, där de utströddes, för att svinen under

¹ Russwurm, Eibofolke. II. Reval 1855, s. 102.

² Kreutzwald, Der Ehsten Abergl. Gebräuche, S. Petersburg 1854, s. 79, Baeclerus, Der einfältigen Ehsten abergl. Gebräuche, Riga 1848, s. 678.

³ Folketro och sägner från skilda landskap, 1914, s. 452.

⁴ Nordiska museets arkiv för svensk folkkänedom nr 9 713 och 9 728.

sommaren »icke skulle gå hem till gården men ej heller gå längre än benen förts».¹ I Pärnå socken, Nyland, iaktogs den anförda seden på Tomasdagen (d. 21 december), alltså i samband med julen. I Jomala socken, Åland, skickades ledbenen av fettisdagsmåltidens svinfötter till grannen² — alldeles som i Skåne julgrisens fotben. En form av seden finnes upptecknad i början av 1800-talet utan närmare ortsuppgift³ men synes hänföra sig till den etniskt finska befolkningen: fastlagsaftonen och, märkligt nog, även allhelgonadagen ätes sylta på svinfötter, »hvarvid alla ben högst noggrannt samlas och bäras under offergranen (uhrikuusen luokse)». I sist anförda fall har således den ifrågavarande seden erhållit prägeln av ett offer åt ett heligt träd eller ett däri inneboende numen.

I en avhandling »Några svenska slaktriter»⁴ har E. Klein framhållit fötternas å det slaktade djuret särskilda betydelse för boskapslyckan, och även i här anförda exempel ha, såsom vi sett, fötternas ben spelat en förhärskande roll. I förbigående må erinras om att hos lulelapparna jämte renens horn och de »förnämsta hufvudbenen», även fötterna offrades.⁵ Det synes möjligt, att den uråldriga tron på fotens — eller måhända ursprungligare spårets — magiska egenskaper här spelat in. Men detta är nog i så fall en, om ock mycket ålderdomlig, dock sekundär utformning. Det bör bemärkas, att, såsom vi sett, även andra ben än fotens använts i liknande syften. Att man av lystnad efter de märgförande benens innehåll gärna inskränkt offerbenen till huvud- och fotben förefaller tämligen självklart.

Vända vi oss så till jägarens kulturstadium, upphöra fotbenen att spela någon åtminstone förhärskande roll i hithörande riter. Men även på detta stadium gälla dessa riter fortfarande uteslutande de djurarter som användas till föda, och dock vidgas här området för våra iakttagelser till att omfatta så gott som hela jorden, för så

¹ Allardt, Nyländska folkseder, 1887, s. 51; Nikander, Fruktbarhetsriter, 1916, s. 240, samt muntliga meddelanden av den senare.

² Meddelat av professor G. Nikander.

³ F. Rühls, Finland och dess invånare, II, 1827, s. 50.

⁴ Etnol. studier tillägnade N. E. Hammarstedt 1921, s. 65 ff.

⁵ S. Rheen, En kortt Relation o. s. v. Upsala 1897, s. 37.

vitt invånarna fortfarande utöva jakt och fiske såsom näringsfång. Ty här kommer fisket med såsom, även det, en fångst av matnyttigt vilt.

På detta en gång hela mänskligheten omfattande, primitiva kulturstadium äro avstånden av ingen eller ringa inverkan på vår undersökning, och vi kunna därför lika gärna söka exempel fjärran som nära. Vi begynna i Sydamerika. Om chimaneindianerna i Bolivia förtäljer E. Nordenskiöld,¹ att de i korgar upphängda i taket i hyddan hopsamla benen av de djur som de förtärt till föda. Detta sker »för att jaktbytet ej skall gå långt bort». Efter någon tid föras benen till skogen för att där brännas. Om en annan indianstam i Bolivia anför Frazer,² att de omsorgsfullt hopsamla alla ben av de däggdjur, fåglar och fiskar som de förtära till föda och nedgräva dem djupt inne i skogen, bränna dem på elden eller kasta dem i en flod, för att de djurslag som dödats icke må vredgas utan framgent låta döda sig. Såsom förklaring av det, såsom det kan tyckas, självmotsägende i att benen stundom brännas, anför Frazer förslagsvis³ att det »may be a way of transmitting the bones to the spirits land». Den omedelbaraste och ursprungligaste förklaringen är dock den, att det sker, för att benen ej skola skadas av rovdjur eller hundar. Vid alla de riter som här anföras gäller nämligen såsom en genomgående grundregel, att benen icke få bräckas eller skadas — alltså samma lag, som sedermera gäller offerdjurets ben. Att förbränningen förstör benen ingår tydligen, åtminstone för här anförda fall, icke i vildens åskådning.

Föreställningen om de efterblivna benens betydelse för den matnyttiga djurartens bestånd sträcker sig vidare över Nordamerika till åtminstone ett flertal av Asiens och Europas jägarfolk. Om dakotaindianerna förmäles, att hundarna ej få gnaga vissa ben av de nedlagda djuren, för att stammen av dessa icke skall utdö.⁴ Allmänt har för övrigt hos prärieindianerna den tron förekommit, att

¹ Forsknningar och äventyr i Sydamerika. 1915, s. 223.

² Spirits of the Corn and of the Wild. D. 2. 1912, s. 257 (efter d'Orbigny).

³ Sist anf. arb. o. del, s. 259.

⁴ Ratzel, Völkerkunde. II, 1886, s. 691.

bisonoxarnas på slätterna strödda, men ofta av indianerna i cirklar eller staplar omsorgsfullt hopsamlade ben skola återuppleva med nytt kött. Indianer i Brittiska Columbia kasta benen av de fångade bävrarna, sedan de tillgodogjort sig både hud och kött, i floden för att behålla fångstlyckan,¹ och likaså förfara de med benen av fångade laxar. Hos våra pitelappar bar man efter måltiden tillbaka benen av fisken till sjön där den fångats.²

Hos ainos möter en logisk cirkelgång i här ifrågavarande föreställningssätt. Hjortarna (yuk) anses hava uppkommit på det sättet, att den store guden från himmelen, där hjortar förut funnos, nedsläppt en påse fylld med hjortben till jorden och utstrött dessa över bergstrakterna. När benen kommo i beröring med marken, förvandlades de till hjortar.³ Om den anförda seden hos boliviaindianerna erinrar det hos tsjeremisserna i inre Ryssland förekommande bruket att hopsamla djurben i en näverpåse, som upphänges i innersta vrån i sommarhyddan.⁴ Om en folkstam, toradjas, i det inre Celebes förmäler en forskningsresande, att de upphänga käkben av hjortar och vildsvin i sina hus, enligt deras egen uppgift för att dessa ben skola utöva dragningskraft på villebråd av samma slag, så att de bli byte för jägaren.⁵ Jakuterna i Sibirien hopsamla efter måltiden benen av de renar eller andra djur som de förtärt och bära dem till skogen.⁶ En upplysande samling av exempel på jägar-, slakt- och offerriter av här ifrågavarande art och skaplynne finnes för övrigt i de här till någon del anlitade arbetena: J. G. Frazer, *Spirits of the Corn and of the Wild*, del 2 (*The golden Bough*, 3 uppl. del. 8), 1912, s. 256 ff., och U. Holmberg, *Über die Jagdriten der nördlichen Völker Asiens und Europas* (1925).

I sin lärarika lilla bok *Gudstrons uppkomst*, 1917, s. 39 ff., ger sistnämnde författare även en översiktlig framställning av dessa

¹ Frazer, *anf. arb. o. del*, s. 238 och 250, efter F. Boas.

² Kolmodin, *Folktro, seder och sägner från Pite lappmark*, 1914, s. 5.

³ Batchelor, *The Ainu and their folklore*. 1901, s. 497 f.

⁴ P. v. Stenin i *Globus* 1889, s. 203. Efter J. N. Ssmirnoff.

⁵ Frazer, *The magie art*. D. I. 1911, s. 109, efter A. C. Krut.

⁶ U. Holmberg, *Über die Jagdriten der nördlichen Völker Asiens und Europas*. Helsingfors 1925, s. 41.

jägarseder och föreställningar. Överallt är det samma skick, om ock med växlande förklaringar. Benen av slättens, skogens eller vattnets matnyttiga villebråd återställas till sin forna naturliga omgivning, och bland de skäl härför som anföras måste man nödvändigtvis antaga det, att benen skulle leva upp till nya djur,¹ såsom det ursprungliga eller åtminstone ett av de ursprungliga. Belysande för denna primitiva åskådning är vad P. Högström² efter hörsägen berättar om en gellivarelapp, vilken offrade huvudet, fötterna och vingarna av en skjuten tjäder på en viss sten, för att »det skulle utaf alt detta wäxa andra och nya foglar igen, dem han skulle få skjuta».

I varje fall innebär det således en uppenbar inkonsekvens, när åkerbrukaren överför benen av det slaktade eller offrade husdjuret till det odlade fältet, vilket han ju fastmer önskar fredat för än hemsökt av vare sig tama eller vilda djur. Och dock är sammanhanget mellan här ifrågavarande agrar- och jägarriten omisskännligt. Förklaringen ligger i den ängsliga konservatism som behärskar riternas teknik. Jaktens riter hava övergått till slakten och slakt-offret, ej blott när detta bragtes för hjordarnas fruktsamhet utan ock för fältets fruktbarhet. »Zwischen der Behandlung der Knochen jagdbaren Wildes und denen des Opfertieres kann kein wesentliches Unterschied wahrgenommen werden», säger U. Holmberg. Jag har med detta utkast velat visa, att likheten och samhörigheten t. o. m. sträcker sig längre än han framhållit. Men de skilda näringarna och kulturstadierna hava krävt nya förklaringar av de nedärvda riterna, ny innebörd i de gamla formerna för att kunna behålla dem.

Emellertid har även själva cermonielet såsom helhet sett icke kunnat undgå sina växlingar. Å ena sidan har man inskränkt tron på benens livspotens till några vissa eller till endast något visst ben, det oförstörbaraste, det »oförgängliga», i hela skelettet; å andra sidan har man kommit till den meningen, att alla benen i detta

¹ Jfr Frazer, *Spirits of the Corn*. II. London 1912, s. 256. Frazer, *Den gyllene grenen*, övers. av E. Klein. II, s. 619 ff.

² *Beskrifning Öfwer de til Sweriges Krona lydande Lapmarker*. 1747, s. 183. Stället är även noterat av U. Holmberg.

måste oskadade såsom en samlad enhet tillvaratagas för att djuret i felfritt skick skulle återuppleva. Till den förra kategorien höra med skallen ävensom med den s. k. döds-, bödels- eller helgekotan¹ sammanhängande folkseder; till den senare höra bland andra de hos Europas och Asiens borealfolk med björndödandet förbundna likasom ock i åtskilliga herdefolks offerriter ingående begravningen av bytets eller offrets alla ben, stundom såsom t. ex. hos lapparna t. o. m. ordnade i naturlig följd till varandra. Mest bekant bland herdeoffer av detta slag är det hebreiska påskalammet. Samma föreställning framträder även inom myten, sagan och legenden.² Såsom läsaren torde finna, är det orimligt att i de anförda riterna, för så vitt de, såsom jag på grund av deras yttre habitus antagit, äro väsenssamhöriga, endast se en profylaktisk magi. Det är ej ett användande av ont, som de anförda herde- och jägarriterna åsyfta, utan det är ett positivt alstringsbringande mål, som de eftersträva, och detta måste ursprungligen och egentligen även hava varit förhållandet med de hit hörande agrarriterna.

Det är överflödigt att påpeka, vilket ofantligt tidsperspektiv dessa förhållanden öppna. I bjärt dager framträder detta, om man kastar en blick på de australiska riter som utövas för totemdjurets eller totemväxtens förökande. Visserligen förete dessa från de här behandlade folksederna mycket avlägset stående former, men man kan dock näppeligen förneka deras inbördes väsensfrändskap. Vid ceremonierna för växttotemets, den för stammen nödiga näringsväxtens, förökande strös dettas såväl plantdelar som frön för vinden; vid festen för djurtotemet göres åter en bild av sand, ler eller dylikt av det åsyftade matnyttiga djuret, och delar av denna strös ut. Den kände folkpsykologen W. Wundt säger härom: »So tritt uns in dieser Zermonie die Handlung des Säens in ihrer äusseren Erscheinungsform bereits vollkommen ausgebildet entgegen. Dennoch handelt es sich noch nicht um eine wirkliche Saat, wie später der Ackerbauer ausführt, sondern der Sinn der Handlung ist ein rein

¹ Se härom I. Lönnberg, Om dökota i Fataburen 1911, s. 110 ff., och Feilberg, Dödskota i Fataburen 1913, s. 99 ff.

² Jfr C. W. v. Sydow, Tors färd till Utgård i Danske studier 1910, s. 65 ff.

magischer. Eine Bestellung des Ackerbodens, wie sie die Aussaat voraussetzt, gibt es noch nicht auf dieser Stufe des blossen Sammelns wildwachsender Samen und Früchte.»¹

Man kan ej gärna undgå att antaga *någon*, om ock ofullständig och missuppfattad empirisk iakttagelse såsom yttersta orsak till dessa egendomliga seder. För de här antydda australiska totemriterna framkastar Wundt² den hypotesen, att de härleda sig från melanesier, för vilka växtotem voro en förtrogen föreställning. Det låter tänka sig, att den på samlarens stadium levande människan oklart iakttagit, att, där hon strött ut frön eller kärnor av frukter, vilkas kött hon förtärt, detta på något för henne oförklarligt sätt bidragit till de fruktbärande växternas förökning. För det primitiva tänkandet med dess benägenhet för de mest grunda och okritiska analogislutsatser bör det då hava legat mycket nära att draga den slutledningen, att något liknande också borde inträffa, om benen av det förtärda villebrådet utströddes på för de respektive djuren lämpliga platser. Och helt sannolikt har den primitiva människan med sin livliga fantasi och sin ofullgångna tankeförmåga funnit det senare lika verkningsfullt som det förra.

ZUSAMMENFASSUNG.

N. E. Hammarstedt: Einige Gebräuche bei Ackerbau und Viehzucht, die von Jagd- und Tierfangriten herrühren.

In Schweden sowie in Deutschland kommt die Volkssitte vor, die Schweineknochen, die von den Festessen des Weihnachtens und des Fastnachtsdienstags übrig geblieben sind, auf das Kornfeld zu bringen um gute Ernte zu erzielen. Gleichartige Sitten, mit der Viehzucht verbunden, sind sowohl in Estland wie in Schweden und Deutschland üblich gewesen, und in den meisten Teilen unserer Erde, mit Ausnahme vielleicht von Afrika, kommen, wie es scheint, verwandte Jagdriten vor. Hauptsächlich mit Material aus Schweden und von schwedisch sprechenden Völkern stellt der Verf. eine vergleichende Untersuchung zwischen einerseits den mit Ackerbau und Viehzucht und andererseits den mit Jagd und Tierfang verbundenen Sitten an. Von ihrem äusseren Habitus schliesst er hypothetisch auf eine wechselseitige Wesensverwandschaft dieser drei Gattungen und setzt natürlich a priori die letztgenannte als die ursprüngliche und älteste voraus. Aus

¹ W. Wundt, Elemente der Völkerpsychologie, 1912, s. 243.

² Anf. arb., s. 182; 187.

Jagd- und Tierfangriten wären also die betreffenden Viehzucht- und Ackerriten hervorgegangen, wenn auch spätere Kulturverhältnisse dazu genötigt haben, besonders in die Agrarriten, eine andere Bedeutung als die ursprüngliche einzulegen. Die Riten der Jagd sind in Schlachtopfer übergegangen, wobei man die Formen so weit möglich bewahrt, die Bedeutung aber verändert hat. Die Erklärung liegt in dem peinlichen Konservatismus, der die Technik der Riten beherrscht. Der Verf. schliesst sich der Meinung Prof. Uno Holmbergs an: »Zwischen der Behandlung der Knochen des jagdbaren Wildes und denen des Opfertieres kann kein wesentlicher Unterschied wahrgenommen werden.»

KVINNLIG HEMSLÖJD I TORSBY, LYCKE OCH HARESTADS SOCKNAR I BOHUSLÄN.¹

Av

SELMA JOHANSSON.

Den kvinnliga slöjden bedrevs i äldre tid liksom den manliga yrkesmässigt. Så långt tillbaka som de gamla kunna minnas och intill våra dagar har det funnits vissa kvinnor, ibland också hela familjer, som haft vävning, spetssömnad, spinning eller »binnning» (stickning) till sitt »levebröd» (förnämsta inkomst). Ofta »lejdes» dessa yrkeskvinnor till storbondens hem för att lära upp och hjälpa hans döttrar vid iordningställandet av »hemgeften» (utstyrelsen).

Som skickliga konstväverskor nämna de gamla särskilt Mart i Dotorp, Torsby sn, född på Sjö i Harestads sn och verkande i Dotorp tiden omkr. 1815—30. Hon vävde »storevävekle» (krabbasnår), »spröddetäcke» (upphämta) och »akklestäcke». Hennes akklestäcke karakteriserades av en mångfald, ända till ett tiotal, olika mönster.

Mart i Dotorp berömmes också för sina husliga kunskaper. Hon var »mor i huset» (värdinna) på alla gillen däromkring. Ingen kunde laga så god och fin mat som hon, och hon var även kunnig i sjukvård. Klädeshandlare Johansson i Göteborg, som var född i Dotorp yttrade efter ett besök i sin födelsebygd: »De va en tur för hele Dotorp, atte Per feck (blev gift med) Mart.» En annan yttrade: »Mart i Dotorp va en greträ (en som »grejar» eller reder ut saker) för hele byn.»

I Nereby fanns en kvinna, som vävde »storvävekle», upphämta, och »storrosette bänkepuder» (bänkdynor i röllakan). Sjö och Nereby

¹ Dessa anteckningar om den kvinnliga hemslöjden i äldre tid i Torsby pastorat, Inlands södra hd, Bohuslän, äro utförda år 1926 av fröken Selma Johansson, Holtsunga, Harestad. Upptecknarinnan är själv bonddotter; hon har deltagit i Västs. Folkminnesfören:s insamlingsarbete, bl. a. som stipendiat i Bohuslän.

äro båda grannbyar till kaptensbostället Kroken i Harestads sn, där det alltid har bott ståndspersoner.

Maria i Bremnäs i Lycke sn, gift med Olle i Sjöhála, vävde »finskeväv», hon gick omkring och vävde i gårdarna. Hennes son har berättat för mig att hon var på Mariebergs herrgård vid Kungälv och vävde åt patron Wennerholm. Här såg hon också den bekante göteborgsköpmannen John Hall, som då var »åsekommen» och gick klädd i slitna »herrekläder». Av gammal vana kom han emellertid ofta till Marieberg. I Marias hem i Bremnäs hade de till för några år sedan ett finsketäcke med kameler på. Maria var född omkring 1815 eller 1820.

Bland spets sömmerskor nämnas: Dösa, Rammesa, Anna Helena Dorothea Allstrin och Anna Kattarina på Glöskärs myr.

Dösa var troligtvis hustru till en soldat som hette Dös. Hon flätade fransar och uppvecklarninnan har själv i sin ägo en sådan, flätad av henne.

Rammesa var hustru till soldaten Ram i Ranneberg i Torsby. Rammesa klädde brudar och »bonade bröllopsstuga». Hon sydde också fruntimmershättor och mösslin samt brudgumsskjortor och spetsar. Vem Rammesa egentligen var och varifrån hon fått sina kunskaper vet ingen, men alla gamla, som kände henne säga att hon var finare än folk i allmänhet. Hon talade på ett helt annat sätt och när någon var riktigt artig, sades det: »Har du sett Rammesa nyss?» Tobias Helena berättar: Rammesa gick ofta till Lycke kyrka och storbönderna på Ryr bjödo ofta in henne, och det gjorde de inte för vilken »knektekärning» som helst. Rammesas äktenskap var barnlöst men hon hade en fosterdotter, som blev gift med en bondpojke. De köpte en bland de största gårdarna i socknen och deras son, kommunalordföranden i Torsby äger många silverskedar och gammalt äkta porslin, som tillhört hans moder och möjligen hennes fostermoder.

Rammesa var en tid ensam om att kläda brudar och bona bröllopsstugan samt »sy bruretyg». Sedan fick hon en medtävlarska i länsmansdottern Anna Helena Dorothea Allstrin, gift med landstingsmannen och storbonden Lars i Staby. Hon hade också fått

en fin uppfostran och hennes far umgicks med Kungälv och Marstrands »förmästa handlare» samt med prästerna i pastoratet. Många historier leva ännu om det glada liv som länsman Allstrin och komminister »Ostbeck» i Harestad (son eller sonson till Linnés lärjunge Osbeck) förde. Hon beskrives som ovanligt vacker och förnäm i sin ungdom, men sedan hon gifte sig blev hon vansinnig och förblev så hela sitt liv. Hon yttrade en gång: »Olycklig kärlek i förening med ärftligt vansinne har gjort mitt hem till den förhatligaste plats på jorden.» Detta yttrande, så vitt skilt från allmogens tänke- och talesätt, blev ett ordstäv efter Helena i Staby.

Helena i Staby sade: »Bruden ska sy sitt bruretyg själv», och då blev seden den att »varje flicka som det var något med» (som var kunnig och mån om sin heder), började vid ganska unga år att arbeta på sin hemgift. Helena i Staby, som hatade sitt eget hem, gick omkring i gårdarna och lärde döttrarna sy hålsöm; hon kunde vara borta tre veckor utan att de i hemmet visste var hon var. När det lyste för något par, gick Helena i Staby dit där bröllopet skulle vara, och hjälpte bruden att sy och rusta till.

Det sades allmänt: »Rammesa får allri nåck föa mä seg hem, å Helena i Staby blir en allri å mä.»

Innan Helena i Staby sydde bruretyg, hette det: »Så många stick som brura syr på bråggommeskjorta, så många tårar får hu fälla i geftet.»

Tobias Helena berättar:

Johanna i Gada, vanligen kallad Holma (Hölma) var kristnad till Johanna, född på Holm och bodde på Holtsunga bygata. Holma och Tobias Helena voro grannar. Båda vävde »för främmat» (yrkesmässig vävnad), mest husbehovsvävnad: fyrasolvstäcke, akklestäcke, klänningstyg m. m. Men folk ville hellre ha Tobias Helena att utföra deras vävnad, hon gjorde ett bättre arbete. Detta förtröt Holma. Hon fick Sabinna i Havens (hage = trädgård eller beteshage) änger att komma till Gada och lära henne att väva sexsolvstäcken ett slags solvad upphämta). Ingen visste av, att Sabinna varit hos Holma förrän Holma hade väven i gång. Då gick Tobias Helena in och skulle se på väven som Holma hade i kammaren, men när

Helena kom in »lämdade» (stängde) Holma dörren, så Helena fick ingenting se. Dagen efter stod Tobias Helena opp med ens det dagades, och gick till Holmas kammarfönster och »glötte» in, och då fick hon se att det var av »Sabinnas väv i Havens änger».

En dag kom Sanders Anna på Hallera till Tobias Helena och ville ha vävt täcken. Hon hade »spönt» (spunnit) garn och låtit färga, nu skulle hon ha vävt ett täcke till vart av barnen. Då sa Tobias Helena: »Gå du till Sabinna i Havens änger å be henne, atte hon kommer till ert och sätter opp ett sexsolvetäcke.» Helena hade nämligen bett Sabinna komma och lära sig sexsolvs, men Holma hade bett Sabinna att hon inte skulle lära Helena. »Je ska la veva ner täcket», sa Helena, »barre du får Sabinna te sölvat.»

Dagen därpå tog Sanders Anna på Hallera en korg fisk med sig och rodde till Glöskärs strand och gick till Sabinna i Havens änger och bad henne komma dit och solva till ett sexsolvstäcke. Sabinna bjöd på mat och kaffe och det bestämdes att nästa måndag skulle Sabinna komma till Hallera. Sabinna kom till Hallera och solvade och satte i gång väven. På kvällen när Sabinna rodde hem lät Sanders Anna sin lilla pojke gå till Helena och varsko. Helena vävde ner täcket och tog garnet till de andra täckena med sig hem och satte opp. Holma blev så arg så hon hälsa inte på Tobias Helena på tre veckor.

Cecilia på Ryr i Lycke kom till Bräcke och ville veta vägen till »binnarns i Stenliden». Hon skulle ha bundet en tröja. Helena var liten då och fick visa vägen. När de kommo fram till binnarns så var där inget bislag eller förstuga, utan genom dörren kom man direkt in i rummet. Det var en ryggåsstuga och vid östra väggen stod sängen, inte sådana sängar de nu ha, som kan slås ihop, utan en fyrkantig bing. Vid väggen åt vänster stodo två soffor, i den främre lågo två pojkar och band, och gubben låg i sängen och band. Han sade: »Dä ä inte åtte sygdom, som ja legger, uda dä ä för en tar mindre plas å så håller en seg varm.» På väggen åt väster var också ett litet fönster, så pass stort att en kunde titta ut. På gaveln åt norr var ett större med fyra rutor och grönt glas. Framför fönstret stod slagbordet och vid det sutto två töser och

band, över fönstret var en hylla och på den stodo några träskålar och »binnety». Vid södra gaveln var spisen med ugnen och där stod karingen och rörde i en gryta. Vid sidan om spisen var dörren.

Folk sade, att »Stenlin» mår bra: han har undantag av gården och så binder di. Band gjorde de också så det susade inne i stugan.

När Stenlin var 62 år gammal kom han till prästen och skulle taga ut lysning, han skulle gifta sig med en piga, som var omkring 30 år. När prosten Rodhe fick höra vem det var, sade han: »Dä ä ju unge pojken, ja, du förtjänar ju så bra med binning, så du kan väl försörja en hustru.»

Lars i Tjärna berättar: Larses svåger, Lars i stan, tjänte Klasens i Glöskär och där tjänte Stenlins Anders också. En gång var Lars ledsn för strumporna voro utslitna, då sa Anders: »Dä ä inte falit, bringa du garn, så ska la ja mola ihob ett par hösefötter i kvel.» Lars fick garn av »Klasa» och Anders började binda. Han band så soffan riste, men innan de lade sig voro strumporna färdiga.

Hans på Bräcke var alltid underlig och hade alla galna »faffel» för sig. Han klippte inte »söra» (fären), utan de fingo gå tills de fällde ullen. Då gick Hans ut och ryckte av ullen. En gång var det Lyckebor på Bräcke hos Svens, och när de gingo hem var Tobias Helena och Anders på Bräcke med och följde dem. När de kom till Bräcke mosse, gick Hans där och ryckte ullen av söra, då sa Anders: »Ja begriper er inte Hans, varför klipper I inte söra, utan låter dom gå på det viset å mista bort ulla.» Då sa Hans: »Nu är ulla moga.» (Hans prata på stort, han sa moga, det heter »mävva».) När Hans gick och våra en månad efter alla andra, sa han också: »Nu ä jola moga.»

ZUSAMMENFASSUNG.

Selma Johansson: Weibliches Kunstgewerbe in den Kirchspielen Torsby, Lycke und Harestad in Bohuslän.

Die weiblichen Gewerbe wurden in älteren Zeiten wie die männlichen als Beruf betrieben und die Verfasserin hat einige interessante Traditionen über die Berufstreibende Frauen dieser Art aufgezeichnet, die in den Häusern der wohlhabenden Bauern angestellt wurden, um die Töchter beim Herstellen

der Ausstattung zu unterrichten. Oft standen diese Weberinnen, Klöpplerinnen, Spitzennäherinnen u. s. w. in näherer Beziehung zur Guts- und Stadtbevölkerung, was für die Verbreitung der Muster und der verschiedenen Techniken viel bedeutet haben muss. Man erfährt weiter mit welcher Sorgfalt die Weberinnen ihre Muster bewachten, die nicht gern den Konkurrenten ausgeliehen wurden. Schliesslich wird von dem Stricken von Strümpfen, Jacken u. s. w. erzählt, das oft von der ganzen Familie gemeinschaftlich betrieben wurde.

HÅKAN PAULUS GULLBERG.

En skånsk bygdesnickare och några blad ur hans
skissbok.

Av

WILLIAM KARLSON.

De av Böttiger framdragna mästestyckeritningarna från Kristianstads snickareämbete (Svenska slöjdföreningens tidskrift 1905, häfte 4) innehålla bl. a. tvenne skåp med barockartade krön och underdel i rokoko, tillverkade åren 1781 och 1782 (a. st., pl. III). Det problem angående stilarnas kronologiska avgränsning som här framkom, är av det allra största intresse. Det är fullt tydligt, att när ett visst år uppsättes som gräns mellan tvenne stilepoker, är det endast att betrakta som den tidpunkt omkring vilken svängningen ägde rum och ofta måste man här räkna med stora latituder. Det förhöll sig ingalunda så, »at man en skøn Morgen vaagnede op og fandt, at en ny Stil var begyndt», skriver Poulsen i sin bok *Møbelkunstens Historie*.¹

När dylika stilblandningar under övergångstider kunna konstateras i en, låt vara landsortsstad som Kristianstad och inom ett ämbete, som dock alltid hade stora möjligheter till kontakt med Stockholm och utlandet, är det givet att de skola vara ännu mera märkbara ute på landsbygden och särskilt hos bondesnickarna. En synnerligen god möjlighet att konstatera dylika företeelser har man i en i Kulturhistoriska Museet i Lund förvarad skissbok, som tillhört snickaren Håkan Paulus Gullberg i Brösarps by och sn i Albohd i östra Skåne. Den innehåller ett antal möbelritningar, som om

¹ Del I, sid. 93 (Khvn 1918).

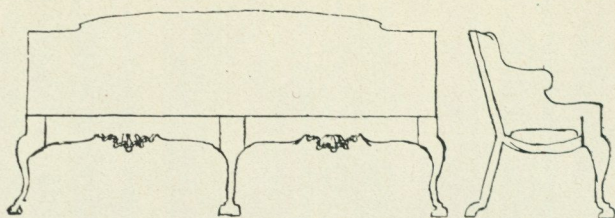

Fig. 1. Skiss till rokokosoffa, med anteckning: »Kanna Peh
Ritning. Ritat d: 18 Sep: 1781». Utförd av H. P. Gullberg.

också mera förenklade och även som ritningar enklare, i stort sett uppvisa samma former som de välvårdade mästestyckeritningarna i Kristianstads snickareämbete. De härröra också från ungefär samma tid.

Skissboken, som bär inventarienumret 19,810, utgöres av tvenne tunna häften i oktavformat av ganska grovt, vitt papper, styvhäftade i mörkbrunt omslag. Den första delen har ingen omslagstitel. På den senare står: »Ritebok öfwer några fåå och nöttiga stycken, som äro Nödigast: Ritat i Brösarp Den 16 Februari 1772 af H. P. Gullberg.» Första häftet innehåller uteslutande ritningar till kuggghjul, visare och andra detaljer i ett urverk, den andra och viktigare delen huvudsakligen möbelskisser, och det är dessa vi skola taga i närmare ögonsikte.

Av de sju skisserna är en, en soffa i utpräglad rokoko, försedd med följande anteckning: »Kanna Peh (= kanapé) Ritning. Ritat d: 18 Sep: 1781» (fig. 1). Teckningen visar en sofftyp, helt vanlig under rokokon, och ingen skulle tveka att placera en pjäs utförd efter denna ritning till 1750- eller 1760-talet. De mjukt svängda ben- och sargprofilerna, sidostödsprofilen och snäckornamenten å sargen tala ett sirligt rokokospråk liksom också ryggstödets övre profillinje. Den är avsedd att klädas med lösa kuddar såväl i rygg och sits som sidor.

Följande skåpskiss (fig. 2) är visserligen icke daterad men torde efter allt att döma vara utförd tidigast samma år eller ej så långt efter soffskissen. Dess nedre parti är av utbildad rokokokaraktär med mittdekoration å sargen, en snäcka, ett blad eller vad det nu kan vara ämnat att snidas till. Själva skåpkroppen över den pro-

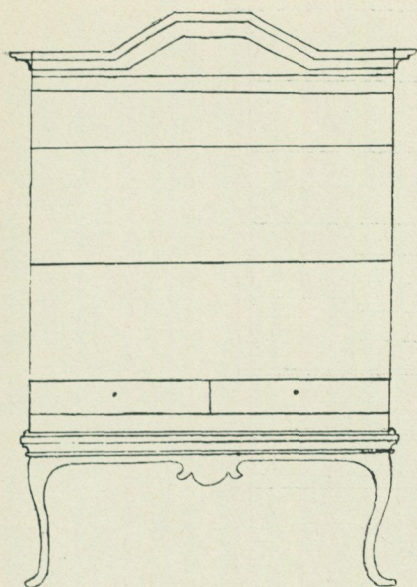

Fig. 2. Skiss till skåp, tidigast 1781.
Utförd av H. P. Gullberg.

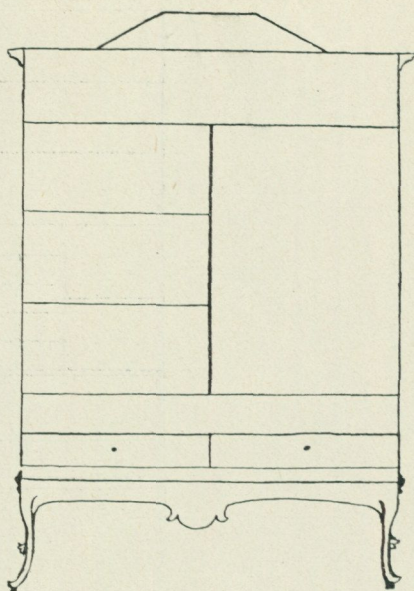

Fig. 3. Skiss till skåp, tidigast 1781.
Utförd av H. P. Gullberg.

flerade listen är raklinjig och ger ett intryck av tyngd, vartill bidrager det profilerade krönet med det betonade mittpartiet i fasaden. I detta överparti har snickaren gripit tillbaka ända till barocken, alltså sjuttiofem eller åttio år bakåt i tiden, då dessa tunga, profilerade krön voro typiska för skåpmöbler. Skissen å figur 2 visar följaktligen, att för landsortsmästare ingen markerad begränsning mellan stilarna förefanns, utan man kompulerade, varvid såväl modestilen som en passerad sådan fingo släppa till detaljer.

Skissen figur 3 med sina tvenne alternativ till ben ha likaledes stark bismak av barock särskilt genom de korta benen. Figur 4 är en variation av samma typ utan betonat frontkrön, vilket måhända varit avsett att tillfogas på den ofärdiga skissen. I ritningen till kryddskåpet å figur 5 återkommer samma typ något varierad i höjd- och breddmått. Här visar även den profilerade sargen reminiscenser från rokokons föregångare, och den kraftigt skurna krönlisten är av renodlad barockkaraktär. Vad proportionerna beträffar är detta det vackraste skåpet.

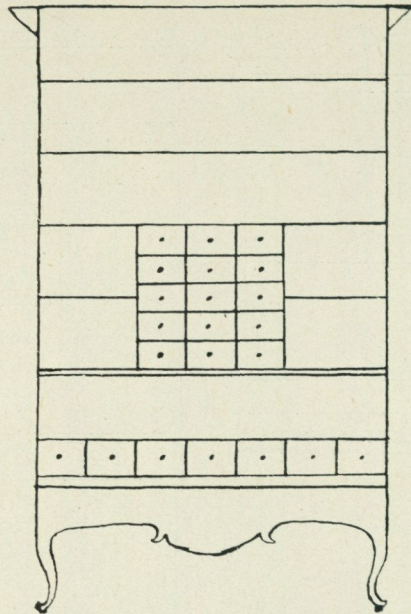

Fig. 4. Skiss till skåp, tidigast 1781.
Utförd av H. P. Gullberg.

I skissen å figur 7 är Gullberg fullt up to date med sin tids speciella modestil. Den föreställer förmodligen ett skåp, ehuru dör-rarna ej äro tagna med här. Profileringen å fötterna och sargerna äro gustavianskt betonade liksom ock lisenerna å det övre partiet. Helhetsintrycket erinrar om möbler av Iwersson. Teckningen kan vara utförd på 1790-talet eller omkring 1800.

Efter dessa randanteckningar till skissboken må följa några ord om den man, som upplagt och innehaft den. De upplysningar som om honom kunna hopletas ur kyrkoböcker och bouppteckningar, äro tyvärr endast alltför få och torftiga.

Håkan Paulus Gullberg föddes år 1742, var vet man ej. I varje fall var det icke i Brösarps by, där han emellertid 1774 var bosatt och i församlingsböckerna anges såsom snickare. Han var då gift med Anna Christina Carlander (född 1732), och hade med henne tvenne söner och en dotter, den senare sedermera gift med handskmakaregesällen Lars Holmgren, »som reser på Handtverket»

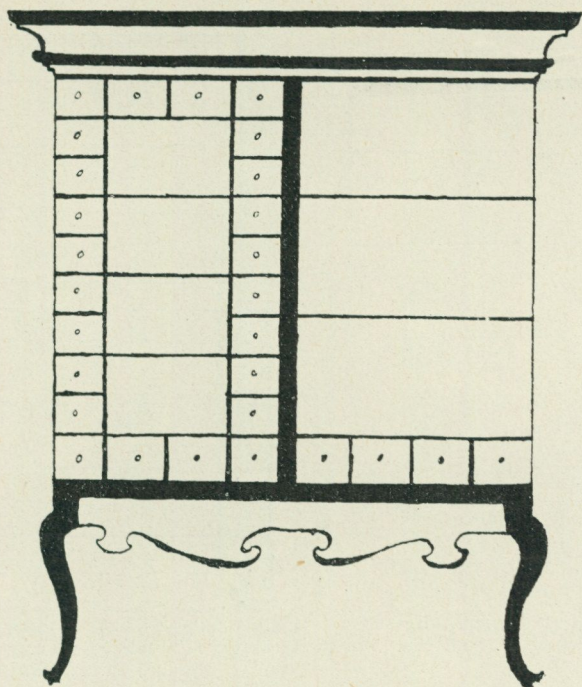

Fig. 5. Skiss till skåp, tidigast 1781. Utförd av H. P. Gullberg.

(så 180-). Gullbergs hustru dog 1802 efter en längre tids sjuklighet och mannen gifte då 1806 om sig med Botilda Paradis (född 1757), sannolikt tillhörande Simrishamnssläkten med samma namn. Den andra hustrun tyckes ha varit gift förut och förde med sig en tioårig dotter. Inhyser hos Gullberg bodde dessutom hans sonhustru Hanna Jönsdotter med sina tvenne söner. Hennes man bagaregesällen Anders Gullberg hade rymt ur riket.

Från och med 1806 uppträder Gullberg i kyrkoböckerna under titeln »skolemästare» och så är fallet ända till hans död den 11 juli 1812.

För kännedomen om Gullbergs förmögenhetsförhållanden kunna vi bygga på tvenne bouppteckningar, den efter första hustrun och den efter honom själv. Av dessa framgår bl. a., att Gullberg var husägare och innehade ett sju »binningar» (=fack) långt korsvirkes-

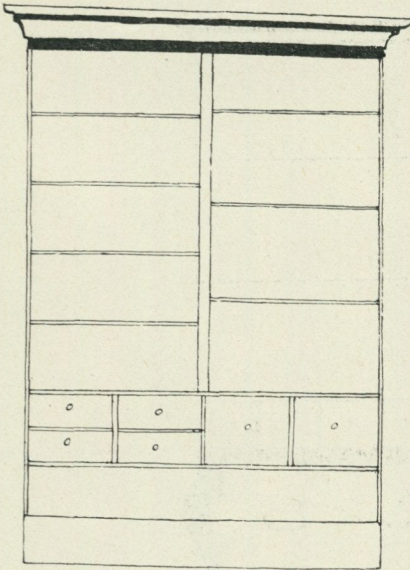

Fig. 6. Skiss till kryddskåp, tidigast 1781. Utförd av H. P. Gullberg.

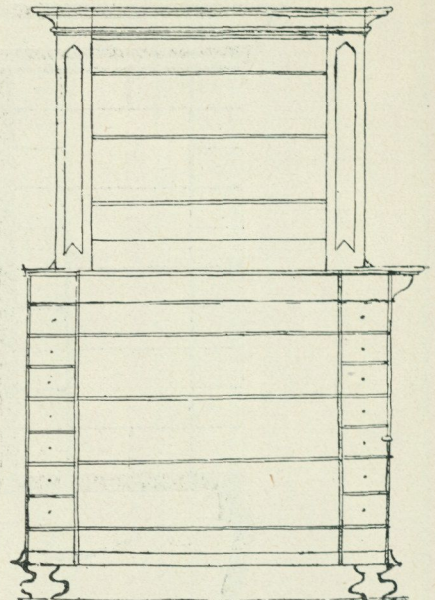

Fig. 7. Skiss till skåp av delvis gustaviansk karaktär, 1790-talet eller omkring 1800. Utförd av H. P. Gullberg.

hus, innehållande stuga, kammare och förstuga. På östra gaveln var tillbyggd en kammare och på den västra likaledes en kammare och en stuga, där sonhustrun hade fått sig anvisad bostad till döddagar. Hela fastighetsvärdet beräknades 1802 till 16 rdr 32 sk. sp. I bouppteckningen 1813 talas om »huset med kakelugnen», som enligt alla arvingarnas samfällda mening skulle tillhöra änkan Botilda Paradis Gullberg och hennes dotter. »Möblerna voro få och utan stort värde», meddelar första bouppteckningen. Av övrigt lösöre märkes ett väggur, 2 värjor, 22 böcker »utaf flere sorter», 1 snuskvarn, 1 »spansrör», 5 dricksglas, 5 brännvinsglas, 6 porslinstallrikar m. m. Till detta skäligen tarvliga och anspråkslösa inre lösöre kom verkstadens efter allt att döma välsorterade utrustning av svarvstolar, sågar, »hövlar» till ett antal av 39 stycken, diverse järn och mått m. m., säkerligen en rätt så kostsam uppsättning på sin tid. Som den dyrbaraste pjäsen i boet uppgavs ett fickur av silver. På lösöret förrättades efter Gullbergs död auktion. Den totala värderings-

summan uppgick till 215 rdr 25 sk. 6 rst och stärbhusets skuldsumma till 65:36: — rgl'd. Lysande voro således icke de ekonomiska förhållandena, snarare tarvliga, och måhända var det för att förbättra den pekuniära ställningen, som Gullberg 1806 blev skolmästare. Därmed är ju icke sagt, att han helt uppgav sitt hittillsvarande yrke. I bouppteckningen 1813 upptages också en utgiftspost på 8 rdr 36 sk., utgörande böter för olaga brännvinsförsäljning, vilka också tyda på att man fått tillvarataga varje möjlighet till extraförtjänster.

Beklagligt nog veta vi icke, huruvida Gullberg erhållit sin utbildning inom något av de sydsvenska städernas ämbeten. Han tyckes i varje fall ej vara nämnd i Kristianstads snickareämbetes handlingar, som för denna tid förvaras i Nordiska Museets arkiv. Måhända har han tillhört ämbetet i Simrishamn.

Bilaga.

Albo härads bouppteckningar 1802.

År 1802 d. 17 maj... hölls bouppteckning och skifte efter snedkaren Håkan Gullbergs i Brösarp aflidna hustru Anna Christina Carlander, som afled d. 26 martij detta år, hon efter sig lämnad enkling med 2:ne barn, sonen Andreas som gift med hustru Hanna Jönsdotter, med 2:ne söner Johan Fredrik 9 år, och Jöns Petter 5 år, deras fader Andreas är ur riket bortrymdt, för omkring 6 år sedan, dottern Helena Sicilia gift med Handskemakaregesällen Lars Holmgren, som reser på Handtwäretet. — Men Helena var tillstädes. — Enklingen uppgaf under edsplikt boet.

8 sågar, större och mindre.

1 sågbåge.

1 bandknif.

6 knifwar.

1 större träcirkel med skruf.

1 svarfstol med 24 st. järn och allt dess tillhörande wärktyg.

23 st. borrh, större och mindre.

39 höflar, större och mindre af alla sorter.

15 huggjärn.

1 tumstock med cirkel.

1 bäncka alen.

16 skruftwinnar, större och mindre.

1 skrufstycke med filar och allt dess tillhörande wärktyg.

- 2 hyfwelbänkar.
  - 1 iulbänk.
  - 1 ritmått.
  - 1 sjewmått.
  - 2 afskärswinklar.
  - 4 d:o slipstenar.
-

- 1 bössa.
  - 1 wäggur.
  - 2 wärjor.
  - 22 böcker utaf flera sorter.
  - 1 snuskvarn.
  - 1 spansrör.
  - 2 riwestenar.
  - 1 löpare af marmor.
  - 1 räknetafla.
  - 5 dricksglas.
  - 5 brännwingsglas.
  - 6 porslinstillrikar.
  - 1 porslinssmörkanna.
-

H. Gullberg.

ZUSAMMENFASSUNG.

William Karlson: Håkan Paulus Gullberg. Ein Dorftischler aus Schonen und einige Blätter aus seinem Skizzenbuche.

Schon früh konnte die möbelgeschichtliche Forschung konstatieren, dass die Grenzen zwischen den verschiedenen Möbelstilen durchaus nicht als fest betrachtet werden können, sondern dass im Gegensatz die Typen einer Stilepoche noch lange Zeit nachdem neue hervorgetreten sind, fortleben können. Aus einem in dem Kulturhistoriska Museet in Lund aufbewahrten Skizzenbuche, das dem Tischler Håkan Paulus Gullberg in Brösarps Gemeinde im östlichen Schonen gehört hat, werden von dem Verf. neue Beispiele hiervon angeführt. Die älteste mitgeteilte Skizze stammt aus dem Jahre 1781, mehrere der abgebildeten Möbeln zeigen aber Einzelheiten ganz in Rokoko und Barock. Die letzte Skizze ist aber mehr zeitgemäss, und soll nach der Ansicht des Verfassers um 1790 oder 1800 ausgeführt worden sein.

Der Verf. hat die Tatsachen über den Tischler Gullberg zusammengestellt, die aus den Kirchenbüchern und dem Nachlassverzeichnisse zu erhalten sind. Unbekannt ist, wo er ausgebildet worden ist. Sein Name ist in den Papieren der Tischlereizunft zu Kristianstad nicht erwähnt, möglicherweise kann er aber aus Simrishamn gekommen sein.

Als Beilage wird ein Auszug aus dem Nachlassverzeichnisse nach Gullbergs erster Frau abgedruckt, wo ein Verzeichnis der Werkzeuge ebenfalls zu finden ist.

SMÄRRE MEDDELANDEN.

Rituell eldgnidning vid 1900-talets början.

Huru ålderdomliga, ja urgamla, seder och bruk folklivsforskaren ännu den dag som är kan lyckas anträffa hos vårt folk, om ock ej i praxis så åtminstone i färskt minne, därom vittna nedanstående uppteckningar om »videld», gjorda under sommaren 1926 i en by i Västergötland. Vad själva seden i och för sig beträffar är den väl bekant för varje etnolog och tarvar ej här någon utförligare text. Det må endast i största korthet erinras om, att denna inom vårt land från Skåne åtminstone upp till Ångermanland påvisade eldrit förbjöds på kontinenten redan under Pipin den lilles regering vid ett par synoder år 742 och 743 såsom då fortlevande hededom. Den kallas i de antydda synodernas handlingar *niedfyr* eller *nôdfyr*, vilket återkommer i det svenska *nödeld* eller *gnoeld*, det är *gnideld*. Gnideld i rituellt syfte var således på 700-talet en allmän företeelse hos germanska folk, men huru långt bortom denna tidsgräns vi hava att gå för att komma till denna seds upphov, därom måler historien intet. Indicier och analogier, för vilka det bleve för vidlyftigt att här redogöra, antyda dock ett tidsperspektiv, som går tillbaka till de indoeuropeiska folkens gemensamhetsstid och alltså till stenåldern. För vidare uppgifter om *gnideld* i vårt land må vara nog att här hänvisa till G. O. Hyltén-Cavallius klassiska arbete *Wärend och Wirdarne* d. 1. s. 193 f.

Sin särskilda betydelse få följande uppteckningar ej blott genom den där skildrade sedens sena och dock välbevarade uppträdande och sociala samhörighetsprägel, utan ock därigenom att det lyckades upptecknaren att överkomma och för Nordiska Museet rädda själva det egentliga ritredskapet — elldrillen — med tillhörande fnöske.

Drillen (N. M. nr 158,559) är 257 mm. lång och 50 mm¹ i diameter. Ämnet är ek. Drillen är, utom i ändarna, överklädd med läder, för att dragrepet skulle sluta till fastare. I kavelns bägge ändar förekomma små håligheter, i den ena änden fem, i den andra fyra, vari bokitckfnöske, »tunnel», anbragts.

I det följande berättar upptecknaren själv om sitt fynd.

N. E. H.

För upptecknande av folkminnen vistades jag förra sommaren någon tid i Kalvs socken, Kinds härad, Västergötland. Jag kom därvid att avlägga ett par besök i den avlägset belägna och ganska svårtillgängliga byn Rösarp. Som jag snart nog kom underfund med att denna by dels hade en rikedom av just de skatter jag sökte, dels även en rikedom av lämpliga meddelare — i de sex gårdarna i Rösarp funnos nämligen ej mindre än sju över sjutiofem år gamla personer, varav de sex voro födda i samma by — lagade jag att jag fick stanna i byn fem hela dagar. I den gård, där jag bodde,

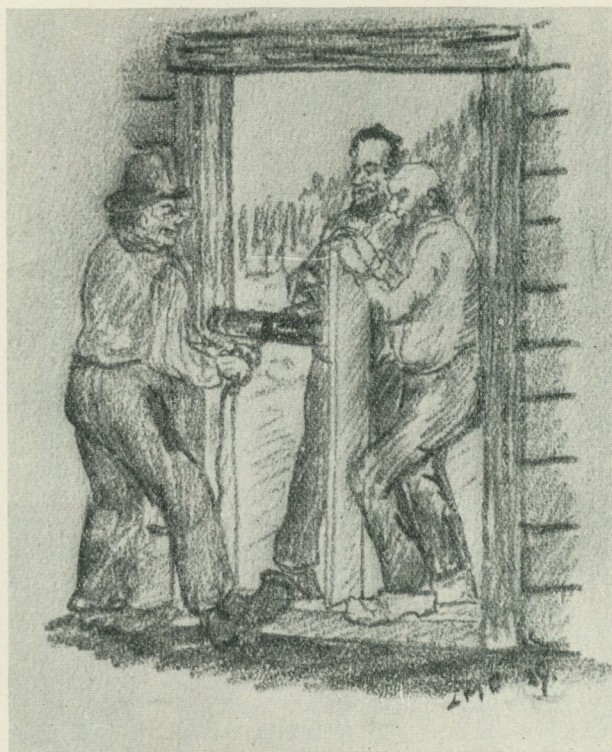

Fig. 1. Gubbarna vrida eld. Efter teckning av förf.

fanns en gammal farmor, närmare nittio år gammal, fullkomligt blind men med god hörsel och ett gott »kom i håg». Så hände sig en dag, då vi tillsammans sutto och språkade om kreatur och kreaturssjukdomar, att gumman begynte berätta om »vreelden».

Vridelden gjordes varje vår innan kreaturen skulle släppas ut på betet. Då höllos gubbarna hos Gustav Bengtsson i Yttre Rösarp (död 1911, åttio-tvåårig). Gustav sprang ikring från gård till gård med en panna; i den hade han vridelden. Överallt hade de nog rakat bort varje glöd, så att intet fanns kvar av den gamla elden. »Det fick inte blandas». Så gjorde man upp en ny eld med vridelden. Denna eld fick inte dö, varför man nattetid underhöll den med vresiga björkträn och vedkubbar.

För att få närmare kännedom angående framställandet av vridelden begav jag mig till den närbelägna gården i Yttre Rösarp, där elden ifråga på sin tid gjordes. Ovannämnde Gustavs änka, åttionioåriga Johanna Bengtsson, var nämligen ännu i livet och skulle möjligen kunna lämna några upplysningar. Den gamla, sängliggande sedan flera år, blind och så gott som stendöv, befanns äga både minne och talförmåga. Med hjälp av hennes

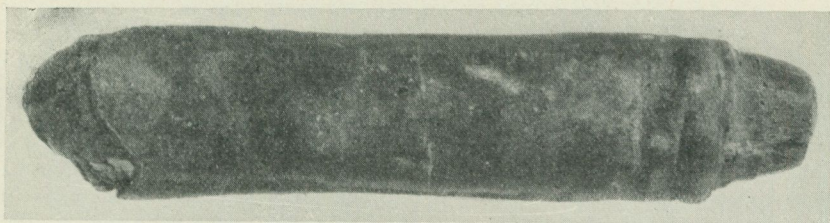

Fig. 2. Elddrill av ek, klädd med läder, från Kalvs sn, Kinds hd, Västergötland. L. 25,7 cm, Diam. 5 cm. Nord. M. 158,559.

sonhustru lyckades jag göra klart för henne vad jag ville ha reda på, och erhöll därefter följande upplysningar om vridelden.

Vridelden gjordes i förstukammardörren. Där var ett hål i »dörrakar't». En ekekavel (elddrill) skulle med sin ena ända inpassas i detta hål, och med sin andra ände i en bräda med motsvarande hål. En karl tryckte nu med kraft på brädan, så som bilden visar (fig. 1). En »ydd» (töm) lades om kavlen och två karlar ställde sig, en på var sida om tröskeln, varefter de båda fattade tag i tömmen och drogo från och till, till och från. Genom friktionen antändes småningom de små fnöskebitar, som voro instoppade i små hålur i den av kavelns ändar, som gled i »dörrakaret». Fnösket kallades »tunnel». »Tunnel, dä var bokesöpp, som di laka' tills han ble' som vesen». Elden skulle kreaturen gå över, då de första gången drevos på bete om våren. Den skulle skydda dem mot »sommarsjukan» och bevara dem för vargen. Gustav sprang iväg med fnösk med vrideld i till alla i grannlaget. Det är väl tjugofem år sedan vi slutade med vridelden.

Sonhustrun nämnde att hon sett den omtalade kavlen på vinden men att hon trodde den för länge sedan vara förkommen. Ett lyckligt öde fogade det emellertid så, att följande dag en pojke hittade den (fig. 2). Den befinner sig nu i Nordiska Museet tillika med ett duktigt stycke »tunnel», varur dock åtskilliga bitar urnupits.

En sjuttiofemårig gumma på närmaste grannställe mindes också vridelden. Hennes man hade ofta varit med om att göra den. Det var ett drygt arbete; det kunde ta halva dagen, och gubbarna blevo alldeles utschasade. Vridelden skulle brinna »en åtte dar» i spisen, innan man fick använda den. »Då fick man akta noga på att man inte kom något svavel i elden.»

Åttioåriga Lovisa Larsson berättade om vridelden ungefär som redan anförts. Men hon omtalade dessutom, att vrideld kunde framställas även å extra ordinarie tider, när något kreatur hade fått »skott». Förr i tiden hade de alltid haft »tunnel» liggande, och hennes sedan åtskilliga år avdöde man hade en gång skaffat sig en kavel för att med den framställa vrideld i sin svarvstol, något som han dock aldrig kom att utföra.

En föga mer än femtioårig lantbrukare, Simon Bengtsson i Övra Rösarp, hade i yngre år flera gånger varit med och tittat på, då gubbarna gjorde vrideld. Det hade varit ett sådant buller och gnisslande, att det hade hörts i hela byn.

C. M. Bergstrand.

Rensning av källa — regnmagi.

Då exempel på regnmagi i vårt land äro sällsynta, må följande anföras ur en berättelse som prästen i Andrarums socken i Skåne, Petrus Rubenius, troligen år 1729 inlämnade som svar på en till prästerskapet ställd rundskrivelse. En punkt i denna skrivelse gällde »ibland gemene Man gående gammall allmän Tradition om något, som der å orten i gamla tiider kan wara passerat.» Det nedan återgivna utdraget är också betecknande för vad prästerna betytt för den gamla folktrons utrotande. — Avskriften är gjord ur Collectio Rönbeckiana, Tome XIII: 3 pag. 333, Lunds Universitetsbibliotek.

»Folket menar eljest, att kyrckian skall heta S:t Bothilds kyrckia, emedan något från kyrckian på andra sidan om ett moras är en Kiälla som kallas S:t Bothilds kiälla, derutur i gamla dagar det helgade watnet till kyrckian blefwit hämtat. Wid hwilken kiälla under kortare tid än i mannaminne folket i byen hafft sin widskepelse och trodt, att när i stor torcka byqwinorna öste ut watnet, och ränsade kiällan att det wissert. straxt skulle komma regn, som många gånger inträffat, fast regnets nedfallande haft sine andre naturlige ordsaker. Denne widskepelse är först uti min Sal. K. Swärfaders H:r Lars Moseneii tid worden afskaffad straxt efter Kyrckioordningens publicerande. Wid mitt tillträde till detta Pastorat neml. 1719 tå starek torcka war woro en hop byqwinor en afton wid förbemälte kiälla, att den ösa och rensa, så snart jag fick det weta, gick jag till den och afrådde dem ifrån sådan widskepelse, rådande dem söka Gud och hielp med brinnande bön och botfärdiga tårar, som straxt gingo derifrån och lämnade sitt förehafwande. Sedan hafwer jag så wäl wid Catuhiomi förklaring i kyrckian, som samma i husen underwisat mina enfaldige åhörare wachta sig wäl för sådane och dylige widskeppelser. Hwilket Gudi Lof! haft den wärkan, att de sådant sedan efterkommit och intet sedan budit till ösa el. twätta bemälta kiälla fastän sedan torckähr warit.»

S. S.

»Gryffsa» från Västmanland.

I Västmanlands Fornminnesförenings årsskrift XV (1925) publicerade undertecknad »Några anteckningar om svedjebruk, fallkratta och gaffelplog i Västmanland» och berörde därvid även ett förut i litteraturen ej omnämnt redskap, som nyttjats alternativt med fallkrattan och burit namnet »gryffsa». Jag kände det visserligen ej från detta landskap, men i Ljusnarsbergs hembygdsmuseum förvarades ett exemplar, funnet just på gränsen mellan Grangärde och Ljusnarsbergs socknar, varjämte flera uppgifter om dess förekomst i närliggande dalasocknar meddelades (a. st., sid. 66 f.). Genom förmedling av amanuensen fröken Maj Sondén vid Statens Historiska Museum blev jag senare satt i tillfälle att få ta del av ett i Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens samlingar befintligt brev från den kände samlaren, seminarieadjunkten Albrekt Segerstedt i Karlstad. Han insände i oktober 1893 till akademien en beskrivning jämte avbildning (fig. 1) av »ett landtbruksredskap», som han erhållit från folkskolläraren Josef L. Bohlin, Pansartorp, Hällefors. Den sistnämndes skrivelse lyder:

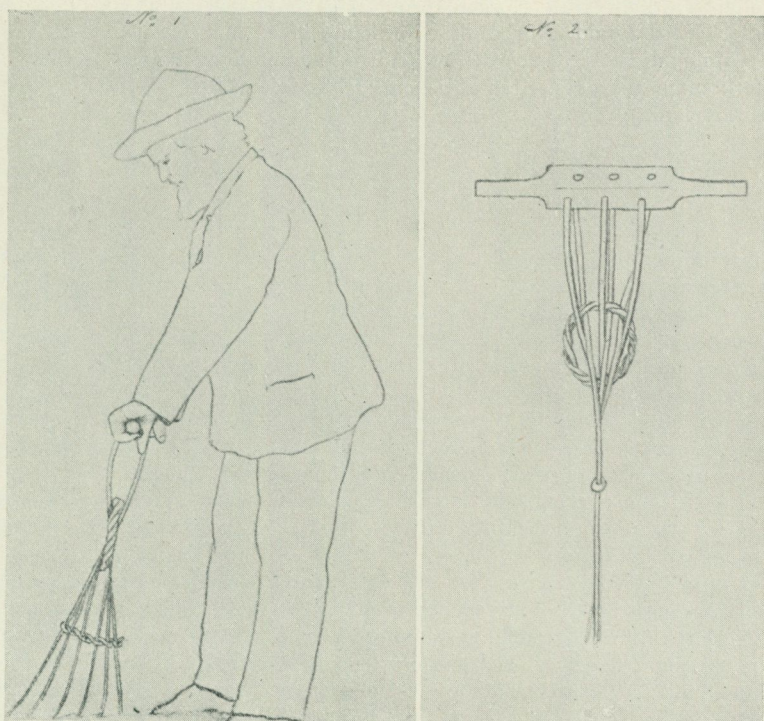

Fig. 3. »Gryffsa» i användning och sedd framifrån, Hjulsjö sn, Västmanland. Efter teckning av J. L. Bohlin 1893.

»Medföljande teckningar visa en 'gryffsa' eller 'kraf's', ett redskap, av trä, som fordom användes av finnarna vid nedkrattandet av säden på svedjefallen.

Teckningen n:o 1 visar en man arbetande med 'gryffsan'. Han håller den i båda händerna och för den åt höger och venster. Teckningen n:o 2 visar 'gryffsan' sedd framifrån.»

Det torde väl alltså utan vidare kunna antagas att redskapet nyttjats inom Hällefors sn. Själva typen är densamma som exemplaret i Ljusnarbergs museum, men skiljer sig från de kända dalska, därigenom att skäet mellan kvistarna utgöres av en vidjering och att ytterligare ett vidjebindsle håller isär dessa nedtill. Se fig. 3. Vid användningen går man som synes på samma sätt som med en gaffelplog, men vickar med handtaget åter och fram, varvid kvisttopparna sprätta i jorden. Man kunde gå tämligen rak och »gryffsan» var liksom fallkrattan ändamålsenlig, när det gällde att komma åt mellan stenar, stubbar och halvkolnade stammar.

För ytterligare uppgifter om redskapets tillverkning och dunkla historia måste jag hänvisa till min anförda uppsats. Det må blott nämnas att det

ej heller är känt från Norges finnmarker (enligt välvilligt meddelande av professor S. Hasund, Norges Landbrukshöjskole, Aas, förmedlat av konservator Gissle Midttun, Oslo). I ett större sammanhang hoppas jag att senare få återkomma till dessa frågor liksom till svedjebrukets historia i dess helhet i vårt land.

Gösta Berg.

Harstena bylag.

Det är ej på många platser i Sverige, som en bybefolkning numera brukar sina ägor oskiftade. I Östergötlands skärgård liksom på de flesta andra orter, blevo markerna delade på 1850- och 60-talen, utom på en ö, Harstena i Gryts socken. Anledningen varför man där inte skiftat, ligger nog i svårigheten för öborna att sköta sin förnämsta inkomstkälla, sälfångsten, sedan hemmanet skiftats.

Långt ut till havs, till sälbådarna måste de fara i den av hela byn underhållna stora säljaktsbåten, och därute måste jägarna smyga sig över de på hällarna sovande sälarna, jaga ner dem i den cementerade bassängen och klubba dem. Fångsten föres sedan hem, skinnen torkas och späcket beredes i ett på ön inrättat sältranskokeri. All inkomst av sälfångsten handhaves av byfogden.

Denne byfogde väljes för ett år i sänder enligt fastställda principer, sammanhängande med byförordningarna, av vilka de äldsta datera sig från 1804. Däri lämnas en del bestämmelser, som i mycket likna stadgandena för de gamla bylagen i skärgården. Harstena med tillhörande öar utgöra ett hemman. Av detta ha de 16 jordägarna var sin del, men delarna äro långt ifrån lika. De variera från 8-delar till 32-delar och ändå mindre delar. All inkomsten på sälfångsten delas proportionsvis mellan delägarna, så att innehavarna av de största lotterna få mer och de andra mindre och mindre. På samma sätt delas höskörden, ehuru det då blir varan in natura som lottas ut. Detta försiggår efter bestämda regler. När de små ängarna och byns gräsplaner skola slås, deltaga alla män och kvinnor i arbetet. Byfogden leder det hela och mäter varje vålm med en käpp, så att de bli lika höga. Men det är först när höet är torrt och färdigt att bärgas, som själva delningen börjar. I halva antalet vålmar sättas då rönnbärskvistar, i den andra hälften alkvistar. Sedan tager byfogden en kvist av vardera slaget för att en av de öboar som ha åtta hemmansdelar och en av dem som ha ett mindre antal delar, skola draga lott om kvistarna. Höet i vålmarna är nämligen av olika värde, därför måste på detta sätt från början all orättvisa undanrödjas. Men det är ej nog härmed. Sedan varje hälft på detta sätt fördelats, drages det ytterligare lott om varje vålm. En person tar upp lotter av de andra — knivar, pinnar o. d. Sedan kastas en lott på varje stack, varefter ägaren till lotten får giva sig tillkänna och ta emot sin andel. Om vålmarna äro 16, får den som har ett 16-dels hemman en vålm, en som har ett åttondels hemman två vålmar o. s. v. Några dragare har man ej på ön; där bär man hem sina hövålmar på två s. k. »hävlar» eller långa störrar.

Jaktmarkerna och fiskevattnet skiftas för varje år. Man får då så mycket fiskevatten och jaktområde som man har andelar i hemmanet. Har

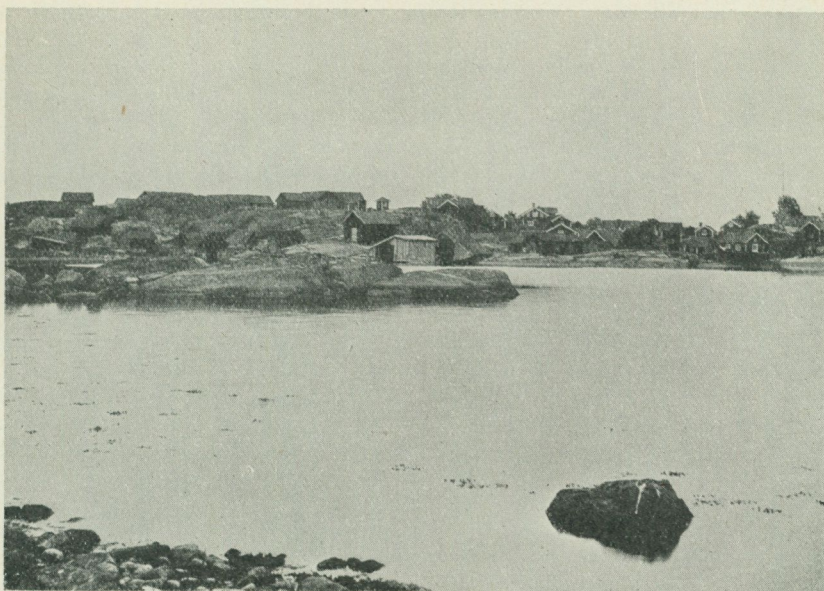

Fig. 4. Harstena by. Foto Sv. Turistföreningen.

man ett 16-dels hemman, återfår man samma fiskevatten och jaktområde vart 16-de år, har man en åttendedel, återfår man det vart åttonde år o. s. v. Lottbytet sker alltid 1:sta maj. Genom gifte och av andra särskilda anledningar ha somliga åboar fått betydligt större lotter än andra. Inkomsten av jakten och av det vanliga fisket med garn och skötar är varje lottägares ensak, men avkastningen av det oftast mycket givande ålfisket med hämmor skall byfogden mottaga och efter varans försäljning skall han till varje lottägare överlämna den vinst han har rätt till.

På Harstena finnes intet åkerbruk. Den enda odlade jord som förekommer är potatislanden. Dessa äro en gång för alla tilldelade varje åbo, och de skiftas ej. På ön finnes gott bete för lottägarnas kor. De gå alla tillsammans i hagarna på somrarna, men byta aldrig ägare. Skall en tjur anskaffas, måste dock alla lottägarna delta i köpet, även de som av någon anledning »satt bort» sin andel i betesmarken och ej hålla några kor.

Trots dessa många bestämmelser, som i vanliga fall skulle kunna vara nog så påfrestande för grannsämjan, hålla Harstenaborna samman, väl vetande att deras lilla samhälles bestånd till stor del beror på det goda samarbetet. Så länge sälarna kunna räknas i tusental därute på bådarna, så länge finnes det nog ingen anledning att frukta för det lilla samhällets bestånd enligt nu gällande principer. Men skulle denna inkomstkälla tryta, är det fara värt att Harstenaborna ej kunna uppehålla sig på ön i så stort antal som nu. Bli åborna färre, kommer det även att bli svårt att bibehålla den gamla byordningen. Ett och annat varsel om hotande fara ha Harstenafiskarna redan upplevat. Under kristiden blev nämligen genom

flottans vakthållning i havsbandet de lättskrämda sälarna ofta jagade från bådarna. Och det dröjer länge innan de åter våga sig upp. Den ökade lufttrafiken och den livliga sjöfarten hota nu att skada säljakten på allvar. Det är ej uteslutet att nutiden med sin maskinella utveckling skall komma att ge dödsstöten åt detta samhälle, som i hundratals år under ytterst svåra förhållanden dragit sig fram och funnit sitt levebröd på dessa öar, vilkas avskilda läge just varit villkoret för dess innebyggares utkomstmöjligheter.

Louise Stenbock f. Mörner.

ZUSAMMENFASSUNG.

N. E. H. und C. M. Bergstrand berichten über einer neuen Erwerb des Nord. Museums, nämlich ein Feuerzeug aus Västergötland, das im Anfang des 20:sten Jahrhunderts zum *rituellen Feuerreiben* gebraucht wurde. Das Feuer wurde jeden Frühling ehe das Vieh auf die Weide hinausgeführt wurde, angezündet, so auch wenn z. B. eine der Kühe krank wurde. Zum Feuerzeug, das aus Eichenholz und mit Leder bekleidet war, gehört auch ein grosses Stück Zunder.

S. S. teilt eine Notiz mit über *Reinigung einer Quelle—Regenmagie*, die als Antwort eines Rundschreibens im Jahre 1729 des Pfarrers in Andrarum in Schonen eingeliefert wurde. Bei grosser Dürre reinigten die Dorffrauen die an der Kirche gelegenen St. Bothilds Quelle, in der Meinung, dass der Regen sofort anfangen sollte.

Gösta Berg berichtet über ein neu gefundenes Exemplar eines ziemlich ungewöhnlichen Ackergerätes, ein »*gryffsa*» aus *Westmanland*. Dieses Werkzeug wird zum Eineggen der Saat gebraucht, nur aber aus dem südlichen Dalekarlien und westlichen Westmanland bekannt.

Schliesslich schreibt Louise Stenbock, geb. Mörner, von Fischerdorfe *Harstena*. In den meisten Gegenden von Schweden ist Flurbeeinigung durchgeführt. So auch in den Schären von Östergötland, wo die Güter wie anderswo in den fünfziger und sechziger Jahren des neunzehnten Jahrhunderts geteilt, mit Ausnahme von einer Insel, *Harstena* in Gryts Gemeinde. Die Veranlassung, warum man hier nicht geteilt hat, ist in der Schwierigkeit der Inselbewohner zu finden, ihre besondere Erwerbsquelle, den Seehundfang, wenn die neue Einteilung des Bodens durchgeführt ist, zu betreiben. Verf. teilt einiges aus den noch erhaltenen Dorfordnungen mit, u. a. über die wervickelten Methoden der Teilung von Seehundbeute und Heuernte u. s. w. Auch das Fischwasser wurde jedes Jahr aufs neue geteilt, nach dem Besitzanteil des Bauerngutes. Der Ackerbau existiert kaum auf der Insel, sondern die alles überragende Erwerbsquelle ist der Seehundfang, der aber in unseren Tagen von dem Luftverkehr und der lebhaften Seefahrt ernst bedroht ist.

LITTERATUR.

J. G. FRAZER: *Den gyllene grenen*, övers. av E. Klein. 2 delar. Stockholm 1925. 888 s. 8:o.

Fataburen har råkat dröja länge med att anmäla denna bok. Den är också av ett sådant bestående värde, att den för att finna köpare icke är i behov av den dagens ryktbarhet, som i ovanligt mått kommit den till del. Intet arbete under detta århundrade har inom folketro- och religionsforskning spelat en sådan roll som den ryktbare religionshistorikerns *The golden Bough*. Den är ett standard work i detta begrepps hela bemärkelse. Den första upplagan utkom 1890 i två band, den andra 1900 i tre, och den tredje 1911—1918 i tolv band och utgör alltjämt, även om de genomlöpande teorierna såsom t. ex. den om magins ställning till religion och vetenskap kanske någon gång kunna föranleda skilda meningar, en outtömlig gruva för etnologen och religionsforskaren. Såsom en på sätt och vis fjärde upplaga av det imponerande verket kan man betrakta det av författaren själv ombesörjda sammandrag till ett band, vilket år 1924 utkom, och som föreligger på svenska under här ovan anförda titel. Att denna översättning är utförd av en såväl språkligt som sakligt verkligt kunnig och förfaren person behöver icke omtalas, och i den 831 sidor digra egentliga översättningen kunna ytterst få »errata» uppletas. Att dock t. o. m. den beundransvärt vederhäftige författaren kan begå ett misstag visar s. 312, där han, upprepande sig från åtminstone den tredje upplagen, omtalar tjeremisserna i Kaukasus, vilket väl får förklaras såsom en felskrivning för tjeresserna(?). Varför översättaren s. 727 återgett originalets rowantree med nyponbuske tillhör också mysterierna. —

Översättaren har tillfogat några blad med kortfattade notiser avseende svenska förhållanden samt utarbetat ett omfattande register.

N. E. H.

MÖLLER, J. S.: *Folkedragter i Nordvestsjælland*, deres Forhold til Folke- dragterne i det øvrige Sjælland og til de skiftende Moder. Med 155 Illustrationer i Teksten og 12 Planscher i Farve-Litografi. Köpenhamn 1926. 232 s. 4:o.

Det är över huvud taget en högst vanskelig uppgift för en var, som icke är specialist på området, ett recensera ett dräktverk även av inhemskt ursprung, och än större blir naturligtvis svårigheten, när det blir fråga om ett främmande lands folkdräkter. För dräktforskningen äger regeln att ej bestämmas av första totalintrycket utan noga syna i sömmarna sin bokstavliga tillämpning. Men en sådan ingående undersökning förstår endast fackmannen att utföra, och som undertecknad icke är kännare på området, måste dessa rader inskränka sig till att bliva endast en kort anmälan utan alla

anspråk på något ingående kritiskt bedömande av det här ovan nämnda storartade arbetet. Emellertid tror jag, att jag i egenskap av kulturhistoriker så gott först som sist kan säga, att verket i fråga på grund såväl av författarens osparda och pietetsfulla arbete och djupgående undersökning och studier som på grund av avfatning och utstyrsel intar en topplats inom dräktforskningslitteraturen, sådan denna tills nu föreligger.

Vad verkets planläggning beträffar framgår denna i sina huvuddrag av den här ovan in extenso återgivna titeln. Genom sin grundligt komparativa metod kommer boken att i själva verket erbjuda en översikt över den väst-europeiska dräktens utveckling i allmänhet alltifrån medeltiden. Såsom ett bevis på arbetets verkligt kulturhistoriska läggning må för övrigt nämnas, att gamla boskifteshandlingar anlitas och anföras. Även för den kulturella miljön håller författaren alltid blicken öppen. Utan ett dylikt oavbrutet beaktande av det historiska sammanhanget kunna folkdräktframställningar allt för lätt urarta till artificiella konstruktioner, som sakna åtminstone *hela* motsvarigheter i verkligheten. Planschernas förebilder äro hämtade från Kalundborgs museum.

Om jag till sist dristar uttala, att fotbeklädadens historia synes hava erhållit ett något för knappt utrymme, så vet jag, att denna anmärkning träffar en öm punkt hos dräkthistoriska arbeten i allmänhet. Orsaken ligger naturligtvis i den relativa sällsyntheten på skodon i museerna, vilken åter förklaras av det förhållandet, att skor i alla tider varit dömda till så fullständig utslitning som möjligt för att sedan bortkastas.

Den nordiska kulturhistorien och dräktkunskapen och framför allt Danmarks redan förut rika folklivslitteratur hava i detta verk erhållit en stor vinst, som naturligtvis särskilt varje dräktforskare, som vill följa med på sitt område icke kan underlåta att studera och rådfråga. Boken ingår såsom nr 34 i »Danmarks Folkeminder».

N. E. H.

VON POST, LENNART, VON WALTERSTORFF, EMELIE, LINDQVIST, SUNE:
Bronsåldersmanteln från Gerumsberget i Västergötland. Med tysk översättning. Stockholm 1925. 72 s. 4:o.

Bevarade föremål som kunna belysa textilkonst och dräktskick under förhistorisk tid äro mycket sällsynta. Detta gäller icke blott för vårt eget land utan även i fråga om det internationella materialet. Ett sådant fynd som bronsåldersmanteln från Ö. Gerum är därför i hög grad berättigad till den utförliga behandling som den fått i föreliggande arbete, där olika specialister medverkat vid undersökningen. Statsgeologen L. von Post har verkställt pollenanalys för dateringen, amanuensen E. von Walterstorff har behandlat tekniken och docenten S. Lindqvist har undersökt mantelns användning och dräkthistoriska ställning.

Gerumsmanteln är utförd i kypert med spetsindelning och gåsögon, ett intressant konstaterande, då kypertvävnaden tidigare ansetts uppträda i Norden först under äldre järnåldern. Såväl varp som inslagstrådar visa två regelbundet återkommande färgtoner, en mörk och en ljusare, varigenom vävnaden gjorts rutig. Vid analys framkom ingenting som tyder på en avsikt-

lig färgning, utan har tyget vävt av naturfärgat garn i två nyanser. Såväl genom kypertekniken som genom sitt rutade mönster skiljer sig alltså Gerumsmanteln från de tidigare funna danska bronsåldersmantlarna, som äro utförda i enkel tvåskaftsväv och enfärgade.

Liksom vävanalysen är rekonstruktionen av mantelns användning synnerligen ingående gjord och belyses av instruktiva illustrationer. Manteln har varit hopfästad medelst ett spänne vid halsgropen och har icke burits likformig, utan den från högra axeln nedfallande fliken har varit avsevärt längre än den andra. På samma sätt anser författaren att de danska bronsåldermantlarna burits och rättar härvid Sophus Müllers rekonstruktion, där manteln fått symmetriskt fall. Docent Lindqvists rekonstruktion bör med den omsorg som den är gjord vara riktig; nära överensstämmande med den bars grekernas chlamys, som i hög grad erinrar om våra bronsåldersmantlar. Märkvärdigt är dock att den nordiska manteln i motsats till den grekiska i huvudsak skulle ha skylt högra sidan, det vore i stället naturligare att denna lämnades mest fri.

Författaren håller för sannolikast att Gerumsmanteln är av inhemsk tillverkning, och det är ju ej förvånande att den rika textilkonsten i Norden verkligen har så gamla anor. Dock framhålles att mantelns form (och även teknik) kan ha påverkats från sydeuropeiskt dräktskick. Men troligare synes recensenten förhållandet varit det motsatta, så t. ex. ha ju grekerna så sent som på 600-talet f. Kr. lånat chlamys från sina norra grannar.

Bokens utstyrsel är synnerligen förnämlig, men varför föreligger arbetet på två språk? Kunde inte den tyska avfattningen ha räckt?

S. S.

USSING, H.: *Aarets og Livets Höjtider*. Köpenhamn 1925. 136 s. 8:o. Med ill.

I Danmark synes det hava blivit den där väl ännu högre än hos oss uppskattade folkhögskolan, som i första hand dirigerar den inhemska folklivslitteraturen. Hos oss torde däremot, trots bristen på lärostolar vid universiteten, den akademiska studieverksamheten i övervägande grad utgöra den fundamentala drivkraften för vår inhemska folkforskning. En följd av denna skiljaktighet i grundförutsättningarna är bl. a. den, att den danska folklivsskildringen i regel aldrig släpper natur- och kulturmiljön ur sikte, under det att vi svenskar gärna avskilja de enskilda företeelserna ur sin vitala omgivning för att inordna dem i ett eller annat vetenskapligt-kausalt sammanhang. Det hela synes i Danmark mindre utnyttas i inhemsk etnografisk forskning än i kulturhistoriskt bildande undervisning. Det blir mera skildring än undersökning. Skillnaden framgår klart vid en jämförelse mellan här ovan nämnda bok och M. P:n Nilssons »Årets folkliga fester». Möjligen ligger orsaken till ej oväsentlig grad i olika folklynne hos oss och våra sydliga bröder, kanske dock mera i olika historiska förutsättningar.

När man, såsom vanligen är fallet med nutidens danska folklivsförfattare, inskränker sig till en allsidig framställning av ett mindre områdes odling och befolkning, blir nog den »danska metoden» otvivelaktigt den bästa. Vid skildringen av gård, by, bygdelag och även ort kan miljö- och helhetsstäm-

ningen utan större svårighet hela tiden bibehållas, emedan denna för ett sådant mindre område är på det hela taget ensartad. I den mån området och synen vidgas, blir svårigheten större och metoden olämpligare, för så vitt den ej förmår att utanalysera de för det hela karakteristiska grunddragen.

Författaren till »Aarets og Livets Höjtider» förklarar själv tydligt (s. 16), att det är hans avsikt att i denna bok lämna typiska uttryck ur det danska folkets liv, för det, som rörde sig i allmogens själ i gamla tider i årets och livets avgörande stunder. Var inom Danmarks land de särskilda uppgifterna höra hemma och vad de egentligen innebära, får i detta sammanhang en underordnad betydelse. Boken har således icke egentligen ett etnologiskt-vetenskapligt utan fastmer ett folkpsykologiskt-patriotiskt syfte och sätter tydligen såsom sin huvuduppgift att utgöra en god folkläsnings. Denna uppgift löser den på ett i allo utmärkt sätt. Allt är djupt känt och tänkt och på samma gång populärt och poetiskt framställt. Det går en fläkt av Vergilius' och Hesiodus' bondeidyll genom det hela. Glädjande är ock att se de gamla folklivsmålarnas konstverk åter till heders i detta arbete, där de så väl försvara sin plats. Boken utgör i allo en stämnings- och lärorik läsning, framför allt ägnad att stärka känslan och medvetandet av individens samband med sitt lands natur och folk genom generationerna. Och detta är uppgift nog.

N. E. H.

Föreningens för fornminnes- och hembyggnadsvård i sydöstra Skåne skrifter II, Ystad 1926. 232 s. 8:o.

Denna liksom föregående del i föreningens skriftserie intager en synnerligen förnäm plats i vår hembygdslitteratur. Särskilt må här omnämnas bidragen rörande ortens allmogekultur. Fröken Augustine Ehrensverd på Tosterup behandlar den för några av sydöstra Skånes sydliga socknar så karakteristiska knyppingskonsten. Det är icke minst tack vare författarinnan som denna konst åter blomstrat upp i bygden, och hon har här ägnat sina knypplerskor en vacker skildring. Uppsatsen åtföljes av ett antal utmärkta illustrationer jämte en förteckning över de olika mönstrens benämningar. Den vackra samling av allmogekonst, museet i Simrishamn innehar, har blivit ännu värdefullare genom de kompletterande uppteckningar redaktör J. Osterman gjort ute i bygderna och som han framlägger i en uppsats om »Allmogemålning i sydöstra Skåne». Det ligger all vikt på att landsortsmuseerna på detta sätt försöker rädda den tradition, som nu i sista stund kan stå att uppdriva om olika bygdekonsnärer. I en diger uppsats om »Jens Grim på Tosterup och folksägnen om prästmordet i Löderups kyrka» framlägger fil. mag. S. Kraft en intressant sägenhistorisk undersökning.

S. S.

KJELLBERG, S. T.: *Vallby, kulturhistoriska notiser*. Västerås 1926. 147 s. 8:o.

Västmanland äger en storvulen och gedigen gammaldags bonde- och bergsmanskultur, i högsta grad värd att räddas åt kommande tider. Det är

därför med uppriktig glädje som en var, även icke västmanlänning, konstaterar, att denna betydelsefulla folkliga odling omsider inom landskapets egna gränser erhållit en betryggande fristad för framtiden, för så vitt den ej på sin ursprungliga hemplats förmår hävda sin rätt och uthärda nya tidens angrepp.

Vid Vallby invid Västerås har på de senaste sex åren under intendent Sven Kjellbergs insiktsfulla och nitiska tillsyn och ledning uppstått ett för landskapet Västmanland avsett friluftsmuseum, vilket tillkämpat sig en första rangs ställning bland våra landsortsmuseer. Det omfattar icke blott landskapets allmogekultur utan har ock satt sig för att tillvarataga och rädda åtskilligt av den gamla stadskultur, som in i senare tid så pittoreskt utmärkt flera av Västmanlands städer. Naturligtvis har Västerås blivit särskilt omhuldat.

Om detta friluftsmuseum har nu intendent Kjellberg utarbetat här ovan nämnda bok, vilken emellertid icke är någon katalog eller museivägvisare i vanlig mening utan i själva verket utgör en liten intressant kulturhistoria om Västmanland, i vilken författaren, ehuru född göteborgare, visar sig hava arbetat sig fram till en intim förtrogenhet med sitt ämne. Boken innehåller en hel skatt av förstahandsuppgifter rörande ej blott folkets materiella utan även andliga kultur, och vad boklig och arkivalisk käll-litteratur beträffar synes författaren energiskt och flitigt hava uppsökt, jag torde våga säga all sådan av någon väsentligare betydelse.

Intendent Kjellberg, vilken med innevarande års ingång lämnat sin befattning vid Vallbymuseet för att tillträda museiintendentur i sin födelsestad, har vid det förra lämnat efter sig ett kännbart tomrum, och helt visst har också han å sin sida med saknad lämnat det landskap, som med åren blivit honom ett allt kärare verksamhetsfält. Framställningens lediga och livfulla form i hans här anmälda avskedsbok till Vallby museum är tydligen framsprungen ur verklig kärlek till det mål och det ämne, som han satt sig före. Den lilla boken är en värdefull urkund för svensk folklivsforskning i allmänhet. Illustrationerna äro goda och upplysande. Några obetydligare marg-anmärkningar kunna här saklöst förbigås.

N. E. H.

RANTASALO, A. V., *Der ackerbau im volksaberglauben der finnen und esten mit entsprechenden gebräuchen der germanen verglichen.* H. IV. Hamina 1924. 162 s. 8:o. H. V. Hamina 1925. 271 s. 8:o. (F. F. Communications no 55 och 62).

Nämnda icke blott för den finsk-ugriska utan ej mindre även för den allmänneuropeiska etnologien synnerligen värdefulla arbete har nu med häftet 5 utkommit fullständigt. Häften 1—3 hava redan anmälts i denna tidskrift (Fataburen 1924 s. 94 f.). Häftet 4 behandlar förhållning av åring och åker och häftet 5 är ägnat skörden och därmed förbundna riter och högtider. Också dessa häften giva, likasom de föregående, ett rikt och oskattbart material för lösning av även germanska och svenska folksedsproblem, och författaren har med detta ur mångåriga studier framgångna arbete gjort folklivsforskningen över huvud taget en tjänst av bestående betydelse på ett av dess intressantaste områden. Sluthäftet innehåller även

ett utförligt, hela arbetet omfattande namn- och sakregister samt litteraturförteckning.

N. E. H.

PETERSSON, A. G.: *Bergsmansgården Våtsjötorp i Karlskoga* och dess ägares historia under 300 år. Kristinehamn 1926. — *Släkten Eldh från Kräggen i Bjurkärn* jämte gårdshistorik. Kristinehamn 1926. — *Släkten Wikström*. En gammal klockaresläkt från Bjurkärn, Kristinehamn 1927.

Man kan inom den »hembygdslitteratur», som i våra dagar flödar så kraftigt, urskilja tvenne stora grupper: den som närmast vänder sig till bygdens befolkning och endast sparsamt lämnar notiser som tjäna till underlag för mera omfattande överblickar och den som erbjuder ett mera nationellt eller till och med universellt intresse. De arbeten, vilkas titlar anföras här ovan, höra otvivelaktigt till den förra gruppen och man skulle måhända kunnat önska sig att de givit något mera av den miljö i vilken dessa pampiga bergsmansläkter levat och verkat, så särskilt i boken om bergsmansgården Våtsjötorp, som även den — bortsett från några fotografier — innehåller enbart ägarehistorian. Men man måste ge sitt fulla erkännande åt det levande intresse som kommit redaktören A. G. Petersson att i nu sammanlagt sju böcker utreda och publicera Karlskoga bergslags personhistoria och det är omöjligt att neka till, att dessa framställningar, rätt lästa, skänka en god relief åt vad vi på andra vägar veta om svenska bergsmän, deras intressen och förmögenhetsvillkor.

G. B.

Skånska folkminnen. Utgiven av *Skånska folkminnesföreningen* under redaktion av David Jakobson. Klippan 1926. 124 s. 8:o.

Föreningen kallade sig förut Föreningen Skånskt Folkminnesarkiv — ett underligt namnbyte! — och den nu utgivna årsboken innehåller liksom sin föregångare Skånskt bondeliv ett antal uppsatser belysande olika sidor av landskapets materiella och andliga allmogekultur. I »Bondgårdar på Österlen under förra hälften av 1700-talet» publicerar fil. lic. Å. Campbell en förstudie till sin snart utkommande avhandling om den skånska allmogens byggnadsskick före skiftet. Författaren meddelar här prov på det rika material som Krigsarkivets syneinstrument innehålla. Intendent B. Engström skriver om »De skånska byordningarnas utveckling, belyst genom dokument.» En uppsats om »Äldre tiders kyrkogårdar och begravnings seder» av den kände hembygdsvetaren, hemmansägaren O. Christoffersson, innehåller ett skiftande material rörande folketro, dräktskick etc. Rektor D. Jakobsson meddelar bl. a. ett par dansbeskrivningar och i övrigt innehåller boken bidrag rörande landskapets folkdiktning.

S. S.

FORSBERG, SIGNE: *Skånska allmogedräkter och deras tillkomst*. Lund 1926. 100 s. 8:o.

Nordiska Museet och Sydsvenska Dagbladet Snällposten anordnade under förra året en pristävlan om de bästa skildringarna rörande gammalt skånskt dräktskick. Resultatet blev synnerligen gott och ett av de bästa bidragen

var de uppteckningar och beskrivningar fru Signe Forsberg gjort i anslutning till sin egen samling av skånska folkdräkter. Denna sistnämnda är säkerligen den största som finns i privat ägo, men kan helt naturligt inte ge en fullständig bild av alla de skiftande dräkttyper som förekommit i landskapet. I sin bok har författarinnan inte gått utöver detta material och det har tyvärr gjort att framställningen i mycket fått en rätt tillfällig karaktär. Det bör även sägas att fotografier och schematiska teckningar av enskilda dräktplagg kunna säga mer än hela dräktbilder, där man inte vet på vilken grund rekonstruktionen vilar och där man inte kan uppfatta detaljerna. Sådana bilder som där husmodern bråkar lin eller sitter vid spinnrock och vävstol iförd högtidsklut och tröja med silvermaljor borde inte medtagits.

Sitt stora värde har emellertid fru Forsbergs bok i de meddelade traditionsuppteckningarna. Här är den i hög grad förebildlig; det är tyvärr annars så, att traditionen om dräkterna ofta försummas vid föremålsinsamlingen. Fru Forsberg ger även ypperliga skildringar av de gamla byhantverkarna. Här röjes en varm kärlek till de skildrade och en intim förståelse av deras gärning.

S. S.

Nordische Volkskundeforschung, im Auftrage des Verbandes deutscher Vereins für Volkskunde, hrsgg. von JOHN MEIER, Leipzig 1927. 56 sid. 8:o.

Som propagandaskrift för upprättandet av ett tyskt forskningsinstitut för folktraditionen har Verband deutscher Vereins für Volkskunde utgivit en samling föredrag som vid ett möte i Kiel i fjol hölls av inbjudna forskare från de fyra nordiska länderna. Kaarle Krohn, Reidar Th. Christiansen, C. W. von Sydow och Henrik Ussing ha här redogjort för den ställning som forskningen på den andliga folkkulturens område intager i de olika länderna. Den svenske representanten har gått utöver kollegornas rent historiska redogörelser, när han i anslutning till sin reservation mot Folkminneskommitténs betänkande framhåller betydelsen av att inte blott samlingar åstadkommas utan att även forskningsinstitut upprättas. Han är djärv nog att föra på tal den diletantism som ofta röjes i tyska undersökningar av folktraditionen och uttalar sin förvåning över att vid Tysklands många universitet inte finnes en självständig lärostol i ämnet.

S. S.

Stranda, utgiven av *Stranda härads hembygdsförening* genom IVAR MODÉER. Oskarshamn 1927. 47 sid. 8:o.

Stranda härads hembygdsförening har i år utgivit första årgången av sin tidskrift »Stranda». Publikationen är ett gott exempel på resultatet av ett förtroendefullt samarbete mellan en hembygdsförening och mera kompetenta forskare. Den innehåller en uppsats om Fredriksbergs herrgård av intendent Manne Hoffrén som här framlägger några resultat från fjolårets herrgårdsundersökningar, bedrivna gemensamt av Nordiska Museet och Kalmarmässan. Utgivaren bidrager med en framställning av de litterära traditionerna om ön Blå jungfrun. I övrigt utfylles häftet av ett par smärre meddelanden och föreningens årsredogörelse.

S. Dg.

Till anmälan insända skrifter:

Från Ählén & Åkerlund: Forsslund, K. E.: Med Dalälven från källorna till havet II: 7 (Nås). Sthlm. 1926. — Från Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien.: Fornvännen 1926: 4, 5 och 1927: 1, 2.; Wessén, E.: De nordiska folknamnen i Beowulf (Handlingar 36:2). Sthlm 1927. — Från Stadshistoriska institutet: Herlitz, N.: Privilegier, resolutioner och förordningar för Sveriges städer. Första delen (1251—1523). Sthlm 1927. — Från Konstindustrimuseet i Oslo: Beretning 1924—1926. — Från Elfdalens Hembygdsförening: Skansvakten, midsommartidning 1927. — Från utg.: Sveriges kyrkor: Blekinge I:1. Andersson, W.: Östra hd (Sthlm 1926), Stockholm I: 2. Roosval, J.: S. Nicolai eller Storkyrkan. Byggnadshistoria. Sthlm 1927. VI: 1 Staf, N.: Klara kyrka. Församlingshistoria. Sthlm 1927; Tidskrift för konstvetenskap, årg. 11: H. 1—2; Hembygden, utgiven av Dalslands hembygdsförbund 1927; Meddelanden av Gestriklands kulturhistoriska förening 1926; Notiser från Arbetarnas kulturhistoriska sällskap nr 2, 3. Sthlm 1927; Heurgren, P. G.: Sigillstampar, sigill och försegling (Meddel. från Postmusei vänner, nr 1). Sthlm 1927; Johnson, P.: Skogen i kulturhistoria och tradition. Eksjö 1926 och Mölleröd. En gammal Göingeberg. Tranås 1923; Petersson, A. G.: Släkten Wikström från Bjurtjärn och Släkten Hultman från Karlskoga. Kristinehamn 1927; Nordische Volkskundeforschung, im Auftrage des Verbandes deutscher Vereins für Volkskunde hrsgg. von John Meier. Leipzig 1927; Stranda, utgiven av Stranda härads hembygdsförening genom Ivar Modéer. Oskarshamn 1927.

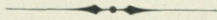

REDOGÖRELSE

FÖR

NORDISKA MUSEETS UTVECKLING OCH FÖRVALTNING

ÅR 1926

STOCKHOLM 1927

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

270808

Nordiska Museets nämnd.

Nämndens ledamot sedan år 1909, justitierådet LOUIS AMÉEN avled den 21 januari 1926. Vid det närmast därefter följande nämndsammanträdet, den 10 mars 1926 gav ordföranden uttryck åt nämndens saknad och dess erkännande av det redbara arbete justitierådet Améen nedlagt som ledamot av nämnden.

Till ledamot av nämnden valdes den 10 mars 1926 enhälligt riksantikvariens fil. dr SIGURD CURMAN.

Nordiska Museets nämnd utgjordes alltså den 31 dec. 1926 av följande personer:

- Ordförande:* byggnadsrådet fil. dr ISAK GUSTAF CLASON, 1899.
Andre ordförande: rektor fil. dr OLOF ÖRTENBLAD, 1905.
Skattmästare: överdirektör VIKTOR ALMQUIST, 1897.
Styresman: fil. dr GUSTAF UPMARK, 1913.
Övriga ledamöter: civilingenjör CLAES G. NORSTRÖM, 1900.
överintendenten fil. dr JOHN BÖTTIGER, 1901.
riksantikvariens fil. dr SIGURD CURMAN, 1926.

Under år 1926 hade nämnden 5 sammanträden.

Jämte ärenden rörande museet har nämnden under året på grund av remisser från Kungl. Maj:t behandlat och avgivit underdåniga utlåtanden rörande följande ärenden, nämligen angående statsanslag åt konstnären Bror Hillgren; angående Arbrå församlings anhållan om att återfå en mässhake; angående statsanslag åt Samfundet för hembygdsvård; angående statsanslag åt intendenten S. Erixon; angående statsanslag åt Norrbottens läns hembygdsförening; angående Folkminneskommitténs betänkande; angående statsanslag åt Föreningen för svensk kulturhistoria; angående inlösen av exemplar av Textilt bildverk; angående museilokal åt Gotlands Fornvänner; angående statsanslag åt Folkmusikkommisionen; angående statsanslag åt fil. dr R. Jirlow; angående statsanslag åt Kulturhistoriska museet i Lund.

Styresman och övriga tjänstemän.

Tjänstgörande den 31 dec. 1926 voro:¹

<i>Styresman:</i>	GUSTAF UPMARK, fil. dr, (1902) 1913.
<i>Intendenter:</i>	EDVARD HAMMARSTEDT, fil. dr, (1890) 1906. ALARIK BEHM, (1897) 1906. SIGURD ERIXON, fil. lic., (1914) 1924. SIGURD WALLIN, fil. lic., (1916) 1924.
<i>Professor i nordisk och jämförande folkklivsforskning:</i>	NILS LITHBERG, fil. dr, (1912) 1919.
<i>Amanuenser:</i>	SUNE AMBROSIANI, fil. dr, 1903. ARVID BÆCKSTRÖM, fil. dr, 1916. ERNST KLEIN, fil. lic., 1921. GÖSTA BERG, fil. kand., (1925) 1926. SIGFRID SVENSSON, fil. kand., (1925) 1926. ANNA LEWIN, 1886. SELMA STRÖM, 1886. LOUISE HAGBERG, 1891. IDA MÖLLER, 1898. GERDA CEDERBLOM, 1900. EMELIE VON WALTERSTORFF, 1903. LAURA STRIDSBERG, 1904. ANNA RUDBECK, 1909. LALLA KUGELBERG, 1910. RAGNHILD BERGSTRÖM, 1911. MÄRTA UPMARK, 1924. LILLY ÅHMARK, f. HAGLUND, 1924. GUNNEL HAZELIUS 1926.
<i>Bokhållare:</i>	HARALD ENGWALL, 1907.

Överste Nils Ringertz som år 1913 anställdes som ekonomichef, avled efter en längre tids sjuklighet den 31 mars 1926. Vid hans jordfästning, som ägde rum i Seglora kyrka, höll skattmästaren överdirektör V. Almquist ett tal, vari han gav uttryck åt nämndens tacksamhet för det arbete hr Ringertz nedlagt i museets tjänst.

Intendenten Alarik Behm,¹ som under hr Ringertz' sjukdom uppehållit hans tjänst, erhöll vid hans frånfalle uppdrag att inträda i hans ställe, och den 29 november 1926 utfärdade nämnden instruktion för honom i egenskap av ekonomiintendent och styresmannens ställföreträdare å Skansen, med särskilt

¹ Årtalen angiva tidpunkten för tjänstemans anställande vid museet och befattningens tillträde.

uppdrag att övervaka arbetet å räkenskapskontoret och leda de praktiska arbetena å Skansen.

Till amanuenser vid Nordiska Museet hade från och med den 1 jan. 1926, såsom redan i årsberättelsen för 1925 angavs, antagits fil. kand. Gösta Berg, fil. kand. Sigfrid Svensson och fröken Gunnel Hazelius.

Tjänstledighet har under året åtnjutits av följande tjänstemän:

av styresmannen Upmark den 20 mars—17 april, under vilken tid han företog en studieresa till Frankrike, samt därefter 17—29 april på grund av sjukdom och 15 maj—3 juni för hälsans vårdande;

av professor Nils Lithberg under hela året för arbete med samlingarna från Schloss Hallwyl;

av amanuensen fröken Laura Stridsberg 16 april—12 maj;

av amanuensen fröken Lalla Kugelberg 1 okt.—15 okt.

Såsom extra tjänstemän hava under året följande personer arbetat vid museet, nämligen: fröken Visen Lewin under mars—maj samt okt.—dec. sysselsatt med arbete i museets bibliotek; fil. kand. Gösta Selling, under en del året, vid högreståndsavdelningen; fil. kand. Sven Drakenberg under jan.—febr. för museal utbildning; fil. kand. Lennart Björkquist under jan.—febr. för museal utbildning och okt.—dec. för utarbetande av material från forskningsresor; herr Olle Homman och länsantikvarien Ola Bannbers under okt.—dec. sysselsatta med utarbetande av material från forskningsresor; fil. kand. Philibert Humbla 15 okt.—20 dec. för museal utbildning; herr Bernt Strömmann har liksom under föregående år utan avlöning utfört arbete i biblioteket; fröken Ulla Sterky under hela året sysselsatt med lagning av textilföremål; fröken Alfhild Erixon under maj—juni samt nov.—dec. sysselsatt med arbete för byarkivet; fröken Brynhild Wilén 16 juni—1 aug. sysselsatt med diariets förande och inordnande av nyförvärv i arkivet; fröken Dagmar Arp från juni till årets slut på räkenskapskontoret; fröken Signe Milden under juli samt nov.—dec. som biträde i museets kansli; liksom under föregående år har fröken Hedvig Bratt arbetat med utskrivning av dubblettexemplar av huvudliggaren och fröken Agnes Ljungberg och fru Malin Strahl utfört härvid nödig kollationering.

Institutionens allmänna förhållanden.

Statsanslag har utgått med ett belopp av 126,550 kr., varjämte Riksdagen beviljat dels lönetillägg med ett sammanlagt belopp av 18,425 kr., dels även dyrtidstillägg åt museets tjänstemän och åt vaktmästarpersonalen vid museiavdelningen, så att dessa befattningshavare varit i löneavseende jämställda med motsvarande befattningshavare vid statens icke nyreglerade verk.

Övrig personal vid museet och Skansen har åtnjutit dyrtidstillägg enligt av nämnden bestämda grunder.

Till de av intendenten Sigurd Erixon ledda byundersökningarna har dessutom beviljats ett statsanslag av 3,000 kr. och till upprättandet av ett filmarkiv likaledes 3,000 kr.

Stockholms stads anslag till Skansens förkovran och utveckling har även under år 1926 utgått med 40,000 kr. under samma villkor som närmast föregående år.

Hovjägmästaren Helge Ax:son Johnson har i enlighet med sitt åtagande, till Gustaf Vasa-stodens fullbordande under året som gåva överlämnat ytterligare 10,000 kr.

Till understöd av de från museet bedrivna herrgårdsundersökningarna hava friherrinnan Louise Falkenberg f. Ekman bidragit med 1,000 kr. och konsul Hjalmar Wicander med 500 kr.; för undersökningsresor på Gotland har museet av den s. k. Gotlandsfonden fått mottaga 1,000 kr. Slutligen har direktör Otto Hirsch skänkt ett belopp av 1,703 kr. till inköp för samlingarna och Stockholms stads hantverksförening 1,000 kr. till inköp för de hantverkshistoriska samlingarna.

Lotteri. I underdånig skrivelse i februari 1926 anhöllo Nordiska Museet, Landsmålsarkivet i Uppsala, Hylltén-Cavalliusstiftelsen i Lund, Landsmålsföreningarna i Lund, Institutet för folkminnesforskning vid Göteborgs Högskola samt Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs Högskola hos Kungl. Maj:t om erhållande av medel från penninglotteri för förverkligande av vissa ändamål.

Genom resolution den 26 mars 1926 medgav Kungl. Maj:t rätt åt Nordiska Museet att anordna penninglotteri med villkor att av behållningen i lotteriet skulle utbetalas 70,200 kr. till Landsmålsarkivet i Uppsala, 19,500 kr. till Hylltén-Cavalliusstiftelsen i Lund, 21,450 kr. till Landsmålsföreningarna i Lund, 29,250 kr. till Institutet för folkminnesforskning vid Göteborgs Högskola, 10,400 kr. till Ortnamns- och dialektforskningen vid Göteborgs Högskola; vidare att av behållningen 50,000 kr. skulle utbetalas till Västergötlands fornminnesförening, 50,000 kr. till Östergötlands fornminnes- och museiförening samt 40,000 kr. till Svenska slöjdföreningen. Återstoden av behållningen i lotteriet skulle tillfalla Nordiska Museet.

På förslag av Nordiska Museets nämnd utsåg Kungl. Maj:t den 5 maj 1926 till kommitterade för lotteriet överdirektör Viktor Almquist, riksantikvarien Sigurd Curman och hovjägmästaren Helge Ax:son Johnson.

I Kungl. Maj:ts resolution hade bestämts att dragning i lotteriet skulle äga rum den 15 mars 1927. Då det emellertid ansågs angeläget att de forskningsresor, som skulle bekostas av museets andel i lotteriets avkastning, som kunde beräknas till minst 90,000 kr., skulle kunna igångsättas redan under

sommaren 1926, förskotterades för detta ändamål av museet ett belopp av 50,000 kr. att användas till dylika forskningsresor — se härom nedan sid. 63 ff.

Museibyggnaden. De åtgärder till stärkande av brandsäkerheten inom museibyggnaden, som med användande av de av 1924 års Riksdag anvisade medlen blivit utförda under år 1925, blevo under år 1926 fullständigt avslutade. Detta arbete liksom en del smärre reparationsarbeten stod under kontroll av intendenten Knut Bildmark. — Gräsplanerna framför museibyggnaden blevo under sommaren omlagda i enlighet med tidigare utarbetat förslag.

Nordiska Museets kansli. Diariet över inkommande skrivelser 1926, vilket förts av amanuensen fröken Louise Hagberg, upptager 2,589 nr (räkningar, kvitton, kostnadsförslag, anbud m. m. ej här införda). Utgående skrivelser i registratur och kopieböcker utgöra 1,440 st. För Livrustkammaren finnes numera särskilt diarium och särskild kopiebok. — Postböckerna upptaga 14,465 avgångna försändelser (Livrustkammarens även häri inräknade), varav 7,736 korsband.

Samlingarna.

Utrymmesbristen gör sig alltjämt starkt märkbar. De tillfällen till fördelaktiga nyförvärv, som i samband med studie- och forskningsresorna yppat sig, hava givetvis i möjligaste mån ntnyttjats, vilket i sin ordning haft till följd att utrymmet blivit ytterligare taget i anspråk. Oaktat magasinen blivit till det yttersta fyllda har det blivit nödvändigt att stänga några rum i bottenvåningen, som innehålla avdelningarna för jakt och fiske samt eldens ekonomiska användning, för att där kunna provisoriskt förvara nyinkomna föremål.

De i Nordiska Museets huvudliggare katalogförda samlingarna hava under år 1926 ökats med 4,629 nummer, varav 730 utgöra från Statens Historiska Museum deponerade föremål.

Arbetet med föremålens införande i huvudliggaren har liksom förut utförts av amanuensen fröken Anna Lewin med biträde av amanuensen fröken Gunnel Hazelius.

Utskrivning av dubbelexemplar av huvudliggaren samt kollationering av dessa har fortsatts.

Angående förvärven till samlingarnas olika avdelningar meddelas följande:

Allmogeavdelningen.

Föreståndare: intendenten fil. dr N. E. HAMMARSTEDT; vid hans sida har som biträdande föreståndare stått intendenten fil. lic. SIGURD ERIXON; övriga arbetande inom avdelningen: amanuenserna fil. kand. GÖSTA BERG,

fröken GERDA CEDERBLOM (dräkter), fröken EMILIE VON WALTERSTORFF (textilier) och fröken LOUISE HAGBERG (forntro).

Vid redogörelsen för förvärven här nedan tillämpas i år en annan uppställning än den förut använda topografiska. Föremålen upptagas i stället i naturligt avgränsade grupper efter användningen, sålunda: Byggnadskultur, Möbler, Dräkter, Textilföremål, Textilredskap, Redskap för textilföremålens vård etc. — För icke svenska föremål har däremot den topografiska indelningen bibehållits.

Här bör måhända också anmärkas att de rika skördar, som gjordes i samband med 1926 års fältundersökningar först under nästa år komma att redovisas.

Byggnadskultur. Åtskilliga smärre byggnadsdelar, såsom takkrokar av järn o. d. ha inkommit från Dalarna. En härbresdörr inköptes från Gellivare sn i Lappland och ett dörrhandtag av trä från Ångermanland. Från Överkalix sn i Norrbotten förvärvade museet 2 portdörrar med stolpar; den ena portdörren är daterad 1686. För övrigt ha enkeldörrar av olika slag erhållits från flera olika håll. En ståtlig, rikt utskuren bergsmansdörr, som använts inomhus, härrör från Faluntrakten. Genom deposition från Statens Historiska Museum har Nordiska Museet erhållit en utomordentligt värdefull tillökning av sina samlingar av rikare blyinfattade fönster med eller utan glasmålning. Flera av dessa äro daterade från 1600-talet (1621, 1622, 1640, 1645, 1674, 1687, 1692) och ett från 1593. Femton av dessa härröra från Gotland, två från Hälsingland och ett från Södermanland. — För övrigt ha förvärvats lås och nycklar från Dalarna och Uppland.

En hel mängd listverk, panelstycken och hyllor från Dalarna bidraga till kännedomen om denna provins märkliga inredningskultur. Viktigast är här ett långt panelstycke med ornering i plattskärning och daterat 1659.

Ett antal byggnadsverktyg ha också förvärvats, däribland olika slags dragjärn från Dalarna. Dessa ha haft olika ändamål, till att göra ränder i takbräder för vattnets avrinnande eller som »stockdrag». En kittkniv är också från Dalarna. Från Västergötland erhöi museet en »täckerkaka», ett slags klapprå, använt vid halmtäckning av tak.

Möbler. Årets allmogeförvärv ha sin tyngdpunkt i möbelinköpen, vilka nödvändigtvis måst göras omfattande för att komplettera museets på detta område ganska bristfälliga samlingar samt att rädda undan så mycket som möjligt från export till Amerika eller från att anonymt försvinna i antikvitets-handlarnas eller privatsamlarnas gömmor, där sakernas ursprung vanligen helt lämnas utan avseende. Det mesta materialet härrör såsom vanligt under senare år från Dalarna och våra nordligaste län, men viktiga bidrag ha även kommit från andra håll. Ett flertal här omnämnda möbler äro publicerade i bild hos Sigurd Erixon, Möbler och heminredning i svenska bygder I—II

(1925—1926). Hänvisningar till detta arbete ske under formen: Erixon, Möbler.

Ståndsängar ha inköpts från Dalarna och Västerbotten. En halvsäng har inkommit från Lima sn i Dalarna. En inbyggd säng med rullsäng under, blomstermålad och daterad 1856 har förvärvats från Bjursås sn i Dalarna (Erixon, Möbler fig. 45). Från Gellivare sn i Lappland och Nordmalings sn Ångermanland härröra ett par luksängar med skåp i gaveln. För övrigt ha fyra skåpsängar förvärvats, därav två från Ångermanland, en från Norrbotten

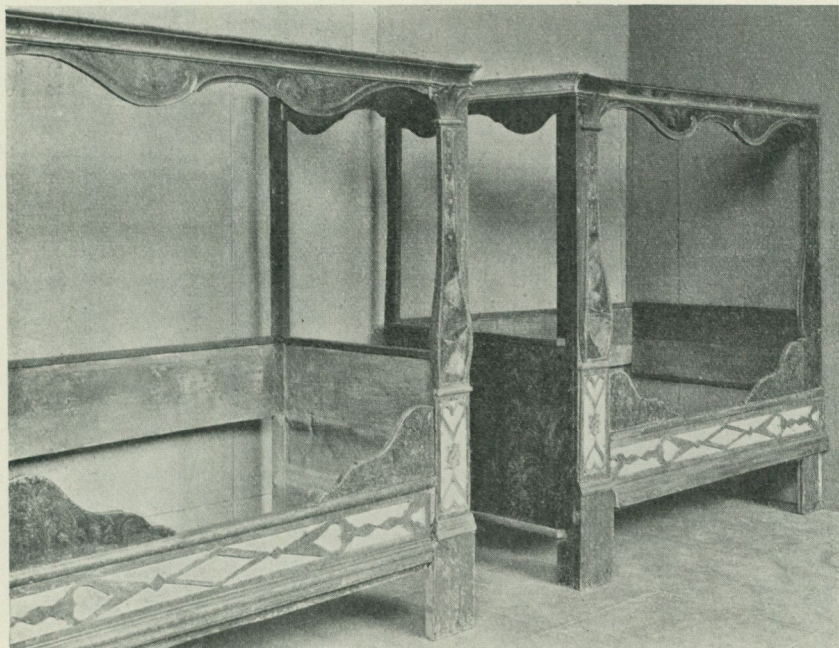

Fig. 1. Stolsängar från Tännäs sn, Härjedalen. L. 170 cm. Nord. M. 155,966 o. 155,967.

och en med kärlylla vid gaveln från Lima sn i Dalarna, den senare mycket representativ för sin bygd. Från Ångermanland och södra Lappland härröra också tre tvåvåningssängar, så kallade »högsängar». Förmärligare än alla dessa äro dock ett par stolsängar med rik profilering och målning från Tännäs sn, Härjedalen, fig. 1, samt delar av en stolsäng med utskärningar i bergslagsstil, såsom denna särskilt frodats i bergsmansgårdarna i Dalarna. Denna sistnämnda säng, som härrör från Bjursås sn i Dalarna är nu kompletterad med en krans och uppsatt i Yrstatörpsboden på Skansen. En sängkrans av rektangulär form har inköpts från Dalsland. I samband med inköpet av Skålmostugan från Lima i Dalarna erhöill museet för första gången

en taksäng med överdelen helt av trä, insvängd och profilerad. Den fyller en länge känd lucka i samlingarna. »Gustavianska» utdragssängar ha erhållits från Lappland, Norrbotten, Västerbotten och Helsingland. Från sistnämnda landskap härröra 2 stycken snidade och målade sängar av detta slag från 1800-talets förra hälft. De tillhöra det bästa museet i den vägen förvärvat. Slutligen har museet för dyrt pris förvärvat en imperialsäng av snickaren Per Westman. Den härrör från Ångermanland och är en ytterst förnämlig representant för det ångermanländska konsthantverket på landet. En lång lådförmig fällbänk har inköpts från Svärdsjö sn i Dalarna. Korta, byråformiga fällbänkar ha inkommit från flera olika håll.

Bänkar, soffor. Från Dalarna härrör ett »säte» med fyra ben. En vändbänk har inkommit från Delsbo. Utdragssoffor ha anskaffats från Dalarna och Helsingland. Helsingesoffan är utskuren i rokokoform något som är så gott som alldeles unikt.

Skåp. Några kärhyllor ha inköpts från Dalarna och Helsingland. Från Dalarna och Ångermanland härröra ett par hyllskåp. Flera ålderdomliga och intressanta stånd- och bänkskåp ha förvärvats från Dalarna, Värmland och Jämtland, det sistnämnda av hög konstnärlig kvalitet och utan motsvarighet förut i museet. Ett dubbelskåp med figurmålning daterat 1724 har inköpts i Värmland och en rad präktiga skänkskåp från Dalarna, Helsingland, Östergötland, Västerbotten och Norrbotten. Flera av dessa äro rikt målade. Mjölkskåp ha anskaffats från Lappland, Norrbotten och Västerbotten, snedklaffskåp från Uppland, Helsingland och Värmland. Det vackrast dekorerade av dessa härrör från Värmland. Omkring 25 hörnskåp ha inkommit från olika delar av landet, flertalet dock från Dalarna. Museet kan nu på ett långt bättre sätt än förut belysa denna möbels former och dekoration i olika bygder. Även ett antal hängskåp samt en del skänkar ha inkommit. Några låga skänkar ha förvärvats. Av dessa är en från Norrbo sn i Helsingland daterad 1747.

Bord. Även denna möbelgrupp har på ett för museet mycket värdefullt sätt kompletterats. Ett slags bordtavla med 4 itappade ben med 2 tvärsålar och en regelbom mellan dessa har förvärvats från Leksands sn, Dalarna. Detta bord är daterat 1648(?). Många bockbord ha också inkommit, de flesta med enkelståndare men ett par också med dubbelståndare och ett med kryssbockar. Alla dessa äro från Dalarna. Några bockbord med strålkryss från bergsmansgårdar omkring Falun ha också förvärvats. Ett skåpbord har inköpts från Gellivare sn i Lappland (finnbygd). Ett präktigt balusterbord med sålar i kryss samt stenskiva har inköpts från Torna hd i Skåne (Erixon, Möbler, fig. 501). Ett bord av samma typ har inkommit från Faluorten. Ett par bord med rokokoben ha inkommit, ett av dem från Helsingland, ett an-

nat från Dalsland. Ett bord i empirestil härrör från Helsingland (Erixon, Möbler, fig. 545). Flera slagbord ha också inköpts.

Stolar. Ett trettiotal stolar ha inkommit från olika delar av riket, de flesta från Dalarna — speciellt bergsmansgårdarna — samt från Norrbotten

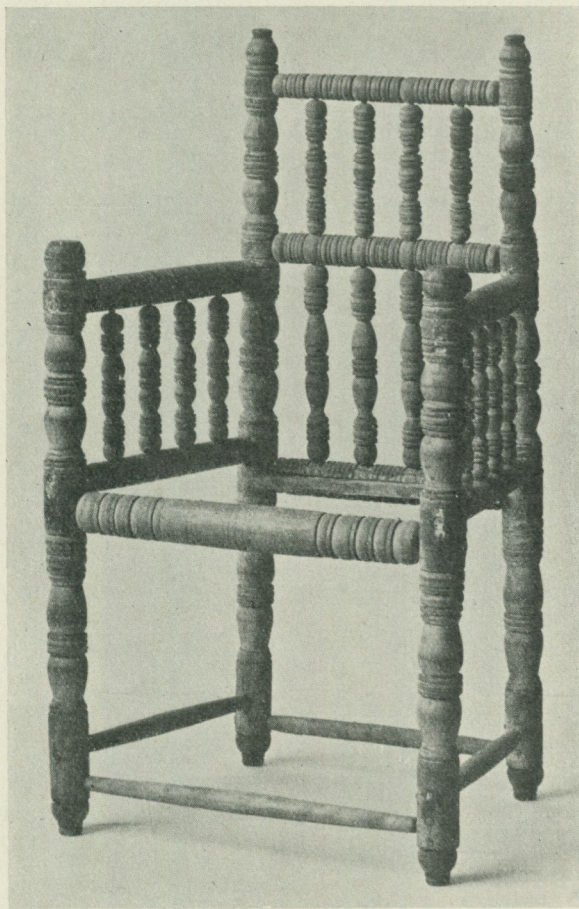

Fig. 2. Karmstol, enligt uppgift från Arbogatrakten. Gåva av Nord. Museets Vänner. H. 103 cm. Nord. M. 158,594.

och Helsingland. En kubbstol har inköpts i Lima sn, varifrån också ett flertal pallar och säten härröra.

Fyra karmstolar i romansk stil, ehuru av yngre ursprung ha förvärvats, en från Norrbotten, en från Gästrikland, en från Helsingland och en från Västmanland. Den sistnämnda är en gåva av Nordiska Museets Vänner

(fig. 2). Övriga stolar tillhöra olika bygde- och tidsstilar. Även vänd-, natt- och barnstolar ha förvärvats.

Vaggor. Två vaggor ha förvärvats från Dalarna, båda blomstermålade och daterade 1826 och 1838. Två ha inkommit från Gellivare i Lappland, rikt utskurna och ornerade såsom vanligt i det nordligaste Sverige.

Hyllor och tavletter av olika slag ha inskaffats till museet i många exemplar från Dalarna och Norrland.

Kistor. Bland den mängd kistor som under 1926 inregistrerats i museets samlingar intaga några bergsmanskistor från Dalarna ett obestridligt hedersrum. (Erixon, Möbler, figg. 960 och 961). Av stort intresse ur dekorativ synpunkt äro också några helsingka kistor, däribland en från Delsbo med målning imiterande två sköldar (Erixon, Möbler, fig. 974). Flera ståtliga kistor äro också från bondgårdar i Dalarna och från Norrbotten och Lappland.

Nattlådor. En nattlåda från en storbonde- eller bergmansgård i Dalarna har inkommit.

Byråar av olika slag ha förvärvats från Dalarna och Helsingland.

Ur. Ståndur av olika slag och stilformer ha inköpts från olika delar av riket. Även skåp med inbyggda klockor ha inkommit.

Skrin. De under 1926 förvärvade skrinen äro ej vidare talrika eller märkliga, men flera äro vackert ornerade.

Askar och lådor ha som vanligt förvärvats i stort antal och äro av de mest skiftande former. Från Helsingland härrör en rikt ornerad del av en låda, utförd i 1600-talsstil.

Bokstolar. Fem bokstolar ha inkommit från Norrbotten, Ångermanland och Dalarna.

Ljuskrona av trä har inköpts i Västerbotten.

Målningar. Från Boda sn i Dalarna härrör en målning på väv, daterad 1793. Bland övriga målningar kunna nämnas två på papper från V. Vingåker i Södermanland. Dessa uppges vara lämnade som ersättning för mat och husrum av vandrande dalkarlar.

Tapetfragment ha anskaffats från olika håll.

Tavlor, inramade och utförda i akvarell eller tryck ha anskaffats från Östergötland, Småland och Norrbotten.

Dräkter. Nordiska Museets samling av allmogedräkter har under året utökats med närmare 600 dräktdelar. Samlandet har i huvudsak under året inriktats på att fullständiga redan förut befintliga sockendräkter från trakter, där över huvud folkdräkterna besuttit någon originell prägel. Det massinsamlande, som under museets yngre år var av nöden, har genom den översikt man nu ernått under föremålsens katalogisering och bearbetning kunnat efterträdas av ett dylikt mera metodiskt och målmedvetet arbete.

Under innevarande sommar var det Dalarna som under en kombinerad forsknings- och samlingsfärd främst blev uppmärksammat. Med en och annan avstickare åt annat håll, genomgingos Gagnefs, Sollerö, Mora, Ore och Äppelbo socknar. Den rikaste skörden vanns på Sollerön, där klädloft ännu finnas vilka inrymma imponerande dräktförråd, huvudsakligen dock kvinnodräkter. Emellertid lyckades det också att förvärva några plagg, tillhörande den för länge sedan bortlagda manliga sockendräkten, så mycket värdefullare som dylika ej stått att erhålla från Mora, där dräkten i huvudsak varit densamma (socknarna voro intill år 1775 förenade). De främsta förvärven utgjordes av pälskläder; sålunda inköptes en särdeles präktig manspäls av fårskinn, kjolar och kvinnotröjor av får- och getskinn samt praktfulla handfällar av får och get, överklädda med ylle- eller bomullsdamast eller blommig kattun. Av manliga dräktplagg märkas förutom ovannämnda päls, tvenne korta blåtröjor av vadmal, en lång vit- och en lång svart rock av vadmal. Ett par skinnbyxor, manshätta (s. k. klackhätta) samt tvenne brudgumsskjortor. Dessutom förvärvades tvenne förskinn varav det ena ursprungligen varit mycket prydligt med utskuren ornering å bröststycket med underlag av rött kläde.

På grund av det fåtal kvinnoförkläden museet hitintills ägt från Sollerön efterspanades dylika och 17 stycken inköptes av äldre och yngre typer, av rask, halvyll, tryckt bomullstyg och skinn. De äldre förklädena av ylle med bred enfärgad bård nedtill likna dem som Per Hilleström avbildat å sina målningar med Mora-dräkter från 1770—1780-talen. Ett par mönsterstickade kvinnovantar inköptes även.

Från Gagnef förvärvades en del goda dräktplagg av skinn, varibland en prydlig kvinnopäls och pälskjol, med den för Gagnef karakteristiska röda taggbården nedtill; dessutom en väl arbetad ehuru obotligt smutsig gosspäls, en gulkolt och ett förskinn för gosse. Ett flertal kvinnohattar med knypplade spetsar samt åtskilliga kvinnolivstücken av ylle och kattun i gamla mönster, en prydlig gröntröja samt en för socknen typisk kjolväska och ett par rikt broderade brudhandskar höra även till förvärven. Av manskläder märkes en livtröja av grön vadmal med röda stickade ärmar med mönster i svart. Kvinnotröjor av liknande typ äro de plagg som äro mest i ögonfallande i Gagnef.

Från Ore inköptes bland annat en vacker kjol av killingskinn med den för socknen typiska bandlisten nedtill, ett kvinnolivstykke av fårskinn med besättning av rött kläde samt en mycket prydlig kjolväska, en trevligt randad vardagskjol och en kilhätta för man.

I Äppelbo socken var det svårt att förvärva något. Sockendräkten har där sedan länge varit så gott som bortlagd men under senare tid har ett livligt intresse för dess återuppväckande uppstått. En särdeles vacker svart damastkjol, ett livstykke av röd och grön bomullsdamast, en kjolväska, ett ran-

digt förkläde, några huvuddukar samt ett par prydliga mansmuddar med flosat bräm erhöles dock.

Från Åls socken har inkommit ett flertal vackra kvinno-»hattar» med trädde eller knypplade spetsar. Från Järna en rikt broderad vante samt från Bjursås bl. a. en för socknen typisk kjolväska. Från Malung en manspäls av fårskinn samt från St. Kopparbergs socken en del dräktplagg av mer borgerlig karaktär.

Från Delsbo socken, Hälsingland har inköpts tvenne utmärkta mönsterstickade manströjor från 1871 och 1876 och från Bjuråker en liknande, även den från 1876, fig. 3. Några dräktdelar ha inkommit från Bollnäs, Järvsö och Norrala socknar i samma landskap.

Fig. 3. Manströja från Bjuråkers sn, Hälsingland. Bär årt. 1876. L. 51 cm.
Nord. M. 157,270.

Bland förvärven från Södermanland observerar man särskilt en ungmorsdräkt av skiftande rött halvsiden från Sorunda sn.

En del dräktplagg till kvinnodräkten, såsom huvuddukar och schalar av bomull, ylle och siden ha förvärvats från Kinda hd i Östergötland, varifrån också några mansplagg härröra: en »barskinnspäls», byxor av bockskinn, några västar etc.

Textilier. Huvudparten av årets textilförvärv stammar från Dalarna, varest i samband med de textila undersökningarna (jfr s. 64) karakteristiska föremål förvärvats i ett antal socknar sydost om Siljan, med början i Ål, samt västerut och norrut upp till Särna och Idre i nordväst. Därvid erhöles fälltäcken i äldre och intressantare exemplar i synnerhet från Leksand, Djura, Ål, Gagnef och Sollerön, och bland dessa några i den stormönstriga gamla

typen »dubbelsmjöjning», t. ex. en präktig brudfäll från Djura, daterbar så sent som 1864, och ett liknande fälltäckte från Ål. I samma trakter inköptes vävda sängförlåtar, av vilka en daterad 1848, samt från Sollerön vaggtäckten i nämnda teknik, men av finare garn. Goda prov erhöles även på den

Fig. 4. Täckte, »plockåklä», Floda sn, Dalarna. L. 1,23 m. (ofullständig).
B. 1,08 m. Nord. M. 157,955.

bundna rosengången, som synes varit 1700-talets vävart för finare fäll- och vaggtäckten, åtminstone vad Sollerön beträffar (liksom i Mora och Orsa, dit undersökningen denna gång dock ej sträckte sig). Till Älvdalen, Särna och Idre synes rosengången först ha kommit i senare tid genom påverkan dels från

Siljanssocknarna, dels från Norrland, medan den så gott som saknas i hela Västerdalarna ned till Nås, vilket allt avspeglar sig i förvären.

I Flodas »plockåklän» uppträder den lösa rosegången i samband med in-plockning, fig. 4; fyra vackra exemplar av denna vävart erhöles, av vilka ett daterat 1853 och ett från den begynnande dekadansen på 1860-talet.

Motsvarande fälltäcksvävnad i Järna och Äppelbo utgjordes av rutig kypert av olika slag jämte andra randiga och rutiga tyger. Samma rutiga kypert finner man i äldre täcken av gethår i Särna; ett par exemplar i tungt och grovt material ge en föreställning om vad som jämte vadmal torde ha använts till fälltäcken i gammal tid. De få kvarvarande exemplaren brukas nu delvis som hästtäcken. Uteslutande som hästtäcken få väl anses de ännu grövre tageltäckena, i rutig kypert även de, men med ofärgat garn i svart, brunt och vitt, av vilka provbitar erhöles i Särna. En nålad bukjord av tagel från Särna kan även nämnas.

Från Malung förvärvades täcke och prover av den där särskilt brukliga täckvävnaden »Malungsflock» eller »flock», en art av munkabälte, samt från Lima och Transtrand en »dupp»- eller »töppveipa» eller trasrya, ett av de i dessa socknar plötsligt uppträdande tecknen till textilt samband med Helsingland, vilket samband förskriver sig från den tid då »dalens» unga flickor plägade vandra till Bollnäs och andra orter efter Mickelsmässan för att karda och spinna ull åt helsingarna under vintern. Ett upphämtatäcke brukat på killingskinnsfäll, är troligen ett minne av västgötarnas vandringar. Fråga är om ej på sistnämnda sätt även inkommit i bygden de fina munkabältstücken av linne och mjukt färgat ullgarn som anträffas här och var, och av vilka ett inköptes från Leksand, ett från Särna (därjämte en liknande förlåt från Gagnef).

Munkabälte av ett kraftigare slag är för övrigt ej ovanligt till täcken och i synnerhet till förlåtar i de trakter kring Siljan där ännu förlåtssängar användas. Sådant munkabälte erhöles i växlande färgställningar från Gagnef, Leksand, Ål, Floda, Äppelbo och Sollerön.

Bland vita linneföremål kunna nämnas brickband från Sollerön, förlåtar och handkläden med flätning från Sollerön och Transtrand, och från Malung prov på fin gäsögonvävnad daterad 1777 samt en linnevåd med genombrutna mönster, åstadkomna medelst upplockning och korsning av varptrådar; våden har förmodligen hört till en takdrätt.

Slutligen kan nämnas en fässing eller halmmadrass från Äppelbo av på ena sidan ludet kalvskinn, på den andra randig grå och vit linnevävnad i treskaftskypert, utgörande respektive vinter- och sommarunderlakan i bädden.

För att söka samla några prov på Gästriklands textila konst, förut så gott som orepresenterad på museet, gjordes en veckas inköpsresa där. — Även här erhöles stormönstrig rosegång från Hille och Järbo, däribland ett täcke

på kalvskinnsfäll; ryor en från vardera av socknarna Ovansjö, Järbo och Hille; vidare ett munkabältstäcke och ett hårtäcke med inplockningar från Ovansjö samt ett bordtäcke i upphämta från Hamrånge. Vackert mönstrade trasvävnader, »slarvtäckena», erhöles från Ovansjö, likaså ett präktigt slarvtäcke från Hamrånge med invävda och inträdda trasor av gamla vackra hemvävda typer i ull och lin, såsom bredrandiga kjolar och annat.

Dels hela kuddvar, dels orneringar till sådana, i stoppsöm, knytning och knyppling härröra från Hamrånge, ett i näversöm daterat 1846 från Järbo, och i näversöm, korssöm, mönsterstickning, knytning och trädning från Ovansjö. De sistnämnda inta en säregen plats genom sin starka färgeffekt, kuddvaret består nämligen av tryckt kattun i kraftiga färger, och trädningen som är utförd på nät av mörkfärgat lingarn, sparar ej heller på rött, blått, gult och grönt i rik växling. Vita bårkläden, ett med flätning och ett med knyppling, äro från Hamrånge.

Till avsevärd del voro förvärven såväl från Dalarna som från Gästrikland gåvor.

Från Lappland inkom ett rosegångstäcke, från Västerbotten tre fyrskäftstäckena, däribland ett med inplockningar, och från Ångermanland täcken och förlåt. Prover på hemvävda möbelyger skänktes från Oppunda hd, Södermanland. Av de i Östergötland brukliga kypertvariationerna i ylle och linne erhöles ett par goda prov. Av sydsvenska förvärv kunna nämnas halländska flätningar, en drätt med knytning och flätning, och från Skåne en bänkadrätt i röllakan och dukagång och två röllakansdynor.

Textilredskap. Samlingarna av textilredskap ha inom de flesta föremålsgrupper riktats med nyförvärv, om ock i många fall rätt sparsamma. Linrepor ha inkommit från Västergötland och Västerbotten. Från Viste härad i Västergötland har museet som gåva erhållit en tvåklingad linbråka, dat. 1786 och med ålderdomligt profilerade sidostöd. Från Lima sn i Dalarna har förvärvats en linklyfta och från Grangärde sn en linklubba. Från Helsingland har museet erhållit några av de för landskapet karakteristiska, målade skäkträna.

De rikaste förvärven av spinnredskap utgöras av linfästen. Från St. Kopparbergs sn, Dalarna, härrör en med fjällliknande ornament utsmyckad linkäpp, som är ett av de sydligaste beläggen i vårt land på bevarade linkäppar. Från Nordmalings sn, Ångermanland har inköpts ett dussintal linfästen representerande olika typer: linkäppen med naggade kanter och utan genomskärningar, det rikt genombrutna tornformiga linfästet i olika former, det med kammar försedda plana rockbladet och linfästet med den från rockbladen lånade toppkammen. Ett stort antal rockblad ha även förvärvats från Neder Luleå och Piteå socknar. De äro av ganska enhetlig typ, mycket långa, kamförsedda och med rikt profilerade konturer. Exempel finnes dock även på den andra norrländska rockbladstypen med genombrutet slingerverk. Det här

avbildade rockbladet (fig. 5) är med sina utskärningar ensamstående i museets samlingar. Det är försett med följande inskrift: »Tänk på dån och på den sidsta domenn». Från samma socknar ha även förvärvats några långa, genombrutna linfästen, som utgöra goda prov på den norrländska snidarskickligheten. Av kräcklor och blånkronor har museet bland annat erhållit en

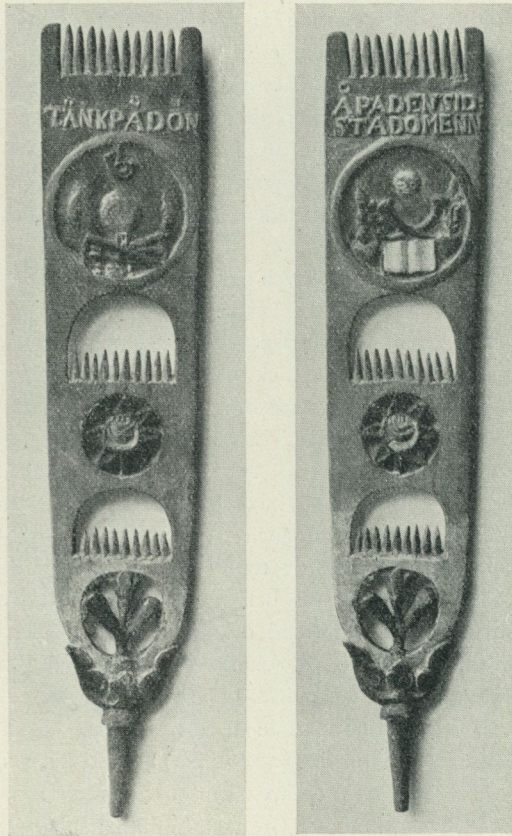

Fig. 5. Rockblad från Piteå sn, Norrbotten. H. 52,5 cm.
Nord. M. 155,696.

blånkrona från Grangärde sn, fig. 6, som med sina spjutformiga pinnar representerar en typ som förut icke finnes i museets samlingar.

Från Dalarna har museet erhållit åtskilliga nystvindor, härvlar, därav två räknehärvlar, och ett solvträ. En solvstol, dat. 1852, har inköpts från Kyrkhults sn, Blekinge, fig. 7. Förvärven av vävredskap utgöras av en vävstol från Bjurholms sn i Ångermanland, en bandvävstol från Österslövs sn,

Skåne, vävbrickor och ett flertal bandvävskedar från svenskbefolkningen i Gällivare sn, Lappland, jämte en del mindre tillbehör från olika delar av landet.

Av redskap speciellt för ullberedning kunna nämnas bl. a. en ullkorg från Lima sn, Dalarna.

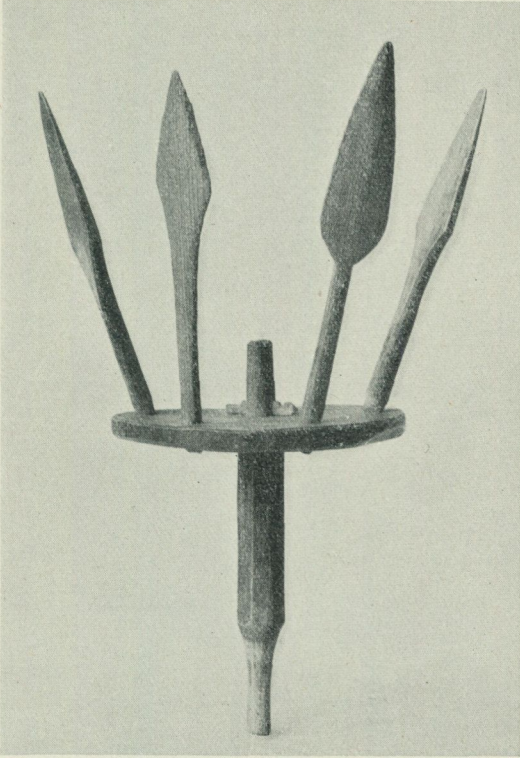

Fig. 6. Blånkrona från Grangärde sn, Dalarna.
H. 39 cm. Nord. M. 157,650.

Redskap för textiliernas och dräkternas vård. Inom denna föremålsgrupp består de viktigaste förvärven av mangelbräden. Ett stort antal sådana förvärvades från olika sydsvenska landskap med de Retziuska samlingarna, däribland ett mangelbräde från Bohuslän, daterat 1689, och intressant genom sin folkliga omformning av renässansornament. Från Åkers sn, Södermanland, härrör ett bräde med elegant utförd karvsnittsornamentik. I flera fall saknas tyvärr ortsuppgifter. Detta gäller bl. a. ett mangelbräde, daterat så tidigt som 1654, vilket med sin tunna och böjda form företer en ganska ursprung-

lig karaktär. Även genom andra förvärv ha mangelbräden inkommit till museets samlingar. Till de värdefullaste hör ett bräde från Ulrika sn, Östergötland, ornerat med en blomsterslinga av renässanskaraktär, en typ som är sparsamt företrädd i museets samlingar.

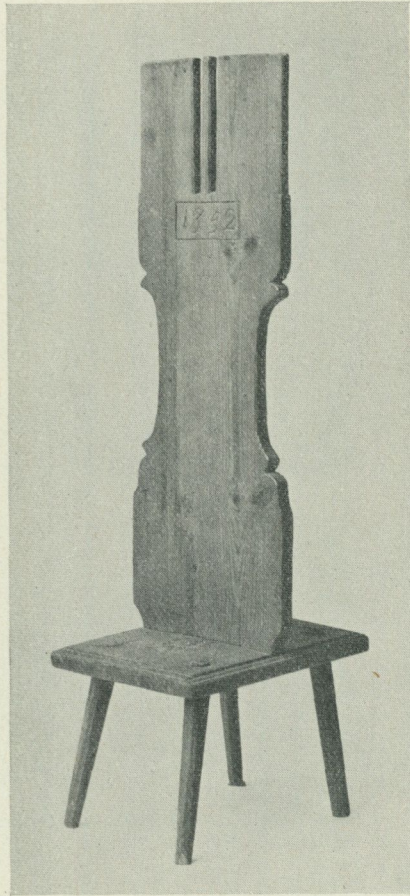

Fig. 7. Solvstol, märkt 1852, från Kyrkhults sn, Listers hd, Blekinge.
H. 78,5 cm. Nord. M. 155.770.

Bland de få förvärven av strykjärn må nämnas ett primitivt sådant, förfärdigat av smidesjärn från Eds sn, Ångermanland. Till detta har inte hört något lod utan hela järnet har upphettats.

Redskap nyttjade vid födans beredning. En dragkvarn med underrede av fur från Börstils sn, Uppland, ett par kvarnhackor till skärpning av ste-

narna, säckar av kalv- och getskinn (den sistnämnda från Särna sn, Dalarna), ett grynsåll och ett par »dryfttråg» för grynens rensning äro de viktigaste föremålen bland årsförvärven till belysning av sädens beredning. Ett antal bakredskap ha ävenledes inkommit: tråg (ett från St. Kopparbergs sn, Dalarna är daterat 1682), kavlar och spadar, kakmått, naggar etc. Av intresse äro särskilt ett par »degkräcklor» från Grangärde sn och en »baktör», använd vid tunnbrödsbak samt några »brödstickor» vid uppsättningen av tunnbrödet på stören från Lima sn, Dalarna. Till bakredskapen må också hänföras några goråjárn och puddingformar från olika delar av landet. Samlingarna av hârdredskap ha ökats med ett stort antal grytor, kittlar, pannor, kaffekokare etc. men också med en stekgaffel och ett par glödtänger för sillstekning. Av större intresse är en stor, oval, järnbandad täljstensgryta som i samband med by-

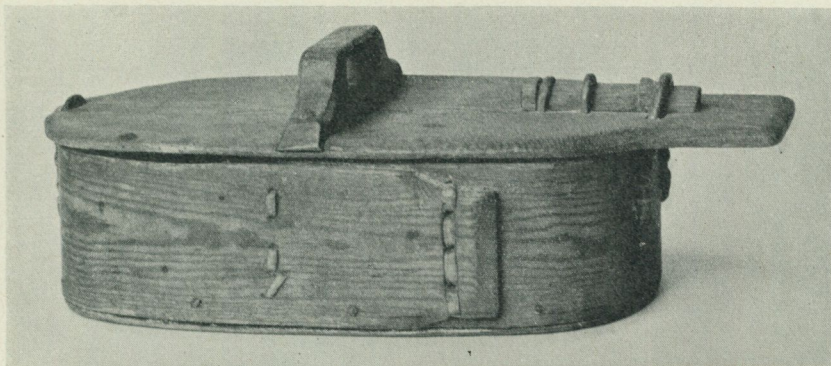

Fig. 8. Mjölskäppa, »mjölstjappa», från Lima sn, Dalarna. L. 44 cm.
Nord. M. 158,178.

undersökningarna förvärvades från Varnums sn, Värmland. Mjölakens tillvaratagande illustreras av ett antal silar, bunkar, tråg, kärnor och ostformar, till större delen härrörande från Dalarna. Till belysande av slaktmetoderna i olika bygder ha inkommit relativt få och intresselösa föremål: »trynträ» för svin-slakt, hackhoar, köttpinnar för upphängning av köttstyckena etc. Av intresse är en knippa korvstickor av stâltråd från Grangärde sn, Dalarna. I detta sammanhang må också nämnas en »fiskbytta» från Lima sn i samma landskap, använd att salta ned surfisk i. — Saltstenar och -kvarnar, mortlar, citronpressar etc. för kryddornas beredning finnas också bland förvärven. Ett rivjärn av koppar från Söderbärke sn, Dalarna, är intressant genom sin datering: 1726. — Ett stort antal skålar etc. utan närmare uppgift om användningen men säkerligen i många fall nyttjade vid matberedningen, ha förvärvats, särskilt från Dalarna.

Dryckens beredning belyses endast av ett par smärre föremål (tunnkar, tappar etc.).

Förvaring och servering av mat och dryck. De hithörande föremålen äro mångtaliga och högst skiftande. De äro i största korthet huvudsakligen följande:

Mjölpåsar av kalv- och getskinn från Särna och Lima socknar i Dalarna; en mjölpåse av en »koblåsa» från Norrbotten; mjölstånda av en urholkad furustam, daterad 1815 från Värmland; »mjölkar» med fällock från olika dalasocknar; mjölskåpor av egenartad typ från Lima sn, gjorda som ovala äskor av bred träspån och med lock med ett slags spännlås av ovanligt slag, fig. 8. Andra ha formen av en rund spånkorg med handtag och ha även använts som sädesskåpor. Brödkorgar flätade av vide eller rottågor

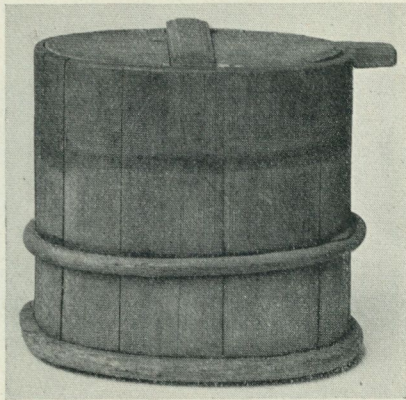

Fig. 9. Mjölkbytta, »mjölkbött», från Lima sn, Dalarna.
H. 33 cm. Nord. M. 158,291.

från Dalarna, Dalsland, Östergötland och Västerbotten, små och nätta; de ha möjligen även använts för andra ändamål. Mjölkbyttor av olika slag; en ovanlig typ av dem äro laggade, cylindriska eller i form av stympade koner och försedda med ett slags trycklock och härröra från Lima sn i Dalarna, fig. 9. »Mjölksflaskor» av trä eller mjölkkgagar i mängd, särskilt från Norrbotten; laggade mjölkbunkar från Dalarna. Uppsättningen av träkärl för mjölkförvaring äro särskilt rikhaltiga från Skålmogården i Lima i Dalarna. Dit höra också utskurna och svarvade mjölkskalor. Sådana skalor av olika slag, särskilt matskalor ha inkommit från Dalarna och övre Norrland i ganska stort antal. Några svarvade äro också från Dalsland. Fat och tallrikar av trä från olika håll; fotfat från Småland och Östergötland; laggade eller utskurna smörbyttor från Dalarna och Lappland; en smörstol och några mes-

smörbyttor från Lima i Dalarna. Träskopor från Västerbotten och Ångermanland; enkla eller utskurna slevar och skedar från Dalarna och Lappland; skedkorgar, flätade av rottågor från Lima. Köttgaffel från St. Kopparbergs sn i Dalarna; järngafflar med benskaft från Östergötland; förskärarknivar från Dalarna och Härjedalen; matknivar från Östergötland; knivbestick från Dalarna; knivlåda från Bohuslän. Salthorn från Särna och saltkar av trä från Grangärde i Dalarna samt Gällivare i Lappland. Saltflaskor av rottågor från Helsingland och Lappland, saltflaska av näver från Lima sn. Kryddlådor av olika slag av trä; lackerade kryddosor från V. Vingåker i Södermanland.

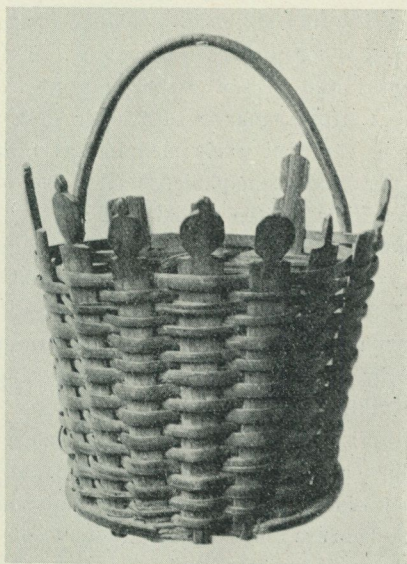

Fig. 10. Korg från Önnestads sn, V. Göinge hd i Skåne.
H. 22 cm. Nord. M. 157,511.

Brännvinskaggar, laggade från Ångermanland, Dalarna och Västergötland; utskuren dito från Norrbotten. »Brännvinsflaskor» från Helsingland.

Snibbskålar att dricka brännvin i från Östergötland. Smöraskar av spån från Dalarna, dito utskurna från Lappland. Supkopp i kalkform av trä från Småland. Laggat dricksstop från Östergötland. En dylik av horn från Helsingland. Kaffekannor av mässing och koppar från olika håll. Snusburkar, liksom askar av olika slag av näver med inslagna eller inrutade ornament från Dalarna och Västerbotten. Korgar ha inkommit från olika håll, den märkligaste är en från V. Göinge hd i Skåne, vilken har ett slags breda uppåt utskurna vertikala stavar, fig. 10.

Njutningsmedel. Kaffekvarnar av olika typer ha erhållits från flera landskap. F. ö. kunna här anföras flera karvbrickor (för tobak), pipor, tobaksburkar, snusdosor etc.

Rengöring och personlig hygien. Kvastar, flughåvar och en intressant tvättskål av gjutjärn från Grangärde sn, Dalarna utgöra det väsentliga.

Eld och lyse. Se sid. 44, där dessa föremål behandlas i samband med högreståndsavdelningens förvärv.

Jordbruksredskap. Denna avdelning har under året erhållit åtskilliga värdefulla kompletteringar. Sålunda ha särskilt från Dalarna erhållits plogar, harvar och andra redskap för jordens bearbetning. Från nämnda landskap (Grangärde sn) ha liksom från Norrland också förvärvats några tröskvagnar med 2 eller flera bultar. En synnerligen värdefull serie med liar av olika tillverkningar och i flera fall stämplade, samt några originella brynstickor från Lima sn (en avbildad, fig. 11) äro också att notera. I övrigt skäror, slagor, rissel och vannor.

Redskap nyttjade vid boskapsskötseln. En kam av trä från Brålanda sn, Dalsland, använd att reda ut hästmanen med, en hövåg med balansen märkt 1725, från Dörby sn, Småland, äro jämte några ullsaxar och koklavar de viktigaste förvärven.

Fiske. Från Skåne, Örkelljunga sn har erhållits ett ålljuster, fig. 12, av ovanlig form. Det består av tre sammansmida blad, de båda yttre halvmånformigt krökta med den konvexa, med nedåtriktade tänder försedda eggen riktad mot det mittersta, mera lansettlika, i begge eggarna på samma sätt tandade bladet, som slutar i en skarp spets.

Från Lofta sn, Småland kommer ett litet redskap av horn (bock?), 8 cm. högt och försett med en urholkad klump, över vilken en hake sticker upp. Föremålet kunde av ägaren ej bestämmas, men torde vara en nätbindningstyngd; »näpplingar» av något så när liknande slag finnas bl. a. på Gotland. Föremålet är försett med initialerna C. P. S. samt P. Å. och årtalet MDXXXV (1535).

Från fiskarbyn Harstena, Gryts sn, Östergötland ha bl. a. förvärvats de vid den där förekommande säljaktsmetoden, »sälslag», begagnade redskapen, en klubba, »sälknop», av ek, nedtill järnskodd samt en järnbrodd med tågbindsle att sätta under skorna, när man springer på de hala klipporna för att klubba sälen. Även ett sälnät har förvärvats på samma plats. Det är 1,630 cm.

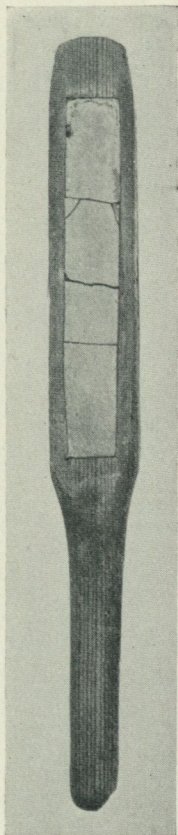

Fig. 11. Brynsticka från Lima sn, Dalarna. L. 35 cm. Nord. M. 158,308.

långt på överteln, c:a 400 cm. djupt, bundet med maskor, vilkas stolpar mäta 17 cm, av dubbeltrimmad, grov hampråd. Flarnen, spetsovala, flata furuskivor av högst 40 cm längd, äro fästade vid övertelnen med c:a 35 cm:s mellanrum.

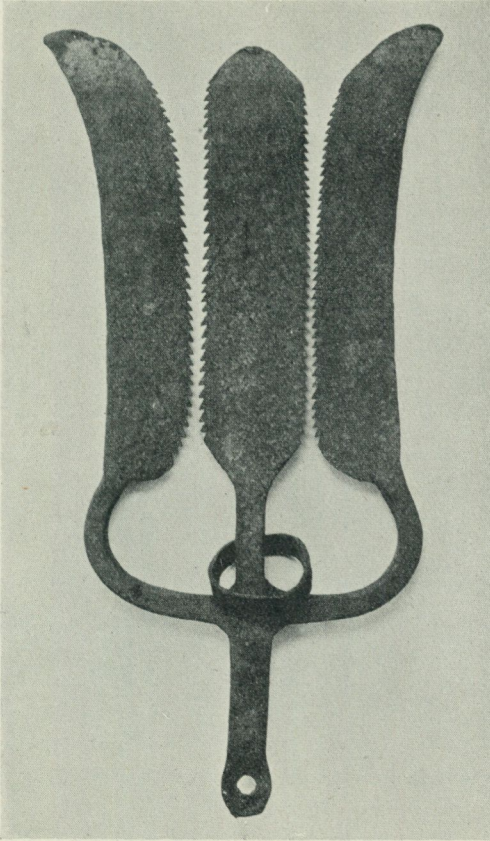

Fig. 12. Ålljuster från Örkelljunga sn, N. Åsbo hd, Skåne.
L. 47 cm. Nord. M. 156.599.

Årets omfattande undersökningar i Dalarna ha även satt talrika spår inom denna avdelning. Av härifrån stammande föremål märkes sålunda en tämligen ålderdomlig not från Aspeboda sn. Den är bunden av bomullsgarn med 2,5 cm i maskstolpen. Armarna mäta i längd 24 m, i djup ytterst vid genträet 2 m, innerst vid kilen 3,9 m. Kilens djup är 4,75 m. På armarnas övertelnar, som äro av hampa, sitta flata, ovala flarn av furu, på undertelnarna sänken av horn samt i några fall av tunga benknoter (oxe?). Vid kilens

ytterändar sitta ett par större flarn. På ett flarn finnes påskriften »Not N:r 1 29¹/₂ djup». Åtskilliga mjärdar av furuspån och rottågor äro också av intresse.

Bland föremål, som förvärvats i Helsingland märkes en strömmingssköte av ålderdomlig typ från Kuggöarna utanför Hudiksvall. Den är bunden av fint lingarn med tre varv grövre garn i kanten, av vilka det yttersta (grövsta) är fästat direkt vid övertelnen av hampa. De med mellanrum av omkr. 20 cm fästade flarnen äro av tallbark, fastsatta med en liten vidja av en. Skötens bredd på överteln är 27,5 m, dess djup 3 m (128 maskor). Maskstolpen är 14 mm.

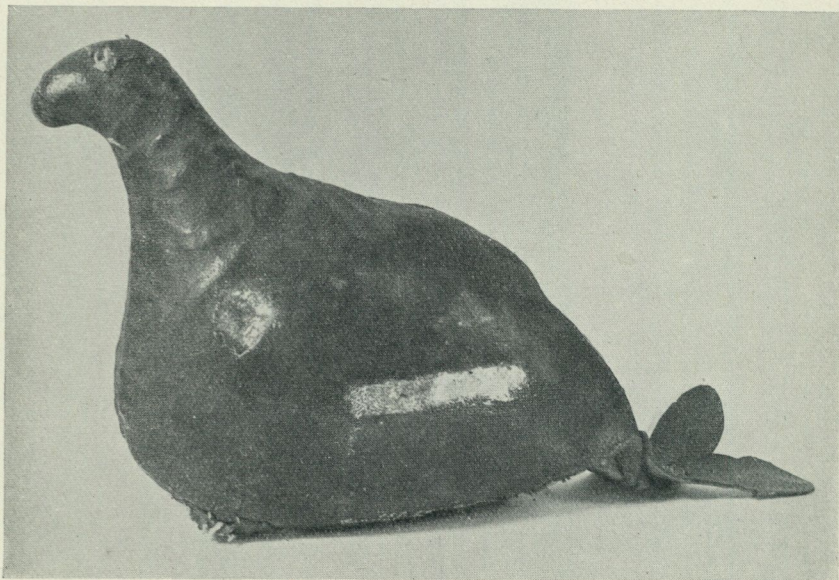

Fig. 13. Orrbulvan av läder från Grangärde sn, Dalarna. L. 25 cm.
Nord. M. 157,761.

Jakt. Från Ångermanland ha förvärvats några fångstjärn för björn, för vessla och för utter; flera andra saxar ha erhållits från Västerbotten och Norrbotten. Två värdefulla lapska fynd tillhöra denna avdelning, nämligen armborstbeslag av renhorn med inskurna ornament från Överkalix och en armborststock av björk med beslag, som i hög grad likna de nyssnämnda, likaledes från Kalixtrakten.

Från Dalarna ha även inkommit ett antal föremål. Åtskilliga kruthorn, kulpungar och dylika tillbehör äro minnen av allmogens jaktintresse; dit höra också ett par enkelt men skickligt utförda orrbulvaner från Grangärde sn, den ena av läder, fig. 13, den andra av tyg.

Redskap nyttjade vid kolning och tjärbränning representeras för året endast av en »utrivskrok» för mila från Grangärde sn, Dalarna.

Redskap hörande till samfärdselns historia ha däremot i betydande mängd tillförts samlingarna. Utom primitivare transportdon såsom bärmesar och kontar samt några bärvidjor, »svalkar», och bärstänger, »hävlar», från Grangärde sn, Dalarna, märkas särskilt föremål hörande till hästutstyrseln: selkrokar och lokor från landets olika delar men också några fullständiga se-lar, av vilka den här avbildade, fig. 14, från Vinslövs sn, Skåne är av ett

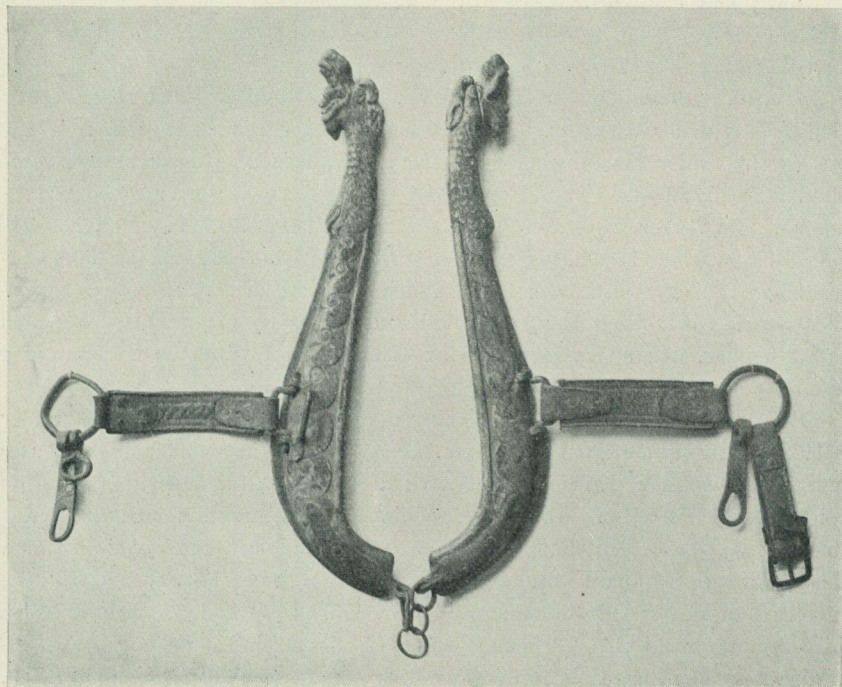

Fig. 14. Lokor från Vinslövs sn, V. Göinge hd, Skåne. L. 66 cm.
Nord. M. 157,508.

synnerligt intresse. Hit höra också en bukgjord, nålad, av tagel, från Särna sn, Dalarna, en god uppsättning hästskor från Grangärde sn och en liten hacka från Lima sn i samma landskap, som vanligt här använd att hacka isen från hästhovarna. Likaledes ingå klövjesadlar i förvärven. Slädar, både enklare arbetslädar och finare åkslädar, äro väl reprecenterade (en liten vackert målad kappsläde från Lima sn märkes särskilt). En serie hjulbössor, s. k. »hel-» och »halvbössor» från Grangärde sn, ett flertal smörjholkar till förvaring av vagnsmörjan och några piskor från Småland och Halland utgöra jämte

åtskiliga betsel och huvudlag, de vackraste från Delsbo sn, Helsingland, äro i övrigt det viktigaste. Måhända kunna också nämnas ett par skidor från Östmarks sn, Värmland, ett par färdspannar och ett »slafat», ett slags matsäcksskrin, från Rengsjö sn, Helsingland.

Föremål nyttjade vid handeln. Bland hithörande saker torde endast en »smörprovare», snarlik ett jordborr, från Luleå stad vara att nämna. Den användes av finska smöruppköpare i staden för att pröva smörets kvalitet i botten på drittlarna.

Mått, mål och vikt. Också till denna avdelning ha gjorts ett flertal förvärv, till större delen alnmått, vikter och viktsatser etc. Vidare märkes ett större laggat måttkärl från Södertälje.

Samfundsväsen. Av årets förvärv vid byundersökningarna redovisas en hel del först under nästa år. I övrigt omfattar accessionen följande:

En by- eller annan trumma i form av en laggad cylinder med trummskinn, från okänd ort. Från Horns sn i Östergötland härrör en by eller vargtrumma. En räkenskapskavel har förvärvats, daterad 1797. Den har använts vid laxfiske i Söderala sn i Helsingland. Från Dalarna ha inkommit revstickor från storskiftet och från Sundborns sn ett kartfodral av trä. Neder-Luleå sn i Norrbotten har slutligen bidragit med tvenne brandsprutor, den ena av koppar, den andra bestående av ett laggkärl i vilket en tråppump med tråslang placerats.

Forntro. Förvärven till avdelningen för forntro och folksed ha under år 1926 varit synnerligen rikhaltiga. Några bland de anmärkningsvärdaste utgöras av »Kapten Elins trolltyg», vilka sex föremål i deposition erhållits från Statens Historiska Museum. De ha tidigare förvarats i Göta Hovrätt och skola ha tillhört en därstädes år 1720 för trolldom rannsakad trollkvinna, allmänt kallad »Kapten Elin». Några av sakerna skulle ha använts vid hennes förmenta färder till Blåkulla och de övriga vid utövandet av hennes andra trolldomskonster (fig. 15). Jämte dessa erhöles även trenne stycken »trolldockor», desamma som av Hyltén-Cavallius omtalas i »Värend och virdarne», och vilka förskriva sig från Västmanlands bergslag. — För ett i Västergötland gjort synnerligen märkligt fynd av en elddrill redogöres utförligt å sid. 65 ff.

Bland föremål använda vid sjukdomsbot märkes en »torsksnäcka» från Småland, varur små barn gâvos in vatten, när de ledo av torsk (blemmer på tungan och i svalget) samt en i knut vuxen björkgren, använd vid botandet av engelska sjukan. En likaså självvuxen trädknut begagnades vid tiden för förvärvet av en äldre man i Småland såsom skydd mot maran.

Bland föremål hörande till julfirandet har ett antal halmkronor samt julkronor av trä m. m. erhållits från skilda landskap, ävensom ett julkors av halm med kvarsittande ax från Stora Rågö, Estland, vilket julaftonen upphäng-

des i stugan för att på vårsidan brännas på källandet till skydd mot mask. Till julföremålen torde även få räknas den här avbildade takfågeln, fig. 16, ehuru inga direkta uppgifter om dess användning föreligga.

Vidare märkas en piska med skaft av hägg, som vid färderna skulle hålla »allt spök» på avstånd, »vättaljus», en samling slaggrutor, brudstrumpeband m. m.

Lapland. Bland de lapska förvärven äro att nämna en å rött ylle-mellanslag tennbroderad skedpung av den gamla typen samt ett silverspänne

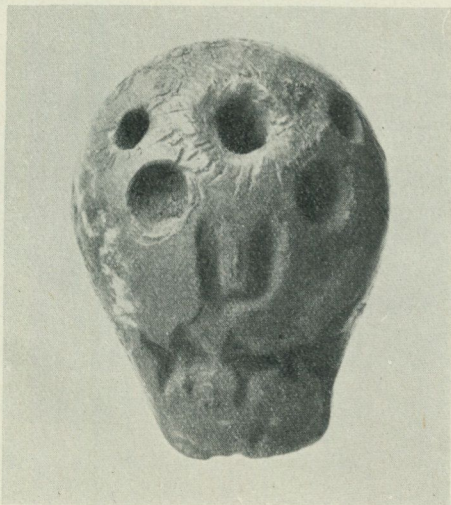

Fig. 15. »Kapten Elins s. k. avgud.» (Hyltén-Cav. I, s. 123.)
L. 50 cm. Nord. M. 159,389.

jämte flera beslag, alla dessa föremål utan närmare ursprungsuppgifter. Två hithörande förvärv av armborst och armborstbeslag omnämnas sid. 26 ovan. Genom författaren S. Dahlbäck förvärvades från Gellivare socken en samling föremål till större delen av lapsk övergångskultur under svenskt och finskt inflytande.

Utländska allmogeavdelningarna.

Norge. Genom inköp från professorskan Anna Retzius' dödsbo förvärvade museet en stor del värdefulla etnografica från flera håll och även från Norge. Tyvärr sakna många av dessa närmare härkomstsuppgift men skola nog dock så småningom genom jämförande studium komma på sin rätta plats. Från Foldalen i Hedemarken förskriva sig två mangelbräden i

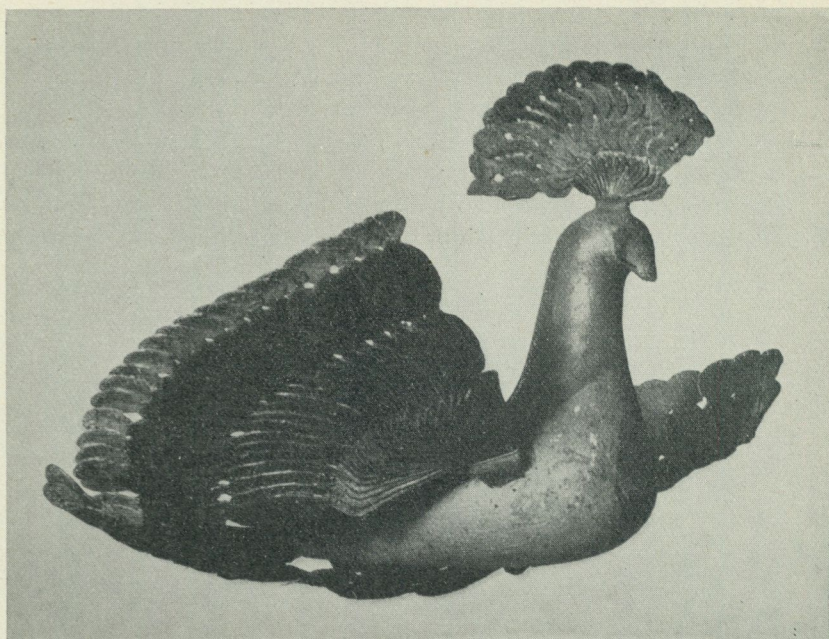

Fig. 16. Takfågel, Torsås sn, S. Möre hd, Småland. H. 13,5 cm. Nord. M. 158,732.

målad reliefornering och från Trondhjemstrakten tre dylika samt en spånask med vridbart låslock.

Danmark. Även från Danmark erhöles från samma håll tre mangelbräden. Dessutom må nämnas ett broderi i korsöm.

Island. Till den isländska samlingen, som under senare år sällan erhållit någon förökning, förvärvades ett mangelbräde med årtalet 1774.

Estland. Från och genom rektorn för Birkas folkhögskola, pastor P. Söderbäck erhöles ett flertal etnologiskt intressanta föremål från Estlands svensktalande befolkning. Bland dessa äro främst att anteckna ett stränginstrument, »tråmpa», från Stora Rågö och en säckpipa, »dråmpipa», från Lilla Rågö. Den inkomna samlingen belöper sig på flera tiotal nummer.

Ryssland. Till den komparativa textilavdelningen erhöles ett broderi utfört i korsöm.

Avdelningen för de högre stånden.

Föreståndaren intendenten fil. lic. SIGURD WALLIN har haft biträde av museets styresman fil. dr GUSTAF UPMARK och av amanuenserna fil. dr SUNE AMBROSIANI (skråväsen, arbetets historia m. m.), fil. dr ARVID BÄCKSTRÖM,

fröken ANNA LEWIN (dräkter, textilföremål), fröken GERDA CEDERBLOM (leksaker m. m.). Under en del av året har fil. kand. GÖSTA SELLING arbetat vid avdelningen (Stockholmssamlingarna m. m.).

Om årsförvärvet till denna avdelning gäller såsom tidigare, att så gott som alla mer framträdande föremål tillförts museet såsom gåvor, medan inköpen vanligen ha måst hålla sig till sådana smärre eller prisbilligare ting, som kunna tjäna till att utfylla bilden av de olika kulturområdena. Bland årets donatorer intar Samfundet Nordiska Museets Vänner det främsta rummet med en rad av de mest önskvärda föremål: möbler, ur, keramik och glas samt ett stort antal svenska silverföremål av betydande värde. Genom samfundet har museet dessutom fått mottaga en värdefull testamentarisk gåva, i det att samfundets vice ordförande presidenten Nils Lilienberg i sitt testamente hade givit ett ytterligare bevis för sitt stora intresse för museets förkovran genom att donera några av de historiskt värdefullaste pjäser, som funnos i hans på gamla konstföremål rika bohag: en rokokobyrå och tre gamla svenska silversaker. Ett av de viktigaste tillfällen under året då museets samlareförmåga behövde tas i anspråk, var den auktion genom vilken Rörstrandsfabrikens historiska samling fördes ut i marknaden. Genom förstående donatorers bistånd blev det möjligt för museet att här göra en viss insats i de gemensamma bemödandena att med permanenta samlingar införliva de viktigare delarna av det till skingring dömda Rörstrandsmuseet. Det mesta, som Nordiska Museet här förvärvade var typföremål från flintporcelainets period. En donation, till vilken begynnelsen gjordes under föregående år, har nu vunnit sin fullbordan och så att säga trätt i funktion genom öppnandet av minnesrummet över Artur Hazelius i hans födelsehus å Skansen. De båda medlemmar av hans familj, fru Gina Hazelius och fröken Gunnel Hazelius, vilka genom avståendet av en mångsidig samling personliga minnesföremål möjliggjort för museet att nu förverkliga en länge närd plan, ha under detta år fullbordat gåvan genom kompletteringar och genom personligt bistånd vid minnesrummets uppställande. — Såsom en direkt fortsättning på de under de föregående åren gjorda depositionerna har Statens Historiska Museum under året deponerat ytterligare ett stort antal föremål från nyare tiden, jordfynd såväl som andra ting. Om denna förvärvsgrupp gäller detsamma som i tidigare årsredogörelser framhållits, och tyngdpunkten ligger även nu på de tidigare delarna av den tidsperiod som Nordiska Museets samlingar omfatta. Ett annat förvärv, som tillförts samlingarna under depositionens form, är den märkliga samling av spetsar, som utgör resultatet av fru Ingeborg Petrellis långa, insiktsfullt och energiskt bedrivna samlargärning; ett närmare meddelande härom återfinnes under rubriken depositioner.

Den äldre Vasatiden. Till denna period äro förvärven fåtaliga — nu såsom oftast. Ett par bokband av vitt kalvskinn med blindpressningar,

innehållande ett år 1573 tryckt arbete, skulle ha varit det enda förvärvet att nämna, såvida icke Historiska Museets depositioner tillkommit. Bland dessa är huvudmängden jordfunna föremålsfragment från grundgrävningar i Stockholm, mest av keramisk art, värdefulla framför allt genom sin ursprungsbestämning. För övrigt innehåller depositionen även två etsade stål-skrin av samma art som det i årsredogörelsen för 1924 (fig. 14) avbildade,

Fig. 17. Barnporträtt från 1649, oljemålning. H. 75 cm. Nord. M. 156,285.

och dessutom ännu ett litet skrin av samma huvudtyp men av förgylld mäs-sing och med graverad ornering.

Den yngre Vasatiden. Till 1600-talets förra hälft kan hänföras en stol av ek i enkla raka former och med åtta slåar mellan benen; å ryggbrikan stå initialerna N H S och I I D i träinläggning. En god dräktbild är ett barnporträtt, fig. 17, från år 1649, en liten flicka, som poserar enligt tidens schema för helfigursporträtt, stående på det schackrutade golvet invid ett bord

med fotsid duk. Dräkten är en lång klänning med blommönster i rött och grönt mot vit botten samt mössa, krage och förkläde med spetsar. I handen håller flickan en liten skallra med en infattad klo, upphängd i en lång dubbel kedja. Porträttet bär följande inskrift: M B D Ætatis suae 14 Woche Anno 1649. — En stor glasbägare, s. k. Reichshumpen med den kejsrerliga örnen i emaljmalning och årtalet 1620 är av tyskt ursprung, men en fyrkantig glasflaska med skruvlock av tenn samt emaljmalad ornering vittnar med vapen och inskrift om att den tillverkats för svensk räkning, nämligen för sedermera riksamiralen och riksrådet friherre Åke Ulfsparre (född 1597, död 1657) och hans fru Margareta Kyle; årtalet 1635 å flaskan torde beteckna tiden för deras giftermål. Ett bordsur av mässing med rik graverad ornering bär friherrliga ätten Skyttes af Duderhoff vapen med initialerna I S och årtalet 1648, vilket hänför pjäsen till den bekante Johan Skyttes son landshövding Jacob Skytte (född 1623, död 1654) eller dennes son Johan Skytte (död 1667). — Periodens textilier representeras av ett litet värdefullt parti holländskt duktyg, sannolikt tillverkat i Haarlem, ett gott prov på innehållet i ett förnämt linneskåp under stormaktstiden. En mycket stor duk med framställning av Kristus och den Samaritiska kvinnan visar genom broderad märkning, att den redan som ny tillhört ett svenskt adelshus; den bär årtalet 1652 samt vapen och initialer för landshövdingen i Uppsala friherre Svante Banér och Margareta Sparre (gifta 1649). Sex åtföljande servetter äro märkta med bokstäverna S M B i monogram, vilket troligen avser samma personer; även servetterna äro holländska och visa figurala framställningar, dels scener ur Simsons historia, dels jaktscener, där man bl. a. ser en ryttarinna i 1500-talsdräkt och med jaktfalk. Ytterligare en servett, som tillhört samma ägare, bär bl. a. bilden av de båda israelitiska spejarna med den stora druvklasen.

Den karolinska tiden. Periodens rumsinredningar representeras av ett mindre paneltak med målad ornering i typiskt akanthusverk mot röd botten samt en hel rumsinredning bestående av dörrar, fönster och panelverk, allt från huset Volmar Yxkullsgatan 2 i Stockholm. — Blott ett par föremål äro för övrigt här att nämna, vart och ett dock av ett bestämt intresse. Ett kabinettskåp med inläggningar i geometriska mönster samt å lådinredningen prytt med hopplister och små bronsbeslag är värdefullt genom sin datering; det bär nämligen i beninläggning initialerna I C och årtalet 1697; det uppges vara kommet från Bergslagen. En stol av karolinsk typ med hög rygg är trots sitt mycket skadade skick av intresse, emedan den ursprungliga klädseln av pressad schagg blivit bibehållen. En prydlig pust, dekorerad med knappar av vitt ben och mörkt trä, har tillhört eldstadsutrustningen i något rum å Bjelkegodset Tureholm i Södermanland; den är märkt F: W: N:o 5. Märkligast är dock ett biblioteksur, fig. 18, signerat av den framstående Stockholmsurmakaren Johan Wiedeman d. ä. och daterat 1709; utom sekundvisare-

tavla finnas visare för månads- och veckodagar; hela pjäsen är utförd med stor smak och omsorg och synnerligen representativ för sin tid; gåva av Nordiska Museets Vänner.

Tiden 1720—1750. Viktigast är även för denna period en gåva av Nordiska Museets Vänner, ett skrivskåp i rött lack, fig. 19, med kinesiserande or-

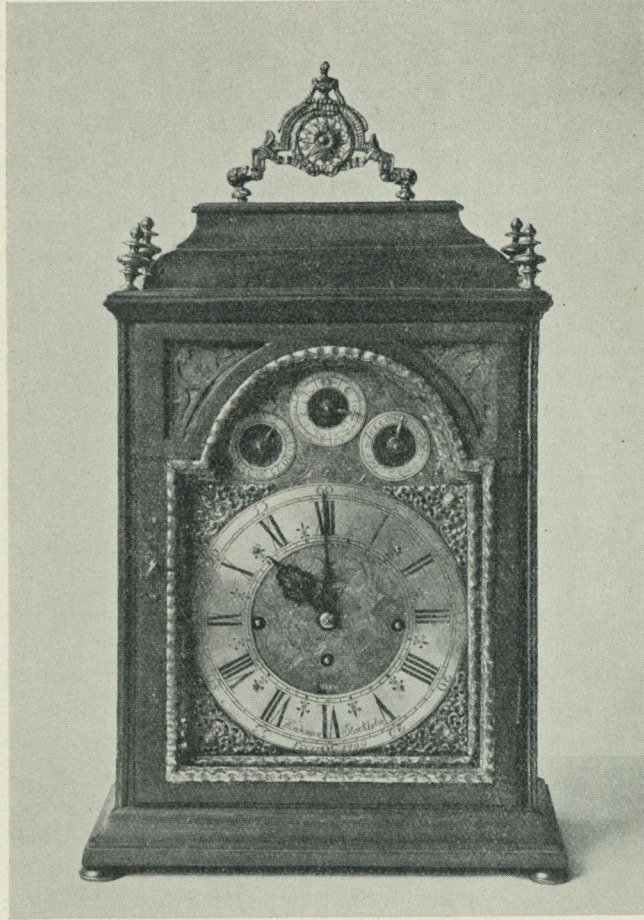

Fig. 18. Biblioteksur av Johan Wiedeman d. ä. i Stockholm 1709. Gåva av Nordiska Museets Vänner. H. 59,5 cm. Nord. M. 155,192.

nering i guld, en praktpjäs säkerligen av engelskt ursprung, vilken sedan gammalt varit i svensk ägo; denna möbel kompletterar på ett lyckligt sätt museets tidigare bestånd av möbler från denna starkt engelsktpåverkade period och är förträfflig som jämförelsematerial till de samtida svenska lack-

arbetena i kinesisk stil. En biljard, »trycktaffel», är den första möbel av detta slag som införlivats med samlingarna; denna är ett präktigt exemplar,

Fig. 19. Skrivskåp, engelskt lackarbete i rött och guld, 1700-talets förra hälft.
Gåva av Nordiska Museets Vänner. H. 241,5 cm. Nord. M. 157,529.

och har en gång varit uppställd i »trycktaffelsalen» på det Löwenska godset Häringe i Södertörn. Bland möblerna är vidare att märka en stol i tidens

holländskt-engelska former med snidade kronor å rygg och sarg, ursprungligen målad ljusblå. — Bland smärre husgerådssaker böra några framhållas: En bågare av fajans med lock, en intressant Rörstrandspjäs signerad av Anders Fahlström den 22 juni 1748 och med följande upplysande inskrift: »Denna Lera är till Prof hitskickad ifrån Commerce-Rådet Ahlström.» En skål av glas, säkerligen av svensk tillverkning, bär i den graverade orneringen inskriften »Din skål min vän» samt årtalet 1725; gåva av Nordiska Museets Vänner. En glaspokal, nu defekt, har sitt stora intresse genom den bestämning som meddelas i en inskrift; orneringen visar tronföljaren Adolf Fredriks monogram inom en kartusch samt nordstjärnan och dessutom inskriften »Limmareds glas bruck d. 24 May Anno 1744»; Limmareds glasbruk i Västergötland anlades år 1740 och såsom säkert bestämd produkt från brukets första tid torde denna pokal vara tämligen enastående. Ett skrin med halmmosaik bär Fredrik I:s monogram samt dessutom små framställningar av grupper av byggnader, hopgyttrade på ungefär samma sätt som är brukligt i marketeri från 1500-talet; halmmosaikarbeten av denna typ förekomma under stundom och äro i regel hänförliga till den äldre frihetstiden. — Av textila arbeten kan blott nämnas en plånbok av rött skinn med silverbroderi, vari inskriften: »Jean Louis Phillipe Valliere Constantinople 1733». — Slutligen böra anföras några redskap som tillhört brandutrustningen på Häringe i Södertörn, nämligen tre hinkar av läder med målade nummer, initialerna A B och årtalet 1734.

Rokokotiden. Fragment av en ganska god rumsinredning från rokokotid utgöra ett par väggfält och ett dörröverstycke med landskap målade i olja på väv, vilka härstamma från Hubbestads herrgård i Svenarums sn, Småland. — Samlingen av rokokomöbler har fått ett tillskott av stort värde i en byrå, fig. 20, gjord av den kände Stockholmssnickaren Christian Linning, som var verksam 1744—1779; det är en stor och ståtlig byrå och ett det allra bästa exempel på den förnäma och litet tunga typ, i vilken Linning mest tycks ha arbetat; tillsammans med två andra byråar av samme mästare, vilka sedan länge stått i museets samlingar, bildar detta nyförvärv en mycket instruktiv serie, som visar hur Linning, den tidigaste av våra mer kända rokokosnickare, steg för steg utvecklade sin typ från en barockpåverkad till en fullt genomförd rokokoform; den nytillkomna byrån är till typen den senaste av de tre. Lars Nordin, som kan betecknas såsom den andre av de framstående rokokosnickarna i Stockholm (mästare 1752—1786) finnes också representerad i årsförvärvet, nämligen med ett tebord med rund fällskiva, gjort av mahogny; om bordet tillhör rokokotiden eller är något senare kan man åtminstone för närvarande icke med bestämdhet säga, men det tillhör samma möbeltyp, som med härstamning från barocktidens engelska stilar blev mycket spridd i Sverige efter 1700-talets mitt i en massa exemplar med alrotsfanerade skivor,

och som sedan höll sig populär ett gott stycke in på 1800-talet. De flesta dylika alrotsbord äro stämplade av snickaren Jacob Siölin i Köping och Kungsör; ett mer ovanligt arbete av denne, en rokokobyrå med alrotsfanér, har i år förvärvats till museet; den bär utom Siölin's stämpel också Köpings hallstämpel; denne snickares arbeten i alrot och andra inhemska material omtalas 1772 av A. G. Barchæus i en reseberättelse (Västmanlands Fornminnesförenings årsskrift 1923, sid. 101). Ett urverk tillhörande ett golvur är å tavlan signerat: Anders Löfstedt A:o 1770. — Även detta år ha genom Nor-

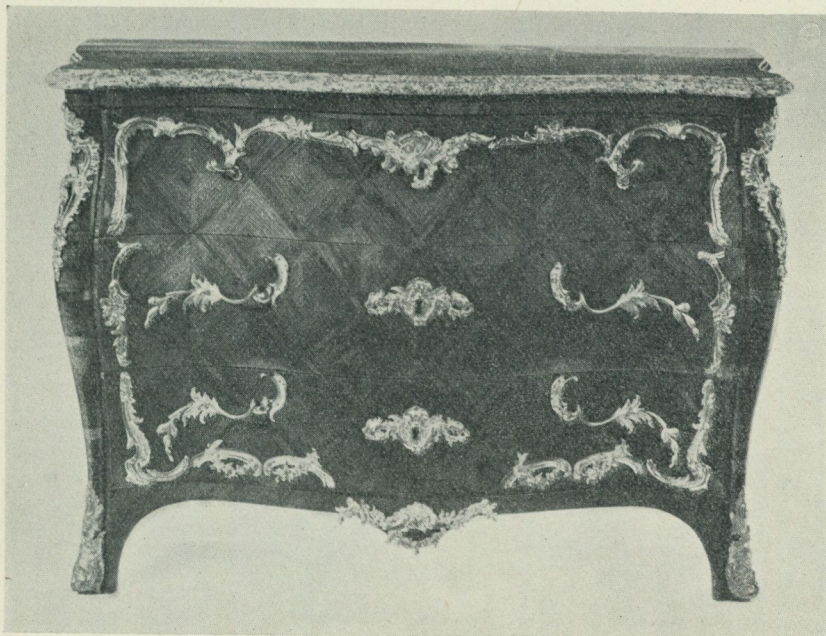

Fig. 20. Byrå av Christian Linning i Stockholm (mästare 1744—1779). H. 85 cm.
B. 125,5 cm. Nord. M. 156,782.

diska Museets Vänner flera mycket värdefulla tillskott kunnat införlivas med samlingen av svenskt silversmide från rokokotiden: en oval karott, fig. 21, i enkla, synnerligen vårdade former, av Gustaf Stafhell d. ä. i Stockholm, utan årsbokstav men säkerligen gjord omkr. 1700-talets mitt; en gräddsnačka av Erik Niklas Thomé i Stockholm 1767; en sockerskål av Petter Åkerman i Stockholm 1778; en kaffekanna av Lars Öberg i Eskilstuna 1784; en ljussax i ovanligt goda rokokoformer, av Simson Ryberg i Stockholm 1780; en utpräglad rokokomässig svampdosa, fig. 22, av Christian Kullberg i Ystad 1783 samt slutligen en parfymflaska av guld med utsökt driven och ciselerad orne-

ring, daterad 1772 men utan mästarstämpel; såsom redan denna lista visar lever rokokon inom guldsmedsyrket stundom kvar i full kraft ännu under det årtionde, 1780-talet, som med skäl räknas såsom den gustavianska stilens egentliga blomstringstid. — Av svenska fajanser kunna här anföras två, dels en bordskiva, dekorerad i blått med blomornament inramande en framställning av Kristus som frestas att göra stenar till bröd, Rörstrandsarbete från 1760-talet, dels en korg av vitglaserad fajans med lätt lilaton, gjord vid Marieberg under den Ehrenreichska perioden (1758—1766), en pjäs av vacker och sällsynt form. — Ett porträtt av Karl XII utfört i découpure av mångfärgade sidenlappar visar sig vara tillkommet på rokokotid att döma av stilen på den

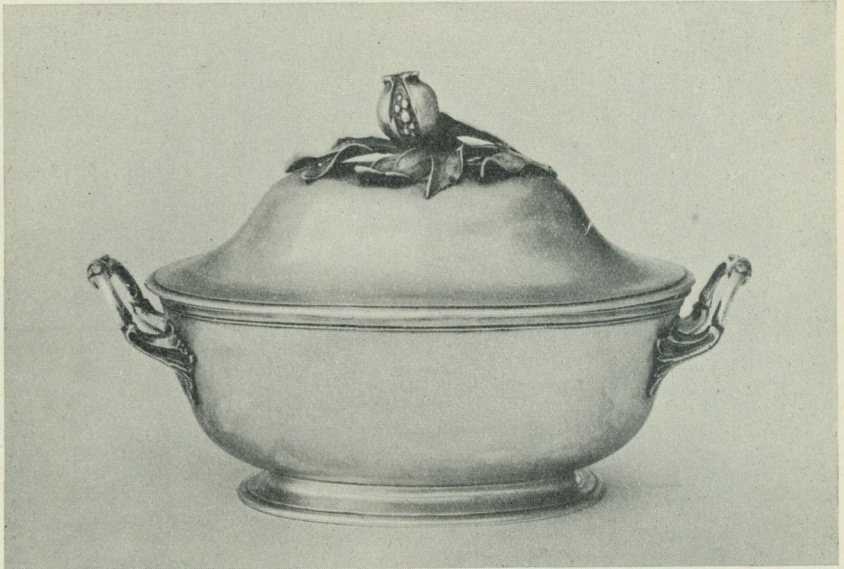

Fig. 21. Karott av silver. Av Gustaf Stafhell d. ä. i Stockholm, omkr. 1750. Gåva av Nord. Museets Vänner. H. 14,9 cm. L. 23,7 cm. Nord. M. 156,313.

möbel, bredvid vilken kungen står. — Av denna periods förnäma åkdonsutrustning har ett intressant minne införlivats med samlingarna, en karosskorg i rokokoformer, gulmålad och med lätt antikiserande dekoration, vari det Löwenska vapnet ingår; vagnen kommer från Häringe i Södertörn och är troligen identisk med »en vis à vis öfvertäckt vagn», som finnes upptagen till 900 dlr kopp:mts värde i bouppteckningen efter generalmajoren friherre Fabian Löwen år 1773.

Den gustavianska tiden. Från Volmar Yxkullsgatan 2 i Stockholm kommer en uppsättning tapeter målade på papper med ramstycken i blått, vilken kompletterar museets tidigare exempel på väggbeklädnader från perioden. —

Av möbler äro här egentligen blott att anteckna några stolar: en stol med oval stoppad rygg påminner med sin profilerade och snidade sarg om norrländsk träskärarkonst; en uppsättning länstolar, stolar och taburetter, vilkas ben och spjälor äro svarvade i imitation av bamburör, äro Stockholmsarbeten som sammanhöra med tidens starka intresse för kinesiska inredningar, framför allt i trädgårdslusthus och dylika rum. En möbel av mycket enkel beskaffenhet men med tidskaraktär är en stor lår, vars exteriör genom målning givits utseendet av en sengustaviansk dragkista med fem lådor med nyckelskyltar och

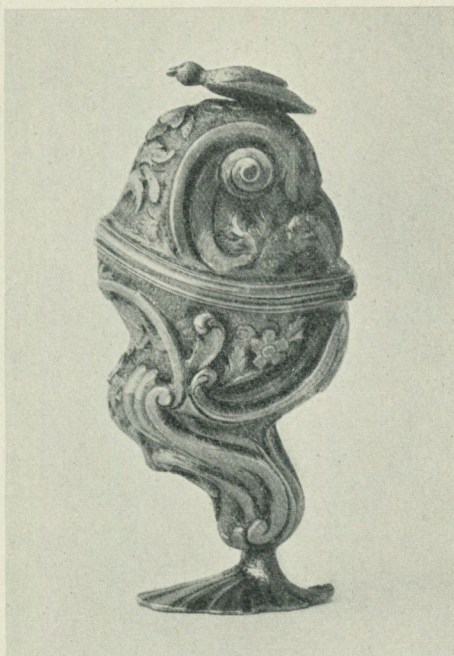

Fig. 22. Svampdosa av förgyllt silver. Av Christian Kullberg i Ystad 1783. Gåva av Nord. Museets Vänner. H. 6,8 cm. Nord. M. 157,252.

dragringar. En liten rakspegel med alrotsfanerad låda bär spegelmakare-signaturen NFG. — Ett för samlingarnas komplettering synnerligen värdefullt föremål har mottagits som gåva av Nordiska Museets Vänner, nämligen ett väggur, fig. 23, i foder av snidat och förgyllt trä, urtavlan signerad av den kände Stockholmsurmakaren Nils Berg, vilkens arbetstid omfattar såväl rokokon som den gustavianska tiden; detta ur visar en tidig form av gustaviansk stil med alla de typiska ornamentsmotiven hopfogade i en rokokootad mjuk linjeföring. — Fajansen företrädes av en stor vas med låg och vid skål, dekorerad i violett, troligen avsedd som krön å en kolonnkakelugn, möjligen

Rörstrandsgods. — Två stycken marklådor med halmmosaik äro tillverkade av Philip Gernandt i Åhus (född 1764, bosatt i Wittskövle till 1798, i Åhus till 1814 och i Kalmar till sin död 1846). — En puddingform av sengustaviansk typ, gjord av oglaserat lergods, är signerad C. L. Holmqvist 1793. —

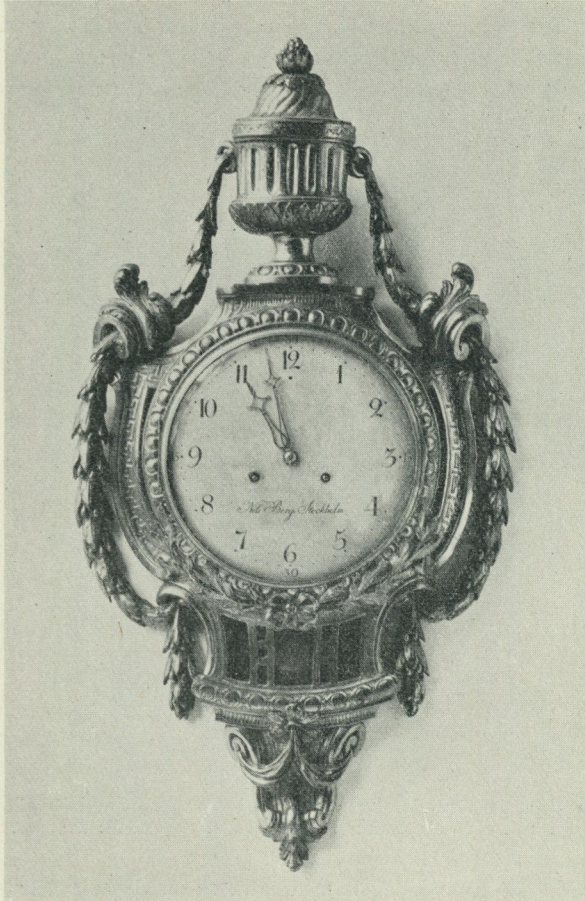

Fig. 23. Väggar av urmakaren Nils Berg i Stockholm, 1770-talet. Foder av snidat och förgyllt trä. Gåva av Nordiska Museets Vänner. H. 83 cm. Nord. M. 158,537.

På dräkternas område märkas följande föremål: en herrnattmössa av röd atlas med uppvikt bräm och vackert stickbroderi; en damdräkt, bestående av kofta och kjol av vitt siden, broderad med guldtråd och paljetter, torde förskriva sig från 1780-talet; ett smycke av bergkristaller i silverfattning, bildande bokstaven G.

Empiretiden. Av fast rumsinredning är här att nämna ett par dubbel-dörrar och ett trappräcke från huset V. Trädgårdsgatan 15 B i Stockholm. — En typisk empiremöbel är ett litet skrivbord av mahogny med beslag av pressat och förgyllt mässingsbleck; bordet är signerat av Stockholmssnickaren Johan Öman (mästare 1815), vilken utförde en mängd möbler för Karl XIV Johans räkning; en annan av periodens Stockholmssnickare, Fredrik Erik Martin (mästare 1809) representeras av ett rakschatull tillverkat 1821; ett litet fristående cylindriskt mahognyskåp, upptill avslutat med ett ställ för pipor är likaledes en för perioden typisk pjäs. Ett par eldskärmar med korsstygnsbroderier representera tidens mer romantiska tendenser. Ett par spegellampetter i liggande rektangulär form ha utgått från P. G. Bylanders spegelfabrik i Göteborg och ramen till en liknande spegellampett bär Göteborgs hallstämpel 1823. Några stolar och taburetter av olika empiretyper bära Stockholmsstolmakarna Carl Johan Wadströms och Efraim Ståhls stämplar. — Ur Rörstrandssamlingen förvärvades ett antal för perioden typiska pjäser av flintporslin med tryckt mönster, Rörstrandstillverkning, samt en kruka av stengods, signerad Ulfunda. — Diverse glasflaskor och andra produkter ha förvärvats, enligt uppgift härstammande från de båda glasbruken Cedersberg i Östergötland och Ventzelholm i Småland. — På dräktavdelningen märkes följande: en damhuvudbonad, »toque», av vit crêpe och guldyg utgör en kompletterande detalj av damdräkten från tiden omkring 1810; en klänning av bredrandig nettelduk från 1830-talets början; från samma årtionde äro ett par broderade brudgumshängslen (1836) samt åtskilliga brudstrumpeband, därav ett från 1837; från tiden närmare seklets mitt härröra tre par strumpor stickade för hand och med mönstrade kragar och vrister. — Till den textila rumsdekorationen hör en golvmatta, helt broderad i korsstyggn med ullgarn i starka färger från det Levinska fidekommisset Ludvigsberg på Muskön i Södertörns skärgård; den är förfärdigad på 1830-talet av olika personer, som varit gäster på godset. Ett annat prov på golvmatta är av buldan med tryckt mönster i svart. Två par lugter vita knutna och trädga gardiner samt två spjällsnören av brunt siden med för denna tid typiskt broderade omtag. Bland övriga textila förvärv märkas en provbok med omkring 150 olika handvävda tygprov, samt en vacker damastduk med blomstermotiv och invävt märke: WADSTENA F. NI. P & L 1834. — Av intresse som dräktbild är en akvarell, framställande en ung dam i rutig klänning, 1820- eller 1830-talet; ett porträtt i akvarell föreställer enligt påskrift Anna Regina Wetterling, född Nordenanckar och är signerat av C. Wetterling 1833; ett par porträtt i olja av C. W. Nordgren 1843 framställa grosshandlaren Theodor Mejer och fru Adolfina Mejer, född Sandström. Ännu ett par oljemålningar kunna antecknas: Eremiten av Fr. Westin 1832 och ett skänst landskap av I. M. Stäck 1834.

Tiden efter 1850. Genom gåvor från ett flertal givare ha samlingarna från 1800-talets senare del blivit på ett ganska fylligt och mångsidigt sätt kompletterade även under detta år. Såväl möbler som allehanda husgeråd ha sålunda förvärvats, representerande de olika stilskedena under perioden i fråga, rikligast måhända från 1870-talets Louis-XVI-efterbildande stil. — En särskilt inta de föremål, som tillhört dr Artur Hazelius, vilka av de båda givarinnorna till den i förra årsredogörelsen omnämnda samlingen lämnades som en ytterligare komplettering vid anordnandet å Skansen av minnesrummet över museets skapare. — Även på dräkternas område är tillskottet ovanligt rikt med åtta klänningar samt åtskilliga tillbehör till såväl herr- som damdräkten, såsom hattar, skor, parasoll, västar och några smycken, varibland ett s. k. skiffer med briljanter, som tillhört en hovfröken hos drottning Sofia, från hennes kronprinsesstid. — Den ännu mycket fåtaliga samlingen av porträtt från 1800-talets senaste årtionden har fått ett värdefullt tillskott genom ett självporträtt i olja av Kerstin Cardon (född 1843).

Leksaker och spel. Bland leksaksavdelningens förvärv märkes ett flertal dockor från 1800-talet. De flesta av dem äro visserligen genom flitig användning och tidens tand rätt illa farna, men äga dock sitt värde genom de rikliga garderobernas skilda moder och mångfald olika stoffer. Särskilt kunna påpekas en docka från 1830-talet iklädd bomullsklänning i lila, vitt och svart och en från 1880-talet med släpklänning av ljusblått siden garnerad med ljusgula silkesgaller samt balayeuse. — Bland leksaksmöblerna finnas flera värdefulla saker såsom delar av ett möblemang i vitt och guld från omkring 1800 bestående av två stolar, ett blomsterbord samt ljuskrona av mässing. Ett runt bord och en toalettspegel av mahogny från 1800-talets mitt äro även för sin tid goda typer. — En del sällskapsspel (kortspel) ha vidare inkommit. Bland dessa »Konsten att utgrunda Andra Menniskors tankar», Stockholm 1815, och »Den som lyckan gynnar får den rika Bruden» m. fl. Den mångfald sällskapsspel av denna art, som bevarats från 1800-talets förra hälft, belyser rätt väl en förgångens tids naiva sätt att roa sig.

Musikinstrument. Förvärven för året utgöras nästan undantagslöst av allmogeinstrument, nämligen två salmodikon från Norsjö sn, Västerbotten, varav det ena bär påskriften: »Gumboda And. Kon-rad Forsells spel», en näverlur, »varglur», från Sunds sn, Östergötland, och ett vallhorn, bockhorn, från Kisa sn, Östergötland. Jämte dessa svenska allmogeinstrument kunna anföras tvenne instrument från det fordom svenska Estland, en liggande cittra, »tråmpa», från Stora Rågö och en säckpipa, »dråmpipa», från Lilla Rågö.

Skråväsende. Årets förvärv till skråavdelningen äro följande:

Stockholm: Bokbindare: Gesällprov, ett rött skinnband, av Carl Westring 1824. — Kopparslagare: Handlingar rörande C. G. Lundqvist: gesällbrev 1844; mästarbrev, utfärdat 1850 av Stockholms stads Handels och Ekonomi

Collegium; burskapsbrev, utfärdat 1850 av magistraten; ett ryskt pass av år 1848. — Skomakare: Gesällbok utfärdad 1870 för skomakaren L. Svanström (vars verkstad förvärvats till samlingarna) samt ett par yngre handlingar rörande honom. — Snörmakare: Gesällbok för L. L. L. Stolpe, utfärdad 1847. — Stenhuggare: 11 stycken gesällprov, ritningar från olika år mellan 1640-talet och 1754. — Tapetmålareämbetet: Mästerstycke, en målning, utförd 1808 av Gustaf Enbom. — Tunnbindareämbetet: In- och utskrivningsbok för 1830, folio, inb. i skinnband med guldpresningar. — En skråväsendet närstående pjäs är den silverbägare med yngre lock, som enligt inskrift förärats av den 1797 stiftade »Vaktmästarnas allmänna död- och begravningskassa» i Stockholm till en av dess stiftare traktören Petter Wessman år 1800.

Falun: Klensmedsämberet: Sigillstamp.

Göteborg: Målarämbetet: Gesällbrev för Isak Lundblad av år 1823.

Jönköping: Karduanmakare- och läderberedareämbetet: Mästarbrev av 1766 för Johan Petter Hedström.

Mariestad: Sigillavtryck i lack efter stampar i Vadsbo museum.

Ystad: Tunnbindareämbetet: Stamp för svartstämpel.

Bland depositionerna från Statens Historiska Museum har dessutom kommit en skylt av förgylld koppar med två lejon hållande en sax, enligt baksidans inskrift är skylten 1672 skänkt som en ärebetygelse åt »den ampt der Scheider» (= Schneider).

Arbetets historia. För följande yrken ha redskapsuppsättningarna erhållit betydligare komplettering: Fajanstillverkning: Vid Rörstrandsfabrikens nedläggning å gamla platsen i samband med verksamhetens förflyttning till Göteborg har museet fått övertaga en samling provpjäser samt föremål och redskap som åskådliggöra metoden att framställa »tryckta» mönster; gammal fabriksutrustning av varjehanda slag tillvaratogs samtidigt av Tekniska Museet. — Garvare: En samling redskap från Stora Tuna i Dalarna samt enstaka föremål från andra platser i Dalarna och Västerbotten och från Stockholm och Landskrona. — Rörmokare: Från detta jämförelsevis unga yrke har överlämnats en grupp av verktyg, använda inom olika Stockholmsfirmor, och numera på grund av yrkets snabba utveckling och amerikanisering redan fullkomligt föråldrade. — Skomakare: En hel verkstad har förvärvats efter den under året avlidne Stockholmskomakaren L. Svanström; dessutom ett par samlingar redskap från Grangärde och Lima socknar i Dalarna samt enstaka föremål från andra orter. — Snickare: Ett par samlingar snickareverktyg ha kommit från Grangärde och Lima socknar i Dalarna, en likkistmakares redskapsuppsättning från Gårdveda sn, Småland, hjulmakareverktyg från Grangärde och timmermansverktyg från Stockholm. — Stenhuggare: En samling verktyg, som tillhört en arbetare i sand- och kalksten på Gotland, kompletterar förträffligt vad museet förut ägt från detta område.

I övrigt ha smärre kompletteringar gjorts till ett stort antal yrken, bland vilka kunna nämnas: bokbindare, båtbyggare, gulddragare, guldsmeder, rep-slagare, skedmakare, tunnbindare, urmakare.

Eldens ekonomiska användning. Ett flertal hithörande småsaker har liksom under tidigare år inkommit till denna avdelning. — Bland de detta år bokförda depositionerna från Statens Historiska Museum finnes även ett icke obetydligt antal 1600-talskakel, som en gång blivit tillvaratagna vid grävningarna för Riksdagshuset å Helgeandsholmen i Stockholm. Bland övriga kakelförvärv torde det märkligaste vara en samling dylika, som kommer från ett hus vid Styraregatan i Falun. Formatet är det vanliga 1600-talsformatet, hörnkaklen ha spiralvriden kolonnett, men glasyren ser ut som de dåtida lerfatens, med ljus botten och konturerade ornament i ett par färger. Ett av kaklen är daterat 1720. — Museets förråd av järnugnar har utökats med en i och för sig ej sällsynt 1600-talsugn. Den är emellertid intressant på grund av sin härkomst från Gotland, då denna eldstadsform numera är utdöd på ön och minnena av densamma sällsynta.

Stockholmiana. Den största tillväxten har denna avdelning erhållit genom det fortsatta överförandet från Statens Historiska Museum av Stockholmska jordfynd från nyare tiden. De under året registrerade föremålen härstamma väsentligen från grävningarna på Helgeandsholmen. — Enstaka nya jordfynd ha inkommit från spridda platser i staden, och vid rivningar och ombyggnader ha byggnadsdelar av olika slag tillvaratagits från bl. a. följande hus: Kammakaregatan 52, Regeringsgatan 69, Lilla Vattugatan 11, Västra Trädgårdsgatan 15, Sibyllegatan 25, Lilla Nygatan 10, Munkbrogatan 8, Volmar Yxkullsgatan 2 och 5. De härvid förvärvade inredningarna omnämnas ovan i redogörelsen för högreståndsavdelningens tidsperioder. — Bland de ur handeln förvärvade föremålen märkes ett kapital av marmor, som uppges ha tillhört gamla Operahuset.

Kyrkliga föremål. Förvärven på detta område inskränka sig till ett gravkors av järn från Rya ödekyrka, Skåne, två dörrlås och en nyckel från Eskilsäters kyrka, Värmland, en nyckel från Ore gamla kyrka, Dalarna, och slutligen en altarduk med klumpsömsbroderi på vitt bomullstyg, skänkt 1825 till Österhaninge kyrka, Södermanland av Fredrika Bremer och hennes systrar Charlotte och Hedda, med vilkas namn duken är signerad.

Skansens kulturhistoriska avdelning.

Föreståndare: intendenten fil. lic. SIGURD ERIXON. Inom den museala avdelningen ha utom föreståndaren tjänstgjort amanuensen fil. kand. SIGFRID SVENSSON. Dessutom har intendenten SIGURD WALLIN biträtt i

ärenden rörande stadsbyggnaderna på Skansen och amanuensen GÖSTA BERG beträffande vagnhallen. — Inom avdelningen för folkklivsframställningar och levande folkkonst har tjänstgjort amanuensen fil. lic. ERNST KLEIN.

Museala avdelningen.

Nybyggnader och husförvärv. Den av Dalkarlsbergs A.-B., Striberg, skänkta loftboden från Yrstatorp, Vikers kapellförsamling, Nora Bergslag,

Fig. 24. Yrstatorpsboden från Vikers kapfs., Nora bergslag i Västmanland.

Västmanland, som redan 1925 nedtogs och upplagrades på Skansen, uppfördes under våren 1926. Den är lagd i vinkel mot Laxbrostugan såsom en sidoflygel i den bergsmansgård, som det är meningen att så småningom här uppföra. Byggnaden härrör troligen från 1700-talets senare del och är en god representant för de stora och ståtliga loftbodar som äro så karakteristiska för Bergslagen. Den innehåller ej mindre än åtta bodar, använda för bostads- eller förvaringsändamål, och är den största loftbod, som hittills uppförts på Skansen. Med sin monumentala massa och sin rikt profilerade svalgång utgör den ett högst avsevärt plus till friluftsmuseets skönhetsvärden. Loftbodens utrymmen ha ur museets samlingar försetts med möbler och husgeråd allt-

efter deras ursprungliga funktion av sommarbostad, matbod etc. Byggnaden är delvis brädklädd, något som visade sig nödvändigt på grund av verkets dåliga tillstånd. Redan före flyttningen förekom också delvis brädkläddning. — Under hösten 1926 uppfördes »Hedninghuset» från Malungs sn, Dalarna, som sedan föregående år legat upplagrat på Skansen. Byggnaden är en dubbelbod, som tjänstgjort både som sovhus och förrådsbod och den är avsedd att på Skansen ingå som en av sidolängorna i den tillämnade dalagården. Den innehåller två rum med en gemensam låg skulle över och har på framsidan en svala med förtak. Synnerligen märklig är den utomordentligt ålderdomliga tvil-

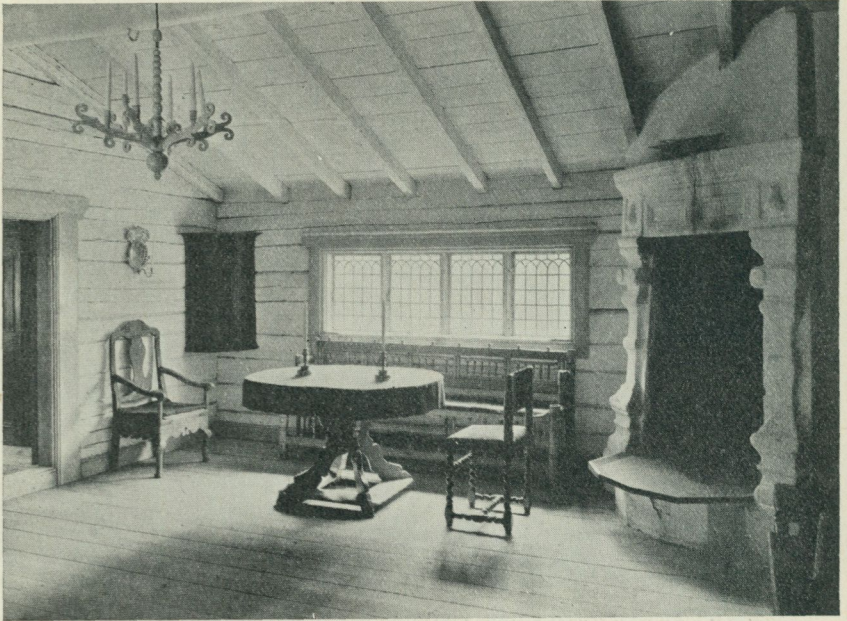

Fig. 25. Interiör av Laxbrostugans vardagsstuga.

lingssäng som finnes bevarad i boden. Framsidans sängstockar utgöras av kraftiga av rotändar huggna plankor, vilka i mitten fogats vid en hög ståndare, som högt uppe under taket i en klyka uppbär en tvärarm med ett utskjutande djurhuvud. På orten kallades byggnaden för »hedninghuset», emedan den ansågs vara urgammal. Såväl timmerkonstruktionen och dörrbeslagen som den snidade utsmyckningen av sängen och å förtakets bärning visa också samstämmigt att huset måste gå tillbaka till 1500-talet eller rent av till medeltiden.

Hazeliushuset, som redan föregående år till sitt yttre stod färdigt, fullbordades under våren med inrednings- och kompletteringsarbeten. Den 10

juni — dagen före öppnandet för allmänheten — demonstrerades byggnaden för ett antal inbjudna, bland vilka voro några personliga vänner till Artur Hazelius. En utförlig beskrivning av byggnaden och dess forna gårdsmiljö är gjord av intendent S. Wallin och amanuens G. Selling i en uppsats »Artur Hazelius födelsehus», införd i Fataburen 1926.

Från Skälmo, Lima sn, Dalarna har under året inköpts en manbyggnad, som med sin helt orörda möblering är ett synnerligen värdefullt förvärv. En stor del av stugans lösa inventarier har också samtidigt förvärvats. Byggnaden

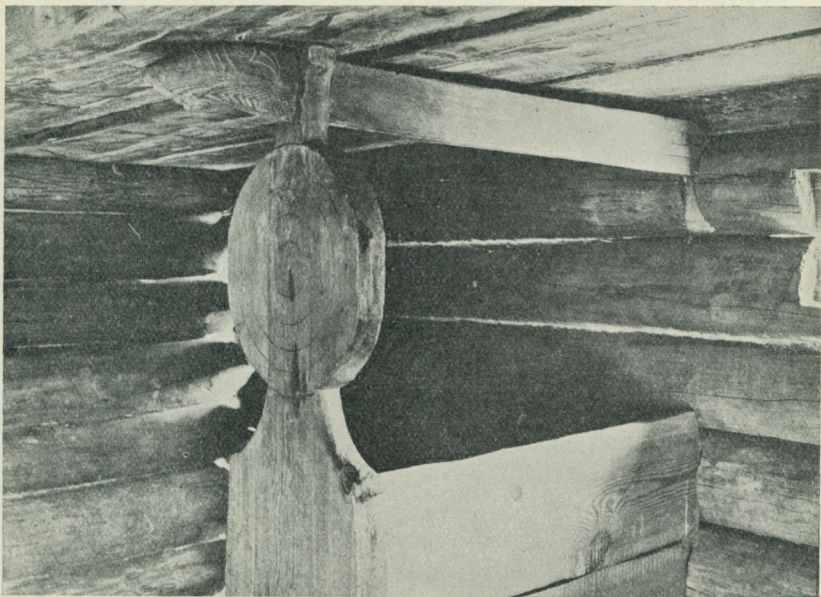

Fig. 26. Detalj av tvillingssängen i »Hedninghuset» från Idbäck, Malungs sn, Dalarna.

har flyttats till Skansen och är där lagrad i avvaktan på att i sinom tid uppföras.

För framtida flyttning till Skansen har inköpts en med rik väggmålning försedd manbyggnad från Häradssjögle, Näshults sn, Östra hd, Småland. Kvar på sina ursprungliga platser stå även en loftbod, daterad 1574 som förvärvats från Bergkarlås, Mora sn, Dalarna, och en annan loftbod, försedd med runinskrifter, från Orsbleck, Orsa sn, Dalarna. Även har inköpts för flyttning till Skansen ett sommarfähus från Skords fäbodar, Blyberg, Älvdalens sn, Dalarna. Såsom gåva har av fröken Rosalie Sjöberg Stockholm överlämnats ett lusthus från Hornsgatan 90—92. Byggnaden, som är intressant både genom sin form och dekoration, kommer att 1927 uppföras på Skansen så-

som en del i den med Hazeliushuset som huvudbyggnad planerade stadsgården.

Reparationer. Efter de föregående årens omfattande reparationer ha i år endast smärre sådana behövt göras. Förstukvisten till Bollnässtugan har erhållit nytt tak och dess vindflöjelstång och vindskivor ha ersatts med nya. Solvisaren vid Laxbrostugan har lagats och erhållit ny piedestal. Ravlundagårdens tak har erhållit ny nockhalm och skorstenarna ha lagats. I soldatorpet ha ingångsdörrens tröskel och delvis även förstugans golvbräder, som voro angripna av röta, gjorts nya. Även i Kyrkhultsstugan har en ny tröskel inlagts. Bibänken framför Kyrkhultsstugan har ersatts med en ny. I svalen i lapska stolpboden ha lagts nya stockar. I övrigt ha diverse smärre reparationer utförts vid ett flertal av byggnaderna.

Under hösten nedblåste och förstördes en av de båtar som varit provisoriskt upplagda nedanför vårdkasen ut mot Djurgårdsbrunnviken. Anordningen med båtarnas utställande under fri himmel utan något som helst skydd har också varit högst otillfredsställande och de ha nu nedtagits och utgämnats i ett nyligen tömt brädskjul på övre material- och vedgården i avvaktan på att museet skall få ekonomiska möjligheter att uppföra en lämplig utställningsbyggnad.

Inredningsarbeten. Ommöbleringen av Laxbrostugan var slutförd till Yrstatörpsbodens invigning i juni. I samband härmed höll samfundet Nordiska Museets Vänner därstädes sitt årsmöte. Den föregående inredningen i Laxbrostugan hade endast en tillfällig karaktär med möbler sammanförda från olika håll. Genom museets stora nyförvärv av möbler och husgerådssaker från Västmanlands och Dalarnas bergslag ha nu interiörer kunnat åstadkommas som överensstämman med stugans tids- och lokalkaraktär. Ett försök har gjorts att rekonstruera hur ett bergsmanshem tedde sig de två första årtiondena på 1700-talet, helt naturligt med ett starkt inslag av möbler från det föregående århundradet.

Under våren slutfördes arbetena med fordons- och redskapsutställningen i den nya vagnhallen å nedre Solliden. Här har utställts ett 50-tal slädar, kärror och vagnar, utvalda så att de representera de viktigare typer, som funnits i vårt land. I vagnhallens två ändpaviljonger ha utställts dels primitivare transportdon, dels redskap belysande boskapsskötselns historia. Den sistnämnda föremålsgruppen har förut varit inrymd i Fatburen och i dess ställe ha där utställts några större åkerbruksredskap, bl. a. norrländska tröskverk.

Om inredningsarbetena i Hazeliushuset se ovan.

Registrering, bearbetning och förberedande arbeten för avdelningens vidare utveckling. Ingående berättelser med ett stort foto- och uppmättningsmaterial ha uppsatts över uppförandet av de nya byggnaderna på Skan-

sen. I samband med Skålmostugans nedtagande gjordes noggranna undersökningar om stugans inredning, gårdsmiljö, forna ägare m. m. Över utställningen i vagnhallen har katalog utgivits. I samband med byundersökningarna gjordes omfattande efterforskningar efter byggnader, som voro lämpliga att förvärva.

Avdelningen för folklivsframställningar och levande folkkonst.

Folkmusik. Under året ha som vanligt *Jonas Skoglund* (nyckelharpa) och *Bernhard Jansson* (fiol) varit engagerade för att biträda vid folkdans- och ringlekslagens övningar och uppträdande samt dessutom spelat i stugorna (söndagar under den kalla årstiden, dagligen under tiden juni—september). Under sommaren ha de biträts av *Axel Myrman*, Sollerön. I övrigt ha följande spelmän varit anställda:

Erik Bystedt, Skog, Ångermanland, 14 juni—15 juli.

Olof Tillman, Floda i Dalarna 16 juli—sept.

(Några söndagar biträdd av sonen *N. Tillman*.)

Höök Olof Andersson, Rättvik, Dalarna, 20 aug.—6 sept.

Carl Gudmundsson, Leksand, Dalarna (flöjt, vallur, kohorn, träpipa)

4—22 augusti.

Dan Danielsson, Filipstad, Värmland, 28 juli—1 augusti.

Olof Ekwall, Tranås, Småland, 14 november.

Dessutom ha följande spelmän från Uppland medverkat i vårfesten:

C. W. Taxén, Hjälstaby (klarinet).

A. J. Frank, Ekolsund (klarinet)

J. A. Eriksson, Boglösa (trumma).

Hjort Anders Olsson, Brunna (fiol)

Leonard Larsson, Viksta (fiol).

Johan Olsson, Åkerby (fiol).

Landsmål. Hr *Sibbe Malmberg*, »Nergårds-Lasse», medverkade vid vårfesten samt uppträdde under tiden 1 juni—12 september under söndagar och vissa lördagar.

Hr *J. A. Göth*, Småland, uppträdde d. 6 och 7 augusti samt 13 och 14 november.

Spegel Anna, Leksand, Dalarna, uppträdde d. 4—22 augusti.

Fru *Märta Claeson*, Värmland, reciterade Frödings och Dahlgrens landsmålsdikter d. 20, 23 och 24 juni.

Folkdanser och ringlekar hava under tiden maj—september utförts av Skansens dans- och leklag.

Årsfester. Under nyårshelgen och t. o. m. tjugondagen sjöngo stjärngossar, inövade under ledning av musikdirektör C. O. Othzén.

Valborgsmässoaftonen utförde Skansens folkdanslag »den långa dansen», majlek från sydöstra Skåne.

Lucia firades söndagen d. 12 december med Luciasånger av fem vitklädda »Lussebrudar» i Skansens olika stugor (se Julmarknad, sid. 72 f.).

Julförberedelser: ljusstöping i Laxbrostugan.

Vårfesten ägde rum den 26 maj—1 juni och hade som kulturhistoriskt program »Uppland genom tiderna». Ett par förhistoriska rekonstruktioner, en stenåldersboplatz (på Offerholmen) med lerkärlstillverkning, primitiv vävning, d:o matlagning m. m. samt av en hövding med sin hird från folkvandringstid (på Orsakullen) med fäktning, fria språng över hästar m. m., belyste de äldsta perioderna. Marknadsplatsen vid Bollnässtugan representerade en uppländsk marknad under 1600-talets förra hälft. Där uppfördes bl. a. av studenter vid Stockholms Högskola Messenius' Swanhuita på en enkel friluftscen. På planen utanför Hazeliushuset hade anordnats marknad och servering med dräkter från tiden omkr. 1800, däribland flera förut ej visade uppländska sockendräkter. På en här uppsatt dansbana uppfördes några svenska kontradanser efter uppteckningar från år 1785. På samma bana utförde Skansens folkdanslag bl. a. för första gången »Huppleken» från Floda i Dalarna efter en för ändamålet utförd uppteckning.

Lappläget. Lappmannen Anders Nilsson från Frostviken med familj uppehöll sig på Skansen under tiden 16 maj—30 september.

Skansens naturvetenskapliga avdelningar.

Föreståndare: intendenten ALARIK BEHM.

Den rådgivande nämnden för ärenden rörande Skansens zoologiska trädgård har under året utgjorts av professor WILHELM LECHE, professor EINAR LÖNNBERG, professor YNGVE SJÖSTEDT, professor HJALMAR DAHLSTROM och konstnären BRUNO LILJEFORS.

Såsom veterinär för Skansen tjänstgör sedan 1904 Veterinärhögskolans rektor, professor WILHELM SAHLSTEDT.

Zoologiska trädgården. Av viktigare förvärv äro att nämna 2 vanliga fjällrävar och 2 blå fjällrävar, 2 lodjur och 1 kronhjort, vilka erhållits genom köp. Bland gåvor av större intresse må nämnas 1 bagge av det gotländska utegångsfåret, 1 gök, 2 vita kråkor samt 1 vaktel, infångad på en gata i Stockholm. En visentkalv dog några dagar efter födelsen av navelblödning. Visentbeståndet i parken vid Långsjön i Västmanland har under året ökats med en kalv. En tornuggla kläckte 2 ungar vilka dock blevo endast några dagar gamla.

En svår olyckshändelse timade den 30 november. En femårig flicka, åt-

följd av sin sköterska, fick vid en av björnburen sin ena hand avsliten. Då krav på ökade skyddsåtgärder på grund härav framställdes, uppsattes enligt nämndens beslut nya galler utanför den tudelade björnburen och björnburen å Nedre Solliden samt täta galler för övriga rovdjursburen.

Djurbestandets växlingar åskådliggöras i tabellen å sid. 52 f.

Botaniska avdelningen. Arbetet inom denna avdelning har försiggått på samma sätt som under föregående år. För att vidga utsikten norr- och söderut har en del topphuggning särskilt av alm företagits i slutningarna åt dessa väderstreck. Sedvanlig gallring av överflödigt undervegetation har pågått under härför lämplig årstid. Av en del lagrat gammalt virke och tegel har trädgårdsmästaren under hösten uppfört ett växthus.

Skansens observatorium. Observatoriets skötsel har liksom föregående år ombesörjts av Svenska Astronomiska Sällskapet, och visningarna ha letts av fil. dr S. G. Cederstrand. Instrumentutrustningen har ökats med en positionsmikrometer från Zeiss, vilken inköpts för medel, skänkta för ändamålet till nämnda sällskap.

Observatoriet har som vanligt under januari—april samt september—jul hållits öppet för allmänheten måndagar och torsdagar kl. 8—10 e. m., den ljusaste tiden 9—11 e. m. Övriga dagar har det disponerats dels av Astronomiska Sällskapets medlemmar, dels av skolor och liknande. Söndagarna den 14 mars och 17 oktober höllos därjämte extra visningar av solen. Antalet besökande framgår av följande sammanställning:

	allmänhet	skolungdom och andra studerande	Astronomiska Sällskapets medlemmar	Summa
våren, 7/1—maj	106	127	31	264
hösten, 1/9—20/12	132	55	31	218
Summa	248	182	62	482

Professuren i nordisk och jämförande folklivsforskning.

Professorn i Nordisk och jämförande folklivsforskning har under år 1926 åtnjutit tjänstledighet för utarbetandet av verket Schloss Hallwil.

Bibliotek och arkiv.

Biblioteket och samlingen av äldre handlingar, inklusive skråhandlingarna (rörande nyförvärven av sådana se s. 42 f.) har föreståtts av amanuensen fröken Laura Stridsberg med biträde av amanuensen fröken Märta Upmark.

Skansens zoologiska

Djurslag.	Bestånd ^{31/12} 1925.			Öknin g.		
	Antal arter el. avarter.	Antal ex.	Värde.	Födda.	Gåva.	Köp.
D ä g g d j u r .						
Apor och insektätare	5	17	860—	—	4	—
Kattdjur	2	5	2,090—	8	3	2
Hunddjur	10	21	2,050—	10	—	4
Mårddjur, sälar etc.	10	17	1,020—	—	3	4
Björnar	4	11	3,100—	2	—	—
Gnagare	12	125	1,460—	132	28	8
Hästdjur	3	8	2,000—	—	—	1
Nötkreatur	2	14	45,500—	2	—	—
Hjortdjur	6	23	4,700—	7	1	1
Får, getter	3	14	470—	5	2	5
Svin	2	5	1,900—	5	—	—
Summa däggdjur	59	260	65,150—	171	41	25
F å g l a r .						
Sångfåglar	38	135	322—	—	9	172
Klätterfåglar, gök	—	—	—	—	1	1
Kräkfåglar	11	23	480—	—	5	10
Ugglor	10	38	2,250—	2	11	41
Falkar, örnar	5	13	845—	—	12	3
Vråkar, hökar	6	14	360—	—	11	6
Papegojor	10	28	1,450—	—	2	—
Hönsfåglar	9	42	940—	5	6	35
Duvor	4	26	130—	—	4	6
Vadare	8	51	1,215—	—	2	10
Svanar, änder, gäss	21	119	4,465—	5	1	48
Övriga simfåglar	14	54	1,560—	—	5	1
Summa fåglar	136	543	14,017—	12	69	333
K r ä l d j u r .						
Sköldpaddor	1	10	50	—	—	—
Ödlor	4	14	120	—	—	—
Ormar	1	5	25	—	—	—
Groddjur	4	15	75	—	—	—
Summa kräldjur	10	44	270—	—	—	—
Summa djurbestånd	205	847	79,437—	183	110	358

Genom något missöde råkade siffrorna för beståndet av svanar m. fl. i föregående års

trädgård 1926.

Minskning.		Bestånd ^{31/12} 1926.			Anmärkningar.
Sålda.	Dött.	Antal arter el. avarter.	Antal ex.	Värde.	
1	1	5	19	1,110.—	
8	5	2	5	4,000.—	2 loddjur födda.
5	4	9	26	2,975.—	
2	7	8	15	930.—	
3	1	3	9	3,300.—	2 björnungar födda.
121	17	14	155	1,298.—	
—	1	3	8	2,300.—	
—	2	2	14	45,500.—	2 visentkalvar födda, därav en i Långsjöparken. 1 visentkalv dött.
14	5	6	13	2,250.—	
4	4	4	18	580.—	
5	—	2	5	2,200.—	
163	47	58	287	66,443.—	
2	151	43	163	377.—	
—	1	1	1	25.—	
2	13	9	23	410.—	
14	27	10	51	2,625.—	2 tornuggleungar kläckts. 2 tornuggleungar dött.
1	10	5	17	1,425.—	
—	21	4	10	230.—	
1	6	10	23	1,200.—	
16	22	11	50	765.—	
—	17	5	19	172.—	
—	15	10	48	1,655.—	
46	47	20	80	2,925.—	
2	5	14	53	1,345.—	
84	335	142	538	13,154.—	
—	6	1	4	20.—	
—	2	4	12	100.—	
—	2	2	3	15.—	
—	7	2	8	30.—	
—	17	9	27	165.—	
247	399	209	852	79,762.—	

tabell bliva upptagen även för småfåglarna, varför rättelse nu sker.

Biblioteket har under år 1926 ökat med 975 band och småskrifter, förvärvade dels genom byte med museer och samfund inom och utom landet, dels genom inköp, dels genom gåvor.

Arkivet. Arkivet för svensk folkkännedom har föreståtts av intendenten N. E. HAMMARSTEDT; närmast ha arbetena handhafs av amanuensen fröken LAURA STRIDSBERG. Det allmänna bildarkivet har vårdats av amanuensen fröken RAGNHILD BERGSTRÖM, på de speciella områdena biträdd av olika tjänstemän inom allmoge- och högre ståndsavdelningarna. Det som en särskild enhet förvarade byarkivet saknar fortfarande särskild tjänsteman men förestås av intendenten SIGURD ERIXON. Hazeliusarkivet slutligen handhaves av fröken LAURA STRIDSBERG.

Inom de olika avdelningarna av arkivet har arbetet med materialets uppordnande och registrering fortgått som förut. Bl. a. har under året arbetet med de äldre bildsamlingarna rörande städer, herrgårdar och kyrkor i det väsentligaste kunnat avslutas. — Också det arbete med registrering av arkivmaterial som bedrivs vid andra svenska institutioner har kommit museet till godo genom kopior av översikter etc. Så bör särskilt nämnas en fullständig förteckning över de samlingar från Västergötland som förvaras i Landsmålsarkivet i Uppsala, vilken av arkivet överlämnades som gåva till Nordiska Museet.

Genom tillmötesgående från ett stort antal landsortstidningar har även i år till museets förfogande ställts friexemplar, vilka planmässigt genomgåts av olika tjänstemän. — I det följande redogöres systematiskt för förvärven.

Allmogens kultur.

Forntro och sed. För insamling av uppgifter om forntro och folksed ävensom folkliv i allmänhet hava uppteckningar utförts inom Östergötland, Småland m. fl. landskap av amanuensen Louise Hagberg (609 st.); i Ångermanland, Jämtland och Lappland av fröken Ella Ohlson (52 st.); i Uppland, Södermanland, Östergötland av fru Anna Arwidsson (532 st.); i Värmland och Dalsland av fil. kand. Maja Ericsson (59 st.); i Värmland av fil. stud. Brynhild Wilén (266 st.) samt av fru Emy Granquist (136 st.), och i Västergötland av fil. lic. C. M. Bergstrand (358 st.). För så vitt de varit förbundna med forskning »i fältet» under året hava dessa uppteckningar betalats med lotterimedel (jfr s. 6).

Utom här ovan nämnda förvärv har arkivet dels genom inköp av museets egna medel, dels genom gåva gjort åtskilliga viktiga förvärv, nämligen från Skåne m. fl. landskap av skriftställaren Pehr Johnson (135 st.); från Småland av skriftställaren J. A. Göth (17 st.); från Värmland (Karlskoga) av fröken Maja Forslund (22 st.). Såsom gåva lämnades uppteckningar från

Södermanland av fru Elin Håkansson (120 st.); från Västmanland av herr A. Larsson (15 st.); och av andra personer från åtskilliga andra håll av landet. Åtskilliga omfattande urkunder avskrevos på museets föranstaltande. Såsom gåva erhöles av Hembygdsföreningen Arboga minne genom postmästare J. E. Brattström avskrift av rådmannen i Arboga And. Adolph Kihlbergs dagbok från 1808 till 1820 (624 bl. 4:o).

Frivilligt arbete vid arkivet har utförts av fil. kand. fröken Maja Ericsson och fröken Lisa Santesson.

Samfundsväsen. Förutom vissa serier av uppteckningar, som inkommit från byundersökningarna dels från 1925 och dels från 1926 utgöras arkivförvärven inom denna avdelning i stort sett av följande:

Avskrifter av äldre byhandlingar från Ångermanland och Dalarna. Byhandlingar i original från Skåne, Småland och Dalarna. Familje- och gårdshandlingar jämte bouppteckningar o. d. ha förvärvats från Småland, Dalarna Helsingland (ett flertal) och Norrbotten. En lanthandlares i Delsbo, Helsingland, avräkningsbok från 1858—1883 har skänkts av konstnären B. Hillgren. En stor samling handlingar, samlade i samband med utarbetandet av Åbokommitténs betänkande, ha inköpts av redaktör O. Dalkvist, Enskede. Handlingar belysande den kommunala rättsliga eller administrativa lokala organisationen på landsbygden ha inkommit från olika håll, en del som gåvor.

En samling avskrifter av bomärken ha inköpts från Bjuråkers sn i Helsingland. Dessutom ha inkommit begravningsdikter, fotografier av bröllopsceremonier och en del folkseder.

Byggelse och byggnadskultur. En samling anteckningar, urklipp etc. belysande sägner och skildringar från finnarnas invandring i Sverige på 1600-talet har förvärvats. En karta över Leksands sn har inköpts. Bildmaterial har skänkts av byggnadsrådet R. Hjort, Stockholm, docent J. Frödin, Lund, fil. kand. S. Drakenberg, Stockholm, Hyltebygdens hembygdsförening, Hyltebruk, rektor P. Söderbäck, Nuckö, Estland, herr Berndt Strömman, Stockholm, konstnären Olle Homman, Mockfjärd m. fl. Från 1925 och 1926 års byundersökningar har en del material inkommit, sålunda ritningar från arkitekterna Mogens Mogensen, John Lindros och Gunnar Sundbärg, teknologen Nils Berglind, herrar Olle Homman, Rune Carlsten och Evert Eriksson, Malung, artisten A. T. Byberg, Växvik, kand. G. Ullenius (akvareller). De landskap, som representeras härav äro Dalarna, Värmland, Dalsland, Småland, Närke, Blekinge och Skåne. Ett utomordentligt stort fotograferingsmaterial har inkommit, särskilt från Dalarna, men dessutom även från Norrbotten, Gotland, Södermanland, Östergötland, Småland, Öland och Blekinge. Anteckningar rörande byggnadskulturen ha huvudsakligen inkommit från Skåne. Av 1926 års undersökningsskörd hann föga i textform att utarbetas.

Materiell kultur i övrigt. Det ganska omfattande material belysande

den materiella kulturens olika sidor som sommaren 1926 hopsamlades under by- och specialundersökningarna i övrigt, hann bortsett från plåtarna endast i mindre utsträckning att utarbetas i färdigt skick under detta år. Däremot har Uppsala landsmålsarkiv som gåva överlämnat avskrifter av svar på utsända frågor rörande skörd, trösk, kreatursskötsel m. m. Fotografier av dessa husliga sysslor ha inköpts från Öland. Avskrift har tagits av en receptbok för färgning som tillhör en skånsk kyrkoherdefamilj. Arkitekten Arre Essén har skänkt några blad uppteckningar angående lekar.

Ett stort antal fotografier av textilier och dräkter har inkommit och i ännu större utsträckning av folklivsbilder. Av de förra utgör en del material från den tävlan om de bästa dräktuppgifterna från Skåne som av Nordiska Museet och Sydsvenska Dagbladets redaktion anordnades under sommaren. För Kinda härad har herr Allan Manneberg, Kisa, i detalj avtecknat och beskrivit såväl de manliga som kvinnliga dräkterna och överlämnat sitt arbete som gåva till museet. Dräktbilder ha genom museets försorg fotograferats i Gagnefs minnesstuga och vid hemslöjdsutställningen i Katrineholm.

Från minnesutställningen över Höckert erhöll museet en stor samling fotografier av målningar och skisser med motiv från Lappland, Dalarna och Hälsingland. Äfven i Östergötlands Museum togs genom Nordiska Museets försorg ett antal fotografier av folklivsmålningar av olika konstnärer. Inemot ett 70-tal målningar av Pehr Hilleström ha också avbildats, närmast med tanke på ett under utgivning varande arbete om denne konstnär.

Fotografiska avbildningar av originalteckningarna till Magalottis resa i Sverige år 1680 ha genom tillmötesgående från Kungl. Biblioteket kunnat införlivas med museets bildarkiv. En särdeles intressant 1500-tals dräktbild från en av Riddarholmskyrkans gravstenar har genom professor Martin Olssons förmedling erhållits. Några figurframställningar från äldre kartor ha i fotografiska avbildningar av bibliotekarien baron G. Rudbeck överlämnats såsom gåva.

Det Zickermanska textilverket har under året ökat med 1,754 bilder, delvis i färg, varjämte inlämnats 1,000 negativ och 500 planscher (i svart).

De högre ståndens kultur.

De mest omfattande förvärven för året till arkivsamlingarna rörande de högre ståndens kultur ha tillkommit genom museets egna undersökningsresor, till stor del bekostade av lotterimedel (jfr sid. 6). De på detta sätt åstadkomna arkivsamlingarna bestå i regel av såväl fotografier som ritningar och beskrivande text. Den största gåva som samlingen under året fått motaga är den nedan under herrgårdsarkivet omtalade fotografisamlingen från E. Lundquists bokförlag. Bland inköpen märkes en samling av omkr. 100

flygfotografier från fotografen O. Bladh och från arkitekten A. Roland c:a 200 fotografier från städer och herrgårdar. — Fördelningen av årets förvärv inom de olika grupperna är i korthet följande:

Hantverk. De hantverkshistoriska undersökningarna ha resulterat i omkr. 300 fotografier samt ett vidlyftigt anteckningsmaterial, vilket vid årets slut var under utarbetande.

Städer. Bland förvärven från Stockholm märkes en större samling fotografier, kartor och avskrifter rörande Rörstrand, gåva av Tekniska Museet. Diverse andra Stockholmsbilder i fotografi ha förvärvats samt c:a 200 skiop-tikonbilder. — Från ett 40-tal andra städer ha kommit c:a 100 flygfotografier (Bladh) och lika många vanliga fotografier (Roland), dessutom en skissbok med teckningar från Visby av R. Gagge 1871, m. m.

Herrgårdar. Fotografimaterialet från museets resor till herrgårdar utgör: från styresmannen Upmarks resa c:a 50, amanuensen Bäckströms c:a 300, fil. kand. Sellings c:a 750 fotografier. Ritnings- och anteckningsmaterialet var vid årsskiftet under utarbetande. — E. Lundquists bokförlag har under året som gåva överlämnat 729 fotografiplåtar från herrgårdar, utgörande fortsättning av den förra året gjorda donationen av bildmaterial till verket »Svenska slott och herresäten». Av arkitekt Rolands fotografisamling utgjorde c:a 100 plåtar herrgårdsbilder. Ur en skissbok av Linnerhjelm ha ett 50-tal herrgårdsbilder blivit fotograferade.

Prästgårdar. Prästgårdsundersökningarna i Södermanland ha resulterat i c:a 200 fotografier jämte uppmättnings- och anteckningsmaterial, som vid årsskiftet befann sig under utarbetande. — Dessutom har åtskilligt bildmaterial från skilda håll mottagits som gåvor och förvärvats genom köp.

Kyrkor. Från ett 30-tal kyrkor i olika delar av landet ha diverse fotografier och andra bilder insamlats.

Lösa föremål. Utöver vad som ingår av lösa föremål i ovanstående avdelningar ha insamlats ett stort antal fotografier av möbler, allehanda husgeråd, dräkter och textilier m. m. samt av ritningar till inredningar o. dyl.

Hazeliusarkivet.

Hit hava genom gåvor förvärvats: av överintendenten John Böttiger ett par hundratal s. k. P. M.-lappar från Artur Hazelius; av tvenne dalkullor, som varit i museets tjänst, respektive 3 och 7 brev från Artur Hazelius 1887—99, belysande för dåvarande arbetsförhållanden.

Tillfälliga utställningar, byten, depositioner, utlån.

Utställningar. I lokalen för tillfälliga utställningar var under tiden 15 febr.—6 april 1926 anordnad en utställning av ett urval av museets norska vävnader och broderier.

I samma lokal höll De svenska hemslöjdföreningarnas riksförbund sitt årsmöte i förening med en utställning av textilkonst den 8—21 april.

Genom grevinnan Wilhelmina von Hallwyls välvilja fick museet tillfälle att under tiden 14 okt.—1 nov. i lokalen för tillfälliga utställningar visa ett urval av de fynd som gjorts vid de av prof. Nils Lithberg ledda utgrävningarna vid Schloss Hallwyl i Schweiz. I samband härmed utgavs en av prof. Lithberg författad beskrivning.

Urval av museets nyförvärv under året hava i flera omgångar varit utställda dels i lokalen för tillfälliga utställningar, dels i nyförvärvsrummet i kolonnvåningen.

Med anledning av hundraårsdagen av Per Henrik Lings födelsedag anordnade Livrustkammaren i stora hallen 15—28 nov. en utställning av de personliga minnen av Ling som tillhöra Livrustkammaren och Nordiska Museet.

Depositioner. Den mest betydelsefulla depositionen är den av framlidna fru Ingeborg Petrelli, f. Eketrä, sammanbragta spetsinsamlingen, som av hennes make krigsarkivarien J. Petrelli överlämnats till museet. Samlingen omfattar mestadels svenska spetsar, omkring 1100 nummer, men den innehåller även en del danska, belgiska, italienska, franska, engelska, irländska, tyska och ryska äldre och nyare spetsar. Dessutom en stor samling avbildningar av spetsar i såväl privat som offentlig ägo, mönster med åtföljande prover från Vadstena knyppelskola, prov på tråd, knyppelpinnar, knyppeldynor samt ett synnerligen värdefullt specialbibliotek, omfattande 37 band, varav ett tiotal större planscher, samt ett 40-tal broschyrer. Fru Petrellis stora intresse för den svenska spetsknypplingen och hennes energiska arbete för denna fina konststarts förädlande, icke minst genom bildandet av knyppelskolor och anskaffandet av vackra gamla och nya mönster, är för hela Sverige bestående.

Förutom de från Statens Historiska Museum redan under 1925 emottagna men först under detta år genomgångna och katalogiserade samlingarna (jfr sid. 31) ha i deposition av fru Paula Lindeberg, f. Beyel, Stockholm, lämnats en kvinnodräkt från Ösel, Estland, och en från Palestina, och av antikvitets-handlaren N. M. Åmell, Stockholm, ett bord och ett säte från Brunflo socken i Jämtland.

Utlån. Till en tillfällig utställning i Röhsska Konstslöjdmuseet i Göteborg utlånades några trämodeller till järnugnshällar. — Till samma museum voro i maj utlånade ett täcke och ett prov, båda i rosengång. — Till Kulturmässans i Kalmar utställning av herrgårdskultur ett bord med inlagd bild av Kalmar domkyrka. — Till Västmanlands fornminnesförenings museum, i oktober 9 st. täcken i krabbasnår och munkabälte från Västmanland. — Till

Södermanlands länsmuseum, Nyköping i oktober 4 st. broderade hängkläden från Blekinge.

Samtliga dessa föremål ha inom bestämd tid i oskadat skick återlämnats.

Utgivna arbeten.

Museets publikationer. Tidskriften *Fataburen* 1926, omfattande fyra häften, av vilka h. 3—4 såsom dubbelhäfte, 232 sid. Med sistnämnda häfte följde Redogörelse för Nordiska Museets utveckling och förvaltning år 1925, 75 sid., samt Redogörelse för Kungl. Livrustkammarens och därmed förenade samlings utveckling och förvaltning år 1925, 18 sid.

En Vägledning genom Skansens vagnhall av Gösta Berg har under året utgivits (24 sid. med 8 fig.) Av de i *Fataburen* 1926 ingående uppsatserna av Sigurd Wallin och Gösta Selling om Artur Hazelius födelsehus trycktes en särskild separatupplaga (108 sid. med 55 fig.).

Vidare har genom museet utgivits en andra del av Sigurd Erixons Möbler och heminredning i svenska bygder, varom se nedan under Erixon, samt de båda bildhäftena Gustaviansk stil i Nordiska Museet (71 sid.), redigerat av Sigurd Wallin och Uppland i Nordiska Museet och Upplandsmuseum (104 sid.), redigerat av Sigurd Erixon.

Av tjänstemännen utgivna arbeten. Styresmannen dr Upmark: Artiklar i *Nordisk Familjebok* och i bildhäftet *Gustavianska stilen*; redigerat och utgivit Samfundet S:t Eriks årsbok 1926.

Intendenten Hammarstedt: Artiklar i *Nordisk Familjebok*, 2:a och 3:e uppl. och uppsatserna »Jul- eller bröllopsgran?» i *Folkminnesstudier* tillägnade H. Celanders d. 17 juli 1926 samt »Två askar med runkalender» i *Uppland i Nordiska Museet och Upplandsmuseum*; recensioner och anmälningar i *Fataburen* 1926.

Intendenten Erixon: »Möbler och heminredning i svenska bygder» del. II, LXIII sidor text, 264 sidor planscher och 8 färgplanscher; »Schwedische Bauernmalereien» i *Jahrbuch für historische Volkskunde*, utgiven av Wilhelm Fraenger, Band II: Vom Wesen der Volkskunst (Berlin); uppsatser i *Uppland i Nordiska Museet och Upplandsmuseum* (Inledning, Möbler, Möbelmålning, Väggmålningar, Träornamentik, Ornerade träföremål, Askar med vridlock, Runstavar, Vävlunor och Träkärl); redigerat nämnda arbete; »Aktuella arbetsuppgifter» i »Notiser från arbetarnas kulturhistoriska sällskap»; artiklar i *Nordisk familjebok* och i *Samfundets för hembygdsvård serie av tidningsartiklar*.

Intendenten Wallin: Redigerat museets bildhäfte *Gustaviansk stil*; »Hazelius huset på Skansen» i *Fataburen* 1926.

Amanuensen Ambrosiani: Tegelbyggnader i Norden. I. Byggnader från romansk tid. Särtryck ur tidskriften Tegel; Nya bidrag till boktryckarkonstens historia, Rtg 1926; Sommarmötet i Kalmar från den 18 till den 21 juni 1926 i Rtg; diverse notiser och referat i Sveusk Papperstidning och i Rtg 1926. Tillhört redaktionen av »Vapen och dräkter på svenska gravstenar från äldre Vasatiden, avbildningar tillägnade Rudolf Cederström den 3 september 1926.» Redigerat Föreningens för Svensk kulturhistoria tidskrift Rtg under år 1926.

Amanuensen Bäckström: »Rörstrand 1726—1926; några konturer», i Ord och bild; »Rörstrands keramiska samling» (= a. b. H. Bukowskis auktionskatalog n:r 256; i samarbete med fil. dr K. Asplund); — Artiklar i museets bildhäfte Gustaviansk stil.

Amanuensen Klein: »Dyngbröllopet» vid Haneberg i Folkminnen och Folktankar 1926; Den lapska torvkåtan som nordisk husform, Fataburen 1926; Uppsatser i Uppland i Nordiska Museet och Upplandsmuseet (Roslagens storbåtar, Bröllopsstänger, Nyckelharpor); Minnen av svensk fattigvård i Nordiska Museet i Tidskrift för fattigvård, 1926; artiklar i Bonniers konversationslexikon (rörande folklivsforskning samt Runö m. fl.). Recensioner i Nordisk Tidskrift, Svenska Dagbladet; artiklar i denna tidning, Stockholms Tidningen m. fl. Redigerat Sv. Fornminnesföreningens tidskrift Hävd och Hembygd.

Amanuensen Berg: Vägledning genom Skansens vagnhall med där utställda fordon, bårdon och redskap belysande boskapsskötselns historia; uppsatser i Uppland i Nordiska Museet och Upplandsmuseet (Selkrokar, Bogträn, Slädar och Slafat); artiklar i Nordisk familjebok, 3:e uppl.: Dalsland (tills. med Sigurd Erixon), Eldstad etc.; recensioner i Fataburen, Fornvännen och Svenska Slöjdföreningens tidskrift samt artiklar och recensioner i dagspressen; biträtt styresmannen vid redigerandet av Fataburen.

Amanuensen Svensson: Den skånska fastlagsleken »Ta ringarna», Rtg 1926; Maj- och midsommarvisor i sydöstra Skåne, Folkminnen o. Folktankar, 1926; uppsatser i Uppland i Nordiska Museet och Upplandsmuseet (Rockblad, Linfästen och blånkronor, Mangelbräden); recensioner i Fataburen 1926; artiklar och recensioner i Socialdemokraten.

Amanuensen fröken Lewin: artiklar i museets bildhäfte Gustaviansk stil; artiklar i Nordisk Familjebok (Dräkt etc).

Amanuensen fröken Hagberg: »Ta haren». Ett gammalt skördebruk, Rtg 1926; Elisabeth Lemke. En den tyska folklivsforskningens pionjär, Rtg 1926; Mittsommer in Schweden, Jenaische Zeitung; Påskägg i J. U. F. Bladet. Nr. 7 (Jordbrukarungdomen); Krycke-brev i Uppland i Nordiska Museet och Upplandsmuseet; Gammaldags Jul i Jultoner. Vita Bandets jultidning, 1926; Swedish Christmas in olden times i American Scandinavian

Review, Julnummer; Från en forskningsfärd för Nordiska Museet, Aftonbladets Halvveckoupplaga B. 11. 1926.

Amanuensen fröken Cederblom: uppsatser i Uppland i Nordiska Museet och Upplandsmuseet (Upplands folkdräkter, Stuginteriör från Häverö socken, Kvinnodräkter från Häverö socken, Tillbehör till kvinnodräkten, Mansdräkt från Länna socken och Mansdräkter från Tjockö).

Amanuensen fröken von Walterstorff: Katalog över norsk textiltställning på Nordiska Museet; uppsatser om ryor i Uppland i Nordiska Museet och Upplandsmuseet; artikel i museets bildhälfte Gustaviansk stil.

Undersöknings- och studieresor.

Styresmannen Upmark: reste d. 20 mars till Paris, där han vistades för studier till den 15 april; deltog i Samfundets för hembygdsvård möte i Linköping 1—5 juli och företog 30 juli—4 aug. en färd per automobil till herrgårdar i Södermanland, Östergötland och Småland; 10—11 november till Julita i Södermanland.

Intendenten Erixon 7—8 mars (på egen bekostnad) resa till Gävle, Falun och Ore sn i Dalarna, till Uppsala vid olika tillfällen bl. a. 21 maj för att tjänstgöra som andre opponert på fil. lic. Ragnar Jirlows avhandling »Zur Terminologie der Flachsbereitung», för studium av Upplandsmuseet etc.; 5 juni—28 juli och 2 augusti—12 september på byundersökningsresor i Dalarna; 11—12 oktober till Kisa Östergötland; 10—11 november till Julita i Södermanland.

Intendenten Wallin: besökte 22 febr. på riksantikvariens uppdrag Dädesjö prästgård i Småland; studerade 26 febr. hemkulturella utställningen i Gävle; bevistade 12—14 juni kulturmässan i Kalmar och deltog i fornminnes- och museiföreningarnas gemensamma möte därstädes 18—21 i samma månad; gjorde den 1 juli ett studiebesök i Norrköping; studerade 7—11 juli herrgårdar och kyrkor i Västmanland och Uppland, under augusti månad herrgårdar och boställen i trakten söder om Stockholm och prästgårdar i det övriga Södermanland samt 5—8 sept. slott, herrgårdar och kyrkor i Uppland, Västmanland och Södermanland; stunderade 15 sept. Strängnäs läroverks minnesutställning och gjorde i övrigt flera smärre studie- och inköpsresor till olika orter i Uppland och Södermanland; gjorde under okt. månad på egen bekostnad resor inom olika delar av södra Sverige och till Hälsingör; avhämtade 21—23 dec. i Ängelholm en till museet donerad samling.

Amanuensen Bäckström: 17—18 maj till Eskilstuna och Spånga säteri (auktion); resor i samband med herrgårdsexpedition i Södermanland 21—30 juli, 3—14 och 18—28 augusti; 3—7 september till Köpenhamn; resor på

egen bekostnad 1—20 januari samt 21—31 december till Berlin, München, Neapel och Pompeji med studier i flera därvarande museer och samlingar.

Amanuensen Ambrosiani: I juni i samband med mötena i Kalmar till östra Småland och Öland; i september till norra Uppland och runt Mälaren; på egen bekostnad till Köpenhamn, ett antal själländska småstäder, Hälsingborg och Halmstad; diverse kortare resor i Stockholmstrakten.

Amanuensen Klein: Undersökningar av fiskekulturen vid Östergötlands, N. Smålands och Gotlands kuster under juni, i Upplands skärgård och Hudiksvalls skärgård under juli och augusti, på spridda ställen i Närke, Dalarnas Bergslag och Västerdalarna under juni—oktober och november (sammanslagt c:a 40 dagar). Undersökningar och filmupptagningar av danser och gelbgjuteri i Dalarna under nov. och dec. (c:a 18 dagar).

Amanuensen Berg: Resa den 2 jan. till Lindesbergs stad för besök i museet därstädes; den 27 febr. till Södertälje för hållande av föreläsning vid Östra Sörmlands kulturhistoriska förenings årsmöte och studier i dess museum; besökte i april på riksantikvariens uppdrag Björkö i Adelsö sn, Uppland; ledde den 8 juni—16 sept. med 14 dagars uppehåll en byundersöknings-expedition i Dalarna; inspekterade i juni arkitekten Lindros undersökningar i By sn, Dalarna och instruerade i augusti expeditionen i V. Vingåkers sn, Södermanland; besökte vid flera tillfällen under året Uppsala för studier i Upplandsmuseet och Västerås för studier i därvarande museum; dessutom ett antal kortare resor inom Södermanland, Västmanland och Närke (dels i tjänsten, dels på egen bekostnad).

Amanuensen Svensson: Den 30 mars—21 april i Lima sn, Dalarna i och för nedtagandet av den till Skansen från Skälmo by förvärvade stugan och för studier och föremålsinsamling i samband härmed; gjorde under samma tid besök i Venjan och Mora i och för byggnadsförvärv; ledde d. 8 juni—26 sept. med 14 dagars uppehåll byundersökningarna i Västerdalarna och i bergsmansocknarna kring Falun; dessutom på egen bekostnad i mars besök i Eskilstuna och Västerås för museistudier och i juli och oktober resor i Småland, Blekinge och Skåne.

Amanuensen fröken Anna Lewin: Till Skåne för dräkt- och textilstudier på herrgårdar 14—17 juni; deltog 18—21 juni i museimannamötet i Kalmar; åtföljde och biträdde fröken Cederblom under expeditionen för dräktforskning i Dalarna.

Amanuensen fröken Cederblom: ledde en expedition till Dalarna 18 juni 13 juli för studier av dräktskick och inköp av dräkter; resa till Kalmar, Linköping och Norrköping 19—27 augusti; besökte Hemslöjdsutställningen i Katrineholm den 27 september.

Amanuensen fröken Hagberg: till Leksand och Siljansnäs 6—8 febr.; till Småland 6—31 mars. Deltog 24 april i Upplands Fornminnesförenings

årsmöte och den 24 maj i dess sommarmöte. Besökte under sommarledigheten i juni—juli Klagenfurt och Graz i Österrike; reste 4 okt.—6 nov. inom Östergötland och Småland.

Amanuensen fröken v. Walterstorff: reste i Gästrikland en vecka 25—31 maj för textilförvärv; besökte hemslöjdsutställning och museiföreningsmöte i Kalmar i juni; reste i Dalarna 3—31 juli för textilstudier och förvärv för samlingarna, varvid 18 socknar och kapellförsamlingar undersöktes, av vilka 15 något mera ingående; besökte den 27 sept. utställning i Kastrineholm.

Amanuensen fröken Upmark: resa via Berlin till Paris för museistudier under mars månad.

By- och folklivsundersökningarna.

Under 1926 ha byundersökningarna omlagts efter ett vidare program än förut, vilket möjliggjorts genom att lotterimedel beviljats härför. Såsom under föregående år ha dessutom jämte en del av museets reseanslag också ett intendenten Sigurd Erixon tilldelat statsanslag av 3,000 kr. stått till förfogande. Slutligen ha bidrag erhållits från en del andra institutioner. Arbetet har i första hand varit inriktat på Dalarna — där det bedrevs i samförstånd med Dalarnas hembygdsförbund, Dalarnas fornminnesförening och en mängd olika sockenföreningar samt Stora Kopparbergs bergslag — men har även berört ett flertal andra bygder. Det har varit fördelat på två huvudsektioner. Den ena som varit inriktad på bebyggelse, samfundsväsen, näringar, arbetsliv, slöjder, textilier och dräkter och härmed sammanhörande sedvänjor har stått under ledning av intendenten Sigurd Erixon. I den andra, som har varit inriktad på sed och tro, har intendenten Hammarstedt varit forskningsledare. En tredje mindre sektion omfattar utländska undersökningsresor.

Sektion I. Har omfattat följande expeditioner och undersökningar;

1) En expedition i Ovensiljan, Österdalarna och delar av Bergslagerna i Dalarna pågick med 4 dagars avbrott från 5 juni till 12 september. Expeditionen färdades i bil. Ledare: intendenten Sigurd Erixon. Medarbetare: arkitekt Mogens Mogensen, kand. Olof Ekberg och under en längre eller kortare del av tiden antikvarien Ola Bannbers, fil. dr Bertel Hintze, fil. kand. Lennart Björkquist och teknolog Nils Berglund. Arbetet i Älvdalens sn försiggick i direkt samarbete med Älvdalens kommun och hembygdsförening.

2) En expedition inom samma huvudområde som föregående expedition, men i andra socknar. Pågick 8 juni—16 september med 14 dagars avbrott. Ledare: amanuensen Gösta Berg. Deltagare under längre delar av tiden:

arkitekten John Lindros, teknologen Rolf Hagstrand, fil. kand. Anders Nygård och kartografen Rune Carlsten.

3) En expedition i Västerdalarna. Pågick 8 juni—15 sept. med 14 dagars avbrott. Ledare: amanuensen Sigfrid Svensson. Medarbetare under längre delar av tiden: konstnären Olle Homman, teknologen Nils Berglind, arkitekten Gunnar Sundbärg, kand. Sam Owen Jansson och herr Evert Eriksson.

4) En expedition för undersökning av bergsmanskulturen omkring Falun utförd i samarbete med Stora Kopparbergs bergslags A.-B. Pågick 13—30 sept. Ledare: amanuensen Sigfrid Svensson. Medarbetare: arkitekten Mogens Mogensen och kand. Olof Ekberg.

5) En resa för uppmätning och fotografering i By sn i Dalarna av arkitekten John Lindros. Pågick 8—28 juni. Arbetet skedde i samförstånd med By sockengille.

6) Resor för avbildning av vägg- och takmålningar i akvarell av kand. G. Ullenius. Har berört platser i Småland, Östergötland, Södermanland, Västmanland och Dalarna. Ha skett i olika repriser under april, maj, juni, sept. och under oktober.

7) En expedition i Norrbottens svenskbygder. Pågick 15 aug.—15 sept. Ledare: intendenten Bertil Waldén. Medarbetare: kand. Börje Nordström och teknologen Olof Karth. Skedde i samarbete med Norrbottens hembygdsförening.

8) Resa i Gästrikland för uppmätningar i Storviksbygden. Pågick under 14 dagar i augusti månad genom arkitekten Haquin Carlheim Gyllenskiöld och rektor Karl Hedlund, Storvik. Skedde i samarbete med Ovanåkers hembygdsförening.

9) En expedition i V. Vingåkers sn i Södermanland. Pågick under tiden 2 aug.—10 sept. Ledare: fil. kand. Sven Drakenberg. Medarbetare: teknologen Rune Welin. Skedde i samarbete med Vingåkers kommun och hembygdsförening.

10) En expedition på Gotland. Pågick 19 sept.—18 okt. Deltagare: fil. kand. Lennart Björkquist, fil. kand. Sven Drakenberg och arkitekten John Lindros. Skedde delvis på bekostnad av Gotlandsfonden.

11) Undersökningsresor rörande textilier i Dalarna och Gästrikland utfördes under tiden 3—31 juli i Dalarna och 25—31 maj i Gästrikland av amanuensen fröken Emelie von Walterstorff. Resan var kombinerad med inköpsarbete, varom se sid. 14 ff.

12) Expedition i Dalarna för undersökning av dräktskicket. Pågick 18 juni—12 juli. Ledare: amanuensen fröken Gerda Cederblom. Medarbetare: amanuensen fröken Anna Lewin. Resan var kombinerad med inköpsarbete, varom se sid. 12 ff.

13) Resor av amanuensen Ernst Klein för undersökningar av fiskemetoder och fiskarkultur på ostkusten. Berörde Smålands, Gotlands, Östergötlands, Södermanland, Upplands och Ångermanlands kuster. Pågick i repriser under olika tider av året (sammanlagt c:a 40 dagar).

14) Resor för undersökning av fiskredskap och fiskemetoder i Kalmar län genom fil. mag. Ivar Modéer, Uppsala. Pågick i olika repriser under sommaren.

15) Resor för undersökning av äldre linberedning i Halland genom redaktören Albert Andersson, Varberg. Pågick i olika repriser under sommaren.

16) Resor för undersökning av äldre byväsen i Bara härad i Skåne genom amanuensen fil. kand. Bengt Engström, Lund. Pågick i skilda repriser under sommaren.

Sektion II: För arkivet för svensk folkkännedom häva likasom under föregående år (Redgörelse se Fatab. 1925 s. 47) åtskilliga undersöknings- och insamlingsresor utförts såsom följer:

1) I Östergötland, Småland och Södermanland under oktober och november av amanuensen fröken Louise Hagberg.

2) I Ångermanland i juni av fröken Ella Ohlson.

3) I Uppland, Södermanland och Östergötland i juli och augusti samt senare under året av fru Anna Arwidsson.

4) I Värmland under september och oktober av fil. stud. Brynhild Wilén.

5) Likaledes i Värmland i juli av fru Emy Granquist.

6) I Västergötland under sommaren (juni—sept.) av fil. lic. C. M. Bergstrand.

Sektion III: En utländsk resa företogs för museets räkning av fil. kand. Dag Strömbäck under juli månad. Resan sträckte sig till Island, och gav till resultat en del anteckningar av olika slag.

Undersökningar av de högre ståndens kultur.

Med hjälp av de museet tilldelade lotterimedlen har undersökningsarbetet även å de högre ståndens olika områden under året kunnat utföras i åtskilligt större omfattning än tidigare. Årets undersökningar ha bedrivits på nedan angivna huvudområden och i stort sett utgjort fortsättning på tidigare begynta eller planerade arbeten.

Hantverks-historiska undersökningar ha under tiden juli—september bedrivits i västra Sverige under ledning av amanuensen vid Göteborgs museum, fil. lic. Gösta Montell med fil. kand. Murre Möller som medarbetare. Arbetena, som bekostats, av lotterimedel, ha varit förlagda till spridda orter i

Västergötland, Småland och Bohuslän och omfattat huvudsakligen följande yrken: vagnmakeri, träskomakeri, trätoffelmakeri, laggnings-, sållmakeri, snusdosmakeri, korgmakeri, borstbinderi, piskmakeri, vävskedmakeri, tillverkning av Smålandspungar, hornskedmakeri, gelbgjuteri, kammakeri (mässingskammor), stångjärnsmide och brygd. I samband med avbildning och beskrivning av arbetsmetoder och redskap ha förvärv gjorts av serier av verktyg och halvfabrikat. Dessa förvärv ha gjorts för medel, som ställts till förfogande av Stockholms Stads Hantverksförening. Då samlingarna ej kunnat inventarieföras under året kommer redogörelse för desamma att inflyta först i nyförvävsredogörelsen för 1927.

Tillsammans med garveriidkaren, direktör Gösta Ehrnberg, Simrishamn, har amanuensen vid K. Livrustkammaren Torsten Lenk under sammanlagt omkr. en halv månad gjort en orienteringsresa till garverier inom Skåne. Resan bekostades huvudsakligen av privata medel men åtnjöt bidrag från Nordiska Museet. Arbetsresultatet, föremål och arkivmaterial, har fördelats mellan Nordiska Museet och Garveriidkareföreningens samlingar i Malmö Museum.

Prästgårdsundersökningar. Under senare delen av augusti bedrevs studier i prästgårdar i Södermanland av intendenten Wallin med biträde av arkitekten Eric Walin. Ett 30-tal gårdar i olika delar av landskapet avbildades och uppmättes. Arbetet bekostades av lotterimedel.

Vid amanuensen Gösta Sellings härnedan omtalade herrgårdsexpedition söder om Stockholm besöktes även områdets prästgårdar.

Herrgårdsundersökningarna ha under året fortsatt efter i huvudsak samma linjer som förut. Utom genom lotterimedel ha till dem erhållits medel genom de sid. 6 omnämnda gåvorna av friherrinnan Louise Falkenberg, f. Ekman, och av konsul Hjalmar Wicander. De expeditioner som deltagit i arbetet ha varit följande:

1) En expedition pågick i nära anslutning till föregående sommars arbetsfält, söder om Flen samt norr och söder om sjön Yngaren under ca 30 dagar och besökte därvid 30 större och mindre gårdar. Ledare: amanuensen Arvid Bäckström. Medarbetare under längre eller kortare tid: teknologen A. Nilsson, arkitekterna F. Bensow, E. Walin och H. Norgren.

2) En expedition i trakterna söder om Stockholm, där förstadsbildningar med ty åtföljande styckningar ganska hastigt gå fram över äldre egendomar (i Brännkyrka, Nacka, Huddinge, Botkyrka, Österhanninge och Bromma) pågick under ca 35 dagar och besökte 45 herrgårdar och boställen. Ledare: fil. kand. Gösta Selling. Medarbetare under längre eller kortare tid: arkitekt E. Walin och teknologerna S. Brofelt och A. Nilsson. Vid några tillfällen deltog också styresmannen Upmark och intendenten Wallin.

3) En expedition till olika herrgårdar i Södermanland, Östergötland och Småland företogs 30 juli—4 aug. av styresmannen Upmark.

4) En expedition till några herrgårdar i Skåne företogs 14—17 juni av amanuensen fröken Anna Lewin för studium av där bevarade dräkter och textilier.

Filmupptagningen.

Sedan Nordiska Museet av K. Maj:t erhållit ett understöd av 3,000 kr. för upprättande av ett filmarkiv med svenskt kulturhistoriskt innehåll, varom se sid. 6, hava under året ett antal filmer upptagits under ledning av amanuensen Ernst Klein. De med hjälp av nämnda anslag samt på andra vägar möjliggjorda upptagningarna, vilkas resultat utgöra det första beståndet i museets filmarkiv, äro:

- 1) *Huppleken*, folkdans i Floda.
- 2) *Tre svenska kontradauser*, upptecknade av Fr. v. Ehrenheim 1785 (manuskript i K. Biblioteket) och rekonstruerade.
- 3) *Tröskning med slaga* upptogs på Skansen i oktober 1926.
- 4) *Fyramanspolska*, Dalarna, Grangärde sn, Vännebo; upptogs den 16 dec.
- 5) *Slängpolska, Kulldansen, Tyska polskan, Hagervals, Gammelvals, Stiglek, Polkett, Vändlek, Skåningen*, Dalarna, Grangärde sn, Stakheden; upptogs d. 16 dec.
- 6) *Björndansen, Stigvals*, Dalarna Floda sn; upptogs d. 17 dec.
- 7) *Leksandslåten*, Dalarna, Leksands o. Siljansnäs socknar; upptogs d. 19 dec.
- 8) *Gelbgjuteri* (gjutning av hästklockor), Dalarna, Gustafs sn. C. L. Göransson i Bomsarbet; upptogs den 18 dec.

Jämte filmerna äro fullständiga beskrivningar, musikuppteckningar m. m. till innehålllets förtydligande, avsedda att arkiveras.

Föreläsningar och demonstrationer.

I stor utsträckning har genom museets försorg anordnats demonstrationer av samlingarna för korporationer och sällskap. Flera av tjänstemännen ha även på anmodan av hembygdsföreningar och dylika organisationer i skilda bygder hållit ett stort antal föreläsningar över ämnen i anknytning till museets verksamhet.

Offentliga uppdrag, utredningar och museal rådgivning.

I ett flertal fall har museet och enskilda tjänstemän på uppdrag av riksantikvarien verkställt utredningar och avgivit yttranden rörande olika kulturminnesvårdande ärenden.

Här bör också nämnas den undervisning som ägnats personer som för vinnande av museal utbildning tjänstgjort vid museet (jfr sid. 5). I de flesta fall gäller det här krafter, som ägnat sig åt kulturminnesvårdande arbete ute i landsorten.

Styresmannen UPMARK har varit ledamot av den av Stockholms Stadsfullmäktige tillsatta kommittén för utredning av frågan om ett Stockholms stads museum.

Intendenten ERIXON har under 1926 varit ledamot av ledningen för Uppsala landsmålsarkiv. — Han har vidare uppgjort förslag och planer till fri-luftsmuseer åt Värmlands fornminnesförening i Karlstad och Västra Värmlands fornminnesförening i Arvika samt uppgjort plan för och biträtt vid uppställningen av Dalarnas fornminnesförenings samlingar i dess nya lokaler. Dalarnas hembygdsförbund och ett stort antal hembygdsföreningar ute i socknarna har han biträtt genom råd och yttranden. Han har vidare givit råd för omdaning av Julita museum samt givit anvisningar åt Hyltebygdens hembygdsförening i Småland och åt Härkebergakommittén i Uppsala. Slutligen har han till riksantikvarien avgivit yttranden rörande en småländsk loftstuga, hembygdsgård på Björkö etc.

Intendenten WALLIN har med råd och anvisningar biträtt Tullmuseet i Stockholm, Upplands sydvästra hembygds-gille och Dädesjö hembygdsförening samt givit råd för nydanning av Julita museum.

Amanuensen BÄCKSTRÖM närvar som Nordiska museets representant vid öppnandet den 4 september av Det danske Kunstindustrimuseums nya lokaler, Bredgade 66, Köpenhamn; har medverkat i arbete för att i bild rädda Rörstrand åt eftervärlden, som igångsattes av Nordiska Museet och Tekniska Museet och varav det viktigaste blev en film, bekostad av Samfundet S:t Erik.

Amanuensen KLEIN deltog såsom Nordiska Museets ombud i Härkebergakommitténs arbete såsom ledare av den s. k. kulturhistoriska Distingsmarknaden i Uppsala, vilken ägde rum februari 1926.

Amanuensen BERG har lämnat råd och anvisningar åt museerna i Lindesberg, Arvika, Gustafs sn i Dalarna m. fl. orter. Han har dessutom liksom föregående år varit medlem av Örebro läns folkbildningsförbunds folkminneskommitté.

Amanuensen SVENSSON har i samband med byundersökningarna i Dalarna ämnat anvisningar åt hembygdsföreningarna i Malung och Äppelbo angående anläggandet av deras »gammelgårdar».

Amanuensen fröken CEDERBLOM har ägnat en rätt omfattande upplysnings- och rådgivande verksamhet åt hembygdsföreningar och andra kulturella sammanslutningar vilka sysslat med allmogens dräktskick.

Till slut må även noteras, att museets rustmästare under juli månad ledde monteringen av Dala fornsals samlingar i dess nya byggnad.

Skansen.

Sedan ekonomichefen överste N. C. RINGERTZ efter en längre tids sjukdom avlidit den 31 mars, anmodade nämnden intendenten A. BEHM att tillse vidare uppehålla hans befattning med avseende på den närmaste ledningen och övervakandet av yttre arbeten, fester, friluftsteatern och restaurangrörelsen på Skansen. Skansens expedition och klädkammaren ha föreståtts av amanuensen fröken ANNA RUDBECK. Vårfestens anordnande leddes av amanuensen E. KLEIN.

Bland under året utförda mera betydande arbeten märkas särskilt den i samband med uppförandet av Artur Hazelius' födelsehus företagna rivningen och planeringen av övre materialgården, i förening med vilka arbeten anordnades ny uppfartsväg med avloppsledning, brunnar, elektrisk belysning och ny dricksfontän för allmänheten. Ovan grottorna å Nedre Solliden uppmurades en barriär av huggen granit. Två bostadslägenheter för djurvårdare gjordes färdiga i huset intill materialgården. Ny sugledning nedlades från sjö-pumpen genom Framnäsområdet till Djurgårdsbrunnsviken. Arbeten för gamla vedgårdsområdets utrymmande och planerande påbörjades i samband med vilka åtgärder kontrakt slöts med stadens renhållningsverk om bortförande av gödsel, sopor o. dyl. Nya sittbänkar utsattes kring dansbanan vid Bollnässtugan. — Inom serveringsavdelningen anlades kylrum i Nyloftet, fläktanordning och andra inredningsarbeten i Idunhallen. Å Friluftsteatern vidtogos åtskilliga byggnadsarbeten å scenen varjämte ny belysningskabel leddes till orkestern.

Skansen 1925. — Då någon redogörelse för under detta år utförda arbeten ej kom att införas i Fataburen lämnas här en kortfattad uppgift över desamma. Nyloftet färdigbyggdes och öppnades för allmänheten den 10 april; i samband härmed verkställdes en hel del planeringsarbeten. Arbetena på den nya materialgården å nedre Solliden fortsattes. Ombyggnad av dansbanan framför Bollnässtugan påbörjades. En mossbod och foderbod uppfördes. Det gamla vinterhuset för flyttfåglar revs och platsen planterades, varjämte en buskhäck ditplanterades. Rivnings- och röjningsarbeten på gamla materialgården bakom vaktstugan påbörjades.

Skansens fester m. m. Nyårshelgen på Skansen högtidlighölls med sedvanlig nyårsvaka. Koraler och fosterländska stycken spelades av K. Flottans musikkår på banan vid Bollnässtugan samt vid Renberget. Från Renberget uppläste skådespelare Uno Henning Tennysons dikt »Nyårsklockan».

25 mars, *Marie bebådelse-dag*, gavs första konserten för året av Kungl. Svea Livgardes musikkår, dirigent Emil Hessler. Svea Livgardes musikkår vikarierade under den tid Kungl. Flottans musikkår företog en konsertturné i Amerika.

30 april, *Valborgsmässoaftonen*, firades under livlig tillslutning av Stockholms förenade Studentkårer med sång av Stockholms Studentsångarförbund, dirigent musikdirektör Einar Ralf. Första gången för året folkdanser å banan vid Bollnässtugan. På Orsakullen uppfördes den gamla leken »Slå katten ur tunnan».

1 maj. *Stor majfest*. På middagen tal från tvenne talarstolar, musik av regementsmusikkårer samt sång av manskörer under ledning av musikdirektörerna Einar Ralf och H. Lundvik. Festen avslutades med konsertavdelning på Orsakullen, varvid med anledning av 100-årsminnet av Ivar Hallströms födelse av samtliga musikkårer under musikdirektör Otto P. Trobecks ledning spelades stycken ur op. »Den Bergtagna». I övrigt upptog programmet svenska kompositioner.

8 maj. *Scenska Veckan*, anordnad i Stockholm tiden 2—9 maj. *Ungdomsfest på Skansen*. — Till elever vid Stockholms allmänna läroverk och folkskolor utdelades omkr. 8,000 biljetter.

Folkdansare och spelmän samlades i Kungsträdgården och uppmarscherade till Skansen. Vid Orsakullen och på Övre Solliden hölls tal och musik utfördes samt sång av Stockholms Sångarförbund. På aftonen stort fackeltåg, runt Skansen. Fackelbärarna utgingo från trenne skilda platser varefter taget slingrade sig runt Skansens vägar fram till Bollnässtugan.

12 maj. — *Handelsförbundets Sangforening, Oslo*, dirigent Jens Berntsen, solister: Gunnar Nygaard och Sigurd Hoff.

13 maj. — *Kristi himmelsfärdsdag* — *Svenska Röda Korsets frivilliga manliga sjukvårdstrupper i Stockholm* uppvisning i samband med sitt 25-års jubileum. Å planen vid Seglora kyrka var upprättad en förbandsplats varifrån företogos demonstrationer av transporter av skadade, förbandsläggning m. m. Avslutning med uppställning på Orsakullen och medaljöverlämning av H. K. H. Prins Carl. På aftonen Skansens sedvanliga söndagsprogram med konserter, folkdanser och allmän dans å Nedre Solliden.

16 maj. — *Gymnastikens dag*. Gymnastikuppvisning av trupp från Kungl. Svea Livgarde under befäl av löjtnant Uggle på Övre Solliden samt av gossar från Östra Realläroverket å planen vid Bollnässtugan.

Pingstaftonen. — Konsert av Kungl. Svea Livgardes musikkår, folkdanser och allmän dans. De för Vårfesten å Nedre Solliden uppsatta karusellerna och skjutbanorna voro pingstaftonen och Annandag pingst öppna.

Pingstdagen. — Konsert var annonserad av Kungl. Hovkapellet, men på grund av regn måste konserten inställas.

Annandag pingst ägde den för pingstdagen planerade konserten av Kungl. Hovkapellet rum under ledning av förste hovkapellmästare Armas Järnefält. Konserten gavs i den för tillfället utbyggda musikpaviljongen på Övre Solliden. I övrigt fullständigt söndagsprogram.

26 maj—3 juni *Vårfest*. Uppland genom tiderna framställdes å olika platser. 1800-talet representerades av »*En sommarfest*» med marknad, där ungdom i vackra upplandsdräkter skötte försäljning och dansade gamla danser, 1600-talet av »*Ersmässmarknad*» å planen mellan Seglora kyrka och Bollnässtugan. I samband med denna marknad uppfördes Johannes Messenius »*Swanhuita*» av studenter vid Stockholms Högskola. *En uppländsk konungs husting* på 600-talet framställdes på Orsakullen. En skara hövdingar med sina män övade sig i idrottslekar; *Uppländskt liv under stenåldern* framställdes på Offerholmen, där tvenne stenåldershyddor uppförts och arbeten utfördes under primitiva förhållanden och med primitiva redskap.

Vårfesten var ämnad pågå endast tiden 26 maj — 1 juni, men utsträcktes t. o. m. 3 juni med uppehåll den 2 juni. Flera av vårfestdagarna voro kalla och regniga.

1 juni — *Sång av Stockholms Studentsångarförbund* under ledning av musikdirektör Einar Ralf. Konserten ägde rum på Orsakullen.

4 juni — *Kungl. Svea Livgardes* sista konsert under dess tillfälliga engagemang på Skansen. Livlig avskedshyllning.

5 juni. — *Kungl. Flottans musikkårs första konsert* efter dess återkomst från Amerika. Genom tillmötesgående från institutionen tillföll en del av inkomsten Musikerförbundets understödsfond för gamla och sjuka musiker. Musikkåren spelade till stor del det program den utfört under turnéen, och blev föremål för en hjärtlig välkomsthälsning.

6 juni — *Nationaldagen, Svenska Flaggans dag*. Högtidligheten var förlagd till Orsakullen och inleddes med Uvertyr av Söderman, varefter ordföranden i Svenska Flaggans Dag, översten och kommandanten, friherre Carl Rosenblad höll dagens högtidstal. Härefter följde konsertavdelning av Svenska Sångarförbundets Wienerkör under anförande av director musices d:r Hugo Alfvén. Korum förrättades av kyrkoherde Caspar Börjesson och härefter skedde flaggans nedhalande.

Samma dag, den 6 juni — *Militär Idrotts Stockholmsdistrikts stora militärkonsert* på Övre Solliden. I konserten deltog samtliga Stockholms regementsmusikkårer och Kungl. Flottans musikkår. Dirigenter: musikdirektörerna G. E. Hessler och C. E. Mouthan. Konserten inleddes med Svenska Arméns revelj och avslutades med tapto.

Å Nedre Solliden allmän dans samt Nöjesfältet öppet sista kvällen.

Lördagen den 12 och söndagen den 13 juni — *Studiekamratens fest* med tal, sång och musik, folkdanser och gymnastikuppvisning. I Ravlundagården uppläste skåneskalden Nils Ludvig Olsson egna dikter. Söndagen: föredrag vid Hazeliushuset av lektor Walter Fewrell om »Artur Hazelius och Skansen» samt sång av Stockholms Körförbund under anförande av direktör Sven Lizell.

13 juni — *Konsert av Svensk-Amerikanska Sångkören Nordstjärnan* från Chicago, dirigent Joel Mossberg. Som solist medverkade William Gustafsson från Metropolitan Opera i New York.

Midsommaraftonen firades med dans och lekar kring den nylödade majstängan vid Morastugan, ringlekar, folkdanser och konserter. Nergårds-Lasse berättade och fru Märta Claeson läste dikter av Fröding och Dahlgren. Dans, endast äldre danser, till musik av Skansens spelmän på banan vid Bollnässtugan, samt allmän dans å Nedre Solliden. Vid 12-slaget spelades koraler och fosterländska stycken från Håsjöstapel. Tjærtunnor och eldar brunno.

Midsommardagen vanligt söndagsprogram.

29 juni — *Kulturella Ungdomsrörelsen och Stockholms Körförbunds fest* med samling vid Nordiska Museet och uppmarsch till Skansen. Programmet upptog sång av Körförbundet, hälsningstal av domprosten professor Gustav Lizell från Uppsala samt folkdanser.

6 juni — *Frälsningsaméns Musikfest* å avstängt område vid Nedre Solliden.

26 juli — *Bellmansdagen* sång av Bellmanskören vid Orsakullen och på Övre Solliden. Konserter av Kungl. Flottans musikkår och folkdanser.

20 augusti — *Centralförbundet för Nykterhetsundervisning* firade sitt 25-års jubileum å Skansen med stor middag i Högloftet, till vilken regeringens medlemmar m. fl. mottagit inbjudan. På aftonen stort fackeltåg till Orsakullen där ett flertal tal höllos och hälsningar framfördes. Sång utfördes av direktör Gotthard Bylund. Festen fortsattes på Högloftet med föredrag av förutvarande statsminister Rickard Sandler m. fl. samt sång.

12 september — *Fest till förmån för restaureringen av Ovikens gamla kyrka i Jämtland*. Riksantikvarien Sigurd Curman höll vid Orsakullen föredrag »Varför vårda vi våra kulturminnen», och Stockholms Student-sångarförbund under Einar Ralf lät höra ett flertal sånger. I samband med festen och till förmån för Ovikens kyrka gavs konsert i Seglora kyrka av Lisa Tirén, Karin Tirén och kamrer Samuel Kinman. I Nyloftet var aftonunderhållning med sång, gamla folklåtar, polskor och vallåtar av Nils Svanfeldt samt berättelser av Delsbostintan.

6 november — *Gustav II Adolfs* och 30 november *Carl XII:s dödsdag* voro Stockholms regementen inbjudna att å skansen högtidlighålla minnesdagarna.

Artur Hazelius' födelsedag den 30 november höllo Carl XII:s drabanter vakt vid graven.

12 december *Julmarknad*, som besöktes av 16,542 personer och gynnades av vackert väder. Försäljningen gick under de korta timmar marknaden varade, raskt undan och såväl julkronor av halm, julbockar som övriga

hemslöjdsalster rönt livlig åtgång. I Bollnässtugan, ordnad som julstuga, var Delsbostintan värdinna. Lucia och fyra tärnor sjöngo i Älvrosgården och övriga stugor.

Seglora kyrka. Under den varma årstiden fr. o. m. 2 maj t. o. m. 26 september har varje söndag hållits högmässogudstjänst i kyrkan. Långfredagen var kyrkan upplåten till gudstjänst för Livregementets dragoner med predikan av regementets pastor Elis Schröderheim.

Juldagsmorgon hölls en talrikt besökt, stämningsfull julotta.

Vid flera tillfällen har kyrkan kostnadsfritt upplåtits till präster som vid besök med gamla inom olika församlingar avslutat dessa Skansen-besök med gudstjänst och sång i kyrkan.

Under år 1926 har sammanvigts 20 brudpar.

Påskaftonen den 3 april jordfästes Nordiska Museets och Skansens ekonomichef, överste Nils Conrad Ringerz. Kyrkan var vid detta tillfälle klädd med granar och på altaret, som överdragits med svart kläde, stodo vita liljor och ljus.

Violinisten Gösta Björk, ackompagnerad på piano av fröken Iris Törn, har i kyrkan givit trenne konserter med klassiskt program, nämligen tisdag den 13 och fredag den 16 juli samt den 27 augusti.

För Ovikens gamla kyrka gavs som förut nämnts konsert i Seglora kyrka söndagen den 12 september.

Minnesringning har under året ägt rum:

27 januari efter ledamoten i Nordiska Museets nämnd, justitierådet Louis Améen.

28 mars efter änkedrottning Lovisa av Danmark, född prinsessa av Sverige.

27 maj, tjugufemårsdagen av Artur Hazelius' död.

Minnesringning med stor flaggning har dessutom ägt rum den 15 november — etthundrafemtioårsdagen av Per Henrik Lings födelse.

Skansens Klädkammars förråd ökades under 1926 med ett stort antal för vårfesten förfärdigade upplandsdräkter. Efter i Nordiska Museet befintliga dräkter vävdes olika randiga tyger och syddes i Klädkammaren 11 st. kvinnodräkter samt 4 st. tröjor från Häverö sn., 2 st. klädningar från Oden-sala sn., 11 st. mansdräkter från Häverö sn., 1 st. dito från Länna av grön vadmal och 4 st. randiga västar samt två manströjor av hemvävt blått och rött randigt tyg. Efter Alexis Engdals beskrivning av fiskardräkter i Tjockö sn syddes tvenne dräkter av grovt linne med nålade mössor av ullgarn.

För vårfesten utfördes noggranna kopior av hjälmar — därav 3 st. praktfulla och 12 st. enklare — svärd och sköldar efter Vendelfynden. I Klädkammaren syddes dräkter, dels nya för 3 hövdingar, dels kompletterades och ändrades dräkter för 12 st. kämpar och syddes 5 st. kvinnodräkter av mjukt ylletyg.

För stenåldersgruppen anskaffades och syddes pälskläder samt tvenne kvinnodräkter, till vilka tyget vävdes i tuskaft av ofärgat ullgarn och vilka syddes efter mönster av en kvinnodräkt funnen på Jylland. Till dessa två dräkter gjordes »språngade» huvudbonader. Av Gerumsmanteln gjordes en i vävtekniken noggrann kopia — av ofärgat mörkare och ljusare ullgarn. Till övriga i vårfesten medverkande ändrades, kompletterades och syddes nya dräkter i 1600- och 1700-talens stil.

Under året har dessutom anskaffats allmogedräkter från Delsbo, Hälsingland och från Dalarna: 2 st. skinnkjolar med vidfästa livstycken från Sollerö, använda vid Skansens julmarknad, 1 st. skinnröja från Mora sn, 1 st. mansröja från Gagnef sn av grön vadmal med mönsterstickade röda och svarta ärmor. I övrigt kopior av dräkter från olika landskap, såväl sydda i Kläd-kammaren som inköpta.

För deltagare i Skansens folkdanser och ringlekar samt stugvakter hava sytts nya och reparerats gamla dräkter.

Till Värmlänningarna — given å Friluftsteatern — syddes och ordnades ett 40-tal dräkter Fryksdals hd., Värmland, samt inköptes en del västar, 2 st. soldatuniformer och 1 prästrock från Svenska Teatern.

Kläd-kammaren har som gåvor emottagit dräktdelar från 1800 talet samt 2 st. klädningar från 1890-talet.

Skansens Friluftsteater har under sommaren givit en repris av Värmlänningarna, av Fredrik August Dahlgren med musik av Anders Randel, förut given å Skansen åren 1911 och 1912. Första föreställningen gavs torsdagen den 10 juni och sista söndagen den 22 augusti. Under sommaren gavs 80 föreställningar och inställdes 6 st.

Teatern har liksom föregående år stått under ledning av regissören vid Kungl. Dramatiska teatern Gustaf Linden.

Konserter hava under året givits av Kungl. Svea Livgardes musikkår sön och helgdagar fr. o. m. 25 mars, vardagar fr. o. m. 8 maj t. o. m. 4 juni av Kungl. Flottans musikkår fr. o. m. 5 juni, vardagar t. o. m. 11 september, söndagar t. o. m. 10 oktober.

Restaurangrörelsen har liksom under föregående år föreståtts av källarmästare Karl Brodin och bedrivits i Högloftet och Nyloftet samt under sommarmånaderna även i och vid Idunhallen samt i Balderslunden och Bragehallen.

Besök och studier.

Besök. Hela institutionen Nordiska Museet med Skansen besöktes under år 1926 av 1,020,729 personer mot 1,040,457 under år 1925.

Samlingarna i museibyggnaden å Lejonslätten voro tillgängliga för besökande alla dagar i veckan, vardagar kl. 11—4, sön- och helgdagar kl. 1—4, utom under den mörka årstiden, då museet stängts något tidigare. — Stängt har museet under året varit 1 mars, långfredagen, 21—23 april och 21—25 december. — Tillträdet till Livrustkammaren var fritt söndagar och fredagar, övriga dagar berättigade inträdesavgiften till museisamlingarna även till inträde i Livrustkammaren.

Inträdesavgiften till museet har utgjort 50 öre per person, måndagar 1 kr. Antalet besök under året utgjorde 54,948 mot 54,101 under 1925.

januari	2,407	juli	7,052
februari	2,402	augusti	7,520
mars	4,220	september	4,309
april	4,492	oktober	4,655
maj	4,283	november	3,560
juni	7,657	december	2,389

Summa besök 54,948

Skansen har varit tillgänglig alla dagar i veckan från kl. 8 f. m. till kl. 10 e. m. (under den mörka årstiden till kl. 8 e. m.).

Inträdesavgiften till Skansen utgjorde från 1 jan. till 30 april 50 öre per person och från 1 maj till årets slut 75 öre per person.

Antalet besök under året utgjorde 965,781 mot 986,356 under föregående år och fördelade sig på de olika månaderna på följande sätt:

januari	18,517	juli	165,634
februari	11,532	augusti	158,120
mars	26,555	september	70,509
april	66,972	oktober	28,192
maj	157,473	november	16,917
juni	209,983	december	35,377

Summa besök 965,781

Studiebesök. Under år 1926 utlämnades till museisamlingarna å Lejonslätten 1,102 studiekort av vilka 1,037 även berättigade till fritt tillträde. Studier hava idkats av: Konsthögskolan, K. Tekniska Högskolan, Tekniska Skolan, Fredrika Bremerförbundets yrkeskeskolor, Handarbetets Vänners skolor, Eneroths seminarium, Brunssons vävskola, Lundins seminarium, Svensk Hemslöjd, Statens Normalskola jämte en del målar-, elementar- och folkskolor m. fl.

Å Skansen utlämnades 773 studiekort berättigande till fritt inträde samt 39 st. ej gällande för inträde. Studier hava idkats på Skansen av samma skolor och studieanstalter som i Nordiska Museet.

Fritt tillträde till Skansen har, i överensstämmelse med de av Stockholms Stadsfullmäktige stipulerade villkoren för åtnjutande av anslaget från Stockholms stad, lämnats lärjungar vid Stockholms allmänna läroverk och folkskolor samt vid av staden understödda högre flickskolor, i samlad trupp under lärares ledning. Stockholms folkskoledirektion har erhållit 2,250 frikort, gällande 1 maj—30 september till fördelning bland skolungdom och för de Högre Allmänna läroverken 750 dylika kort.

Samfundet för Nordiska Museets främjande.

Samfundets styrelse, som utgöres av samma personer som museets nämnd, har under året haft 2 sammanträden. Samfundets ledamöter hava haft ett sammanträde. Samfundets expedition har föreståtts av amanuensen fröken Lalla Kugelberg.

Den 31 dec. 1926, räknade Samfundet 2,829 ledamöter; av dessa voro 47 hedersledamöter, 152 ständiga och 2,631 stiftande ledamöter, av vilka senare 868 voro befriade från avgift.

Antalet nyingångna ledamöter under året var 265, därav 2 ständiga. Döda under året voro 4 heders-, 8 ständiga och 65 stiftande ledamöter, varjämte 274 ledamöter utgått ur Samfundet.

Nyvald hedersledamot under året:

Konstnären GUSTAF ANCARCRONA.

Avlidna hedersledamöter under året:

H. MAJ:T ÄNKEDRÖTTNINGEN av Danmark.

Apotekare GUSTAV CAVALLI.

Borgmästarinnan MARIE-LOUISE SVANBERG.

Arkivdirektor PIUS WITTMANN.

Artur Hazelius-medaljen.

Enligt Nämndens beslut har den år 1893 slagna Hazelius-medaljen den 30 nov. 1926 utdelats till följande personer, nämligen:

I silver:

Skriftställaren fil. lic. K. E. FORSSLUND, Sörvik.

Kommunalstämмоordf. L. HANSBACK, Älvdalen.

Konstnären BROR HILLGREN, Stockholm.

Skeppshandlaren AHMED IBRAIM, Alexandria.

Ingenjör ALBERT, LÖFGREN, Stockholm.

Skriftställaren CARL LARSSON i By, By kyrkby.

Rektor JUSTUS LIND, Malung.

Dr FRANS RODERENSTAM, Härnösand.
 Godsförvaltaren H. A. SPOLANDER, Kisa.
 Rådman KARL TROTZIG, Hedemora.
 Konstnären DAVID LJUNGAHL, Stockholm.
 Redaktör HELGE SUNDBERG, Drottningholm.
 Fröken FRIDA ÅSLUND, Horndal.
 Fröken ROSALIE SJÖBERG, Stockholm.
 Lektor WALTER FEVRELL, Stockholm.

I brons:

Hemmansägaren ANDERS ENGSTRÖM, Rättvik.
 Handlanden CARL GUDMUNDSSON, Leksand.
 Hemmansägaren OLLAS ANDERS HANSSON, Rättvik.
 Herr KARL LÄRKA, Mora.
 Nämndeman GUSTAV PERSSON, Torgås.
 Rättaren LARS RESTADIUS, Lima.
 Herr A. RYLANDER, Biskopskulla.

Artur Hazelius-fonden.

Fonden, rörande vars bildande hänvisas till årsredogörelsen 1923, har under året vuxit dels genom bidrag tecknade å återsända listor, dels genom direkta gåvor och slutligen genom nettobehållningar av Hazelius-aftnar.

Hazeliusaftnarna i museet ha haft följande föreläsare och ämnen:

Den 29 januari intendenten vid K. Husgerådskammaren G. M. SILVERSTOLPE: Riddarhuset.

Den 12 februari amanuensen vid Nordiska Museet fröken GERDA CEDERBLOM: Några bilder från vår storhetstid med särskild anslutning till M. G. de la Gardie's hem och liv.

Den 24 februari professor M. OLSSON: Stockholms gamla slott.

Den 13 mars konstnären K. TIRÉN: Lapparnas musik, tolkad med fiol och föredrag.

Den 26 mars professor A. LINDBLOM: Stockholms slott under 1700-talet.

Den 14 oktober professor N. LITBERG: Slakten von Hallwyl och dess stamslott.

Den 28 oktober förste folkskoleinspektören K. NORDLUND: Gammalt sockenliv i Artur Hazelii fädernebygd.

Den 16 november antikvarien fil. dr O. JANSE: Visby stadsmur.

Den 26 november N. G. SVANFELDT och R. SÄLLBERG: Gamla visor och låtar, tolkade med sång, fiol och korta orienterande ord.

Den 3 december i Konserthusets lilla sal under medverkan av SVENSKA SLÖJDFÖRENINGEN och TEKNISKA MUSEET: Kulturhlorisk film (inledningsord av intendenten T. Althin, varefter 3 filmer: Från Rörstrands porslinsfabrik 1926; Fatsvarvning i Västergötland; Hoppleken från Floda i Dalarna, med musik).

Alla aftnarne visades skioptikonbilder i anslutning till programmet, utom den 28 oktober, den 26 november och den 3 december.

Den 31 december 1926 hade fonden inestående å kapitalräkning med upplupen ränta kr 43,433:96, vilken summa oavkortad utgör fondens behållning, då 1925 års oguldna utgifter under 1926 helt avbetalats.

Insamlingen fortgår alltjämt i förhoppning att det minimum av 50,000 kr. snart nog skall förefinnas, som enligt stadgarna av den 15 dec. 1924 (se redogörelsen 1924, sid. 69) möjliggör fondens första användande till sitt avsedda ändamål »att bekosta eller understödja utgivande av skrifter, såväl vetenskapliga som populära, ägnade att sprida kunskap om det rika material till svenska odlingshistoria, som finnes samlat inom Nordiska Museet och Skansen».

Arbetet i samband med fonden, särskilt ordnandet av Hazelius-aftnarna, har närmast ålegat amanuensen A. BÄCKSTRÖM.

Ekonomi.

Nordiska Museets räkenskapskontor har stått under ledning av ekonomichefen överste N. C. RINGERTZ och efter hans död av intendenten ALARIK BEHM. Tjänstgörande ha varit amanuenserna, fröknarna SELMA STRÖM, IDA MÖLLER och fru LILLY ÅHMARK samt bokhållaren HARALD ENGWALL. Dessutom har fröken DAGMAR ASP som extra biträde tjänstgjort på kontoret.

Här nedan meddelade revisionsberättelse avser år 1925, icke år 1926. — De av Kungl. Vetenskapsakademien för år 1926 utsedda revisorererna äro professorerna v. EULER, FREDHOLM och PETERSSON.

Revisionsberättelsen för 1925 har följande lydelse:

Till Kungl. Vetenskapsakademien.

Undertecknade, som av K. Akademien utsetts till revisorer av Nordiska Museets räkenskaper och förvaltning för år 1925, få härmed efter fullgjort uppdrag avgiva följande revisionsberättelse.

Siffergranskningen har, som av bifogade intyg framgår, blivit verkställd av därtill utsedd person och har icke givit anledning till anmärkning.

Sammandrag av Nordiska Museets utgående balansräkning den 31 dec. 1925.

Tillgångar:

Museibygnaden	3,449,751: 75
Skansens kapitalvärde	1,711,324: 83
Samlingar	760,677: 67
Inventarier	58,490: 20
Bibliotek	67,932: 55

Diverse fordringar	47,428: 92
Bankräkningar	170,555: 83
Obligationer	940,879: 39
Kassabehållning	3,008: 89
	<hr/>
	Summa kronor 7,210,050: 03

Skulder:

Fonder	1,255,002: 93
Stockholms stad	21,802: 64
Andra skulder	100,416: 58
Livruskammaren	8,881: 45
Behållning vid årets slut	5,823,946: 43
	<hr/>
	Summa kronor 7,210,050: 03

Museets värdepapper befinna sig fortfarande i Skandinaviska Kreditaktiebolagets vård och förvar. Bankbeskedet härom har av oss jämförts utan att giva anledning till någon erinran.

Huvudbokens sammandrag av inkomster och utgifter visa följande ställning den 31 dec. 1925.

Inkomster:

Statsanslag	194,528: 47
Från Samfundet för Nordiska Museets främjande	8,370: 55
Inträdesavgifter	20,733: 05
Årskort	14,312: —
Förlagsartiklar	9,879: 57
Räntor	—
Fonder och anslag	39,369: 60
Överskjutande inkomst från Skansen och Skansens serv.	23,938: 56
Brist	129,721: 01
Gåvor	600: —
	<hr/>
	Summa kronor 441,452: 81

Utgifter:

Löner och arvoden	222,386: 85
Litterära arbeten och fotografering	19,153: 31
Expeditions- och resekostnader	23,288: 57
Försäkringskostnader	3,323: 54
Underhålls- och inredningsarbeten	20,942: 99
Vatten, värme och ljus	22,812: 32
Livruskammaren	11,094: 50
Samlingar, böcker och inventarier	48,859: 88
Extra renhållning och vakttjänst	12,390: 45
Sjukdoms- och olycksfallsförsäkring	588: 61
Överföring till pensionsfonden	6,000: —
Pensioner under året	4,954: —
Fester och diverse	13,833: 64
Gustav Vasa-statyn	27,500: —
Utställningskostnader	1,196: 43
Räntor	1,987: 99
Courtage och stämpelavgift etc.	1,139: 73
	<hr/>
	Summa kronor 441,452: 81

I jämförelse med föregående år har Skansens överskott minskats med kr. 24,795: 19 men årets behållning ökats med kr. 85,818: 97.

Till Kungl. Vetenskapsakademien.

I sammanhang med revisionen av Nordiska Museets räkenskaper och förvaltning hava vi granskat Samfundets för Nordiska Museets främjande räkenskaper för år 1925 och därvid icke funnit någon anledning till anmärkning.

Stockholm den 11 februari 1927.

H. v. Euler.

Alfred Pettersson.

Vid siffergranskning av 1925 års räkenskaper för Nordiska Museet och Samfundet för Nordiska Museets främjande har någon anledning till anmärkning icke förekommit; alla utgiftsposter hava vid jämförelse med bilagorna visat sig vara riktigt verifierade, vilket härmed intygas.

Stockholm den 10 december 1926.

Hj. Tillberg.

Samfundet Nordiska Museets Vänner.

Styrelseberättelse för år 1926.

Samfundets medlemsantal, som den 31 december 1925 uppgick till 183 personer däraf 114 ständiga och 69 årligen betalande ledamöter, uppgick den 31 december 1926 till 179 personer, däraf 163 ständiga och endast 16 årligen betalande ledamöter.

Ökningen av de ständiga ledamöternas antal har berott på det tillfälle som i enlighet med här nedan omnämnda, av Samfundet den 3 juni 1926 fattade beslut, bereddes förutvarande årligen betalande ledamöter att bliva ständiga genom inbetalande på en gång av det belopp, som utgjorde skillnaden mellan summan av inbetalade årsavgifter och ständig ledamotsavgift.

Härav hava 49 personer begagnat sig; det sammanlagda belopp, som härigenom tillfördes Samfundet uppgick till 11,100 kronor och har detta belopp tillförts »ständiga ledamöters fond», vilken vid 1926 års slut uppgick till 125,100 kronor. — Givetvis har detta medfört en motsvarande minskning i antalet av årligen betalande ledamöter. — Dessutom hava under året 2 årligen betalande ledamöter avlidit och 2 utgått ur Samfundet.

Årsmötet ägde rum i Bergsmansgården (Laxbrostugan) å Skansen den 3 juni 1926. Därvid föredrogos årsberättelser för åren 1924 och 1925 samt revisionsberättelser för båda dessa år, för vilka styrelsen erhöll ansvarsfrihet.

Vid årsmötet beslöt Samfundet jämväl att antaga ett vid styrelsens sammanträde den 18 november 1925 väckt och av styrelsen för dess del vid sammanträde den 14 maj 1926 godkänt förslag till ändring av Samfundets stadgar, varigenom stadgarnas § 5 första stycket erhöll följande tillägg, nämligen:

»styrelsens ledamöter samt revisorer och ersättare väljas för en tid av tre år».

Slutligen beslöt Samfundet likaledes vid det nämnda årsmöte att godkänna det vid styrelsens sammanträde den 18 november 1925 väckta och den 14 maj 1926 godkända förslaget att de personer som voro eller tidigare varit årligen betalande ledamöter av Samfundet skulle beredas tillfälle att under år 1926 bliva ständiga ledamöter genom inbetalande på en gång av det belopp, som utgjorde skillnaden mellan summan av inbetalade årsavgifter och ständig ledamotsavgift, 1,000 kronor.

Sedan meddelat blivit dels att förutvarande vice ordföranden presidenten Nils Lilienberg avlidit den 4 maj 1926, dels att grevinnan Ella von Rosen, f. Wijk, skriftligen anhållit, att icke ifrågakomma till eventuellt återval, företogs val av styrelse för en tid av tre år, d. v. s. t. o. m. årsmötet 1929, varvid till ordförande omvaldes H. K. H. Hertigen av Västergötland Prins Carl och till övriga ledamöter nyvaldes disponenten Karl Salin och grevinnan Siri Oxenstierna, f. Wallenberg, samt omvaldes till skattmästare hovjägmästaren Helge Johnson och till sekreterare fl. dr Gustaf Upmark; till ersättare valdes riksantikvarien Sigurd Curman och friherre Carl Fr. Bennet. — Till revisorer omvaldes, likaledes för en period av tre år disponenten Harald Almström och direktören Gösta Carr och till ersättare nyvaldes direktören Otto Salmonson.

Vid årsmötet serverades te i Laxbrostugan, varefter intendenten vid Nordiska Museet Sigurd Erixon höll ett föredrag om den svenska bergsmanskulturen samt demonstrerade Laxbrostugan och den nyuppförda svalgångsboden. Slutligen besågs även det nyuppförda Hazeliushuset å Skansen.

Styrelsen har under år 1926 hållit ett sammanträde, nämligen den 14 maj 1926, varvid bl. a. meddelades att Samfundets förutvarande vice ordförande presidenten Nils Lilienberg avlidit den 4 maj 1926 och att han i sitt efterlämnade testamente bestämt att till Nordiska Museet genom Samfundet skulle överlämnas en praktfull rokokobyrå

av stockholmsnickaren Chr. Linning, en likaledes praktfull kaffekanna av silver, i rokokostil utförd av guldsmeden Lars Öberg i Eskilstuna år 1784, en gräddkanna av silver utförd av guldsmeden Erik Niklas Thomé i Stockholm år 1767 och en sockerskål av silver, utförd av guldsmeden Petter Åkerman i Stockholm år 1778 samt att presidenten Lilienberg dessutom bestämt att Samfundet skulle äga rätt att av hans kvarlåtenskap till lågt pris inlösa ytterligare några föremål.

Genom inköpsutskottet hava under året följande föremål förvärvat och som gåva överlämnats till Nordiska Museet nämligen:

En samling svenska silverföremål	Kr.	2,000:—
En bordpendyl, signerad Wiedeman, Stockholm	»	600:—
En terrin av silver av guldsmed Gustaf Stafhell, Stockholm, 1750-talet	»	2,500:—
En samling glasföremål m. m., som tillhört presidenten Nils Lilienberg	»	485:—
Två svampdosor i rokokostil, 1 av guld och 1 av förgyllt silver	»	1,000:—
Ett skåp, lack, engelskt arbete	»	1,200:—
Ett bord, signerat Lars Nordin	»	120:—
En vägghängdyl av skulpterat och förgyllt trä, sign. Nils Berg, Stockholm	»	800:—
En glasskål, svensk, dat. 1725	»	100:—
En silverbägare med lock, som tillhört Vaktmästarnas död- och begravningskassa i Stockholm, daterad 1797 och 1800	»	600:—
En stol (från Arboga), medeltida typ	»	300:—
Ett skåp (från Forssa socken, Vettna by)	»	75:—
En skål i genombruten korgform av Mariebergsfajans, helvit	»	1,500:—
En ljussax av silver, tillverkad enl. stämpl. av guldsmed Simon Rydberg, Stockholm, år 1780	»	200:—
	Summa kronor	11,480:—

Det sammanlagda belopp, för vilket inköp under de år, 1919—1926, under vilka Samfundet varit i verksamhet, blivit gjorda, uppgingo sålunda till 123,595 kronor.

Det lån av 6,000 kr. till återuppförande av en svalgångsbod invid Laxbrostugan å Skansen, som av Samfundet beviljats Nordiska Museet, har under året blivit återbetalat.

Genom brev den 16 november 1926 från bankdirektör Harald Lettström erhöll styrelsen meddelande om att hovintendenten Axel Melander, som avlidit den 6 november 1926, genom testamente till Samfundet överlämnat ett belopp av 40,000:— kr., vilket belopp dock först längre fram komme att till Samfundet inbetalas.

Angående Samfundets ekonomiska ställning får styrelsen hänvisa till den berättelse, som avgives av revisorerna.

Stockholm den 7 april 1927.

Carl.

Carl Salin.

Helge Johnson.

Siri Oxenstierna.

Gustaf Uppmark.

Revisionsberättelse.

Undertecknade, utsedda att granska Samfundet Nordiska Museets Vänners förvaltning och räkenskaper för år 1926, få efter verkställd revision avgiva följande berättelse:

Vi hava tagit del av Styrelsens protokoll och övriga handlingar samt genomgått räkenskaperna, vilka äro förda med ordning och noggrannhet, och utgifterna äro vederbörligen verifierade.

Värdehandlingarna, som förvaras i skattmästarens fack i Stockholms Enskilda Bank, hava av oss genomgåts.

Gåvor till Nordiska Museets samlingar hava år 1926 lämnats av följande:

A. B. Lars Montén, Stockholm. — A. B. Rörstrands porslinsfabriker, Stockholm, genom förman Österberg och genom Tekniska Museet, Stockholm. — A. B. Skånska Cementgjuteriet genom ingenjör Georg Bredberger, Stockholm. — Althin, T., intendent, Stockholm. — Alyhr, H., fru, Stockholm. — Ambrosiani, S., fil. doktor, Stockholm. — Andersson, Alma, fröken, Nyköping. — Andersson, Berg Jannes, Idre. — Andersson, Bråmo Jöns, Sollerön. — Andersson, Grubb Olof, Marks, Älvdalen. — Andersson, Gum Olof, Backa, Älvdalen. — Andersson, Gustaf, herr, Backa, Götene. — Andersson, Hilda, journalist, Katrineholm. — Andersson, Johanna, fru, Storvik. — Andersson, Liss Per, kyrkvård, Gagnef. — Andersson, Ludvig, handlande, Bergedal, Torsås. — Andersson, Olga, fröken, Västerås. — Andersson, Rytter Lars, Älvdalsåsen. — Andersson, S. M., fabriker, Landskrona. — Arwidsson, Anna, fru, Uppsala.

Bäckström, A., fil. doktor, Stockholm. — Ballé, F., f. Ballé, fru, Stockholm. — Beckman, Anna, fröken, Stockholm. — Beer, V., f. Granat, fru, Stockholm. — Bergdahl, Anna, fru, Mockfjärd. — Billström, A., f. Brate, fru, Stockholm. — Billström, J., med. doktor, Stockholm. — Björkman, O., direktör, Stockholm. — genom Björkquist, L., fil. kandidat, Stockholm. — Blomstedt, A., f. Adelsvärd, fru, Stockholm. — Bohman, A., f. Feychting, fru, Stockholm: en samling spetsar m. m. — Borell, E., fru, Toverum, genom intendenten T. Althin. — Borglind, A. D., jägmästare, Ljusdal. — Borgman, V., konstnär, Stockholm. — Bratt, F. R., herr, Grästorps. — Brodin, Maja, fru, Lidingö. — Broman, Berta, fröken, Stockholm. — Broomé, Birgit, fröken, Stockholm. — Brunius, Nanna, fröken, Stockholm. — Böklin, E., godsägare, Täckhammar, Nyköping.

Carlsson, Hilda, fröken, Stockholm. — Cederblad, J. A., herr, Stockholm. — genom Cederblom, G., amanuens, Stockholm. — Cronstedt, A., f. Nordenfeldt, grevinna, Stockholm.

Dickson, Ida, f. Théel, fru, Stockholm. — Drakenberg, S. och Björkquist, L., fil. kandidater, Stockholm.

Eberstein, K., doktor, Stockholm. — Edlund, N. D., överstelöjtnant, Norrköping. — Eisenberg, S., fru, Högen, Särna. — Ekengren, W., järnvägstjänsteman, Luleå. — Erikson, Arvid, grosshandlare, Stockholm. — Ericsson, Augusta, fröken, Kopparberg, enligt förordnande, genom fröken Maja Forsslund. — Eriksson, Brita, fru, Gagnef. — Eriksson, Katarina, fru, Dala-Järna. — Eriksson, L. N., Malung. — Erikson, Oscar, grosshandlare, Stockholm. — Ersson, Jon Mats, Bunsaholen, Venjan. — Ersson, Kvarnhols Erik, Rutån, Dala-Järna. — Ersson, Lissnils Erik, Risheden, Äppelbo. — Essén, Arre, arkitekt, Stockholm. — Esséns, A., hovrättsnotarie, dödsbo, genom arkitekten Arre Essén, Stockholm.

Feychting, E. O., fabriker, Stockholm. — Forsslund, Axel, folkskollärare, Jukkaskjärvi. — Forsslund, K. E., fil. doktor, Storgården, Sörvik. — Friberg, Martin, fiskare, Örnatorp. — Frisell, Amelie, f. von Sydow, fru, Stockholm.

Gagge, Augusta, f. Sahlqvist, änkefru, Stora Åsby, Strömsholm. — von Gerber, Anna Brita, f. Silfversparre, fru, Låckebo, Ödhult. — Gröndorff, Anna, fru, Stockholm. — Grönwall, Sigrid, f. Malling, överstinna, Stockholm. — Grönvall, Å., agronom, Vännatorp, Ulriksdal. — Göth, J. A., skriftställare, Katrinedal, Klavreström.

Hagberg, Louise, amanuens, Stockholm. — Halvarsson, Kerstin, Opsa, Äppelbo. — Halvarsson, Perjos Halvar, Malungs-Fors. — Hamilton, Charlotte, fröken, Stockholm: en samling spetsar. — Hastedt, J., fru, Mattarp, Bringetofta. — Haustedt, Toni, fröken, Stockholm: 3 porträtt i olja. — Hazelius, Gina, f. Broman, fru, och Hazelius, Gunnel, fröken, Stockholm: en stor samling föremål, som tillhört Artur Hazelius. — Heijner, A., konsthandlare, Stockholm. — Hellström, J., direktör, Stockholm: skiffer med diamanter för hovfröken. — Hillgren, B., konstnär, Stockholm. — Hindbeck, C. G., sekreterare, Stockholm. — Hoffbergs, Mathilda, f. Söderberg, fru, dödsbo, Stockholm. — Hogner, Rickard, doktor, Boston, U. S. A., genom tandläkaren O. Reutersvärd, Stockholm. — Holmberg, Skräddar Erik, Petterbacka, Venjan. — Holmström, fröknar, Kungsgården. — Håkansson, Gunhild, fru, Gylleby, Sunne. — Håkansson, O., redaktör, Stockholm. — Häll, Karin, fru, Bråmåbo, Sollerön. — Hök, Augusta, f., Wallis, fru, Djursholm.

Isaksson, Pell Isak, Dala-Järna. — Israelsson, Brita, fru, Vansbro.

Jansson, Tilda, fröken, Kungsgården. — Jocknick, Thérèse, fru, Stockholm. — Johansson, T. J., Torgås. — Johnsson, Gottfr., godsägare, Jönköping. — Johnsson, Viola, fru, Bergsvalla, Limedsforsen. — Jonsson, Finn Ingeborg, fröken, Västbygge, Venjan. — Jonsson, Trå Per, Särnaheden. — Jäderlund, Rickard, major och fru, Stockholm.

Kantzow, Virginie, fröken, Stockholm. — Karlholm, H., fröken, Stockholm, enligt förordnande: leksaker, hattar. — Karlsson, lakej, Stockholm. — Kempendahl, C., arkitekt, Lidingö. — Kjellberg, Zelma, fröken, Stockholm: oljemålningar m. m. — Klein, E., fil. lic., Stockholm. — Konradsson, A., affschör, Stockholm. — Kristoffersson, H., fru, Insjön. — Kron, Anders, herr, Elfforsen, Hulån. — Kullberg, K. M., doktor, Stockholm.

Lagerheim, Charlotte, f. d. hovfröken, Vaxholm. — Lagfält, E., verkställare, Stockholm. — Lamm, Dora, f. Upmark, fru, Roslags-Näsby. — Larsson, Elin, fru, Eneby, Hardemo. — Larsson, Högsveds Anna, Mockfjärd. — Larsson, Kristina, fru, Mockfjärd. — Larsson, Kristina, fru, Fiskarheden, Transtrand. — Larsson, Sol Lars, Västbygge, Venjan. — Lennérthson, C., handlande, Falun. — Levin, Astley, professor och fru, Stockholm. — Lewin, V. och A., fröknar, Stockholm. — Lilienberg, G. R., justitieråd, Stockholm. — Lilienberg, Nils, president, enligt testamentariskt förordnande, genom Nordiska Museets Vänner: rokokobyrå samt kaffekanna, sockerskål och gräddkanna av silver. — Lilja i Rutån, Dala-Järna. — Lindberg, Inez, fröken, Stockholm. — Lindberg, J., trafikbiträde, Bollnäs. — Lindberg, Katriona, fröken, Storvik. — Lindberg, K. R., lokförare, Saltsjöbaden. — Lindeberg, Paula, f. Beyel, fru, Stockholm. — Lindfält, Anna, fru, Mockfjärd. — Lindgren, A., herr, Stora Rågö, genom rektor P. Söderbäck. — Lindhagen, Hedvig, f. Frisell, fru, Stockholm. — Lindhagen, K., fil. doktor, Stockholm. — Lindroth, Hanna, fröken, Stockholm. — Ljunggren, Ivan, fru, Stockholm. — Lundquist, Alma, fröken, Stockholm. — Lundqvist, Ellen, fru, Stockholm. — Lundvik, A. V., fröken, Ström, Södertälje. — Lundvik, Aurore, fröken, Strömsliden, Södertälje. — Långbers, Elsa, fröken, Insjön. — Löfqvist, Maria, fru, Väsa, Älvdalen.

Magnusson, Hanna E., fröken, genom gymnastikdirektör Alma Häckner, Stockholm. — Mally, Bernh., herr, Göteborg. — Malmgrens, Mauritz, herr, dödsbo, genom fröken Sigrid Malmgren, Stockholm. — Marmorstein, S., herr, Stockholm. — Mattsson, Bing Anders, Gagnef. — Mattsson, Margit, fröken, Kettisgården, Älvdalsåsen. — Mattson, Pelles Olof, Mockfjärd. — Melins, Jon Olof, herr, dödsbo, genom departements-skrivaren K. Melin, Stockholm. — Modin, E., doktor, Multrä. — Modin, Liotine, fru, Stockholm. — Murrays, Axel, apotekare, dödsbo, Stockholm. — Münther, R., direktör, Stockholm. — Mårtensson, Nils, herr, Rinkaby.

Nerby, A., Fredr., kammarskrivare, Stockholm. — Nilsson, Alfred, konservator, Stockholm. — Nilsson, B. M., Grimsmyrheden, Malung. — Nilsson, Mathilda, fru, Stockholm. — genom Nordberg, Tord Oson, fil. kand., Stockholm. — Nordiska Museets Vänner. — Nordström, Dagmar, f. Brehmer, fru, Stockholm. — Norelius, Anna, fru, Bergby.

Ohlson, Ella, fröken, Kiruna. — Ohlsson och Skarne, byggmästare, Stockholm. — Olander, Valborg, fröken, Stockholm. — Olsson, Andriette, fru, Strömsbro. — Olsson, Anna, fru, Gammalgård, Kungsgården. — Olsson, Joh., fru, Tägt, Älvdalen. — Olsson, Karin, Mellangården, Jomo, Malung. — Olsson, Kristina, fru, O. Fors, Malungsfors. — Olsson, Lars, herr, Olars Britas gård, Dala-Floda. — Olsson, Los Anna, fröken, Djura. — Olsson, Rudolf, herr, Tjärnmon, Särnaheden.

Pegelow, Emma, f. Hedlund, fru, Stockholm. — Persson, Anna, fru, Romaheden, Malung. — Persson, Erik, Dristigs, Nordanå, Järbo. — Persson, Ester, fru, Häradsarvet, Sollerön. — Persson, Gustaf, nämndeman, Märtsviken, Lima. — Persson, Grånas E., Utsälje, Dala-Järna. — Persson, Opsa Lars, Opsaheden, Äppelbo. — Persson, Res Olof, Björbo. — Persson, Tapp Anna, fru, Transtrand. — Persson, Torspers Alfred, Mellanmon, Malung. — Persson, Strand Martina, Märsviken, Torgås. — af Petersens, K., fröken, S. Lindved, Svedala. — Petre, Ture, kaptan, Stockholm. — Poignant, Ernst, apotekare, Stockholm. — Posse, Arvid, greve, Göteborg.

Reding, Yngve J:son, folkskollärare, Ljustorp. — Rehn, O. G., häradsbövding, Stockholm. — Rell, J. E., grosshandlare, Saltsjö-Duvnäs. — Restadius, L., herr, Skålmo, Lima: allmogesaker från Lima socken, Dalarna. — Reuterskiöld, Agda, fröken, Stockholm. — Riedel, Anne-Marie och Margarete, fröknar, Stockholm. — Roland, Anders, arkitekt, Stockholm. — Rolfsdotter, Rå Anna, fru, Särna. — Rosengren, Klara, fru, Stockholm. — Rotman, Anna, fru, Älvdalen. — Rudén, And., herr, Furudal. — Rålamb, S., friherre, Granhammar, Kungsängen.

Salomonsson, Karl, herr, Hälsingborg. — von Schwerin, Margit, fröken, Odens-

göl, Björsäter. — genom Selling, G., amanuens, Stockholm. — Silfverstolpe, G. M., intendent, Stockholm. — Sjöblom, Karl, herr, Killeberga. — Sjöcrona, H., fröken, Stockholm. — Skiöldebrands, Jeanne, fröken, dödsbo, genom friherre R. Cederström, Stockholm: leksaker, dräkter m. m. — Spolander, H. A., godsförvaltare, Thomestorp, Kisa. — Stenman, Bertha, fröken, Stockholm. — genom Statens Historiska Museum. — Sterky, Ulla, fröken, Stockholm. — Stockholms stads gatukontor. — Strand, Anna, fru, Gagnef. — Strömbäck, E., direktör, Stockholm. — Strömman, B., herr, Stockholm. — Ståhl, J. E., hemmansägare, Kolhammar, Odensala. — Svanström, Viktor, handlande, Hook. — Svenska Tändsticksbolaget, genom generaldirektör I. Tengbom, Stockholm. — Söderbäck, Per, rektor, Hapsal, Nuckö, Estland. — Söderströms, M., f. König, fru, dödsbo, Stockholm: en samling möbler, husgeråd och dräkter. — Sörling, Erik, konservator, Stockholm.

Tempelman, Brita, f. Feychting, fru, Stockholm. — Thunberg, Carl, byggmästare, Stockholm. — Thorman, Elisabeth, fröken, Stockholm. — Troili, Hilda, fröken, Stockholm. — Trolle-Löwen, August, friherre, Häringe, Tungalsta. — Tullgren, garvare, Ängelholm.

Ungersk allmogekonst, genom herr S. Marmorstein, Stockholm. — Unman, Gust., artist, Stockholm. — Upmark, Eva, f. Kindstrand, fru, Stockholm.

Wachtmeister, Louise, fröken, Christineholm, Nyköping. — Wachtmeister, Margit, Stockholm. — Vadsbo Museum, Mariestad. — Wallin, L., fabrikör, Smedsslätten, Stockholm. — Welander, Salla, fröken, Stockholm. — Westberg, Bengt, agronom, Höganäs. — Westin, Gösta, tandläkare, Djarholm. — Wik, Anna, fröken, Gräf, Gagnef. — Wikström, Mathilda, f. Svensson, fru, Stockholm.

Zickerman, Lilli, fröken, Vittsjö.

Åmell, N. M., antikvitetshandlare, Stockholm. — Åslund, August, fiskare, Hudiksvall.

Gåvor till Nordiska Museets bibliotek och arkiv hava år 1926 lämnats av följande:

Ahlqvist, O., herr, Malmö. — Alyhr, H., fru, Stockholm. — Althin, T., intendent, Stockholm. — Arbmán, S., forstmästare, Alanäset. — von Arnold, Ulla, grevinna, Björkvik. — Arwidsson, Anna, doktorinna, Uppsala.

Bäckström, A., fil. doktor, Stockholm. — Behm, A., indendent, Stockholm. — Bekkewold, B., vaktmästare, Stockholm. — Berg, G., amanuens, Stockholm. — Berge, E., konservator, Skien. — Bergman, V., herr, Stockholm. — Bernhard, V., artist, Linköping. — Bernström, G., apotekare, Göteborg. — Bildt, H., minister, Kairo. — Billström, J., med. dr, Stockholm. — Björkquist, L., fil. kand., Stockholm. — Blomberg, D., arkitekt, Stockholm. — Böhlin & Co, A. B., Stockholm. — Bonnier, A. A.-B., Stockholm. — Borg, A., postkontrollör, Linköping. — Borgman, V., silhuettklippare, Stockholm. — Bossert, H. Th., dr phil., Berlin. — Brattström, J. E., postmästare, Arboga. — Bruzelius, N. I., apotekare, Lidingö villastad. — Bukowskis konsthandel, Stockholm. — Böttiger, J., överintendent, Stockholm.

Cederblom, Gerda, fröken, Stockholm. — Cederström, R., baron, Stockholm. — Cervin, E., godsägare, Haneberg. — Curman, S., riksantikvarie, Stockholm.

Drake, J., fröken, Stockholm. — Drakenberg, S., fil. kand., Stockholm.

Kungl. Eklelesiastikdepartementet. — Eriksson, M., fil. lic., Uppsala. — Erixon, S., intendent, Stockholm. — Essén, A., arkitekt, Stockholm.

Falkenberg, E., friherrinna, Stockholm. — Fellingsbro hembygds- och fornminnesförening, gm. rektor E. Odhner, Fellingsbro. — Forsslund, K. E., skriftställare, Sörvik. — Frankfurter Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, Frankfurt. — Fritzes hovbokhandel, Stockholm. — Frödin, J., docent, Lund. — Föreningen Gamla Halmstad gm. borgmästare G. Bissmark, Halmstad. — Föreningen för svensk hemslöjd, Stockholm. — Föreningen för svensk kulturhistoria, Stockholm.

Gage, Augusta, fru, Strömsholm.

Halldin, O., hovfotograf, Stockholm. — Hamberg, A., professor, Uppsala. — Hammarstedt, N. E., intendent, Lidingö villastad. — Hazelius, Gunnel, fröken, Stockholm. — Hedlund, Greta, rektorska, Storvik. — Henneberger Verein, Schmalkalden. — Hillemo, H., revisor, Stockholm. — Hillgren, B., konstnär, Stockholm. — Hjort, R., byggnadsråd,

Stockholm. — Hofrén, M., intendent, Kalmar. — von Hofsten, B., herr, Stockholm. — Holmberg, Anton, herr, Stockholm. — Homman, O., konstnär, Mockfjärd. — Hyltebygdens hembygdsförening. — Håkansson, E., fru, Katrineholm. — Hälsinglands fornminnessällskap, Hudiksvall.

Ingstad, Gunvor, fröken, Bergen.

Jirlow, R., fil. doktor, Göteborg. — Johansson, L., folkskollärare, Fränsta. — Jäderlund, Rich., major och fru, Stockholm.

Kjellberg, Selma, fröken, Stockholm. — Kjellberg, S. T., intendent, Västerås. — Klein, E., amanuens, Mörby. — Konstflitföreningen, Helsingfors. — Kronberg, S., herr, Stockholm. — Kulturhistoriska Museet i Bunge.

Lamm, Dora, f. Upmark, fru, Näsby. — Landsarkivet, Uppsala. — Landsmålsarkivet, Uppsala. — Larsson, A., herr, Västerås. — Lewin, Anna, fröken, Stockholm. — Lewin, Visen, fröken, Stockholm. — von der Leyen, F., professor, Köln. — Lilienberg, Hilda, f. Stark, fru, Stockholm. — Lilienberg, G. R., justitieråd, Stockholm. — Liljencrantz', friherrinnan Louise Ulrika, stärbhus, Stockholm. — Linköpings Museum, Linköping. — Linné, S., fil. lic., Göteborg. — Lundquist, Alma, fröken, Stockholm. — E. Lundqvists bokförlag, Stockholm. — Löfgren, Alb., ingenjör, Stockholm.

Mallby, B., herr, Göteborg. — Malmö hantverksförening, Malmö. — Manneberg, A., herr, Kisa. — Manninen, I., docent, Dorpat. — Marmorstein, Z., herr, Stockholm. — Milles, E., arkitekt, Stockholm.

Nationalmuseets anden Afdelning, Köpenhamn. — Nilsson, Mathilda, fru, Stockholm. — Nordensvan, G., skriftställare, Stockholm. — Nordgren, C. O., adjunkt, Appelviken.

Olsson, Axel, folkskollärare, Stockholm. — Olsson, Kaj Greta Ersdotter, fru, Mora. — Ostpreussische Heimatsmuseum, Königsberg.

Palm, C. U., direktör, Stockholm. — Petersson, A., fröken, Stockholm. — Petersson, A. G., redaktör, Kristinehamn. — Postmuseet i Stockholm.

Red. av Globen. — Red. av Nordisk Guldsmedstidning. — Red. av Katrineholmskuriren. — Red. av Svensk Turisttidning. — Red. av Studiekamraten. — Red. av Uppsala nya tidning. — Rehn, O. G., härads hövding, Stockholm. — Rencke, K., fil. mag., Vänersborg. — Rydbeck, O., professor, Lund. — Rörstrands porslinsfabrik, A. B., Stockholm.

Schimmelpfennig, C. F. V., och Ahlberg, K., apotekare, Stockholm. — Selling G., fil. kand., Stockholm. — Sidenbladh, Lizinka, f. Adelswärd, fru, Stockholm. — Silberstolpe, O., generalmajor, Stockholm. — Sjöberg, G., herr, Stockholm. — Statens Historiska Museum, Stockholm. — Stridsberg, Laura, fröken, Stockholm. — Strömman, B., herr, Stockholm. — Sunesson, W., godsägare, Stockamöllan. — Svenska Hemslöjdsförsäljningsföreningen. — Svensk Japanska sällskapet, gm. kamrer Th. Hagberg, Stockholm. — Svenska boktryckarföreningen. — Svenska bryggareföreningen. — Svenska Museimannaföreningen. — Svenska telegrambyrån, Stockholm. — Svenska trafikförbundet. — Svensson, S., amanuens, Stockholm. — Svensson, Swenny, fröken, Uddevalla. — von Sydow, C. W., docent, Lund. — Söderbäck, P., rektor, Birkas, Nuckö.

Timm, Eva, fru, Kumla prästgård, Tärna. — Tolman, W. H., doktor, Pawtucket, U. S. A. — Troili, Hilda, fröken, Stockholm.

Universitetsbiblioteket, Uppsala. — Upmark, E., teknolog, Stockholm. — Upmark, G., Nordiska Museets styresman, Stockholm. — Uppsala landsmålsarkiv, Uppsala. — Kungl. Utrikesdepartementet.

Wachtmeister, Louise, fröken, Kristineholm. — Waldén, B., intendent, Eskilstuna. — Walin, E., arkitekt, Stockholm. — Wallin, S., intendent, Stockholm. — Welander, Salla, fröken, Stockholm.

van der Ven, D. J., författare, Arnhem. — Werner, Julie, fröken, Stockholm. — Wikman, K. R. V., fil. mag., Malm (Finland).

Örebro läns museum, Örebro.

Gåvor till Skansen hava år 1926 lämnats av följande:

Almqvist, E., herr: 1 kornnäbb, 3 st. domherrar, 1 st. grönsiska. — Andersson, C. O., djurvårdare, Stockholm. — Andersson, Erik, herr, Stockholm. — Andersson, H., herr, Tesnäs: 1 vit sork.

Banankompaniet, Stockholm. — Barthelson, Cecilia, fru, Stockholm. — Behrnerts, J. E., hovjägare, Fiskartorpet, Stockholm. — Bergström, Gerda, fru, Stockholm. — Bergfelt, Nina, fröken, Stockholm. — Bjurström, Stocksund: 1 sköldpadda. — Bergfeldt, C., herr, Stockholm. — von Bornstedt, B., ryttmästare, Stockholm: 3 st. fiskljusar. — Burén, Bertil, major, Stockholm: 1 duvhök.

Cassel, Edvard, herr, Råmforssa: 1 st. färbagge. — Claesson, H., herr, Stockholm. — Cloetta, A.-B., Stockholm.

Djurgårdsförvaltningen, Stockholm.

Eriksson, David, herr, Vrena: 1 st. tornfalk.

Falkenström, E., direktör, Stockholm. — Flodberg, Fanny, tandläkare, Stockholm.

— Fölin, Alb., häradshövding, Sickelsjö: 1 st. älgkviga. — Folkesson, F., doktor, Stockholm. — Forsman, Greta, Fröken, Stockholm.

Gylling, O., intendent, Malmö: 2 st. vita kråkor, 1 st. ringduva. — Göransson, Maja, fru, Stockholm.

Hamilton, Irma, grevinna, född Hamilton: 2 st. klänningar från 1890-talet. — Hindbeck, Carl-Gustaf, sekreterare i Kommerskollegium, Stockholm. — Huss, C. H., kapten, Stockholm: 1 st. bessman.

Jeppsson, J., stadsträdgårdsmästare, Eskilstuna: 1 st. tam svanunge. — Johansson, J., fiskhandlare, Stockholm.

Karlsson, K., herr, Stockholm. — Kindahl, H. G., grosshandlare, Stockholm. — Knös, C. A., herr, Stocksund. — Kosack, Emil, tryckerifaktor, Danderyd. — Kruse, Elvira, doktorinna, Djurholm: granträd.

Leuhusen, Carl, friherre, Rosenhill, Stockholm. — Levander, G., sjökaptan, Enskede. — Lewenhaupt, Gustaf, greve, Aske: 1 st. pilgrimsfalk. — Lilliehöök, G., W:son, kapten, Djurholm. — Lindberg, Alex., herr, Stockholm. — Lindberg, H., fru, Stockholm. — Lindblom, A., agronom, Experimentalfältet, Stockholm. — Lundberg, Kurt, herr, Stocksund.

Malm, E., stud., Stockholm. — Marks von Würtemberg, Olga, friherrinna, Långvik: 1 st. gökunge. — Mayner, herr, Uddeholm.

Nilsson, A., herr, Ulriksdal. — Nordiska Kompaniet, Stockholm. — Nordqvist, Arvid, A. B., Stockholm. — Nordström, Kjell, Boda bruk. — Nylén, Ernst, tjänsteman, Sveg.

Olsson, A. O., skogvaktare, Ingasjö: 2 st. pilgrimsfalkar. — Olsson, A., fröken, Stockholm.

Palmcrantz, P. N., kamrer, Stockholm. — Palmér, Ivar, doktor, Östersund.

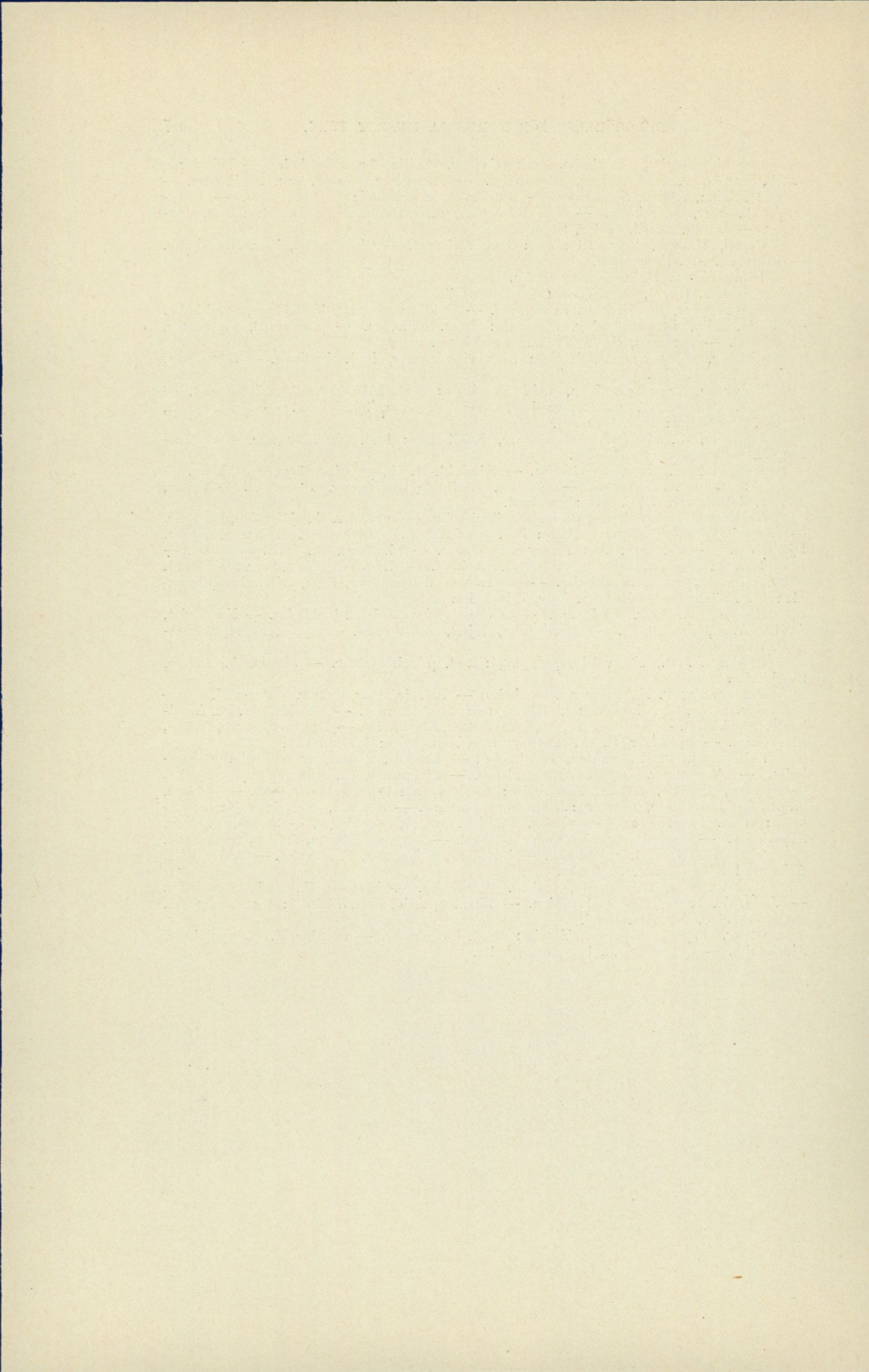
Rasmussen, K., landsfiskal, Österbymo: 2 st. korpar. — Rendahl, H. G., handlande, Stockholm. — Reutersvärd, Blanche, fröken, Stockholm. — Rydberg, Signe, fröken, Stockholm. — Rylander, G. G., grosshandlare, Stockholm: 1 slidnäbba.

Salmonson, C. A., kapten, Stockholm. — Sandell, Robert, grosshandlare, Stockholm. — Serologiska Institutet, Stockholm. — Simonsson, G., studerande, Stockholm. — Sjöberg, Rosalie, fröken, Stockholm: lusthus från Hornsgatan 90—92. — Sjögren, K. R., hemmansägare, Ljusterö: 5 st. storkrakungar. — Sjögren, Åke, ingenjör, Stockholm: 3 st. bäverrättor. — Sjöholm, E., djurvårdare, Stockholm. — Smith, K., herr, Stockholm. — Svenska beskickningen i Reval. — Svensson, Berta, fröken, Stockholm.

Tjäders Fröhandel, Stockholm. — Torbjörn, Elisa, fru, Stockholm. — Trolle, Nils, friherre, hovjägmästare, Trolleås.

Wachtmeister, Stina-Brita, fröken, Stockholm. — Wagner, G., stud., Stockholm. — Valla, A., Prerov, Tjeckoslovakien. — Wiksten, Alb., herr, Ljusdal: 1 st. slaguggla. Åkerman, A., herr, Ornö.

Öberg, E. O., inspektör, Tumba: 2 st. huggormar. — Ölenius, J. O., apotekare, Stockholm. — Österman, J., herr, Stockholm.

Gåvor till Nordiska Museet från landsorten insändas under adress Nordiska Museet, Stockholm. I Stockholm kunna de inlämnas antingen i museet eller å Skansen, Djurgården. Vid varje föremål böra fyndort och givarens namn, titel och adress samt i övrigt varje upplysning, som kan lämnas om föremålets historia eller användning, så fullständigt och tydligt som möjligt angivas.

Fotografier av kulturhistoriskt, etnografiskt och arkeologiskt intresse (byggnader och byggnadsdetaljer, husgeråd, dräkter, utövädet av lantliga sysslor och hemslöjd, idrotter och lekar, forntroföremål o. s. v.) mottagas med tacksamhet av Nordiska Museet.

Uppteckningar om levnadssätt, sysslor och bruk i äldre tider samt om folkseder, lekar, forntro och vidskepelser, sägner o. s. v. äro likaledes särdeles välkomna bidrag till museets arkiv för svensk folkkänedom.

Författare och förläggare, som önska böcker och uppsatser anmälda eller omnämnda i tidskriften, behagade insända dem under adress *Nordiska Museet*, Stockholm 14. Manuskript, meddelanden och uppgifter insändas under samma adress.

Fataburen utkommer med 4 häften årligen och åtföljes dessutom av en redogörelse för museets och en redogörelse för Kungl. Livrustkammarens förvaltning.

Tidskriften kostar i bokhandeln och på posten 10 kr. för årgång. Lösa häften säljas i mån av tillgång. Till de ledamöter i Samfundet för Nordiska Museets främjande, som äro bosatta utom Stockholm, utdelas tidskriften gratis. I huvudstaden boende ledamöter kunna erhålla tidskriften till halva boklädspriset vid rekvisition genom museets expedition å Skansen.

STOCKHOLM 1927. KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER 270808